ESTERHÁZY PÉTER

JAVÍTOTT KIADÁS

Javított kiadás
Esterházy Péter
Magvető (2017 dec)

Címke: regény

„Álmomban azt magyarázom apámnak, miközben ő kezemre teszi azt a nagy, súlyos apakezét, hogy az a jó, ha megírom ezt a históriát, ezt a szót használom, históriát, úgy mondom, mint egy gyereknek a doktor bácsi, ne féljen, nem fog fájni, ez a legjobb megoldás. Mint valami betegségről beszélek a “dologról”, amiről senki nem tehet, és ő a szenvedő alanya. Hogy a kezét az enyémre tette, az olyan erős, jó érzés, hogy föl is ébredek. Nyolc óra van, gyorsan leírom (leírtam). Próbálok válaszolni arra a kérdésre, hogy milyen érzés vagy kedv vagy hangulat maradt bennem az álom után, de a jónak csak az emléke van meg, mostanra csak a fázás maradt, fázom.” Esterházy Péter

Esterházy Péter új könyve a Kossuth-díjas író édesapjának ügynök múltját tárja az olvasók elé.

Esterházy Péter

Javított kiadás

– melléklet a Harmonia cælestishez –

(Tartalom)

Előszó

Addig folytatjuk, amíg nyersanyagunk van, bárkibe, bármibe kerül is, ezt a mondatot hallom e pillanatban a rádióból (2001. január 23-án, délután, két óra valahánykor, elfelejtettem fölírni a percet), Mészöly Miklós mondatát a Filmből, most, amikor hosszas „tologatás” után végre elkezdtem ezt az írást; mintha öreg pályatársam biztatna, erősítene, szemernyit csalódottan, hogy erre a nógatásra rászorulok, hogy ezt magamtól nem tudom.

Most minden segítség elkelne. És éppen most vagyok olyan egyedül, mint még soha. (Az önsajnálat elkerülésére majd folyamatosan és látom, látni vélem, hiábavalóan törekedni fogok.)

Szeretném, ha ezt a könyvet kizárólag az olvasná, aki már a Harmoniát olvasta. Persze, az olvasó azt csinál, amit akar, könyörögni meg nem fogok. Bár… majd látni fogják, az írás, pontosabban a történés közben sokszor bármire képes lettem volna; a könyörögni a minimum.

Szívesen rejtélyeskednék itt még tovább, de nem lehet.

Munka ez is.

1999 őszén szóltam K.-nak, hogy segítsen, meg szeretném nézni az anyagaimat, ha vannak, a Történeti Hivatalban, hogy figyeltettek-e vagy lehallgattak-e annak idején; itt mindenki azt hiszi, hogy rá volt állítva a fél titokrendőrség, én nem hittem, sőt, szinte bizonyos voltam, hogy nem, de akartam tárgyszerűen ezt tudni, meg valahogy állampolgári, demokratikus kötelességemnek is tartottam – ha nem is a múlt tisztázását, de az esetleges akták megtekintésében megnyilvánuló figyelmességet a múlt iránt.

K. szakember, jól kiismeri magát, biztosan tudja, hogyan is kell ehhez hozzáfogni. Jellemző, hogy azonnal valami privilegizált kiskaput kerestem, föl sem tételeztem, hogy az elegendő, ha csak úgy odamegyek az intézetbe, melyet azért gründoltak, hogy az emberek csak úgy odamenjenek. S valóban, ha nem állampolgári jogon kérem a rám vonatkozókat, hanem mintegy kutatni akarom a „témát”, magyarázta K., akkor több anyaghoz juthatok hozzá.

Hogy mit is szeretnék. Hát hogy van-e rólam valami. Meg akkor talán már megnézném az egész családra vonatkozókat. Hátha

apámat hallgatták le. (K. együtt dolgozott vele egy ideig a boldog emlékezetű Budapester Rundschauban, terveztem is, hogy „megbeszéltetem” a regény számára, de aztán ez elmaradt. Nagynénikkel, -bácsikkal is beszéltem, a legendás, kozmikus tantikkal, olykor magnóval is, és ezek a találkozások ugyan roppant érdekesnek bizonyultak, de hamar látszott – látszott, mert megláttam –, hogy ezekkel nem úszom meg, mert valamit meg akartam úszni, konkrétan munkát, azt reméltem, hogy lesz valami, amit nem nekem kell megcsinálni. De mindent nekem kell. Így, a regény szempontjából, nem sajnáltam ennek a K.-val való beszélgetésnek az elmaradását, majd esetleg később, gondoltam, ha kész vagyok, akkor még szívesen megtudok ezt-azt (apámról), most ez elég; elég már.)

Megvan az a cédula, amelyet akkor írtam, amikor K.-val telefonoztam. Mint egy gyerek, írtam a teendőket. Hogy írjak a Történeti Hivatal ügyfélszolgálatának, kérelmezzek hivatalos blankettát, mit?, hivatalos blankettát tudományos célú kutatáshoz. Kétszer is lediktáltattam magamnak. És majd ezt támogatja az 56-os Intézet. És mit írjak kutatási tárgynak? Szerepem a magyar irodalomban a 70-es évektől. (Először mintha: „EP és kora” lett volna, de azt nem voltam hajlandó leírni.) És mintha később ezt javítani kellett volna E. családra, de nem emlékszem pontosan. – Ez a probléma, ahogy eddig még soha, itt állandóan visszatér: alkalmazkodnom kell a valósághoz. Eddig a szavakhoz kellett.

De mindevvel csupán félszívvel foglalkoztam, mert a Harmonia cælestist fejeztem be, bódultan dolgoztam látástól vakulásig. Többször is befejeztem, vagyis többször azt hittem, készen vagyok, illetve ami hátra van, az puszta formalitás, noha tudhattam volna, észből is meg tapasztalatból is, hogy ilyen nincs, nincsen puszta formalitás, nincs „ez már csak technikai kérdés”, amíg *tényleg* nincs kész, addig bármi megtörténhet, addig minden éles. Ha valami majdnem készen van, az nincsen készen.

A munkát három napra meg kellett szakítanom, coitus interruptus, tulajdonképpen egy másik coitus kedvéért (ahhoz képest, ami jön, ez itt stilárisan több mint kifogásolható, ferde, de én magam vagyok ferde, úgy élek mégiscsak, mintha nem is létezne az,

amiről beszámolandó vagyok), Bécsben átvettem az osztrák állami díjat. Jó kis három nap volt, elegáns hotel, jó éttermek, laza séták, ünnepség a Bundeskanzleramton, könnyű arany dicsőség. S ahogy hallgattam Dés laudatiós szaxofonozását, még csak türelmetlen se voltam, inkább egy nagy, nyugodt lélegzetvétel volt ez az utolsó munkanapok előtt. Nem tudtam, hogy ez életem utolsó olyan pillanata, amikor úgy örülhetek, ahogy tudok, ahogy én tudok, mert nagyon tudok, ilyen az alkatom, tehetséges örülő vagyok, ezt kaptam az Égtől (és szóla alá a fellegekből az Úr: örülj, bazmeg!, és lőn, ekképp dicsérendve őt), nem tudtam, hogy ennek kisvártatva vége, és egy akkora árnyék telepszik belém…, hát nem is olyan nagy: csupán akkora, mint én, nem tudtam, hogy most utoljára könnyű a szívem. Hogy soha többé.

Először 1999. december 16-án fejeztem be a Harmoniát, és szándékaim komolyságát mutatja, hogy szerénytelenül beírtam a noteszomba, *23 óra 7 perc,* és hogy *KÉSZ.* Nagybetűvel. Az első rész eleje nem volt rendben, ezt már a nyáron meg akartam csinálni, de elmaradt (elvitte az időt a frankfurti Buchmesse-beszéd megírása), nem tulajdonítottam neki jelentőséget, technikai maszatolás, az első tíz mondat sorrendjét kell rendbetenni, egy darab kellemes munkanap.

És elkezdtem a kellemes munkanapot, ami egy rémületbe torkollott. Mert – kicsit leegyszerűsítve – amikor az első tíz a 7helyére került, igen, akkor legyen ez az első: „Kutya nehéz úgy hazudni, ha az ember nem ösmeri az igazságot” stb., ide egy újat írni stb., s nyúltam a 11. után, akkor azt kellett látnom, hogy ott nem annak kell lenni, hanem (mondjuk) az eddigi 87. mondatnak. És a 12. nem a 12., hanem a 301. Vagyishogy az egészet át kell gondolni, újra, tematikus listákat kell készítenem, mindent újra megjegyeznem, de mert ez nehéz, a listákról is listákat kell vezetnem, főleg azonban megint teljes koncentráltságban föl és át kell fogni az egész első részt, amire nem voltam fölkészülve.

Átkóvályogtam az ünnepeken, és elkezdődött életem talán legsúlyosabb munkahete, szinte föl se öltöztem, véletlenül ettem, nem borotválkoztam, éjfélkor úgy dőltem ágyba, hogy a következő pillanatban már reggel hét óra volt, s botorkáltam a szobámba, senki

és semmi nem létezett, kizárólag a szöveg meg a számok, vagyis a sorrend. Időnként délután egy negyedórára ledőltem, ezt olykor máskor is megteszem, de most úgy aludtam, mint egy halott, halottalvó (mint apám, lásd HC, 686. o.).

Szellemi, fizikai, morális képességeim határához értem. A határhoz érni jó érzés. Csak picikét kiszolgáltatott lesz az ember. Úgy éreztem, ha most valaki rámnéz, azonnal elbőgöm magam. Vagy pofán verem. Érdekes lehetett velem együttélni.

De csak Miklós (13) lázadt. Vagy csak azt vettem észre. Egy apa az nem ilyen. Egy rendes apa. Hanem milyen, mondtam fásultan ülve a konyhában. Egy rendes apa az foglalkozik a gyerekével, egy rendes apa pingpongozik a gyerekével, a fiával!, egy rendes apa kirándul a fiával a *környékbeli*hegyekbe! De hát… Tudom, tudom én, a regény! Na látod! Nix na látod. Első a család! – kiáltotta mint egy szigorú, reményét vesztett feleség. Erre föléledtem, erről tudok valamit, és mint egy lelkifurdalásos férj, erőből válaszoltam, hogy azt ő tudhatja nagyon is jól, hogy a család nekem milyen fontos, de első a munka! Amire ő, még mindig sértett feleségként elrohant. Vállat vontam, szaladgáljatok csak, én már nem tudok mit csinálni. Ezt a tehetetlenséget érthette meg ő is, mert amikor negyedóra múltán visszajött *8*a pizzájáért, mondani ugyan nem mondott semmit – mert nem is volt mit –, de elmentében megsimogatta a vállamat, mintha ő volna nyugodt felnőtt és én gyerek, jól van, hát akkor ilyen vagy, mostantól kezdve ezt nevezzük rendes apának.

Január 8-án lettem kész, megint odaírtam, hogy *KÉSZ,* szombat délben (percet már nem írtam), majd a füzeteket elvittem Gizellához, a gépírónőhöz. Jól megértem Dosztojevszkijt, aki beleszeretett a titkárnőjébe. Addig diktált, amíg. Gizella az első idegen, aki olvassa a regényeimet, helyzete így kényes, minthogy az enyém az. Finom, művelt úriasszony, s noha szigorú szellem (amennyiben nem hazudik), védtelen helyzetemben (hisz a szöveg, amit adok neki még meleg, még gőzölög, olyan friss) hibátlanul viselkedik, amiért múlhatatlanul hálás vagyok neki. Nem bánt, nem is óv; én persze gyors dicséretet akarok kicsikarni (lényegében azt szeretném, ha elájulna, olyan jók volnának a szövegeim, én meg paskolnám az arcát, ugyan, Gizellám, térjen már magához, nem kell ez, ez azért

túlzás, de értem, mire gondol), többször is alkalmat adok, hogy dicsérjen, akkor ez ugye talán többé-kevésbé esetleg rendben volna, nemde?, de ő csak akkor beszél, ha ő akar, nem amikor én szeretném. Úgy lehetne mondani: keményen tapintatos. Nem szereti az ún. csúnya szavakat (nincs könnyű élete: Nádasnak is gépel), amelyekért olykor megfedd, ami csak játék, de kérdezni komolyan kérdezi, miért, mi célból, mi az értelme, mi a szükségszerűsége.

Fecsegek, húzom az időt, ami hiba és ostobaság is: hiszen nincs idő. Ami volt, az lepergett; minden jelenidő.

Másnap, január 9-én fáradt fejfájással feküdtem, de délután mégis hozzáfogtam a második rész „simogatásához”, ami nyugodalmas gat-getésnek ígérkezett, átnyálazni a maradék cédulákat s illeszteni, ha van hely, s egyáltalán: nézegetni, pátyolgatni még a szöveget. De a testem nem hagyta: hétfő reggel már hatkor fölkelt, fél hétkor a szobámban volt, fel se öltözve, dressing-gownban, mintha előkelő angol műkedvelő irodalombarát volna, gyapjúharisnyában. Szombaton, 15-én szintén 6-kor keltem, és délután négykor azt írtam a noteszomba: *most KÉSZ!, 9*és erősen aláhúztam. És valóban kész is voltam. Elszaladtam ezzel a füzethalommal is Gizellához, próbáltam kihúzni valamit belőle az eddigiekről, mindhiába, aztán vacsoránál pezsgőt bontottam, és megnéztem a tévében megint a Pulp fictiont.

Még az őszön álmodoztam arról, hogy ha kész leszek, elmegyek a feleségemmel (a babámmal) a világ végére, valahová melegre, a tengerhez, a Maldív-szigetekre, bárhová. Végül is ez utóbbi következett be, a bárhová, Dichtung und Wahrheit, elmentünk négy napra a szigligeti alkotóházba. Jó volt. Vasárnap, 23-án indultunk, csütörtökön, 27-én jöttünk föl. Sétálgattunk, aluszkáltunk, kicsit fájt a derekam (bajlódtam vele). Mielőtt ideutaztunk, pénteken várt este egy üzenet, hogy telefonozott a Történeti Hivatalból M., hívnám vissza. Ezt innét, Szigligetről meg is tettem, s megbeszéltünk egy találkozót péntekre, 28-ára, egy órára.

Próbálom ezt a csütörtököt fölidézni, mely bizonyos értelemben szintén utolsó volt, nem nagyon megy. Este elmentem a szokásos hóvégi ÉS-vacsorára, ez az egyetlen rendszeres társadalmi életem, szívesen jövök ide, szerkesztők és olvasók (nyílt) vacsorájára, még akkor is, ha dolgoztam és fáradt vagyok, olyan, mintha volna egy

ország, egy város, egy szerkesztőség, kollégák, barátok, barátnék – és még a konyha is akceptálható. Jókedvűen végződött életem utolsó régi csütörtökje.

Amúgy is kezdett birtokba venni a jókedv, jókedvnél több, boldogságnál kevesebb, mert meglátni véltem a könyvem jó sorsát. Még kedden, 25-én, Pál napján telefonozott Zs., hogy elolvasta a kéziratot, és – és, és. Az alkotóház irodájában álltam, R., akitől fél évvel azelőtt szép, ritka szavakat kaptam ajándékba (langalló, pupora), melyekkel a kitelepítési jeleneteket tehettem valóságosabbá (HC, 600. o.), ott ült velem szemben az asztala mögött, tapintatosan nem nézett rám, én pedig boldog, mamlasz ragyogásban hallgattam Zs., talán nem túlzás, meghatott hangját, hallottam, ahogy elbűvölte őt a regény, elbűvölte őt az apám. Ez, meg még a kiadóból G. rajongása volt a legtisztább öröm a regényt illetően, mert minden későbbi jóra rávetült ama másnapi, 28-i árnyék, amelynek súlya alatt élek azóta is, és mindörökké.

28-a után azonnal elkezdtem írni egy naplófélét, azt fogom itt közreadni. De erről a napról még nem készítettem följegyzést, most sajnálom, mert itt, mint látni fogjuk, nem használhatom amúgy is meglehetősen szegényes képzeletemet. Károly és Karola napja, megnézhetném, hogy a Nap mikor kelt, és mikor nyugodott és tanúsíthatom, hogy kelt és nyugodott (megnéztem: 7:16, 16:38], *1^h, Eötvös 7,* áll a noteszemben, *intézkedések, rosszkedv,* ez a reggelre vonatkozik. Aztán *1:!!!!,* négy darab felkiáltójel és: *dermedt→könyvesbolt, Mora, Goethe 1/2 8.* Hogy tudniillik Terézia Morának aznap estje van a Goethe Intézetben.

Értelemszerűen nem gondoltam semmi rosszra, de mégis ideges voltam, ahogy mentem föl a széles lépcsőn M. irodájába. Afféle kádárkoros görcsök a gyomromban. M. is biztos valami rendőr volt 90 előtt, gondoltam. Szívélyesen, sőt kedvesen fogadott. Kávéztunk, fontos ember a fontos embernél. Zavarban látszott lenni, amit túlzásnak tartottam, minthogy hiúságomban úgy vettem, sznobságból van zavarban. Három barna dosszié feküdt előtte. Nocsak, mégis dolgoztak a fiúk, szólottam magamban kevélyen. M. végre ötölve-hatolva hozzáfogott mondandójához, hogy megkapták

a kutatási kérelmemet, és hogy kevés dolgot találtak, meg hogy az 1980 utániakat engedélyeztetni kell a belüggyel, az lassan megy, elnézésemet kéri.

Enyhe ingerültséggel hallgattam ezt a fontoskodást. Hozzá-hozzáért a dossziékhoz. Hogy mondania kell még valamit, de ne ijedjek meg, megvetően lebiggyesztettem a szám, de ő úgy érezte, kötelessége ezt megmutatni, és hát… ennek én, hogy úgy mondja, nem fogok örülni, és hát… ő nem is tudja, a legegyszerűbb talán, ha belenézek, akkor majd látni fogom, mi ez, illetve hogy miről van szó, és felém tolta a dossziékat. Ebben a kicsi mozdulatban valamiért volt valami ijesztő. Ez egy munkadosszié, egy ügynöki dosszié, egy ügynök, érthetetlenül nagyot sóhajtott, mintha az ügynökök léte személyes fájdalma volna, egy ügynök jelentései.

Mit kell ezen ennyit tökölni, gondoltam, hogy unom ezeket a gátlásos felnőtt férfiakat, mért nem lehet normálisan beszélni, és kinyitottam a dossziét.

Azonnal tudtam, miről van szó.

Amit láttam, azt nem hihettem el. Gyorsan az asztalra tettem a kezem, mert remegni kezdett. Most mit csináljak. Mintha álmodtam volna. Mindjárt elájulok, s az mindent megold. Vagy kiugrok a csukott ablakon, és elmenekülök. Azonnal viselkedni kezdtem (ahogy azóta annyiszor), megköszöntem a bizalmat, és hogy akkor szeretném ezeket elolvasni. Erre valami olyasmit mondott, hogy ő már olvasta, és ne féljek, ez a jobbak közül való, ilyesmit. El akartam tűnni innét, ne nézhesse most senki az arcom. Mentem az Andrássy úton, néztem a házakat, hogy összedőlnek-e, de nem.

Nem krimi ez, hogy ügyelnem kellene vagy lehetne, hogy csak a végén derüljön ki, ha van, ki a gyilkos (miközben nincs, amit szívesebben tennék, mint húzni ezt a pillanatot): a dossziét kinyitván, azonnal fölismertem édesapám kézírását.

Az alábbiakban közreadom az ügynöki jelentéseket, azt, amit kimásoltam belőlük, valamint a közben keletkezett jegyzeteimet. Nem akarok (akartam) nagyon szerkesztgetni, miközben tudom, formát kell adnom ennek is.

Figyeltem magam, akár egy állatot, hogy vajon ebben a helyzetben miként fogok viselkedni, mire mit teszek, mi mit tesz

velem.

Első dosszié

<Az iratok másolása és a közvetlen jegyzetek (füzetekbe, cédulákra, eléggé összevissza) 2000 nyarára készültek el, ezt újra leírtam, kicsit már rendezve és új megjegyzéseket fűzve, ez lényegében 2001, ezeket írtam a szögletes zárójelbe []. És akkor harmadszor is leírtam, leírom, most, 2002-ben, ha lesz szöveg, azt ebbe a hegyes zárójelbe teszem.>

[Az első írás vasárnapról való, próbálok visszaemlékezni, mi történt pénteken meg szombaton. Mentem tovább az Andrássy úton, aztán betámolyogtam az Írók Boltjába. Jólesett, de milyen jól esett, ahogy „a könyvesboltos kisasszonyok” körbedongtak, a hálásnál is hálásabb vagyok (s voltam) nekik ezért. Pedig nem is tudták, mekkora bajban vagyok. Arra egyébként én is csak fokozatosan jöttem ott rá, arra, hogy nem álmodom. Úgy éreztem, feloldódom a levegőben, hogy szétfolyok, hogy nem vagyok, hogy bármi megtörténhet most velem, megölök vagy megbaszok valakit, mindegy, egyik jobb, mint a másik, és – gondoltam még harciasan – én semmiért se vagyok felelős. Mikor anyám meghalt, akkor voltam ilyen sunyin kába.

Erő volt vagy inkább tehetetlenség, hogy elkeveredtem még Mora felolvasására is? Vagy félelem az egyedülléttől? Mért nem iszkoltam haza? Még vacsorázni is elmentem a kollégákkal. Gőg is volt bennem, mintha részeg lettem volna, hogy én milyen sokat kibírok. És hogy azt se tudjátok, ki vagyok.

Szombat délelőtt megnéztem a Vígben az Egy nő próbáját. Két szó áll a noteszban: *elég jó,* s azután:*dermedt.* Dermedt, ez úgy látszik az alapszó.]

2000. január 30., vasárnap

[ceruzával, nagyon gyorsan írva, lépést akartam tartani az agyammal, a mozgásba hozott agyammal]

Amit még sose: félek. Életfélelem. A félelem egész garmadája van bennem. Rögtön a legegyszerűbb: hogy kitudódik. Úgy értettem, ez idő szerint hárman tudnak róla. Remélhetőleg senki nem pletykál. Pedig nagy téma. De nekem mindenre föl kell készülnöm. Ez az írás is az. Nem védekezés, nem magyarázkodás: pozíciókeresés. Keresem

a helyem, az új helyem. Meg akarom állapítani a viszonyomat ehhez meg ennek a következményeihez.

Nem szeretném, sőt nem *akarom* (ezt úgy mondom, mint egy gyerek, aki még azt hiszi, ő mondja meg, milyen a világ), hogy olyan helyzetbe kerülhessek, hogy valaki mond valamit, és nekem el kell pirulnom. Szégyenkezem, igen, sőt, szégyenben vagyok, de nem akarok kiszolgáltatottan pironkodni.

Miközben ki vagyok szolgáltatva. Meggyöngültem. Kell hozzá kis aljasság – mert hát én én vagyok, az apám meg az apám (igaz, az apám) –, de eztán bárki, bárki nyikhaj is, odavághat nekem egy félmondatot úgy, hogy utána nehéz volna mit mondanom. Eddig az átpolitizált aljasság nehezen tudott fogást találni rajtam (piarista diák, négy gyerek apja, jó, tiszta, régi magyar vérem – mehetnek a fenébe korpára hatfelé malacnak). [Ezt a helyzetemet, olyik primitív vitát leegyszerűsítendő, egyszer-másszor kihasználtam. Ez nyilván hiba: annak, amit mondok, képviselek, akkor is igaznak kell lennie, ha KISZ-tag volnék, buzi, magtalan és zsidó. Vagy, brrr, tréfa, protestáns!]

De ez a kisebbik félelem, kis alázattal (ahogy leírtam ezt a szót, röviden fölnevettem, már írnám is: hö-hö, de bizonytalan vagyok, mint még soha, ezen írás stiláris követelményeiben) megoldható. A nagyobbik, hogy ellentétben a költő ajánlásával, én nem akarnám megváltoztatni éltemet. És félek, hogy megváltozik. [Annyi emberbe, érdekbe trappolok bele…]

Itt is van egy érdektelenebb: nem szeretnék rosszkedvűbb, rosszabb kedvű lenni. Búval gyakott. Amit Mészöly mondott egyszer (nem irónia nélkül) rólam: az ontológiai derű, hogy azt nem szívesen veszteném el. Nem szívesen adnám oda. – Ha 25 éves volnék (és nem én): akkor azonnal alkoholista lehetnék. Vagy súlyosan depressziós. Mert hát ez az egész meghalad engem. Ez túl sok.

Nem akarom, nem akarom. És nem akarok komolyabb se lenni. A komolyt és éleset hozta nekem a nyelv. Segít, eddig mindig segített. Úgy beszélek a nyelvről, mint az anyámról, úgy is gondolok rá, olyan érzelmesen. (Anyámról apám jut eszembe, és folyik itt a könnyem. Inkább így mondom, s nem úgy, hogy sírok.)

Nem akarom, hogy megváltozzék a „járásom”. Mert most olyan nehéz a szívem, mint a Gaffiot-lexikon. (Utolsó leheletemmel is intertextuális leszek, gondolom.) Nem is a szívem nehéz, inkább a gyomrom. Hajszálra úgy, ahogy a HC [688.] oldalán. „Reggel ébredéskor torkon ragadott a félelem. Ez más volt, mint amit eddig ismertem.” Csak azt fejből írtam, fantáziából. Kullogok a könyvem után.

[Két cédula még erről a napról, Kathrin Röggla regénye levonatának a másik felén. Kösz, Kathrin.]

Az Istenre majd még (üvöltözve, számonkérőleg) visszatérek, de valakinek (másfelől) mégiscsak hálával tartozom, hogy ezt csak mostan tudtam meg s nem mondjuk húsz– vagy harmincévesen. Soha nem tudtam volna megírni a könyveimet, a Termelési-regényt vagy később a 90 körüli cikkeket, semmi olyat, amelyben az úgynevezett szabadságom látszik vagy működik.

Én nem néztem *föl* az apámra, nem volt ő példaképem, de néztem őt, tanultam tőle, és mindenestül szerettem (ahogy persze most is – jaj, evvel most mi lesz?; megint siratom magam). Azt is gondoltam – írtam is –, hogy valamelyest helyette is beszélek. Büszke voltam rá. Hogy nem bírták begyűrni (!), nem lett frusztrált, sértett vesztes, hanem *szabad vesztes,* ez nekem nagyon sokat jelentett. Rajta keresztül tudtam büszke lenni a családomra – és én ettől (is) voltam erős. Vagy inkább: laza. Lazán, vagyis fontoskodás nélkül magabiztos. Nyugodtan lehettem bizonytalan és magabiztos. Úgy lehettem az utóbbi, hogy nem magamra kellett gondolnom. Nem kellett kóserolnom magamat. Mert ott volt egy nagy (családi) hinterland – és ehhez minden út rajta át vezetett.

Ha tudtam volna ezt a nyomorúságot: egész életemben a HC-t akartam volna megírni, hogy *ez,* ez az utolsó (!) könyv elviselhető legyen valahogy. Annyira akartam volna, kellett volna akarnom, hogy természetszerűleg nem sikerülhetett volna. [Ugyan. Ha tudtam volna, hogy is mertem volna tollat venni a kezembe… Betemetett volna a gyűlölet, a szégyen, a félelem.]

Nem elcsábulni ettől a szövegtől. Nem hiúságból megjelentetni.

Néha beremeg a kezem.

Két hét nyugalom. Tizennégy nap. Ennyi, ennyit kaptam kilenc és fél év robotra. Nem valami nagyvonalú ajánlat, a kurva életbe! Most megint ez a pattanásig feszültség! Hogy figyelni mindenre, azonnal leírni vagy megjegyezni, hogy egy percre se kiengedhetni… Annyira reméltem, terveztem (mert olyan, de olyan boldog voltam, amikor befejeztem a Harmoniát, úgy megkönnyebbültem, hogy*mégis* sikerült), hogy majd most egy fél évig, évig kiengedve, kicsit könnyebben lehetek, olvasgatok, jegyezgetek, örülök, hogy élek, pihegek.

Ehelyett formálgathatom majd egész nap ezt a mocskot. A regény szavával: szarpépet (687. o.). Ha ezt befejeztem, utána már – azt hiszem – nem fogom tudni leírni azt a szót, hogy apa. Édesapa. Édesapám. Papi. Papácska. Öreg. Faterkám. (Könny.) A családról se akarok, pedig… Jellemző hülyeségem: lám, azt hiszem, az Úristen a regényeim szempontjai szerint rendezi a sorsokat, a sorsomat.

Vélhetően nem csak azt nem fogom tudni leírni, édesapám, hanem azt se, hogy én. Illetve valahogy nagyon másképp, „messzebb” vagy „messzebbről”. Mondhatná valaki (kolléga): micsoda mázlista!

[Megnyitottam egy füzetet, „Javított kiadás, 2000. január 30. →” felirattal.]

Sok jó első mondat volna. Pl. Kutya nehéz dolog úgy hazudni, ha az ember nem ösmeri az igazságot. Egyre könnyebb hazudnom. A Termelési-regény első mondata se volna rossz: Nem találunk szavakat.

Dunát lehet jó első mondattal rekeszteni. Miközben még nem kezdtem írást, amelyről ennyire nem tudom, hogy mi. Hogy mi legyen vagy lehet. Egyáltalán, hogy legyen-e [lehet-e, szabad-e lennie]. De jó volna, ha nem lenne. Ha nem kéne lennie. Csak ülnék a fehér papír előtt a na-hagy mü-hű utáni fekete vákuumban, alkotói válságban, s egy sort se bírnék írni, az volna jó. Istenem, mit meg nem adnék érte!

Tessék: mit? Mennyit? Hát igen: tulajdonképpen semennyit. Hányszor, de hányszor büszkélkedtem avval, hogy engem mennyire lenyűgöz minden, ami van. Hogy én mennyire tisztelek mindent, ami létezik. Merthogy ez engem mennyire érdekel! Nesze, érdeklődj!

Életemben először tehetetlenségből írok. Megyek, amerre az iratok vezetnek, aztán lesz, ami lesz. Szívesen hallgatnék. Szívesen eltemetném magamban. Hallgatnék, mint a sír. Ehhez volna bennem erő: sírba vinni a titkot. Nem azért beszélek, hogy mentsem a menthetőt. Nincs mit menteni. De evvel se akarok kérkedni.

Ungváry Rudolf idézi Senecát: „Mit számít, hogy gyalázatosat cselekszel, ha senki nem tudja? Te magad tudod. Ezt a tanút semmibe venni, ez az igazi nyomorúság." A gyalázatosat nem én követtem el – de nem is valaki más! Volt bennem egy „mi", bekebeleztem mindent, apámat is, és ha akkor jó volt és támaszkodtam rá, akkor most nem vehetem ezt a „mi"-t semmibe. Vagy vehetem, de az az igazi nyomorúság. Nem akarok nyomorultul élni. (Ennek lehetősége, pedig mindjárt ötvenéves vagyok, eddig még csak föl sem merült bennem.) Nem akarom ezt a nyomorúságot választani.

Mi nem akarjuk: apám és én.

Na ez a rossz mondat. Ez lett rossz. Nem választhatom el magamat tőle, de nincs is ez a közösség. A frankfurti beszéd végén fogalmaztam így, hogy apám és én köszönjük a figyelmüket. Miután arra kértem az úri közönséget, hogy majd igyanak apám egészségére, aki szegény annyi vacak lőrét megivott volt életében. (Ennél mindig elsírtam magam, s mert ezt Frankfurtban nem akartam, előtte vagy ötvenszer felolvastam magamnak ezt a részt, úgyhogy ott már nem is olvastam, hanem fejből zsolozsmáztam, mintha nem is jelentene semmit.) Ez volt az én hübriszem, valahogy úgy képzeltem, hogy megválthatom őt. Nem így van, nem ilyen szépen van. <Pedig bizonyos értelemben még most is így van. Az ember az Égtől szabadságot kapott, ő is élt a szabadságával, én is élek a szabadságommal, s ezek hatnak egymásra.>

2000. január 31., hétfő

Nem tudom rendezni ezt, csak folyik belőlem. Jár az agyam: apámon. Miközben azt hittem, épp végzek vele, nem kis Oidipuszként, hanem hogy kész a könyv, és áll – nem az apám fasza, nem szobor, de egy *nagy alak.* Ezt szerettem volna: apám segítségével egy nagy apa-alakot, igen, adni.

Ez a szöveg az igazi dekonstrukció. Amire már eddig is gondoltam, tisztán „művészi okokból”. A családregény mint forma gyanús, mert óhatatlanul nosztalgikus, s ezen nem segít az irónia mint ellentételezés (az irónia mint fűszer: röhej), ennél radikálisabban kell eljárni, a regény első részében ez történik, a családregény-forma szétszedése. <Ezt azóta már vagy ezerszer elmondtam, legyen ez visszamenőleg az ezeregyedik, első és utolsó. Bár: új fordítás, új önismétlés…> Egyébként nem egyszerű valamit ténylegesen szétcincálni, mert „hátul” mindig marad valami ív, valami reménykedés vagy jelzés, hogy az éppen kétségbe vont „egész” valahogy mégiscsak: van.

Ennek jegyében nem akartam (a legkevésbé sem akartam), hogy a család, az apám mint áldozat magasztosuljon. Akartam mutatni, hogy tényleg mindent fölzabált a történelem.

De ez csak most sikerült.

„Akkor tehát, történjék bármi – ami azután meg is történt –, legyőzhetetlenek vagyunk?” (349. o.) Ami azután meg is történt: most látni, a bármihez nem volt elég fantáziám. Sok mindent el tudok gondolni, de azt, ami most van, amiben most vagyok, azt nem. („Egyszer láttam zsiráfot, az se az volt.” Ilyen nap nincs, mint ami van, ma.)

Szügyig – nem vérben: takonyban.

Én én vagyok. Megértem, hogy van, aki most gyanakszik. Sokat tettem ezért a gyanakvásért, sok munkám fekszik benne. Ez a ki kicsoda, az arc mint álarc, szerepjáték és citatológia, egyáltalán a fikció és valóság puha határmezsgyéjének fürkészése, ez talán a legjellemzőbb – mim is?, témám?, tárgyam?, képességem? Mindenesetre az évtizedek során – a Harmoniában is – sok csapdát állítottam e tárgykörben az olvasónak. Nem azt mondom, hogy magam estem bele, de ha most egyszer csak az őszinteségre, a személyes, civil őszinteségemre hivatkoznék, okkal legyintenének.

Úgy jártam, mint a mesebeli kisbojtár, aki (játékból) állandóan farkast kiáltott, aztán mikor az tényleg jött, hiába kiáltozott, nem szaladt senki segíteni. Igaz, kajabálhatnék, most nincs is senki, aki segíteni tudna. Itt nincs mit segíteni. Mindegy, mondom ahogy van, hiszi, aki hiszi, nem tudok mit tenni: én, Esterházy Péter beszélek itt,

születtem 1950. április 14-én, anyám neve Mányoky Lili (a személyiben: Irén, de utálta az Irént), apám neve Mátyás, személyi igazolványom száma: AU-V. 877825. Ez tehát az „én" (amúgy a részletekbe nem mennék bele, no details, please).

De jó lenne ezt csak öregemberként közölni. Egy öreg ember bátor szembenézése. Ha már meghalt minden érintett. Ha már meghalt minden öcsém. Én. Bonyolult lesz evvel az életünk. Szegénykéim. Mit fognak csinálni? Nincs itt semmi mozgástér. Nekem legalább mozoghat a kezem.

Azt akartam írni, hogy már nem tudok sírni (könnyezni), mert a halálán már kisírtam magam, de akkor eszembe jutott, hogy mi legyen itt az utolsó szó: legyen a Harmonia alapszava – egyébként: baszd meg az égi harmóniáidat! –: édesapám. Erre még nem nyíltak meg a könnycsatornáim, csak arra, hogy édes édesapám, ahogy ezt mormoltam.

Mint rendesen: „Se előre nem bírok nézni, se hátra. Hátr-a." (341. o.) *(üres hely hagyva)*

Az írás – most jövök rá – vidám dolog. Minden komor, de a csinálás, ez, nem tud más lenni, vidám. Minden alkotás derűs. (?) <Másodjára is, ahogy másolni kezdtem a füzetből és cédulákból, s kezdett az egész formálódni, elfogott a szokásos gyerekes öröm. De aztán egyre nehezebb újra átélni az első napok izgatott rémségét, pánikját, s ha tényleg átélem, az fáj, ha fásult vagyok, az fáj. Itt nem lesz megnyugtató eltemetés.>

Olvasni Sade márkit; az ember magányáról. Milyen az ember magányosan, csupaszon. Mert apám: a magányos ember. Nem védelmezte a másik arca. Se Isten, se ember nem védelmezte. [De mért? Mért?!] Se anyám, se a testvéreim, se én, se senki… Talán egy nő.

A fenébe, de nevetséges, most jut eszembe: hisz ez benne van már a könyvben: „Apám élete (1956 után) visszatért egy rendesebb kerékvágásba. Egy rendesebbe, de nem rendesbe, nem a rendesbe, miáltal éppen ez a különbség lett a kérdés, az, hogy akkor most mi is van evvel a kerékvágással. Talán mégis nehezebb azt kibírni, amit kibírunk, mint azt, amit nem, mert előbbinél föl kell tenni a kérdést, hogy mi az, amit kibírunk, ezzel szemben, ha olyat bírunk ki, amit

nem lehet kibírni, akkor nincs ez a kérdés, ez a luxus, akkor csak a kibírás van.

Apám ekkor lett igazán magányos. (…)

Nem az az igazi magány pillanata, amikor állt a dinnyeföldön, paraszt a parasztok között, rémülten pillantva a kamerába, hanem ez a mostani. Ahogy az országnak, neki sem maradt más, csak a jelen, és ehhez a magányhoz semmilyen módon nem volt szokva (…)

Mi nem tudtunk ezen a magányon változtatni. Senki közülünk. Egy jottányit sem." (695. o.)

Ott van a könyvben, csak nem tudtam, mit jelent. Kizárólag a szenvedésre tudtam gondolni (az övére és az általa okozottra), ám a pusztításra nem. Az aljasságra nem.

2000. február 1., kedd

Holnap megyek be megnézni az iratokat.

Bemehettél volna már ma is.

Este felolvasásom van, mit tudom én, mennyire visel meg, óvnom kell magam estére.

De hát így meg csak forogsz a saját levedben!

Nagyon sok szép mondat jut így az eszembe!

Jaj, ez rettenetes!

Mit rettenetes! Mit sápítozol? Hát mi a faszt csináljak?! Nem ezt csinálom mindig? Egész életemben ezt csinálom, nem?, fogok egy tollat, és mozgatom a kezem! Ennyi, nem?! Mit akarsz, mit csináljak? Mi mást tudok én tenni?!

(Bassza szájba telibe a kurva élet.) (Oh, Gizella.) [Majd egy-két ilyet ki kéne húzni. Hevesen vágytam ezekre a szavakra, mint még sose. Nemcsak úgy éreztem, tartozom evvel stilárisan a helyzetnek, nemcsak természetesen röppentek ajkaimra e rózsás szavak, hanem, akár egy gyerek, fölmentve is éreztem magam. Ennyi emberi csúnyaságban ki az, aki a nevetségesség veszélye nélkül fönnakadhatna egy bazmegen?! Nincs az a neobarokk álpolgári szemforgatás! Sőt: Nincs az a Jelenits!]

Nehéz a levegő, mintha én tettem volna. Mintha gyilkos volnék. Ekképp álruhás királyfi. Halálos bűn állapotában lenni. Kain is kiválasztott. A megbélyegzés is jel.

Az első mondat valahogy mégis folyton az önsajnálaté, az emelkedett nyafogásé. Ilyen lehet a hirtelen halálos betegség: mért éppen én? Hogy volna valami felháborító igazságtalanság itt.

Nincs.

Egyébként is még mindig jobb, hogy velem történt, mintha – Röhej: így akartam automatikusan folytatni: mintha apámmal történt volna. Oly jól esik őt védenem. Minden fiú így lehet evvel. Ez – valahol! – ugyanaz, mint leszúrni őket egy hármas útkereszteződésben valahol (!) egy kopár, görög fennsíkon. Védeni azt kell s lehet, aki védtelen, és egy védtelen apa tényleg szívmelengető. És ha ő gyönge: akkor én erős, mint a tölgy (szilnüj, kak dub). Mint egy apa. Q. e. d., etc.

Életemben ennyit nem pszichologizáltam, mint most egy délelőtt.

A hazug embert hamarabb utolérik, mint a sánta kutyát: eddig azt csináltam a tényekkel, dokumentumokkal, iratokkal, amit akartam. Amit a szöveg akart. Most nem lehet. Mindent le kell nyelnem. Eddig én nyomtam le az olvasó torkán azt, amit akartam, én voltam az úr, a valóság csak cifra szolga.

Most le van hajtva a fejem, lehajtották, lehajtatott. Igen, uram. Nem, uram. Azonnal, uram. Bocsánat, uram. (Ellenkezőleg, az én kurva anyám, uram. Elírás: apám, uram.)

Lehet-e ez után írni? <Van-e élet az apámon kívül?> Jellemző, hogy ez érdekel. Ez érdekel. Semmi más. Illetve: nem tudom. [Lehet írni. Hogy beszélni lehet-e, azt nem tudom.] <Dicsekedve úgy mondanám: nem tudok én már semmit.>

Nem kérek szánalmat (magunknak): de sokkal, sokkal nehezebb, nyomorultabb élete volt apámnak, mint azt sejthettem. Pedig azt láttam, hogy nem olyan szépen van, ahogy időnként láttam (nagyvonalúság, a sértettség hiánya stb.). El lett véve (elvette magától) a katarzis lehetőségét. Az élet nehéz, de. Ezt a de-t szüntette meg. Azt a különös, mindenek dacára *emelkedett* státust, amiről pl. a regény azt mondta: nem voltunk szegények, csupán szegénységben éltünk.

Gitta, aki talán még rémültebben toporog ebben az új helyzetben, mondja a józan, rémes mondatot: Ugyanolyan lett, mint mindenki más. Miközben megmaradt a mindennapi kulizás, egy négygyerekes

család eltartásának szürke heroizmusa a hatvanas, hetvenes években.

Hirtelen eszembe jut: Hát még a nagypapa temetésére se engedték ki Bécsbe! Még meg se fizették rendesen!

Mint a sebet fölvakaró gyerek, szándékosan rettenetes mondatokat mondok ki (mit tegyek?!, mondatok jutnak eszembe, mint rendesen). Gyermekeim. Nagyapátok eddig gróf volt, most meg egy nímand spicli. – Reflektálok, tehát vagyok. Milyen hülyeség, mit jelent az, hogy gróf volt? Nem egészen hülyeség, nem simán kiváltható a demagóg „ember"-rel. Gróf volt, ez azt jelenti, hogy az volt, akinek látszott, egy nagy család becsületben megőszült stb.

Nem vallomás ez: beszámoló. Ez történt. Ilyesmik történnek a világban.

Kisbojtár-effekt: poétikailag túlhúztam. (Olyan komor ez az egész, hogy jólesik úgy mutatkoznom, mint egy valaki – bizony, egy író –, akit utolsó leheletéig kizárólag az írás foglalkoztat. Ez nem triviális módon nem igaz, vagyis úgy nem igaz, hogy közben valóban így van.)

Valaki meséli telefonban: És pont az a takony III/III-as X. Y. tépte a pofáját! A takonyra összerándulok. Így lesz ez.

Elárult minket, magát, a családját, a hazáját.

[A legelején itt még azt gondoltam, hogy az egészet tágabb összefüggésekbe helyezem, megnézem a nagy mítoszokat, a nagy árulásokat stb. De aztán kedvem szegődött, néztem is, meg nem is.

Ennek megfelelően Júdásról is összeolvastam ezt-azt. De a cetlikből nem mindig látom, hol idézek, hol kommentálok, mindegy. Wolfgang Teichert: Mindenki Júdás (Az elkerülhetetlen árulás). A szerző azt reméli, hogy a Júdás-történet(ek) elemzése nemcsak azt mutatja meg, hogyan vall az ember az árulás révén kudarcot és megy tragikusan tönkre, hanem azt is, hogy belássuk, az árulás hozzátartozik az élethez, és így elkerülhetetlen.

Isten vajon nem áruló-e? (Auschwitz.) Se földi, se égi Atya erre nem válaszol. Ez is az árulás része, e hallgatás.

Júdás a Tizenkettő egyike volt: egy közülünk.

Walter Jens Júdása (A Júdás-eset) nem áruló, hanem egyfajta szükséges, szükségszerű szent, aki az ember nagyságát bizonyítja, szabad lázadását, amely által kitetszik a megváltás szükségszerűsége. Kábé. – Eszerint apám lerántotta a megrohadt Kádár-rendszer álorcáját, megmutatta a pusztulás igazi mértékét, árulása nem személyes, személyes bukása a közösség, a nemzet reprezentatív önképe. (Szépen beszéltél, kisfiam, köszönöm.)

Mit is árult el Júdás? Krisztus tartózkodási helyét. Hát ez könnyen kitudható volt. Azonosítása (Júdás-csók) se lehetett volna gond. Stb. Apám szintén csak ismert dolgokat jegyzett föl, nem voltak hátsó szándékai. (Csak az egész volt egy nagy hátsó. De ez most nem illik a gondolatmenetbe.) <És az se igaz, hogy ne lettek volna hátsó szándékai.>

Az eredeti görög szöveg vizsgálata izgalmas fölfedezést hoz. A görög elárulni, árulás szavak fordítása korántsem egyértelmű. Kiad, kiszolgáltat, illetve ráhagy, ráhagyományoz, átad, ezeket is jelenti. A latin fordítás a tradere szót használja, ahonnét a tradíció jön. – Vagyis Júdás csak továbbadta, amit látott s hallott, ahogy a többi apostol is?

Érdekes, hogy Pál apostol a Korinthusiakhoz írt levélben (1 Kor. 11,23.) kétszer is használja ezt a szót. Pál Júdás árnyékában, amaz emez fényében?

A továbbadó: hermeneuta. A spicli mint hermeneuta. Akit értelmezünk, azt kiszolgáltatjuk. A tolmácsolás kiszolgáltatás és kiszolgáltatottság. Apám „perfekt” német–angol–francia (volt).

Átadni, áthagyományozni, továbbmondani: mindig kockázattal jár.

Róm. 1,18–24. – Isten kiszolgáltatja az embert ellenséges erőknek, akár: Júdás Jézust.

Még sok más érdekes mondatik Júdásról, mindenesetre kitetszik, lét és árulás, élet és kiszolgáltatás összetartozók. Ott, ahol az emberek megbíznak egymásban, csak ott lehetséges árulás. Csak az tud minket elárulni (vagy mi őt), aki közel van.

A Júdás-történet, egyáltalán az Írás ezernyi árulástörténete (Ádám és Éva, Kain és Ábel, Jákob és Ézsau, József és testvérei) nélkül jobb véleménnyel volnánk magunkról. De egyszersmind azt

is látjuk: az árulással együtt lehet élni. Minthogy együtt kell, minthogy kiirthatatlan a világból. Így lesz Júdás nem szörnyeteg, hanem inkább testvér, rokon, sőt: tükör. (Na, öreg, ennyit tudtam kihandlizni neked.)

Hogy lesz valaki áruló?

A vágy mássá lenni végigkíséri életünket. Ahogy az apostolok pl. elhagyják házukat, családjukat, és követni kezdenek egy idegent… Margaret Boveri: Árulás a XX. században című könyvében azt mondja, hogy minden jelentős árulónak hazátlan, hontalan (heimatlos) gyermekkora volt. A Júdás-legenda szerint, akár Oidipuszt, kitették a vadonba a kis Júdást, mert az anya azt álmodta, hogy a ded gonosz leend. És aztán Júdás rendben megöli apját, elveszi anyját, és csatlakozik Krisztushoz. Aki fölveszi (!).

Az árulást nem elhatározza az ember, hanem félelem s pánik fogja el. S akkor. Ezt jól el tudom képzelni, egy szűk, sötét szoba, fenyegető férfiak. Félelem, pánik, s aztán egykedvűség.

Schiller azt mondja, a tragédia célja a meghatottság, megindultság. Apám története nélkülözi a tragédiát. Mert nélkülözi a formátumot. Egy ilyen III/III-as említésre se méltó. Jó, persze, ha az apánkról van szó, akkor lehet az okokat szálazni, meg a megértés lehetőségeit lajstromozni, de tulajdonképpen semmi, fátyolt rá. Júdás közeléből apámra nézni, hát ez tényleg semmi. Nincs tétje. Mindazáltal, hogy apám neve – életemben először mondom most fordítva – azonos az én jó nevemmel, kap az ügy valami metaforikusat.

Az árulás olyan, mint egy vihar, archetipikus dimenziók – de van felelősség. Az áruló felelőssége, hogy vállalja az árulást. Apám nem vállalta. (Mi volna, ha ezt családi örökségnek tekintvén, én – na, itt már egyszer tartottunk. Hogy átvenni. Nincs ilyen. Túl könnyű is volna, ha nehéz is. Például nincs elég lelkifurdalásom stb. Csak formális tudhatok lenni. Csak jófiú. Így akarnék jóindulatot kicsikarni. Rendben, hagyjuk. Nem kívánom elmozdítani a dolgokat, csupán leírni őket.) Meglehet, apám megpróbálta szégyenét magára venni, csak az túlságosan nehéznek bizonyult. Nehéznek, mert nehéz nagyon. Akár Júdásnak. Az öngyilkos lett, ez, kicsiben, alkoholista. Talán így történt.

Azt olvasom még az egyik cédulámról, hogy éppen akkor, amikor elárulok vagy elárultatok, akkor lép (léphet, lépjen) elő és hasson a szeretet, akkor is, ha kezdetben csak a szégyent és a sértést tudjuk fölfogni.

Szégyen, sértés, sérülés, sebzettség.]

A felolvasás szünetében, a Kamra öltözőjében, éppen hogy elült a taps, melyet, mondjuk így, egy nehéz életű férfi heroikus sorsának ábrázolásáért gyűjtöttem be, a következőket firkáltam gyorsan annak a Röggla-levonatnak a hátára, ahová egyébként néhány, az est lefolyására vonatkozó átkötőszöveget írtam: Akkor most ez is *egy családregény vége,* pedig nem így terveztem. Ember tervez; végez.

2000. február 2., szerda

Tegnap, megtartván nagy sikerű felolvasó estemet jelentősnek ígérkező új regényemből a főváros talán legnívósabb színházában, áthajtattam a főváros talán legpatinásabb színházába, hogy részt vegyek a felolvasással egy időben tartott premieremet követő kis ünnepségen. Fény, pompa, tehetség, siker – ne kerteljünk, ez (de legrosszabb esetben: ez is) látszik. Most reggel nyolc óra van, görcsösen körmölöm ezt (hogy el ne felejtsem), a szám széléig ér a trutymó, az előbb vesztem össze mindenkivel, akit a házban találtam, olyan hülye vagyok, mint egy igazi férj. Akkora a feszültség bennem, mindenre ugrok, különösen, ha igazam van, vagyis olyan kisszerűség tombol bennem, ami tényleg ijesztő.

Fél tíz, a héven írom ezt, ölemben a füzet (mint Dérynek). Most megyek a Hivatalba; előbb még az 56-os Intézetbe, hogy átvegyem a megváltoztatott, immár az egész családra vonatkozó kutatási kérelmemet.

Ideges vagyok, akár egy filmben.

Olyan, mintha a (komcsi) rendőrségre mennék. Vagyis félek. Nem a rám váró „levéltári eseményektől”, hanem hogy bebörtönöznek, kihallgatnak, megvernek. Mint Szász Bélát. Amit elmulasztottak 1990 előtt. Elképesztő, az ebből a fantáziálásból eredő félelem: valóságos. Ahará-hányéhér-zéék.

Kár, hogy semmit nem élveztem a tegnap estéből, pedig éppen arra volt: élvezésre. Csak jó történt, szerettek, tiszteltek stb., én meg olyan messziről láttam mindent, mintha afféle szigorú, komoly férfiú

volnék, kit nem érdekelnek a világi hívságok. Láthatóan tartok az esetleges komolyságomtól. Okkal; tartok tőle, hogy nívótlan volna. A komolytalanságomban több van. [Komolyban például Kertész Imre jó. Ahogy ő röhög, nem is röhög, hanem nyerít: az komoly! Nem irigységből mondom; büszkeségből. Büszke vagyok a nyerítésére!]

Még reggel, indulás előtt faxoltam Belgrádba és Párizsba (Großschriftstellerei), az asztalon egy chilei (vagy argentin?) irodalmi lap, amelynek címlapjáról roppant biztatóan nézek – rám. Most akkor milyen vagy melyik az az élet, amelyhez közöm van? Má' megint csak a papírhoz?! Jelzem, megszoktam. (Önsajnálat.) (Önsajnálat és Battyhány tér, végállomás.)

Ez a realista próza nem fekszik nekem. Azt kéne leírnom, ami történik, se hozzá tenni, se elvenni, ötvenéves vagyok, de ilyet még nem csináltam. Folyamatosan egy magnót és egy videót szeretnék magam körül, bennem. Mondathoz szoktam mérni a mondataimat, nem a „valósághoz"; így most nagyon látom a csenevészségüket.

Az 56-os Intézetbe valóban úgy slisszolok be, akár egy tolvaj, valaki épp csöngetett, beengedték, én meg fürgén utána, a besurranó tolvaj besurran, azonnal érzékeltem is a mozdulaton a mozgásom alamusziságát (megvan: falmellékiségét!) és az ügyességemet is. A titkárnő már ahogy belépek, mutatja az engedélyt.

Tessék, már előkészítettem. Hát reméljük…

Mit reméljünk?, kérdeztem azonnal vissza, azt hiszem, nem agresszíven, inkább vakmerőn. Rámnéz, nem barátságos, nem barátságtalan.

Reméljük, hogy talál valamit. Hogy megtalálja, amit keres.

Nem keresek semmit, csak belenézek abba, ami van. (Fogd már be a szád!)

Hát igen. Ha már van ez…

Megköszöntem, igyekeztem kedves, könnyed benyomást tenni. Jó ég, ez most már mindig így lesz? [Így.] <Így.>

Most is ezt játszom itt, a Történeti Hivatal kutatótermében. Mert félek, hogy látszik rajtam – az apám. Hogy azonnal lebukom. Rámnéznek, bólintanak, de hisz az ön apja egy tégla!

Gla!, írtam, s akkor lépett hozzám M. Hozta Papi anyagát (könny; csak jelzem videokameraként; mért nem Mészöly vagy Nádas apja besúgó, sokkal pontosabban le tudnák írni az egészet, mért kell olyasmivel foglalkoznom, ami nem felel meg a te-het-sé-gem-nek! – ó, ó, a hülyeség, ha fájna!; de fáj is).

Ötöl-hatol, valóságosan készséges és tapintatos is. Feladata, mondhatni, nem egyszerű.

Megtaláltuk a negyedik dossziét is, abból kiderül… no… És… szóval jó anyag (a „jó” szó miatt még örülök is)… nem fogja rossz érzéssel olvasni… (Vagy: nem lesz rossz érzése? Pedig alig egy perce történt; Móricz Zsigmond is állandóan, pofátlanul jegyzetelt.)

Mosolyog, én is. Elfelejtem, hogy ő mindent tud, lehetnék akár normális is. Felajánlja a segítségét, akár értelmezési kérdésekben is, van eszembe!, majd fogjuk itt együtt böngészgetni az anyagot?!, pedig nyilván hasznos volna. Mindenesetre köszönettel elfogadom a segítséget, semmiképp sem szabad megbántanom, nehogy ellenem forduljon.

Tíz óra ötvennégy. Ott van a négy dosszié, nem nyitnám még ki. Húzom az időt, az időmet, mely nincs. Kaptam néhány más iratot is, előbb azokat nézném meg. Kis szertartásossággal nyitom ki az elsőt. Érdektelen leírások, hogy mit csinálnak a külföldről ideutazó arisztók. A grófot mindig idézőjelbe teszik. Szerveink ezideig 18 személy Tiltó névjegyzékre történő felvételére tettek javaslatot, 4 fő figyelőztetését kérték.

Figyelőztetés, jó szó. Ismerős neveket találok. [Ezeket rendben kimásoltam, de csak rövidítésben adom meg, pedig tudni vélem, hogy amúgy érdekesebb, olvasni, hogy Széchenyi, Károlyi, Zichy, Horthy, de elég, sok is, hogy egyszer leírták a nevüket, kihasználva, kisemmizve, így is megalázva őket.] Találok egy Sz. I.-t, aki kapcsolatban áll R. M.-mel. Gondolom, a fogorvosnőm mamája. Aztán a nagymamám. A nagynéném. Rennweg helyett Renbegnek van írva a bécsi lakása. Bunkók. Nálunk szállt meg, olvasom, dr. Esterházy Mátyásnál. Ezt kiírom. Mami szerepel mint kapcsolat. Mary néni, az ő kapcsolatai: a Zsuzsi néni, apám és, a marhák, ő maga, és a nagymama kétszer is, egyszer mint Esterházy Margit, egyszer mint Esterházy Móricné.

Nem úgy olvasom, mint egy III/III-as fia, hanem még a régi énemmel, megvetően, fölényesen, mert fölényben. Majd szokni kell az új helyzetet. [Nincs új helyzet, csak a megvetettek halmazába édesapámat is bele kell vennem, ez az új helyzet (csak).]

Milyen szép, messziről hangzó nevek: ilyen Nandine, olyan Zenke.

Egy másik vékony dosszié a nagynénémről, küldte a III/II-2 b. alosztály a III/III-3 osztály vezetőjének. Osztályok, alosztályok, iktatás, tájékoztatás: mintha épp egész új világ tárulna föl, egy másik, egy láthatatlan.

Most (negyed 12) lépett ide egy kedves arcú munkatárs, lényegében köszön. Elmentében, mintha Papi iratai felé intene, vagy legyintene (videó!): Jobb ez így… Őrjöngök magamban, hogy mi jobb minél?! Nem is értem. A százlábú századik lábának elvesztésekor elveszítette a hallását.

Nem bírom megállni, és belelapozok a negyedik dossziéba. Az a gyönyörű írása! (A regényben is van erről szó, Garaczi Lacitól vett szöveg segítségével.) Amikor olyan 1960 táján rendszeresen fordítani kezdett, az elején piszkozattal dolgozott, azt ceruzával írta, s aztán a lapokat ledobta a padlóra. Nézem (néztem), intelligencia, határozottság, szépség, lendület, minden együtt van az írásában. Talán az ilyen ödipális háttér miatt is örültem annyira, amikor egyszer egy kávéházi grafológus elképedve, lelkesedve, szinte megütközve nézte az írásomat, és izgatottan bejelentette, hogy ő akkor most akár ingyen is elkészít egy részletes (értsd ötven forintos) elemzést. Mindez a Bartók Béla úton történt, harminc évvel ezelőtt.

A dosszié végén van egy névjegyzék, itt az egész Felső Ház, hirtelen megpillantom a saját nevemet, elvörösödök, úgy megijedek, hogy majdnem megáll a szívem, nagy csattanással összecsapom az irattartót. Ha nem látom, nincs. De engem látnak, vagyok. Hogy rólam is írt volna jelentést? Percekig nézek magam elé, de elviselhetetlen fegyelmezettségem még arra is gondol, hogy tollat vegyek a kezembe. Megint el szeretnék ájulni.

Titokban el-elsírom magam. Csak jelzem (videó); értékmentesen.

Újra kinyitom, forgatom, mint egy társasági lapot. Nem olvasom, nézem. Mintha fotókat. Az ügynök megbízható, ellenőrzött. Anyád,

az ügynök!, sziszegem reflexből magam elé. (Többszöri fölhasználású poén: Nem. Apád.) Csanádi fn. tmb., ez tehát az apám [vagyis a Csanádi fedőnevű titkos megbízott].

1977. XII. 21-én is jelent. Ír. Én is, én éppen a Termelési-regény utolsó oldalainál tartok. Olyan boldog vagyok, mint talán azóta se. A kettőnk boldogságátlaga vélhetően alatta maradt az emberi átlagnak.

Ez így nem jó, módszeresen, az elejétől fogva, rendben, mintegy feldolgozni. Elfog a futó [és ismétlődő] kísértés, hogy ne csináljak semmit, visszaadom és kész. És majd cipelem belül.

Visszatérek nagynéném irataihoz, akit 50-ben vagy 51-ben koholt vádakkal vagy vád nélkül Kistarcsára internáltak. Kis gyöngyszem 52. október 18-ról, környezettanulmány (?) formájában: …a felszabadulás után fuvaros lett, saját kocsijával és lovával fuvarozott. Miután ügyes és alkalmazkodó fuvarosi minőségben beférkőzött „szaktársai” bizalmába, fizető napokon együtt ivott velük a kocsmában. Gesztusaival és ügyes viselkedésével teljesen elfeledtette a tőle eleinte idegenkedő fuvarosokkal grófkisasszonyi mivoltát. – Időnként feljárt Pestre, itt bátyjánál lakott, elegánsan kiöltözve szórakozott és arisztokrata barátaival kárpótolta magát az otthoni megváltozott életéért.

Micsoda ökörség! Miután ravaszul elfeledtette grófkisasszonyi mivoltát, kárpótolta magát… Vajon mire jók az ilyen idióta elemzések?!

Egy másik dossziéban nagypapáról (1945. dec. 28.): Miután gr. Eszterházit nem terheli antidemokratikus cselekmény, kérem ügyében az eljárás beszüntetését.

Mára elég.

Hazafelé a héven, 15^{h}, füzet az ölemben. Fáradt, a jól végzett munka áldott fáradtsága. A picsába.

Az Intézet kapujában összefutottam a kedves történésznővel (legyen ez a megnevezése), azonnal, túlzón locsogni kezdtem, lazán (nagyon lazán – van az a vicc, illik most rám, hogy a sas ül a sziklaorom szélén, kérdi tőle a sólyom, mit csinál, lazulok, ezt hogyan kell?, hát, vumm, így el a szikláról, és akkor zuhanó repülésben lefelé, le, le, és az utolsó pillanatban, vumm, így föl. Ül a

sas meg a sólyom a szikla szélén, mit csináltok, kérdi a róka, lazulunk. Lazulhatok veletek? Hogyne, vumm, esnek mindhárman zuhanórepülésben, te róka, kérdi a sas, tudsz te repülni?, nem én, odafordul a sas a sólyomhoz: hú de laza.), arról, hogy majd hétfőn jövök ismét, és hogy a *többi* anyagot már átnéztem, van, amit már ismertem is, például a nagynéném internálási ügyét, amit bele is építettem a Termelési-regénybe.

Igen, volt, ami visszaköszönt. (Előtte elolvassák, vagy hogy van ez?) És hát ami… de láttam, az elnök úr akkor így intézkedett (rezzenetlenül hallgatok, próbálom megtudni, mit tud)… örülök… mert én… hát nem tudtam, hogyan tájékoztassam… a titoktartási kötelezettség… Én nem ismerem az anyagot, de tudtam a létezéséről (most akkor tudja, vagy nem tudja?)… szóval…

Hétfőn reggel jövök, zártam le. Még annyit mondott, hogy a rólam szóló anyagokat vissza kell minősíteni, az eltart, de ő sürgeti. [Azóta sincs hír. De nem is akarok oda mégegyszer bemenni. Vagy mégis, ha kész vagyok? Ha visszanyertem a szabadságom (?)?] <Megvárom a könyv megjelenését. Majd akkor látom, milyen vágyak, akaratok maradtak bennem.>

2000. február 3., csütörtök

Éjjel 3/4 2-kor az ágyban. Mindig magam mellett tartom a füzetet, mert bármikor fennáll a veszély, hogy eszembe jut valami. Bár ma… elszállt a nap, semmivel. Nyilván védekezem. A sejtjeim első reakciója, hogy átesnek a ló másik oldalára: bagatell ügy, semmiség, kényszerítették, megtette, soha senkinek nem ártott, fölényesen átlátott rajtuk, az vesse rá az első követ, aki stb.

Délután, az túlzás, hogy provokatívan, de valahogy mégis *próbálgatva* (mit? mit, te jó Isten! [hát azt, hogy mi következik egy apából a fiúra]), megemlítettem a barátomnak, hogy az a képviselő, akinek az apja ávós volt, talán választhatott volna más szakmát is. Azonnal elkezdett üvöltözni velem, hogy megőrültem-e… és úgy látszik, van egy határ, amelyet időnként nem merek vagy nem tudok átlépni…

Evvel az érveléssel téged okkal nem vettek volna fel az egyetemre az apád miatt! – Szikrázik a hangja.

Olyan furcsa, érdekes, ahogy kimondja: apád. Mintha csiklandozna; majdnem vihogok. Szinte jólesett, hogy kiabált. Valami olyasmit is gondolok, mellékszál, hogy az apád szó kiejtésével, tudtán kívül csapdába esett; hülyeség. Az eset tényleg triviális. Egyszerűen buta voltam, nyilván nem függetlenül a most történtektől. Gyakorlatiasságokat mondok, „nem szerencsés”, efféléket, minthogy a politika is gyakorlatiasság. De hát ilyen alapon nem szerencsés (!), ha zsidó lesz politikus, mert majd az antiszemiták kelletlenkednek (ha minden jól megy).

<Ma reggelre „beállt” a derekam. Foteltól fotelig kúszom. Ha ülök is, fájok. A fent említettem barátom jut eszembe, aki szerint minden efféle fizikai bajnak belső oka van. Namármost lehet, hogy a testem lázadozik e könyv megírása ellen, de hiába, öregem, hiába lázadozol, ha belegebedsz is, megírom. Hidd el, hiába próbálkozol. Amúgy meg kinyalhatod a seggemet. Addig én beveszek egy Voltarent.>

Megküldték a Harmonia nyomdai levonatait. Csillog a Kiadó szeme. Jó kiadó.

Terv: átnézni a Harmoniát, s megkeresni azokat a részeket, mondatokat, amelyek „relációban” állnak az új tényekkel. (Új tények! – de szépen mondja, kislovag!) Mégpedig így: van a mondat, és megpróbálni emlékezni arra, amiből a mondat született. Tehát mintha apámról olvasnék családi emlékezést, nem pedig egy regényt. Mutatok egy példát. „Azt, hogy édesapámat szörnyen megverték, pofozták, mint a gyereket, ütötték, mint a lovat, első dühükben leverték a veséjét, majd módszeresen végig az egész testét, de főleg a talpát, csak későbben tudtam meg.” (685. o.) Nem volt konkrét tudomásom, hogy megverték volna 56-ban, csak annyi (rémlik), hogy november 4-e után két-három napra eltűnt, illetve erről egyszer sikerült kihúzni belőle valamit, hogy ti. gumibottal verték a lábszárát (a visszereket). Ezeket a szinteket összemérni.

A jegyzetfüzetek is érdekesek lehetnek. [Belelapozok, véletlenszerűen ezt találom: *Édesapám élete: hazugság és árulás. És szépség.* – Ez most érdekes bejegyzés. Alatta: *Életem: hazugság és árulás. Fájdalom nélkül.* – Most ez is érdekes. <Különös tekintettel a Voltarenre.>]

2000. február 7., hétfő

Megyek az ávóra. – Így jut eszembe. Túlzás. Mindjárt megkapom az anyagot. Tegnap láttam a Jadviga párnáját. Mennyire másképp néztem, ahogy Ondris belekeveredik, szinte döntés nélkül a rendőrspicliségbe.

Most (9^{h} 20′) derült ki (számomra), hogy a dossziék (a dossziéim, a dossziéja, a dossziéink [nem!]) magánál az elnöknél vannak, tehát kvázi nem adja ki a kezéből, de most, mondja az olvasótermi munkatárs, a nemzetbiztonságiakkal tárgyal, ezért nem lehet lehozni. (A nemzetbiztonságiak: a szótól magától libabőrös leszek. Ez tényleg velem történik?) A nő kis könnyű fintort vág, elnézést kér, hogy akadályoznak a munkában. Nem tudja, hogy én akadályozom magam.

Ha az elnök úr megbízott volna bennünk… de hát… (magnó!)

Nem, nem, ó, nem, semmi, dehogy, van mit szöszmötölnöm, lapítok, mellébeszélek, zavarnám tovább a pillanatot, nehogy valami cinkosság jöjjön létre. Attól félek (mindentől), hogy túl rejtélyessé válnak a dossziék, és fölfigyelnek rájuk. A feltűnés elkerülésére én se vagyok a legjobb alany. Vagy úgyis tud mindent mindenki? Oszkár tudom, de nem mondom.

Elvis: Don't cry, daddy. – Nem elsírom magam, hanem könny futja el a szemem. Valamiért fontos lett nekem ez a különbségtétel. Talán, hogy nem állok ott mindenestül minden mostani sírásom mögött, hogy volna ennek egy tisztán [?] <?> fizikai része, bizonyos érzelmileg telített szavakra, helyzetekre beindul – mint a Pavlicsek kutyája! A könnyhelyeket új, realista munkakörömnek megfelelően jelzem, mégpedig – mint dédapám a komolytalant – k betűvel, k = könny, könnyezem.

Ahogy jövök ide be, mindig állnak az ügyfélszolgálatnál, többnyire idősebb férfiak. Egyszer azt hallottam: „volt egy tiltott határátlépése", máskor meg: „a Mindszenty-pörben" (ö-vel). Milyen sok (kis) szenvedés, méltánytalanság gyűlt össze a 45 év alatt! Az emberek most próbálják földeríteni az életüket. Idejönnek, hogy megnyugodjanak – egy levéltártól!

Igazuk van, akik ostorozzák a Hivatalt. Ha nehéz vagy nehézkes az iratokhoz hozzájutni, ha a kihallgatók emberi, személyi jogai szinte fontosabbak, mint a megalázott megfigyelteké, az veszélyes a demokráciára. Mert félelmet és dühöt konzervál, frusztrál. A frusztrált ember védtelen a demagógiával szemben, amely csak épp annyi igazságot tartalmaz, hogy hasson a félelemre és dühre. Én se jutottam volna az iratokhoz, ha nem volnék kivételezett helyzetben. Igaz, akkor nyugodtan élnék… Olyan jól elképzeltem a következő tíz évemet. Most majd a tíz év képzel el engem; szó se róla, izgalmas.

Semmiből teremtettem világokat, mondta Bolyai János, midőn (így hagyom: midőn) kieszelte a nem-euklideszi geometriát. Én mindenből teremtettem világokat a Harmonia cælestisszel – most meg a mindenből semmit. Apám most lett, csak most lett a semmi grófja. Ennek most lett (lesz) súlyos értelme. Eddig inkább egy szép és találó kifejezés volt. Igaz kifejezés, de valahogy mégis győztes: ezek a semmik, ezek a senkiháziak láthatóan nem senkiháziak, nem semmik, láthatóan nagyon is gazdagok (csak kevesebb áfát fizetnek, mint száz, kétszáz, háromszáz, négyszáz évvel ezelőtt), gazdagok, hisz megőrizték a legfontosabbat: önmagukat.

[Van a Harmoniának egy szoft olvasata, amely azt hiszem, nagyban hozzájárul a sikeréhez. Az olvasó a *saját* szenvedését éli újra (ez még rendben, ez még csak dicsekvés), és ettől megnyugszik, a könyv mintegy megerősítette őket, hogy *bárhogy is történt,* most mégis itt vagyunk. Olvasóim nyugodtabban és boldogabban néztek olykor rám, mint azt én (álmaimban) szerettem volna. Mintha kimazsolázták volna a könyvet, s ami ebbe a nyugalomvonalba nem illett, azt figyelmen kívül hagyták. Vagyis a könyv ezt megengedte nekik.

Azt tudtam, hogy sokan egy-az-egyben fogják olvasni, fikció–nem fikció határaival a szöveg folytonosan és ordenárén játszik (dolgozik). De annak következményeit, hogy a könyvben megjelenik a*történelem,* nem láttam át, azt, hogy a könyv nem csak családtörténet, de országtörténet is. És ez esetben a fenti *bárhogy történt* is élesebben vetendő fel, szóval hogy hogyan is történt. Szép sorban visszafelé: hogyan történt a Kádár-rendszer, hogyan 56, hogyan a Rákosi-korszak, mi volt a szerepünk a háborúban, mi a

holokauszttal kapcsolatban. A könyv elmulasztotta ezt a szigorúbb szembenézést. Hiba. De ezt meg kéne írnom még pontosabban is.

Ülök a szobámban, kint afféle vasárnapi családi ebéd, apósom van itt meg az összes gyerek, a „nagyok” is, de nem bírok kimenni, nem tudok ebből csak úgy ki-belépkedni. (A Termelési-regényt egy irodában írtam, írás közben szakmai – ha nem is nagyon magas színvonalú – beszélgetéseket folytattam…) Jó kis hangok szűrődnek be, Zsozsó csengő nevetése, Marcell csöndes, férfias dörmögése, milyen jól elvannak, öröm hallgatni – míg én itt turkálok a nagyapjuk szemetében. Nem sok közük volt hozzá (Dórának talán), távolról félték és csodálták; nagyapaként nem alkotott jelentőset.

Majd ők is zokognak szépen. Zsozsó nem is fogja érteni (fölfogni). Gyerekes dölyffel gondolok erre. Ahogy például szegény távoli jó unokabátyámra, aki nem szűnik sértetten őrjöngeni egy általa sérelmezett passzuson. Fájdalma valódi, amit sajnálok. Kis hülye, gondolom most a bajomban, egy vacak lerohadt kézen rinyálsz, mikor nekem az egész apám itt van elrohadva?! (Nem akarlak bántani.)

Vajon nem lépek át egy határt, melyet nem volna szabad? Lehet, hogy nem volna szabad ennyire támaszkodni az őszinteségre? Mert most ezt teszem. Hogy olykor mindannyiunk érdeke a hallgatás? Ez igaz, de ki mondja meg, hol a határ?

A Búcsúszimfóniában ez áll: „Kéri fiát, ne üsse, ne rugdalja, noha szempontjait megérti. (…) A megértést részletezi, a görög mitológiából hozott példákkal színesíti… Indokai főleg fizikaiak (fáj, fiacskám)… Összefoglalva mégegyszer kérelmének indokait, nem hivatkozik a szeretet parancsára, nem hivatkozik a köteles szülői tiszteletre, se a szokásokra, se az illemre. Kéri, arra kéri fiát, fontolná meg, érdemes-e a fájdalmat szaporítani a világban. (Érdemes-e a fájdalmat szaporítani a világban?) Ezt az egyet kéri tőle. És egy korty pálinkát.”

Olyan, mintha itt beszélne és könyörögne. A francba. Oda vagyok kötve az árbochoz, szólhat a szirének éneke. Sok.]

De nagyot dobbant a szívem: most hozták a dossziékat. Mosolygunk. Rémes vagyok, olyan fokon hazug minden, amit most csinálok, hogy az már humoros. Félek értelemszerűen itt mindentől

és mindenkitől, ezért olyan, mintha a Kádár-korba zuhantam volna vissza, ezért ávósozom reggelente – miközben aránytalanul hálás is vagyok. Tehát félelem (halott van a szekrényben!), innét kompenzált düh és gyűlölet és gazsulálás: máris láthatom magamon a posztkádári társadalom megkülönböztető jegyeit. Ha most „életszerűen”, valóságosan kéne viselkednem, cselekednem (és nem csak kussolva másolnom), nehéz volna normális maradnom. Hol volnék egy önérzetes citoyentől, akinek jogai vannak (betekintés az aktába) és akinek értelme van (nem ávósozik, mert az hülyeség)!

M. mintha figyelné, mit csinálok a helyzettel. Mint mikor gyerekkorunkban legyet pöccöltünk a pókhálóba, hogy mi lesz. (Ez most kicsit ki van színezve.) Lehet, hogy egyszerűen csak irodalombarát. Vagy nem is figyel, én hisztériázom csupán.

Azt kapom, amit megérdemlek. – Az önsajnálatot, mely úgy tetszik, szintén reflexszerűen tör rám,ö-vel fogom jelölni,ö. Aka könny, azöaz önsajnálat. Akkor most elkezdem olvasni édesapám új történetét.ö<Olvasom: „…Hérodotosz írja: akkor fogom meglátni, ki vagy, ha a történet véget ér”. Úgy emlékeztem, hogy úgy van: ha a történeted véget ér, vagyis, hogy a történeten kívül és nem általa ismerhetlek meg. Ez látszik igaznak.>

Az irat jelzete:

M-37234/l (2 dosszié)

M-38203/1 (2 dosszié)

A fedőlapon ez áll:

TitkosSzigorúan bizalmas

Szerv: Politikai Osztály

Munkadosszié

Minősítés: ügynök

Fedőnév: Csanádi

„B” (beszervezési) dosszié szám: H-117 9937

Kötet sorszáma: 1

Megnyitva: 1957. III. 5.

Majd kiugrik a szívem. <Kétórás szünet volt itt a dolgozásban, az öcsém ajánlására jött egy talpmasszőz. Rámnéz, a görnyedt tartásomra, a hátamra: Mondja, mit cipel maga?! Elég nehéz lehet. Ez a munkám, nyögöm gőgösen.> [Igyekeztem pontosan másolni, de

emlékszem a kapkodásomra is, és nem olvastam össze a másolatot az eredetivel. Nem emlékszem olykor, hogy pl. a rövidítések az enyémek-e stb. Egy futó pillanatra arra is gondoltam, Jankovics Jóskától kitanulom a szövegközreadás filológiáját – ugyan! Nem is akarok ennyi tiszteletet adni ezeknek a szövegeknek.]

Tartalomjegyzék; jelentés, dátum, kiről. Sok ismerős név, gyerekkorom nevei, a sokszor megénekelt tantik, onkelok (vagy onklik?), nénik, bácsik, nevek a Felnőtt Olümposzról. (Míg ön aluszik, a Darmol (édesapám) dolgozik.) Aztán egy abc-rendes névmutató. Név: A. A., foglalkozás: gróf, oldalszám: 61.Öt Esterházy, a 219. oldalon: nagypapa. Lapozzak oda? Vagy fegyelmezetten, sorjában? Mindőnk neve sz-szel, i-vel. A proletárdiktatúra bosszúja. [Hogy épp ezen akadok fenn! A nevetségesnél is nevetségesebb!]

A 29. oldalon van az első Jelentés. Jobbra fönt:

Adta: „Csanádi"

Vette: Varga fhdgy

Idő: 1957. III. 2-án

Ez valóban fáj, belémszúr, látni a kezeírását, melyet annyira szeretek. Meg büszke is voltam (vagyok) rá. Minden jót el tudtam képzelni ennek az írásnak a gazdájáról. Elkezdem másolni, hadd menjen bele a kezembe, menjenek bele a szavak. Hol Ottlikot másolok, hol ilyesmit, nagy a fesztávom.

Az 1956 október 23-i budapesti tüntetésnek fegyveres felkeléssé változásáról Csobánkán másnap okt. 24-én szerzett a lakóság (sic!) tudomást. A közlekedés beállása miatt a nagyszámú budapesti, budakalászi, pomázi és szentendrei üzemekbe bejáró dolgozók is otthon maradtak, a megnövekedett létszám némi zavart okozott a közellátásban. Mint amiről Pascal ír, heves, rettegő unalom fogott most el a másoláskor. Nézem az írásainkat, az övé jobb. Az enyém nem egyenletes, kapkodó, betűk összemosódnak, betűket kihagyok (majd Gizella kijavítja), lennék már túl rajta. Az övén látszik, ügyel az olvashatóságra. Gondos, szép munka. (…) Kommunista vagy állami funkcionáriusok elleni atrocitásokról nincsen tudomásom. November elején híre járt egy listának, amely állítólag a kivégzendők nevét tartalmazta, de nem beszéltem olyan személlyel,

aki a listát látta volna, ill. tudta volna, hogy ki kit írt abban össze. – Nov. 4. után két haláleset történt, Sz. nevű fiatalembert társa véletlenül agyonlőtte, H. nevű pedig állítólag éjjel nem tett eleget a nemzetőrök „állj!” kiáltásának, mire lelőtték. Hír szerint mindkét tettes disszidált. – A „muk”-ról általában azt tartják, hogy vicc.

Csanádi

Még két rövid jelentés ugyanevvel a dátummal. Nézem a sárguló papírt, ez akkor tehát ott volt a lakásunkban, lehet, hogy hozzá is értem, rajta az ujjlenyomatom. Mindig ott állt stószban az íróasztala bal felső sarkán. Az agyam, gondolkodás nélkül, még a következő mondatot hozza: Nemcsak a papír, hanem az apám is ott volt a lakásunkban. Meg-megdöccenek, hogy apát vagy édesapát írjak. Mindenesetre ott voltak, nemcsak a papír, de a Papi is…

Jelentés. W. S. lakik Pomázon. Dánoson volt birtoka, már az első vh. előtt volt képviselő, az 1920-as években pénzügyminiszter. Kb. 80 éves, visszavonult életet él.

P. J. (az Irmike férje! – lám, így hivatkozom a HC-ra, a regényre, mintha az a valóság volna, Irmike, akit így az olvasó ismerhet), lakik Csobánkán, Nógrád megyében volt birtoka, politikai tevékenységet nem fejtett ki. A helybeli erdészetnél dolgozik. Az októberi események alatt nem ír ellenforradalmat! [majd fog!] passzív magatartást tanusított.

Csanádi

Szép, vállalható, tisztességben megőszült szövegek.

Értékelés: Az ügynök hát ezt alig bírom leírni; de már szokom hozzá első jelentése. Feladata volt két személyről bővebb információt adni, és ismertesse az okt. 23-a utáni eseményeket. Ezt nem a legjobban oldotta meg. Mi az, hogy nem a legjobban! Te elsőre talán jobban csinálnád? – Nem viccelnék, de már késő, most látom, milyen óriás ő. Nem látok semmit. Írom, ahogy jön.

Feladat: Márc. 15. Milyen készülődés és szervezkedés van a területén. Ennek felderítése. Milyen tevékenységet felytettek ki (sic!) Tanuljál meg tisztességesen magyarul! – Rémlik, talán Radnóti, egyszer erkölcsi finnyásságot lobbantott a szememre; itt aztán teljesen igaza volna, csak mutatni akarom, hogy közben látom a szöveget mint szöveget, és annak állapota is *fáj,* bármennyire röhejes

is ez, figyelembe véve, hogy miről is van szó… az ellenforradalomba (sic!) funciót (sic!) viselő személyek.

1957. III. 16.

1. Kocsmai beszélgetés során egy ismeretlen nevű egyéntől Egy falusi kocsmában nincsenek ismeretlen nevű egyének! Ez azért értékelhető volna, nem?!k azt hallottam, hogy a lista állítólag nemzetiségi alapon készült, mivel azonban tudomása szerint a listát magát senki nem látta, az emberek egymásra gyanakodtak a szerint, hogy magyar, német, szerb vagy szlovák származásúak voltak. Nov. 4-e után a tanácsházán volt egy nyilvános gyűlés, amelyen az ún. lista ügyet tárgyalták, de sem a szerzőkre, sem a tartalmára nézve nem jutottak eredményre.

2. A muk-ról csak a sajtóban és rádióban is hallható dolgokat lehetett hallani, muk még azt is jelenti, hogy „majd újra kupánvágnak”. Szervezkedésről nem hallottam. 15-én tudtommal nem volt rendzavarás. Néhány elejtett megjegyzés: „felelőtlen propaganda az ilyesmi”, „csinálja az, aki kitalálta”.

Csanádi

Ahogy leírtam, Csanádi, hirtelen eszembe jutott: én is jelentéseket írok. Jelentés öt egérről. Jelentés az emberről. Sok. – Puff neki: ez is az ő szava. Bajban volnék, ha mindenestül menekülni akarnék tőle. Hová, nemde. „Minek. Hová. Miért.” (655. o.)

Eddig egyébként nem veszélyes. Láthatóan ügyel, hogy kizárólag azt mondja, amit úgyis tudnak.

Értékelés: A jelentésnek sokkal konkrétabbnak kellene lenni. Az ügynök a munkába még csak most kezd belejönni. Ezek se hülyék. Nyilván nyomják az embereiket a konkrétumok felé, nem lehet mindig csak blöffölni. Nézzük, hogyan járunk mi.

Feladat: Kik készítették a listát és milyen tevékenységet fejtettek ki.

1957. III. 23.

Ez már konkrét. Tudomásom szerint Csobánkáról R. L., T. és Sz. nevű lakosok vettek részt Bp-en október folyamán fegyveres cselekményben.

[Amikor másoltam ki a dossziéból ezeket, volt valami nagy lendület, szinte mámor bennem. Csak írtam, írtam, nem mertem

lefénymásoltatni, ezért másoltam orrvérzésig. Most meg toporgok csak benne, és tudom, hogy túl finomkodó, de írom, mert ez történt: hogy valami tisztára vágytam, emberi tisztaságra, és ezért az elmúlt félórában Kantot olvasgattam. Kant úgy jutott eszembe, hogy tegnap a barátom arról panaszkodott, hogy nem bírta a tévében végignézni a mézes-mázos-cukros Hölderlin-filmet, és elment egy kis Hyperiont olvasni. Ezért jó, ha van az embernek barátja. Meg Kantja. – Röhej. A valóság, mondanám bölcsen és íróként, nem leírásra, hanem fölhasználásra való. Vagy ahogy Mikszáth mondja (kb.): Az asszony szeretni való amíg fiatal, s kapálni való, ha öreg.]

A továbbiakban kiderül, hogy Sz. Nyugatra menekült. Jó volna, ha a másik kettő is. De ez veszélyes jelentés.

Feladat: a megjelölt személyekre további adat beszerzése. Az Osztrák Követség meglátogatása.Nocsak.

1957. III. 30.

Csobánkán az októberi események során eltávolították a hősi emlékműről a vörös csillagot, úgy hallottam, hogy a tettes S. B. sóderbányakereskedő Sz. nevű veje volt. Hát igen, ahogy Micimackó megjegyzi, olyan nincs, hogy csak döngicsélés van meg zümmögés.

Értékelés: Ügynök jelentéseiben mind többet ad. Pedig, nemde, még egy hónap se telt el. – Az értékelés a Papi által kézzel írt jelentés túloldalán van, Varga Lajos főhadnagy írta. „Csanádi”-nak nagyon komoly lehetőségei vannak a Csobánkán meghúzódó volt horthysta tisztek ellenséges tevékenységének felderítésére. Konkrétan erre kell őt eligazítani és utasítani. Csanádi viszonya nagyon jó hozzánk, és ezt nekünk ki kell használni.

A kurva anyját. Ez most mit jelent? Mi az, hogy nagyon jó? Szeretném azt hinni, mert akkor valamit értenék, hogy pacallá verték, s ezért parírozik. De ez egyáltalán nem biztos.

1957. IV. 13.

Volt az osztrák követségen. Ügynök a rábízott feladatot végrehajtotta, de eredménnyel nem járt. Feladatként kapta meg, hogy B. A. csobánkai lakosról jellemzést adjon. Áprilisban nem Rómaifürdőn voltunk már? – A jellemzést egy l-lel írták, a vesszőket nekem kell kitennem, ah minő ország!

1957. IV. 20.

Egy cetlin: Jelentés: B. A., lakik Csobánka, nős, 1 gyermeke van. Az utóbbi időben a kiskovácsi állami gazdaságban mint kertész dolgozott, jelenleg Bp.-re jár be dolgozni. Ennyi. Hát, Papácskám, csodálkoznék, ha ezt a Varga főhangya benyalná. Értékelés: Jelentése rövid és szűkszavú, sokkal részletesebb lehetett volna. A találkozón erről lett vele foglalkozva.

Szóval vannak találkozók. Lett vele foglalkozva: bár azt jelentené, hogy megverték. Mert egyrészt, egyszerűen szólva, megérdemelte [milyen hülyeség ez?!, megverték, így spicli lett, mert spicli lett, megérdemli a verést?!, amitől még inkább spicli lesz, ami még nagyobb verést kíván! <nem is olyan hülyeség>], másrészt ez oly heroikus! Vagy csak tömték a fejét a hülyeségekkel, és ment bele abba a szép agyába ez a sok trutymó…k

1957. IV. 27.

Felvettem, ill. továbbfejlesztettem a kapcsolatot a neveket kihagyom volt katonatisztekkel.Kapcsolatot továbbfejleszteni: hogy megtanulta ezeket a barom kifejezéseket! Az októberi-novemberi eseményekben tudomásom szerint egyik sem vett részt. Beszélgetéseink során megélhetési kérdések képezték a főproblémát. Ezt még lehetett volna, kolléga, csiszolni, ezt a mondatot. Feladat: A kapcsolat továbbszélesítése, és május 1-i hangulat leírása.

1957. V. 4.

Csobánkán a május 1-i ünnepséget a kultúrházban tartották meg, elég nagy látogatottság mellett. Iskolás gyerekek szavaltak, az ünnepi beszédet egy járási kiküldött tartotta. – Utána 6 forintért pörköltet mértek. – Délutánra a hangulat igen emelkedett lett, verekedés is volt (állítólag nő-ügyben), melyben értesülésem szerint a délelőtti ünnepély szónoka is részt vett.

Vicces, már-már szemtelen. De most nem morgott főhadnagyunk.

12^{h} 32. Most abbahagyom. A lejártam a lábam analógiájára: leírtam a kezem. (Leírtam apámat.) Több helyre is kell mennem a délután, alkatomnak megfelelően mindenhol derűs leszek és barátságos, örülni fogok, hogy jó emberekkel találkozom.

2000. február 9., szerda

Reggel ezt mormolászom: de kár, de kár.k

Ez nem fér bele az édesapádról való elképzeléseimbe. – Valamiért zavar, hogy Gitta is állandóan erről gondolkodik. Talán azt várnám tőle, hogy ne higgye el. Hogy ne nyugodjék bele. Hogy inkább tartson engemet hazugnak, hogy csak kitaláltam az egészet. Hogy változtassa meg – mint rendesen – a világot. De nem.

Mártával beszéltünk a Tar-ügyről, meséli Gitta, elég megengedően nyilatkozott, mire azt mondtam, hogy nem volt kötelező besúgónak lenni! Apám se volt besúgó, apósom se volt besúgó! Ezt kiáltottam harciasan.

Ő meg nem tudta, te meg elfelejtetted, hogy poént mondasz.

Tegnap egész nap Zs.-vel dolgoztunk a Harmonián. Az egyik legszebb nap az életemben. Zs. szigorkás szakszerűsége, tárgyias munkálkodása a szövegen már önmagában, szavak nélkül nagy dicséret, amely alig a személyemnek, hanem az általam elvégzett munkának szól, ezért gátlás nélkül élvezhetem.

Jó nap, jó egész. Meséli, hogy hallja az új munkahelyén (egy állami hivatal), hogy Z. apja az emigrálni akaró zsidók megfigyelésével volt megbízva, és az ő jelentései alapján szedték aztán őket le a vonatról. De hogy ő azt se tudja, hogy Z. tudja-e. Rezzenéstelenül hallgatom, egy Buster Keaton. Arra gondolok [és majd még <de> sokszor!], úgy kéne most viselkednem, hogy azt majd később (kiderülvén az igazság, pontosabban a valóság) ne lehessen a szememre vetni, konkrétan, ha Zs. visszagondol erre a jelenetre, ne viszolyogjon a hamisságomtól. Ez is Kádár-rendszerbéli probléma: ha minden hazug, márpedig minden hazug, mi a helyzet velünk?

Contradictio in adiecto: magam vagyok a hamisság.öA Nagy Hamis Könyv, nem valami ilyesmit írt Radnóti a Bevezetésről? Úgy látszik, mindenki próféta a maga hazájában.ö

És ott (az új hivatalban) honnan tudják?, kérdeztem nagyon könnyedén, nagyon mellékesen. (Én reflexív típus vagyok, de azért mindennek van határa.)

Mert Sch. foglalkozott a zsidótanácsokkal, és úgy.

És akkor találkozott ezzel az irattal?

Igen.

Hevesen pakolgatom ide-oda a kéziratot, láthatóan keresek valamit avval az én legendás műgondommal. Ez azt jelenti, hogy ha valaki elkezdené kutatni a magyar arisztokratákat, akkor eljutna a Papi iratához, és ugyan ott nem szerepel a feloldás (mintha a beszervezési dosszié megsemmisült volna <ha nem, szívesen látnám, de már a könyv megjelenése előtt nem merek semmit se lépni>), de hát három másodperc alatt rá lehet jönni. Vagy mégse lehet? Valljam be, legszívesebben zároltatnám. M. szerint ezt megtehetem. Csak nem merek mozdulni, bármit teszek, feltűnő. Már az, hogy bemegyek a kutatóterembe, sok.

Azt mondja később, milyen szomorú könyv ez, mennyi szenvedés van benne. Apád szenvedése.

Akkor nagy levegőt vettem, és azt mondtam: Nem tudtam (gombóc lett a torkomban) …nem tudtam, hogy ennyit szenvedett.kAkmiatt fölugrottam, hogy nekem most azonnal pisilnem kell. Amin szemérmesen nevetgéltünk.

Mikor visszajöttem, azt mondja, mintegy tőlem függetlenül, hogy olvasáskor el-elsírta magát. Nem hiszem, hogy ez sokszor megtörtént vele, kicsit már ismerem. Az a jó!, kurjantom, azt szeretem, ha az olvasó taknya-nyála egyben!

Zs. finom irodalmár, soha nem jutna eszébe mondjuk összekeverni a szerzőt, az ént az elbeszélő énnel, mégis itt mindig az „apám"-ról beszél. Mikor ezt megemlítem neki, egyszerűen vállat von. Meglepődöm, csak lassan látom, hogy poétikailag mennyire pontos mozdulat ez.

Te, ez milyen megrendítő jelenet, mikor apád etc.

Mondom kevélyen, hát az bizony, angyalom, idézet innét meg innét. Elképed, röviden tűnődik, igen, értem, akkor tehát a következő jelenet, a tűzoltásról, az is onnét… Ó nem, az állítólag ténylegesen így történt. És avval elkezdődött egy játék, hogy ő igyekezett kitalálni, mi fikció, mi nem, és (számomra) megnyugtatóan sokszor mellétrafált.

De ez becsszóra igaz! Már csak legyintett, vidáman.

Búcsúzáskor átölelem, hosszan, hálásan. Sok köszönettel tartozom neki. Azt hiszem, megszerette az apámat. <Tegnap telefonozott Dóra nap alkalmából a talán legzseniálisabb

úgynevezett nagynéni. Úgy elolvasnám megint a könyvedet, csak már nem tudok olvasni. Amikor olvastam, azonnal megint beleszerettem apádba. Hát bizony már nem először. De csak, ha megláttam. Ha megláttam, puftili, beleszerettem. Legyetek jó kutyák…>

Jó volna *ezt* nem azonnal közölni. Adnék egy kis laufot apámnak, egérutat, hátha más is megszereti, és akkor szeressék még egy kicsit, szerte a világon, sajnálják, sirassák, becsüljék. Legyen egy kis ideje. S csak aztán köpjenek.k[k] [Hihetetlen nagy, remegős zokogás fog el – röhej: azonnal kihajolok az asztalból, nehogy összepacsázzam a füzetet –, már régen láttam, kellett látnom ezt a szöveget, szinte elfelejtettem, s most, akár egy gyors reggeli ébredés után: nem, nem álmodtam, minden, minden igaz. Hosszan ráz a zokogás. Most nekem van a taknyom és az én nyálam egyben.]

Marcellnek mutatom a Fuharosok dedikációját: „Esterházy Mátyásnak ismeretlenül is szeretettel: Esterházy Péter." Ezt írtam be. Azt hittem, tréfálok. A fiam elégedetlenül csóválja a fejét.

Az a szemét III/III-as.

Most már mindig így fogunk beszélni?

Nem. Most már így nem fogunk… – Nem beszélni, de nem is kussolni, az volna jó.

2000. február 10., csütörtök

Várom apámat.

Alulról, a Hősök tere felől jöttem, megnéztem, nem először, az Andrássy út 60-at (a hírhedt ávósházat; sőt még nyilasház is volt). Normális budapesti középület, nem látszik rajta semmi különös. Vérszag, jut eszembe.

Reggeli párbeszéd: A Kiadóba mész? Nem, az ávóra.

Reggel még nézegettem a HC elejét. De már nem lehet hozzáérni, *így* már nem lehet. Zs. szerint kicsit kéne; hogy legyen már ott az elején a dráma, az árnyék, a fájdalom (ha jól értem). De csak annyit tudok tenni, hogy előreveszem: „Édesapám nehezen adta meg magát, mert nem bízott igazán a fiában. Az meg csak ütötte, ütötte." Ez a 8. számozott mondat az Esterházy család életéből. Bármit csinálnék a szöveggel már, az hazugság volna.

Előttem kanyarodik be a Hivatalba Gy. [kolléga]. Majdnem elfutok ijedtemben. Miért is? Rögtön leárulózom magamban, kádárista gumigerinc. Miért is? [Reflexes indulataimból látszanak a társadalom reflexes indulatai. Az elrendezetlen énből csak úgy buzog a sok összevissza gyűlölködés. Megalázások és megaláztatások: ahogy leverjük másokon. Ahogy gyermekünk időnként azért kap egyet, mert a feleség (férj) nem kaphat.] <Samuel Pepys zseniális naplójából: „1662. január l. Ma reggel hirtelen fölébredvén, erős ütést mértem könyökömmel feleségem arcára s orrára, úgy, hogy ő a fájdalomtól fölriadt, amit sajnáltam, és újra elaludtam.">

Zs. mesélte tegnap, hogy egyszer, nem is olyan rég találkozott Papival, aki valami fordítást vitt a kiadónak. Ő csak utólag tudta meg, ki volt az a „figyelemreméltó férfi", amit sajnált, mert szívesen üdvözölte volna.

[Most jött a postával egy könyvkritika, idemásolok egy részt. Minden milyen vicces lesz; nem akarnék blaszfém lenni, de Isten viccelődése ez, valami humor nélküli Nagy Tréfa. A humor az emberi. Igaz, hogy mi az emberi, azt épp most tanulom újra. „E. P. új könyve – engedtessék meg néhány parányi nagy szó – az összhang, a kölcsönös megértés és a béke regénye. Ellentét nélküli, barátságos jó viszonyt teremt a dolgok között, a világok között, a mondatok között. Igaz és hamis közt, történelem és történet közt, regény és könyv közt. Az apa és a fiú közt. E könyv e szentség lelke." Javított kiadás, ezért ez ennek a címe.

Micsoda fantasztikus apátok volt nektek, bólogatott a minap V., elolvasván a könyvet. Bólogattam én is őszintén és rutinosan. Attól tartok, még mosolyogtam is.

Tegnap egy interjúban arra a kérdésre, hogy mért volna a mostani munkám nehéz: mert aggályosan ki kell minduntalan jelölnöm a pozíciókat, vagyis széjjelválasztani magamban a szeretetet és a megvetést. És hogy ez nagy koncentrációt igényel. – Bizony, bizony…]

A kabátesés, meséli tovább Zs., kizárólag ez a generáció hordta így a kabátot, ilyen megverten. (Gothár Péter Megáll az időjében vannak ilyen megalázott, borszagú, széjjelment férfiak; ad notam

Őze Lajos. Gothár jó apában.) Mintha mozsárban törték volna össze! Veled összehasonlítva…

Szégyenemben elvörösödöm, de azt hiszem, nem lehetett látni.

Bár talán, hogy lefogyott, valóban megverten nézett ki. Elgyöngült, lefogyott az utolsó három-négy évben. *Gebemadár* – de ezt a szót már 1977-ben leírtam a Termelési-regényben (ötvennyolc éves volt akkor, alig több, mint én most). A hasonkorú barátai társaságában (Zoli bácsi, Lajos bácsi) erősnek, sőt fiatalosnak tetszett, férfinak és nem öregembernek.

Emlékszem, egyszer a szobámból kinézve láttam, ahogy küszködve az ellenszéllel, enyhén előredőlve, mintha nehéz anyagban, bitumenben, mézben haladna előre, erőtlenül, szánandón.

Tegnapelőtt ugyanezen az ablakon át valami fantasztikusat láthattam. Miklós robog le a lépcsőn tizenhárom évének minden szertelenségével, igen, igen, kész vagyok, hogyne, persze, mindjárt, most, veti oda anyjának, amiből világos, hogy semmivel sincs kész, kérdéses, hogy egyáltalán kinyitotta-e a tankönyvet (hihetetlen szép, kacifántos magyarázatai vannak az esetleges rossz jegyeket illetően, hogy például mennyire rosszul látom én, amikor oksági kapcsolatot tételezek föl az előző napi nem-tanulás és a következő napi rossz jegy között, megengedi, kiindulópontom elsőre logikusnak tetszik, és mellesleg, abban nagyon is igazam van, hogy neki többet kéne tanulnia, ő tervezi, sőt továbbmegy, el is határozta, hogy ezen változtatni fog, ám most ugye nem erről van szó, hanem és így tovább), következésképp emelkednék erőből atyaian, de késő, már nyílik és csukódik is az ajtó, ránk csapta a házat.

Látom az ablakon át, itt áll mellettem, egy fal választ el minket. Nagy levegőt vesz, mintha víz alól érkeznék, egyszersmind széles vigyor ömlik el az arcán, végigpillant a kerten, a világon, szemügyre vesz, süt a nap, egy fénylő tavaszi február, s akár egy bolondos vizslakölyök, futkározni kezd, cél nélkül, „célja majd megtalálja”, úszik a levegőben, a karjai mintha szárnyak volnának, kanyarog, megtorpan, vissza, vágtázik, szinte fölszalad az almafára, tombol, nevet, fut, mozgás mindene. Gyönyörű jelenség. Nagy pillanat.

Mennyire más van a fejében… ő a szabadságról gondolkodik, én meg… hát lényegében én is arról.

Ez meg egy kis pillanat: itt a Csanádi-irat, megyek oda, hozzá.

1957. jún. 1.

A jelentés arról szól, ki volt tagja a nemzetőrségnek. Hat név. Ebből egy őrizetben, egyet novemberben agyonlőttek, kettő disszidált. Kettő azért maradt még! Aztán egy lista volt katona–, rendőr–, csendőrtisztekről. Ahogy az „értékelés” mondja: szűkszavú. És „rendes”. Ellenforradalmi cselekményben nem vett részt, azon idő alatt otthon tartózkodott. – Szívbajos. Vagy: Otthon méhészkedik.

<Emlékeztetőül, hogy hol élünk, éltünk volt: előző héten, 1957. május 23-án tartóztatták le Tildy Zoltánt, Bibó Istvánt, Göncz Árpádot. Igaz, olvasom mindezt a Beszélő években, ugyanezen a héten megkezdődött a félórás vallási műsorok közvetítése a Magyar Rádióban.>

Ekkor már bizonyosan Rómain laktunk, a következő találkozó a tartótiszttel a Fény presszóban lesz, Péter-Pálkor, délelőtt 11-kor. Hogyan tudott így délelőtt presszózni?! Feladat: Az ügynök feladatot kapott U. Sz. nevű személy magatartásának, kapcsolatainak jelentésére. Az ügynök szóra reflexszerűen felháborodom (terminus technicus: elönti a szar az agyam; itt: szó szerint), mit ügynöközi az apámat, a tiedét, azt ügynöközd, geci komcsi!ö,k– Azért ez nagy érvágás, hogy már jó érzéssel komcsiznom se lehet majd. Valójában: még jobban lehet. És még valójábban: látszik, hogy mennyire nincs értelme komcsizni. Amit természetesen mindig is tudtam.

<A komcsikról jut eszembe, a komcsikról meg apámról: idemásolom az 1957-ben kivégzettek névsorát. Január 19-én *49*kivégzik Dudás Józsefet, az Országos Nemzeti Forradalmi Bizottmány vezetőjét, kivégzik Szabó Jánost (Szabó bácsit), a Széna téri felkelőcsoport vezetőjét, június 26-án kivégzik Tóth Ilonát, Gyöngyösi Miklóst, Gönczi Ferencet és Kovács Ferencet, július 20-án kivégzik a miskolci népítélettel kapcsolatos perben elítélt Balázs Gézát, G. Tóth Lászlót, Szász Zoltánt, Lengyel Lászlót, Komjáti Ferencet, Sikó Dezsőt és Nagy Zoltánt, augusztus 12-én öngyilkosságot követ el a vizsgálati fogságban Szigethy Attila, a Dunántúli Nemzeti Tanács letartóztatott vezetője, december 10-én

kivégzik Pálinkás (Pallavicini) Antal őrnagyot, a Bajcsy-Zsilinszky vezette ellenállási mozgalom egykori katonai összekötőjét, aki Mindszenty József hercegprímást a forradalom alatt Budapestre kísérte, december 21-én a börtönben meghal Losonczy Géza, miután a hatóságok tudatosan elmulasztják megtenni az életben tartásához szükséges lépéseket, december 30-án kivégzik Iván Kovács Lászlót, a Corvin közi felkelők első parancsnokát, december 31-én a mosonmagyaróvári népítélettel kapcsolatos perben halálra ítélt Tihanyi Árpádot, Gulyás Lajost, Zsigmond Imrét és Kiss Antalt.>

A névnapomon a főhadnagy megkapta U. Sz.-ről a jelentést, semmi érdekes és semmi negatívum. – Vajon rendben hazaért a névnapi vacsorára? Vagy bebaszott egy felest, egyiket a másik után, hogy ne kelljen gondolnia a Fény presszóra, a főhadnagyra, saját magára. [Mondom Gittának: csinálok egy listát az összes presszóról, ahová elzargatták apámat, ahol összebújt ezekkel, ha nincs már meg, biztos van, aki tudja, Lengyel Péter vagy Kertész Imre jól ismerik a várost, elmegyek mindegyikbe, és mindenhol megiszok egy felest, egy valamit, aztán majd hazataxizom, kicsit öklendezem, te meg lefektetsz, és vizes kendőt teszel a homlokomra. Jó, mondja Gitta egyszerűen.] <Akció halasztva, mert rendetlenkedik a derekam. A testem. Testem, a coca, ahogy Gruber mondja (többek közt az Egy nőben, 42. o.). Ellenkezik a disznaja. „Fogunk mi még itt más húrokat is pengetni, ha azt hiszi, cicázhat velem! Majd kap jógagyakorlatokat pörkölt helyett! Három napos csillagtúrát kocsmázás helyett! Bordásfalat fasírtos kenyér helyett! Bicikli kontra tévé! Szauna kontra szex! Felső-Stájerország kontra Toszkána! (…) Ha kekeckedik, még a TIT-be is elzavarom! Korareneszánsz kezdőknek. S ha még mindig azt hiszi, hogy ő szopta hegyesre a piramist, akkor átvesszük Immanuel Kantot, betűről betűre, különös tekintettel a kategorikus imperatívuszra. Meglátjuk. Most még heherészik, de jön még kutyára dér.” De meg fogom csinálni.>

<1957. július 4-én az Obersovszky Gyulára és Gáli Józsefre kiszabott halálos ítéletet a világméretű tiltakozás eredményeképpen börtönbüntetésre változtatja az Elnöki Tanács.>

Július 13-ra a Párizsi presszóba beszéltek meg találkozót. A jelentés egy volt csendőrszázadosról szól: Az októberi események

alatti szereplésére vonatkozó kérdésemre azt felelte, hogy két napig volt nemzetőrparancsnok azért, hogy garázda elemek felülkerekedését meggátolja, azonban lemondott, amikor látta, hogy az emberek isznak és „hőbörögnek".

Olyannak tetszik így a Papi, mint egy bábu. Mintha csak azért állna szóba valakivel, hogy megírhassa ezeket az ócska jelentéseket, melyek csupán néhány sorból állnak, ebben az értelemben is ócskák, semmitmondók. Vagy kicsik. Semmik.

Nem semmik. [Egy jelentés sosem semmitmondó. Sosem csak semmit mond. Ha üres, akkor is mond valamit. – Több mint huszonöt éve írtam a Spionnovellában, nem tudván, hogy eltaláltam szarva közt a tőgyét: „Hogy mi van a jelentésben, az másodlagos. A fontos a *van*. A van-ság. Talán hallottad már: Va*n* tyúk is talál szemet." – Ezt a van tyúkot vagy háromszor kellett a levonatban visszajavítanom vak-ról.]

Feladat: További feladatot nem kapott, mert átadjuk az illetékes területnek. Tologatják. Varga helyett most kétszer is, szeptember 7-én és 10-én (új seprő jól seper) egy Tullner István hadnaggyal találkozik a Párizsi presszóban.

1957. IX. 10.

György öcsém születésnapja. Jelentés: Jelentem, hogy „Csanádi" fedőnevű ügynökkel most jön az asztalom felé Gy. [nem az öcsém!], bebújok a szövegbe, úgy csinálok, mintha nem látnám; egy nagy mintha vagyok, semmi más; olyan ezeknek a szövegeknek a másolása, mint valami penitencia: rózsafüzér; unalmas és szükségszerű; ahogy trappolok itt szóról szóra szegény, szegény apám nyomorúságában; mennyire más valamit elképzelni, elgondolni, vagy megtapasztalni, hogy tényleg úgy is van! a mai napon találkozót folytattam le. Az ügynök ezen találkozón ismét nem adott jelentést. Kérdésemre úgy nyilatkozott, hogy nem találta szükségét annak, hogy az általa tapasztalt megnyilvánulásokat rögzítse, mivel a mai napon megjelent Népszabadságban lévő cikk teljes mértékben azonos az általa tapasztaltakkal. Jó duma, szellemes, szemtelen. Talán most próbálja abbahagyni. Elmúlhatott az első rémület, és magához tért. Itt van előttem még három vastag dosszié, úgyhogy a próbálkozás eredményét is meg tudnám jósolni.

Az ügynök ezen állítása nem fedi a valóságot, mivel társaságában olyan személyek vannak, akik régebbi jelzések alapján egyes politikai kérdésekben teljes mértékben másképpen foglalnak állást.

Erre figyelmét fel is hívtam. Vajon hogy? Felhívom az ön figyelmét. Egyáltalán magázódtak, önöződtek, tegeződtek? A találkozó alkalmával tapasztaltam most jön vissza a cigarettaszünetből Gy., már az előbb, elképesztő ravaszsággal és leleményességgel egy papírlapot helyeztem a dossziéra, hogy ne látszódjék a jelzetszám – kutya nehéz úgy félni, ha nem tudom mitől kell félnem, mert válogatás nélkül mindentől félek –, most, ahogy nyitja az ajtót, a huzat ellibbenti a lapot, gyorsan odateszem a noteszom: fárasztó a félelem, hogy az ügynök minden alkalmat megragad arra, hogy írásos jelentést ne adjon, nem akarja személyét kompromittálni. Megállapításom szerint így beszervezése nem volt kellően végrehajtva, valamint az eddigi tartása során nagyon lazán volt fogva. Anyád!kSzükségesnek tartom, hogy a közeljövőben az ügynökkel huzamosabb ideig kell foglalkozni.

Lazán lett fogva: mintha egy állatot, egy kutyát. Akkor most ily módon is rendben van a Búcsúszimfónia kutyamotívuma. Azt, hogy Közép(kelet)-Európában az intertextualitás ilyen, azt (elvileg) tudtam már ennek előtte is. Üldözési mániád van, mert üldöznek. Harmincnyolc éves volt ekkor, én 1988-ban ennyi. Volt négy gyereke, 7, 6, 4, 1 évesek, nekem is négy: 13, 11, 6, 1 évesek. Ahogy a költő mondja: ám a különbségek mellett más hasonlóságok is vannak.

A IX. 23-i jelentésben két-három soros beszámolók arisztokratákról, többek közt B. Gy. bácsiról, emlékszem rá, kedves ember volt, Gothár-típusú, gyönge, voltunk nála néhányszor a Béke strandon. Tessék, írja is az ügynök: jelenleg a Római parton a Béke Strandon csónakmester, ott is lakik, politikailag teljesen passzív. X. 7-én is róla: Mikor másodszor felkerestem, épen elmenőben volt, ezért meghívtam, látogasson meg, ő az elmúlt hét végére jelezte jövetelét, ez azonban nem történt meg.

Vagy mégsem minden ráncigálás, hanem éli az életét, meghívja a barátját (?!?), és úgy tesz, mintha azért hívta volna meg, hogy jelentsen? Csurka vallomásában is az volt talán a legváratlanabb,

hogy mintegy parancsra lóversenyezett. Hogy az a link, felelőtlen, játékos része (és imázsa), amely a legrokonszenvesebb vonása volt (és korai novelláinak legerősebb belső mozgatója), ez rendőri éca, de mindenesetre része annak. Heisenberg nevét nem kéne tán ebben a környezetbem megemlíteni, de a megfigyelés láthatóan megváltoztatja a megfigyelőt.

Egy ügynök hétköznapjai; okt. 21-én a Művészben fognak tizenegykor találkozni, feladat Leányfalun L. K.-val való kapcsolatfelvétel. És láss csodát, az okt. 21-i jelentés szerint fölkerestük mondott személyt. Azonban sem ő, sem felesége nem volt otthon. Délután sikerült a feleséggel beszélnie; szóval ott kóválygott egész nap.

Itt jelentem, hogy a Móricz Zs. utca és a Visegrádi u. egy és ugyanaz, utóbbi a régi neve. Ez rémes. Ezt most rosszabb olvasnom, mintha valakit bemószerolt volna. Most nincsk, pedig olyan. Seö, sek. Nincs semmi, csak ez van. Értékelés: Az ügynök a feladatot végrehajtotta. Későbbiek során több igyekezetet és alaposabb munkát fogunk megkövetelni az ügynöktől. Helyes.

Már két nap múlva, 23-án találkoznak, Művész presszó. Na oda se tudok eztán már úgy beülni, hogy erre ne gondolnék. [Tudtam. Az ember felejtésre van.] Egyik asztalnál ült Mándy, másiknál az édesapám. Végső soron mindketten jelentéseket írtak, egyik az Úristennek, másik meg egy kis fasz főhadnagynak. Mostk.

Az e napról való jelentés szerencsés fordulatról számol be: a Szentendre melletti menedékházban felkerestem az akkor ott csaposként dolgozó L. J.-t. Járt nálunk később többször, amikor apámék „buliztak”. Orbitális szemöldöke volt, erős, fekete, dús. Busa, ne kerteljek. Emlékeim szerint mindig túl hangosan beszélt, olyan volt, mint egy paródia, történelmileg igaztalan úr-ábrázolás egy ötvenes évekbeli, ideológiailag harcos magyar filmből. Mintha mindig jókedvű lett volna, nagyokat nevetett, hahotázott, s csapkodta a térdét. Látom, hallom. [De jó, hogy ő is halott már. Majd fönt vagy lent vagy sehol megbeszélik.] És a váratlan véletlen (vak ügynök is talál áldozatot): Utóbbi egy odaérkező túristacsoportról azt mondta, hogy az L. K. és családja. Stb.

Stb.: hirtelen eluntam. Úgy unom, szinte nem kapok levegőt. Ellene tartani!

Okt. 26-án megint a Művészben. 21, 23, 26, te jó Isten! Mi meg vártuk, csak vártuk szolgaian átvéve anyánk rettegését. Az a megfélemlítettségben telő várakozás, hogy be lesz-e csípve és mennyire. „Tegnap láttuk a faterodat, aludt a héven." Az ügynök jelentése rövid és nincs tartalma. Bővebb megbeszélést folytattunk vele a következő munkájáról. Próbálkozik az öreg. És mennyire reménytelen ez. [Sok Stasi-történetet olvastam, mindenki megpróbálja valamikor, mintegy alkotói válságba kerülnek, aztán a félelem, a fenyegetés, a fásultság továbblendíti őket. Vagy, ritkán, kiszállnak.] Feladatként kapta meg a közeli ismerőseiről bő jellemzést adjon. Olyan, mintha edzést tartanánk. Emlékszem, tízszer a tizenhatosig, azután kétszer a félpályáig, s utána egy négyszáz: halálos. Nincs ember, aki kibírja. És aztán ugyanez mégegyszer.

Nov. 1., nov. 8., nov. 12. Ez túl sok. Hát hadd pihenjen egy kicsit. Tessék már legalább egy kicsit békén hagyni a papámat. [kLám, új könnyhelyek keletkeznek. Lassan jelentkezhetnék Darvasi Lacinál, hogy írjon bele utólag a regényébe, A könnymutatványosok legendájába vagy legalább a német kiadásba, Suhrkamp Verlag.] A regényben ilyenkor már rég megmentettem őt.

Jelentések, elsősorban disszidált arisztokratákról, a magyar történelem fényes családnevei. Tudható adatok szenvtelen előadása, igaz, Varga is meg van elégedve. De már egy ilyen „jó" jelentésen is látszik, milyen sok minden sérül meg, mennyire szemérmetlen, gusztustalan mindez – és főleg ahogy semmiségekről számol be, mint múltkor a két utcáról vagy egy szófordulatról. Ezután – az okt. 23. és nov. 4. közti időszakra célozva – azt mondtam, örülök, hogy a kritikus napokat minden baj nélkül vészelte át, mire ő csak annyit felelt, hogy szerinte ezek nem is voltak „kritikusak".

Nov. 12-én P. J.-éket kereste föl, akik a lányukat gyászolják. Az ügynök meg feladatának megfelelően a másik lányukról kérdezett, aki K. M. volt miniszterelnök A. nevű fiának a felesége. Tapintatosnak nem mondanám.

Decemberre új hadnagyunk van, Vörös Sándor. (Jól csengő név. – Még mindig felülről nézek rájuk, pedig igazán nem kéne, nincs miből; csak reflexből.) Megjegyzés: Az ügynöknek nehéz a kapcsolatot tartani, mivel Pestről jár ki hozzá Leányfaluba. L. K.-hoz, akiről személyi dosszié van fölfektetve, ezért forszírozzák. Az a véleménye, hogy L. K.-nak nincs bizalma ügynökünk irányába.

Most megy el Gy. Nem nézek föl (ezt írom). Szerintem tudja, hogy tudom.

1958. január 25.

Legalább karácsonyra békén hagyták. <Január 9-én kivégezték dr. Brusznyai Árpád klasszika-filológust, január 15-én pedig a mosonmagyaróvári népítélettel kapcsolatos perben elítéltek második csoportját, Földes Gábort, a Győri Kisfaludy Színház főrendezőjét, Weintráger Lászlót és Cziffrik Lajost.> Össze is jött a család, ahogy mindig és azóta is, imádkoztunk, énekeltünk, csillagszóró; a két kisebb testvérem még úgy tudta, a Jézuska hozza a karácsonyfát, mi Györggyel gyanakodtunk már, de nem akartunk gyanakodni. Őriztük az ártatlanságunkat, és fát se akartunk díszíteni. A Papi varázslatosan zongorázta a Stille Nachtot. Maminak meglepetésül december során belénk verte a német szöveget, allesz sléft, einzam vaht, nur der hejlige, elég hamisan énekeltünk, illetve én. Újra meg újra meglepett minket, hogy tud zongorázni. Látom az ujjait, nem zongorista ujjak, erősebbek, munkásabbak, ahogy fut a billentyűkön. Nem egy Gould, de verhetetlen! Megjegyzés: Az ügynök részünkre nem tud kellő munkát végezni, mivel Csobánka községből beköltözött, és így a bennünket érdeklő személyekkel csak ritkán v. egyáltalán nem tud érintkezni.

Ennek ellenére mennie kell <közben február 5-6-án megkezdődik a Nagy Imre és társai elleni titkos per a Fő utcai börtön és bíróság elkülönített részében; február 18-án pedig az Elnöki Tanács rendelete szélesebb körben engedélyezi a kisipari tevékenységet, indul a maszekvilág, most pirítják a hagymát a gulyáskommunizmus alá, vagy nem is pirítani, csak dinsztelni, „konszolidálódik a megtorlás”>, a kapott utasítás szerint a kül– és belpolitikai helyzetről vallott véleményüket kérdeztem. Az értékelések,

megjegyzések, utasítások fádan ismétlődnek. Látogatása alkalmával hívja meg ő is lakására ezeket a személyeket. – Nem emlékszek.

Megjegyzés: Az ügynök azért kapta ezt a feladatot, mivel M. T. a szentendrei járás ügynöke, és ellenőrzés alatt tartjuk. Helyes. [Most olvashatni az újságban, hogy Tőkés László püspök, ellentétben a régóta szállongó híresztelésekkel, nem volt ügynök. De jó. Legalább ő nem volt az. Milyen veszélyes és reménytelen ez az egész. Hogy ráragadhat valakire, anélkül, hogy… Ezért is kell közölni ezt.]

Ügynök jelenti, hogy nem tudta végrehajtani a horthysta tisztek figyelését, mert felesége és gyermekei betegek. Hát bizony, első a család! Illetve: Isten, haza, család, s csak azután az árulás. Valami budaörsi feladattal bízzák meg, és március 20-ra találkozót beszélnek meg a Mecsek cukrászdába.

1958. III. 21.

A kapott utasítás értelmében felkerestem K. J. volt tüzérszázadost, Budaörs… A szövegből kiderül, hogy együtt voltunk vele kitelepítve Horton. Hát, hát… csak hápogok. A jelentés operatív szempontból nem érdekes.

Most bejött egy kutató, egy itteni. Mennyi kutató! Dolgozzák föl, lapozzák a dossziékat. Akkor előbb-utóbb ez is nyilván sorra jön. [Mi lenne, ha *most* valahogy kiszivárogna? Kár. – „Édesapám fölszólította a gyerekeit, mondjanak mondatot az apjukról. Pontosabban: ha mondani kéne egy mondatot (szót, történetet), mi volna az. (…) Azok hallgattak. Egy szót sem értettek. Édesapám segíteni próbált. Hát például, hogy meghal, és hogy akkor, hogy akkor mit mondanátok. Kár.” (342. o.)]

1958. III. 31.

Kiismerhető, megbízható világ, olvasom egy sárguló cédulán, hogy mi a feladat, mi legyen, és a következőn látom, hogy az lett. Megint elmentünk Budaörsre, Rómaitól nincs közel. Megkérdeztem K. J.-t, mi a véleménye arról, hogy Bulganyin lemondott és Hruscsov lett a szovjet miniszterelnök;mindig is becsültem azokat, akik organikusan használják a pontosvesszőt; a pontosvessző komoly, európai műfaj kiderült, hogy az eseményt követő délután még nem tudott róla. E fölötti csodálkozásomra elmondta, hogy őt a politika nem érdekli, legfőbb ambíciója, hogy négy fiát rendesen felnevelje.

Négy fiút rendesen fölnevelni –k, megtorpantam, úgy akartam folytatni, hogy hát az tényleg nem nagy ambíció! Vagy egy másik folytatás: mit tudsz te erről, öreg! De nincs helye tréfának. Föl lettünk rendesen négy fiú nevelve. [k]

1958. IV. 2.

Megint milyen sűrűn! Megjegyzés: Az ügynök igyekszik aktivizálni magát az utóbbi időben. – Azonban még mindig komoly vezetést és nevelést igényel. – A picsába!, morgok másolás közben, és írom is azonnal, és (szintén azonnal) arra gondolok, hogy ezt most – most már – nem kéne realistán rögzíteni, ezt az állandó morgást és meglepettséget. Mintha nem tudnék belenyugodni, mintha újra meg újra meglepne. <Olvasva a Stasi-spicli történeteket, látom, hogy más is túlélte, ahogy az aktákat olvasta, túlélte Vera Wollenberger is, hogy a férje jelentett róla, és túl Schädlich is, hogy a bátyja. Bennem is kifejlődött egy kis egészséges fásultság.> Utasítás: Továbbra is tartsa a kapcsolatot az osztályidegen ismerőseivel, róluk tudjon meg részletesen mindent. Az osztályidegen ismerősök – l. mint fent, szépen sorban, csak most sikerült visszafogni magam. Mégse: A …!

Szóval nagyon sokat ebből nem lehet bírni. [Dehogynem, angyalka. Mindent.]

<E jelentést követően, tőle, úgy tetszik, függetlenül, IV. 16. és 18. közt a Legfelsőbb Bíróság Vida Ferenc vezette Népbírósági Tanácsa halálra ítélte Szilágyi Józsefet. Április 22-én kivégezték a Bagoly-csoport perében halálra ítélt Péch Gézát, Balogh Lászlót, Gerlei Józsefet és Békési Bélát.>

1958. IV. 24.

A jelentés operatív szempontból nem értékes, mivel abban csak családi problémákról van szó.Olyan, mint egy rosszindulatú Harmonia Cælestis-kritika. Az ügynök ezen a találkozón át lett advaárvagyerek, doboz praliné Tóth százados elvtársnak, aki más vonalon foglalkoztatja. Most már egy századost kaptunk! <Ugyane napon kivégezték Szilágyi Józsefet.>

Első találkozó (elfelejtettem fölírni hányadikán) Tóthtal a Sziget presszóban. A jelentésben van egy félmondat: …vele édesapámon keresztül ismerkedett meg. Hogy kilóg egy ilyen szövegből az édesapám szó. Olyan, akár egy provokáció, nyílt obszcenitás. Mintha

édesapja (apja) kizárólag rendes embernek volna, lehetne. Én az elmúlt tíz évben többször építettem erre az effektusra. De hogy ő is…!

Tóth elégedetlen: Az ügynök még mindig nem a legkielégítőbben teszi meg jelentését. Még mindig felületes jelentéseket ad. Korábban lobbantották ezt az én szememre is! „Alászállni!" De hát: mily sekély a mélység etc. Bocsánat: csak ment a tollam előre (tollmenés). Azonban még lakásra nem lehet vinni, mivel nincs annyira leellenőrizve. Tiszta kis magyar pornográfia!

Eddig egyik jelentésünk se igényelt ún. intézkedést.

1958. V. 6.

Most Tóth ír. Úr ír, Tóth ír. Hogy nem vittünk hangulatjelentést, amit azzal indokoltunk, hogy nincs mit, nem voltunk sehol, nem találkoztunk senkivel. (Otthon gépelt, passzolgattunk a ház előtt, velőscsontot szerzett stb. Élt.) Úgy látszik, még makacskodunk. Még nem voltunk egészen széjjelbaszva. Vagy egészen sose lehet?

Majd beszélgetést folytattam vele, melynek során az alábbiakat állapítottam meg. Nevezett igen szűk társadalmi életet él. Főleg amióta megnősült, vagyis négy családja van Tóth tehát vidéki, és mindegyik kicsi, nem járnak sehova. Részben mert a gyerekekkel nem akarnak sehová „berontani"apám kifejezése, másrészt egyedül a férj vagy feleség nem megy. Később ez megváltozott, férj ment. A továbbiakban Tóth ötleteket ad ügynöknek, miképpen építsen széles ismeretséget.

<Négy nap múlva, május 10-én kivégzik a Schmidt-kastélybeli fegyveres ellenállók perében halálra ítélt Pércsi Lajost, Csiki Lajost és Erdősi Ferencet.>

Megint elfog a türelmetlenség, kis jelentések, aprómunka, május 20., június 5. Egyszer Sziget presszó, fél kilenc. Milyen korán kezdődik a nap! A találkozóra jelentést nem készített, de Tóth nem elégedetlen.

Szól a telefon, jó napot, Eörsi úr, hallom. (Illetve hallani csak Őrsit lehet.) Megint elönt az ijedség. Mégis hibáztam, nem kellett volna kérdezősködnöm? Maul halten und weiterdienen. (Na, kitől tudom ezt a mondatot? Bingó.) Talán jobb lett volna az a maszatos, kelet-európai, föltételezéseket ismerettel kavaró áltudás? Jaj, mi lesz!

Az ügynök a kapott feladatát csak részben hajtotta végre, mert fia beteg lett és a felesége is. Nekem kellett volna igazolást adnom, ahogy ő nekem. Három verzió volt: könnyű főfájás, múló rosszullét, orrvérzés. [Hirtelen a váratlan halálra gondoltam, hogy puff, és meghalok. Kérem, ne. Megint mintha rendes könyv volna: ezt még hadd fejezzem be!ö]

Megjegyzés: Az ügynök a jelentéseit igen felületesen készíti el. Ezért a találkozókat úgy kell megválogatni, hogy tudjunk vele foglalkozni és jelentéseit átiratni. Továbbá amit elmond, azt is leiratni vele, mivel feladatát végrehajtja, de nem írja le. Ez például tisztán megkülönbözteti tőlem, én mindent leírok. Éppen ez volna a feladatom. Ó, ó. Intézkedés: Felveszem a kapcsolatot a III. ker. nyomozókkal és megbeszélem velük az ügynök ellenőrzését hurrá! hát mégis lehallgattak?!, pardon és mozgási körét, mivel a területükön él. Feladat: el kell menni Esterházy Miklós (a mi nevünket kiírom) herceg gyászmiséjére. Hogy ápolja az ávó a családi érzéseket! A talpkő a pokolban is talpkő! Ezen keresztül fel tudjuk mérni, kik az Esterházy család Magyarországon élő szimpatizánsai és rokonai.

<Közben, két jelentés közt, lefolytatják a Nagy Imre-pert. A Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa Vida Ferenc elnökletével, Lakatos Péterné, Sulyán György, Fehér Kálmán és Bíró Mihály közreműködésével folytatja az elnapolt büntetőper tárgyalását. A vádat Szalai József és Béres Miklós ügyészek képviselik. Nagy Imrét halálra, Donáth Ferencet tizenkét évi börtönre, Gimes Miklóst halálra, Tildy Zoltánt hat évi börtönre, Maléter Pált halálra, Kopácsi Sándort életfogytiglani börtönre, Jánosi Ferencet nyolc évi, Vásárhelyi Miklóst öt évi börtönre ítélik. Június 16-án a kivégzéseket végrehajtották.>

Végrehajtotta feladatát temetési beszámoló, de semmilyen olyan eseményt nem vetett fel, ami részünkre érdekes volna. Aztán egy lista, hogy kiket ismer, igen felületes, sok ismerős név, Oszi bácsi, V. P. Ez volt június 25-én, július 2-ra nem vitt házifeladatot – mért nem hajtod el őket a büdös francba?! –, de beszélgettek, és azt Tóth leírta, L. J. bácsiról (semmi), és hogy gyermekével (hahó! itt vagyok) volt Pomázon S. E. néninél (emlékszem) azzal a céllal, hogy gyerekét

elhejezze (sic!) nálla(sic!) a nyáron. S. nagy ismeretséggel rendelkezik, itt tudna ügynök személyek után érdeklődni (nem semmi). Tóth szerint ügynökkel sokat kell még foglalkozni, idegenkedik a jelentésírástól. Idegenkedik… <Oidipusz idegenkedik anyjától.>

Hi-hi, ugyanezen a lapon Tóthot jól lebarmolja a főnöke: Az ügynök nem az írástól idegenkedik, hanem egyszerűen nem akar jelenteni. Ez az ügynök nem vihető lakásba. Ki kell gondolni egy olyan lehetőséget, ahol meg lehet iratni.

Majd innét folytatom, mennem kell. – Hazafelé a héven, füzet az ölben. Egyszer I., távoli nagynéném <aki a Harmoniát olvasván azt mondta, újra beleszerettem apádba>, valami olyasmit mesélt, hogy hát egy időben még apádtól is zokon vették, hogy lepaktált a rendszerrel. Én ezt akkor úgy értettem, hogy mert nem ment el 56-ban, vagy mert újságíró lett a Rundschauban, vagyis osztozott az egész társadalom gyakorlatias fölfogásában; szóra sem érdemes. Most: lehet, hogy mégis *ezt* tudták, de fátyolt borítottak rá? Mert azt már nem lehetett volna kibírni? Én meg nagyravágyásomban stb. otrombán ráncigálom a fátylat? Most azt érzem, hogy nem kell ezt nyilvánosságra hozni. Vagy mégis az volna a normális, a felnőtt, a citoyen-példa? Azzal talán mégse volnék vádolható, hogy példakép akarnék lenni. – A fenébe, elfelejtettem a jegyemet kezeltetni. (Megúsztam az ellenőrt, leült beszélgetni…)

Süt a nap. A napfénytől eszembe jutnak a focipályák, arról meg Csillaghegy meg a csillaghegyi szurkolók, Béla bácsi, Pék úr. Mennyire tisztelték az öreget! Még ránk is másképp néztek! Mit láttak, láttunk rajta, milyen nagyságot? Sokan szerették, sokan tisztelték, többek közt e sorok írója is. (Nagyon tréfás.) Kéne valakivel a teremtés habitusáról beszélgetni.

Hazaérkezvén, mint egy darab fa, ledőltem az ágyon, és már aludtam. Arra ébredtem, hogy azt sziszegem: Dögöljön meg minden diktatúra. – Csak az olvasás is, hogy szétcincálja az embert! Én csak olvasni járok be az „ávóra”, aztán mégis másról se szólnak a napjaim, csak erről, nem is érzékelek mást, azt se tudom, hol lakom, semmi másnak nincs jelentősége. Hát akkor az ő életét, hogy szétcincálta ez a folyamatos ugrálás, ahogy hetente találkoznia

kellett ezekkel a gecikkel, beszéltették, újraírattak, ide-oda küldözgették. Nem az a semmi, amiről a regény beszél, hanem ez. És így végigcsinálni (az életet, minket), hogy semmi belső ellentételezés sincs! A kitelepítést kemény, de erkölcsi fensőbbségben lehetett abszolválni (ja, ez már volt, nem baj), de most egy szar vagy, egy nulla vagy, elárultad magadat, elveidet, országodat, még az osztályodat is – milyen erő marad akkor? Istenem.

2000. február 11., péntek

Mindjárt hozom.

Jó, és úgy mosolygok, mintha mosolyognék. Mintha – és valóban – ragyogna a reggel, jöttem volna – jöttem – az Eötvös utcán befelé, szinte szédülve, elkáprázva a fénytől, olykor több lépésen át csukott szemmel: aranyreggel, mi baj érhetne?

Mintha. Az udvaron rámköszön M. K. történész, kutatgatunk, kutatgatunk? Kezet fogunk. Hát úgy is lehet mondani, és elönt a félelem. – Az a félelem, amit mint kisgyerek a regényben magamra veszek, ehhez képest csupán „maradék nyári nagyvakáció”, akkor is, ha annak idején ezt becsületesen megszenvedtem, nehezemre esett, rosszul esett spiclit csinálnom a kis elbeszélő énből (pedig én írás közben lényegében csak mondatokra szoktam gondolni, és ez esetben se volt más a helyzet: mondatok, mondatok; mégis).

Irány a dossziék, nézzem, hogyan alakul apám sorsa. 1958-at írunk, én másodikos vagyok a Kevében. Viola néni az osztályfőnököm. Múltkor, még a nyáron összefutottam velük a Duna-parton (elhatároztam, hogy naponta lesétálok a Dunához, másfél év után ez volt az első alkalom <most újra elhatároztam>), sétált a férjével; nem is tudták, hogy Papi meghalt. (Nem küldtem volna értesítést?) A hírre elégedetlenül csóválták a fejüket. Majdnem bocsánatot kértem, hogy hát én nem tehetek erről, nem én tehetek erről. Amire ők nyilván a Camus-mondatot mondanák, az ember mindenképpen hibás egy kicsit.

Hogy milyen büszke volt rád apád!, mondta hirtelen Viola néni, és rámmosolygott. Most én csóváltam a fejem. Ilyesmit már H. is mondott, hogy büszkélkedett volna az írásaimmal; errefelé jól titkolta.

Én is büszke vagyok rá, válaszoltam Viola néninek, aki tegez és én magázom, most már örökké, és akinek ugyanilyen soká, örökké lekötelezettje maradok, mert nem felejtem el, hogyan nézett rám, amikor nyolcéves voltam, azt hihettem, hogy… hát legalábbis, hogy szeretetreméltó vagyok, igen, büszke, válaszoltam, és én is valamelyest hirtelen.

9^h 55′: folytatom a Tóth főnökének egyszerre primitív és okos irgumburgumját: Bár a hasonló személyekre, mint L. J. nem jelent Nyilván betűhíven kéne ezt közölni, de másoláskor, látom, automatikusan javítom, kiteszem a vesszőket, meg, ahogy jeleztem is, nevetséges ez a grammatikai finnya (nevetséges, de rám jellemző). Akkor tehát utoljára: Tanuljatok meg, szemetek, magyarul!, az S.-néra értékes adatot közöl (lehet, hogy ez csak egy egyszerű asszony), hiányolom, hogy nem kapott ezzel kapcsolatban feladatot. Nagy kár, hogy kimerült a kikérdezés. Tovább kellett volna forcírozni, mikor az L.-lel való összejárásról beszélt, hogy mi a közös problémájuk és mi a beszélgetés témája, ugyanez áll S.-néval kapcsolatban, honnan ered összeköttetése a diplomatákkal és arisztokratákkal? Az értékelés rossz. Az intézkedés hiányos. Miért ezt a feladatot kapta, mit várunk a végrehajtástól és hogy hajtsa végre. – Bíró Sándor r. őrnagy

Megismerhető-e a világ? Mert mi történik? Bíró elvtárs, egyébként, láttuk, okkal, elégedetlen. Következményeként beosztottai hevesebben rángatják az ügynököt, aki így többet van el otthonról, magyarázatai, látjuk, okkal, zavarosak, lehelete alkoholszagú. Anyám tehát nemcsak okkal gondolja, de látván látja, hogy apám nem tartja meg adott szavát, iszik, homályos ügyei („ügyei”) vannak. (Kicsit bonyolítja a feltett bölcseleti kérdést, ha apám ingnyaka még rúzsos is, mert azt, hű fia, csak komoly nehézségek árán bírnám a politikai rendőrségre rányomni.)

Feladatul Dr. S. O. megfigyelését kaptuk. – Az Oszi bácsi! Pedig ő, rémlik, párttag volt. A lánya az egyik legbátrabb, legönzetlenebb nő – volt, mert meghalt. Bocs, Tilike. Ez kiszaladt a számon, mert ki vagyok én, hogy bocsánatot kérhetnék. Pedig ezt tenném a legszívesebben, mindenkitől, akit apám tollára vett, bocsánatot

kérni. Szándékosan nem úgy írtam: tollunkra vettünk. Egyrészt nem is*kérhetek* tőlük bocsánatot, mert nem kényszeríthetem őket a bocsánatra, egyáltalán a döntésre, a bocsánatkérés állapotában kell lennem, másrészt meg nem akartam a *tollamat* belekeverni ebbe,ö, nem akartam, igen, így, bepiszkolni a tollam.

Az apám bepiszkolta magát. Lemossuk a gyalázatot? A gyalázatot nem lehet lemosni. Az apám, az édesapám gyalázatosan viselkedett. Én most nem is az okokat keresem, hogy például nehéz gyerekkora volt, és azért, én csak mutatom, ami van. [Addig folytatjuk, amíg nyersanyagunk van, bárkibe, bármibe kerül is.] Haladok az anyagban, és mutatom, bizony, azt, ami érdekes. De én az érdekeset – és ezt igenis mentségemre mondom, illetve mentségemre *van* – meglehetősen tágan értelmezem.

<A frász jön rám, telefonáltak a Történeti Hivatalból, hogy még találtak iratokat, rólam?, rólunk, akarom-e látni. Dehogy akarom! Ehelyett azt mondtam, természetesen, mikor mehetnék be. Hát majd meglátjuk. (Egy vak följegyzéseiből.)>

Július 17-én jellemeztünk egy bizonyos Sz.-t. Megjegyzés: Szóbelileg elmondotta, hogy nevezett nem ellenség, hanem rendes elvtárs. Rendes elvtárs?!, ezt mondta volna? Értékelés: Jelentése értéktelen, nem lehet felhasználni. Megmagyaráztam, hogy egy ilyen elvtársról nem kell jelenteni. Ezek meg vannak hibbanva! Hát ők maguk bízták meg evvel! Intézkedést nem igényel. Tollal még ez van odaírva: Igen furcsának tartom, hogy egy ilyen „elvtárs” ennyire ragaszkodik egy grófhoz!

Azért ez eléggé félelmetes: ráküldik a grófot, akit ezért lebarmolnak, amazt meg gyanúsnak találják – ezért. Két legyet – csapás nélkül. Szépen múlatják az időt. („Komolyabban kéne venni ezt a kurva időt.”) Viszont egy fontos tanulság: NINCS JÓ (RENDES) JELENTÉS. Lám, itt ügynök valakiről azt állítja, jó elvtárs, mire gyanús lesz, figyeltetni fogják. Nem elfelejteni.

Oszi bácsiról általánosságok. Kioktattam ügynököt Anyádat oktasd, ne az én okos, szegény, sokat szenvedett papámat!kkMost ha valaki a kutatóteremből figyelne, gyanúsnak találhatná a szemdörgölést, ezért gyorsan úgy csinálok, mintha a szemembe ment volna valami – szép alakítás, tiszta Jászai Mari vagyok. De

babrás meló ez! Mi is? A félelem, az babrás? Vagy fiúnak lenni? Egy apa fiának lenni, az babrás? Vagy csak egy spicliének? – Ebben most volt egy kis gyerekes vagánykodás, hogy le merem-e írni. Egy: le merem. Kettő: ne tessem már úgy csinálni, mintha ez valami tündökletes bátorság volna, mert ne feledjük, ez, spiclifi, csupán a szürke, hétköznapi igazság, hogy csak azon kapcsolatait jellemezze nekem a továbbiakban, akik valamilyen okból kompromittálva vannak rendszerünkkel szemben. Jelentése nem értékes. Felhasználni nem lehet.

[Tegnap egy felolvasás utáni beszélgetésben valaki megmagyarázta, hogy a regény pincérében mért nincs tartás, a grófi családban pedig mért van, pedig azok, nemde, mely sokat szenvedtek. Néztem a lelkes és rokonszenves magyarázót, s kéjesen gondoltam arra, ahogy ezt a könyvet az arcába nyomom, nesze neked tartás! A Harmonia az által, hogy formát adott a szenvedő életeknek, a szenvedésnek, azáltal meg is szelídítette. Ez zavar most.

Aztán még egy szelíden számonkérős kör az ún. csúnya szavakról. De hát tessék széjjelnézni. És csak utána engemet vegzálni egy jótékony bazmeg okából. Abból dolgozom, ami van.] <Ettől még nem okvetlenül kéne…>

1958. VIII. 6.

A találkozó a Gellért téren van, 14 órakor. Egy jelentés, amelynek látható következményei vannak. (Mert következménye mindnek van. Nem elhanyagolható mértékben rontják a világot. Na ja.)Feladatom volt azon kapcsolataimnak felsorolása, akik külfölddel leveleznek és azt, hogy esetleg kivel és hová. Szép munka, világos, áttekinthető, három oszlop, név, lakhely, külföldi levelező, megjegyzés. – Megint: A szép írása! De rossz nézni.

Ezt azért kértem ügynöktől, hogy kapcsolatait fel tudjam térképezni. Jelentése értékes Révedezem, édelgek a kutatótermi munkatársnővel, aki sóvárogva néz ki az ablakon, mondom neki, olyan sóvárogva néz kifelé, mintha börtönben volna, volnánk, mire eszmét cserélünk az időjárásról, reményünknek adunk hangot, hogy már lassan csak itt a tavasz, ekkor visszabújok a füzetbe, s ezt látom: Jelentése értékes. Megrázom a fejem, hol vagyok? Hajlamos volnék ezt álomnak tekinteni, hisz ez a semmiske, kedveskedő és kedves,

könnyű, üres beszélgetés meg ez a két szó – ez olyan törés, olyan szakadék, hogy aki e kettő közt áll, ez bizony én vagyok, annak ebbe, elvileg, bele kell szakadnia. Ez nemö-nek indult, de hát abba torkollott, nevezetteket 6/a kartonon [hálózati nyilvántartásban egy hálózati személy fontosabb kapcsolatainak nyilvántartására szolgáló karton]nyilvántartásba veszem. (!)

Feladatai között legnehezebben ad hangulati jelentést. Mindig azt mondja, hogy hüjeségnek (sic!)tartja, amit az emberek beszélnek és ezért nem jelenti. Így most semmi más feladatot nem kapott, mint azt, hogy mindegy hogy milyen véleménnyel van ő az elmondottakról, írja le. Jelentésében tüntesse fel, hol, milyen körülmények között hallotta és kitől.

Húsz évvel később hasonló szellemben okítottam a mamámat, amikor arra kértem, hogy írja le az álmait, de semmi hozzátétel, elvétel, csak azt, amit álmodott, ne színezze, ne értékelje, ne reflektálja, az engem nem érdekel, csak azt, ami van. Én meg aztán, öt év múlva, nemde, művészeti formába öntöttem (A szív segédigéi). Hát – így megy ez (Vonnegut). A szereteten túl a hála bennem a legerősebb és legkézzelfoghatóbb érzés a szüleim iránt.

Szarpép, jön az eszembe most megint a regény szava, bár nem akarom ezt sugallni, hogy mindent leírok, ami az eszembe jön. Nem is lehetséges. Persze válogatok. Minden forma. Csak most formának a (civil) őszinteséget választottam, kellett választanom, meg azt, ez már következmény, hogy az ún. valóságot tekintem valóságnak (nem a nyelvet), és ahhoz leszek hű. – A szegény kis realista klapec nyöszörgései című ciklusból.

Értékelés: Jelentése jó, bár közben máshol is meg tudtuk állapítani. De értékes, mivel látjuk, hogy az ügynökben némi akarat van a munkához. Talán ez a beletörődés pillanata.

1958. VIII. 19.

<Ezen a napon a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa Vida Ferenc elnökletével Haraszti Sándort hat évi, Tánczos Gábort tizenöt évi, Fazekas Györgyöt tíz évi börtönre ítéli, apám pedig elkészíti a kívánt hangulatjelentést.> Fölkereste az öreg W.-t, ekkor halt meg R. K. [ja, ezt kiírom, Rassay Károly, a nagypapa barátja], erről beszélgettek… felelevenített néhány régi emléket vele kapcsolatban

(a zsidótörvény elleni közös akciójuk), az elhunytat igen gerinces embernek tartotta, és meglátogatta Erzsi nénit is, szerintem semmi érdekes (?) nincs a jelentésben, de Tóth perspektívája más, szélesebb:már kezdi azt a formát megközelíteni, ahogy egy hangulati jelentést kell elkészíteni Tóth finom irodalmár, tudván tudja, az írás elsődlegesen forma (…), jelentése jó, hangulati jelentésben felhasználható.

Olykor elfog a kísértés, hogy ugorgyunk, kihagyni egy-két jelentést, ezek mind egyformák. De jobban odaköt, ahogy látni, hogy lépésről lépésre *csúszik bele.*

A következő találkozó a Százévesben lesz. Akkoriban jó étterem. Tudnak ezek élni! Gimnazistaként nyolc-kilenc évvel később jártam ott néhányszor, mint kezdő kéjenc, in concreto haspók. Gyűjtögettem a pénzt, aztán időről időre (tanítás után) elmentem egy jó étterembe (emlékeim szerint otthon erről hallgattam). Egyszer gyümölcsöt kértem a végére, s hoztak egy almát (Starking), tányéron, késsel, villával. Elég középen ültem, feltűnő helyen. Merem?, nem merem? Ha tudom, mit szabad, mit nem, akkor (egy étteremben) azt teszek, amit akarok (mert persze olyat nem fogok akarni, amit nem tehetek), azzal, ahogy az normális, kézbe vettem az almát, és majszolni kezdtem. Elégedetten és biztatóan vigyorogtam a főpincérre, akinek a szeme sem rebbent, látta, hogy minden rendben van.

Augusztus 20-i ünnepségekről kell jelenteni.

1958. VIII. 22.

Ehelyett arról számol be, hogy családi okokból Oroszlány környékén járt – nyilván minket látogatott meg a nagymamánál Majkon, ahol nyaraltunk, lásd 449. oldal és környéke, lírai szépségű részek szeretetről, erkölcsről, hagyományról, hazáról –, és ott többször is, pl. a söntésben, az állomáson (534. o.) fizikai dolgozóktól azt a vélekedést hallotta, hogy helyes az, ha a hazatérő (56-os) disszidenseket nem részesítik hátrányos megkülönböztetésben. – Volna ebben valami finom humor. Amint ravaszkodva befolyásolni akarná őket. Csak nincs tér (ember), ahol ez a humor érvényesülni tudna. <A német olvasmányaimból látom, hogy ez közkeletű öncsalás volt, szinte minden spicli megpróbálkozott evvel, illetve

aztán ez volt a fő védekezése. De itthonról is ismerhetjük, a „belülről bomlasztottam”-rizsákat…>

1958. VIII. 30.

Valami, semmi, de mondat van, igen lelkiismeretes, de önálló cselekvésre alkalmatlan embernek ismertem meg, mindazonáltal Tóth szerint felhasználható.

1958. IX. 19.

Gellért tér. Kérdésemre, hogy mi a véleménye a távolkeleti helyzetről, azt felelte, hogy valószínűleg mindkét fél engedni fog, s nem lesz háború. – A Hév-en két ismeretlen ember beszélgetett arról, hogy Endrei és Papp püspököket – mint ők mondták – leültették. Ez a gondolatjeles közbevetés nem lépés egy „mi” felé az „ők”-kel szemben? Nyomják, nyomja magát bele, centiről centire a szarba.

Megjegyzés: (…) bár beszélt arisztokrata ismerőseivel, azonban nem úgy folytatott beszélgetést, mint ahogyan azt vele megbeszéltem (…) Beszélgetésük során térjen reá (sic!) az anyagi helyzetre és nehéz körülményeire. Vesse fel, hogy azokkal is olyan megkülönböztetést tesznek, mint vele? Vagyis siránkozzék. Én meg azt szoktam volt mondani, hogy sose hallottuk siránkozni, és hogy ez számunkra milyen fontos példa volt.

1958. IX. 30.

E célból beszélgettem P. V.-néval, P. J.-val, B. Gy.-vel és E. B.-néval, azonban nevezettet egyik se ismerte. Felhasználva az alkalmat megkérdeztem tőlük, mit várnak a francia népszavazástól; mind úgy gondolták, hogy De Gaulle fog győzni. (Ez azóta be is következett.)

Európa alulnézetből. „Felhasználva az alkalmat”: tényleg ilyen idióta beszélgetésekbe bonyolódott a Tóth kedvéért? Nem is tudom elgondolni, hogy ez *töltötte* volna ki az életét.

Feladat: Mindennapi beszélgetéseikben kísérje figyelemmel azon (?) személyek politikai véleménynyilvánítását és azt, ha jó, ha rossz, írja le. Tóth poétikai elgondolásai kvadrálnak az enyéimmel. Különös tekintettel legyen a választásra és a távolkeleti kérdésre. Főleg az osztályidegen személyek véleményét tükrözze jelentése. Tükrözz, fater.

1958. X. 7.

A beszélgetés közben mindig felvetettem a választás kérdését. Általában nem észleltem nagy érdeklődést, aminek Csákváron talán az volt az oka, hogy búcsú volt, s így nem-igen lehetett ezt a témát tartani.

Állj. Álljunk itt meg egy pillanatra, megrendülten, a hányinger küszöbén. (Kint olyan *vidáman* süt a nap, hogy szinte mondja: hazudsz! ilyen nincs!) Éppen eláruljuk a volt cselédjeinket ezeknek a szemeteknek (akik elvileg a cselédjeink történelmi igazságát képviselik, illetve 58-ban már elvileg sem). Meglehet intelligensen áruljuk el őket, senkinek semmi baja nem lesz, nevek sincsenek, de mégiscsak az a helyzet, hogy ott iddogálnak együtt a búcsúban, meg vannak tisztelve és magukat is tisztelik, hogy mernek nyilvánosan mutatkozni „a földesúrral” (a fiával), meg egyszerűen szeretik is a Papit, szeretik, mert szeretetreméltó, egészségedre, Matyikám, a tiédre is, Dodókám,k[k], <semmi, elfogyott>, aztán ügynök hazamegy, gyermekei csüngnek rajta, mint gyümölcs a fán, hogy mit hozott a búcsúból (vásárfiát), felesége kicsit gyanakodva szaglássza, idegen szagokat keres, aztán ügynök beül az asztala mögé, csöndben legyetek, apátok dolgozik!, és elkezdi írni: A beszélgetés közben mindig felvetettem…

Fáj. (Volt egy pillanat, amikor evvel akartam a Harmoniát kezdeni, hogy legyen ez az első szava, az egyes számú mondat az Esterházy család életéből: 1. Fáj. De aztán profetikusan a kutya nehéz mellett döntöttem.)

Konkrét megnyilvánulások közlésétől tartózkodik. Nem keresi a vele egy osztályhelyzetűek társaságát, visszavonul a maga szűk családi körébe. Ezért nem tud részletes jelentéseket adni. Találkozókon erről fokozatosan nevelem le. Szóval Tóth nevelte le a szűk családi körről. Ha ezt a Mami tudta volna… Vagy tudta? Jele nem volt. Mit tudott vajon?

Péntek lévén, délben kidobtak, Egerbe indultam egy felolvasásra. Valahogy erőt merítve épp az új eseményekből, bekanyarodtam Hortra. Rövid bizonytalankodás után megtaláltam a Vas Gereben utcát, ahol laktunk a kitelepítés alatt. De a házba nem mentem be. Ez még tiszta ügy volt, tiszta szenvedéstörténet. Mennyi sár! Sárország. Hort és Gyöngyös közt egy étteremben írom ezt. Büdös van. Jön bele

a ruhámba, én is büdös leszek. A konyha is büdös, a pincér büdös, s szemben a két férfi („a helyi ÁFÉSZ-ból”), ki pacalt zabál, az is büdös. Ez egy eléggé büdös ország. A pacal jónak látszik, friss, gusztusos. Mátrai vadhúsleves, az is jó.

2000. február 12., szombat

Ki gondolta volna, hogy az élet olyan, mint egy regény? Egy ócska politkrimi a hidegháború éveiből. Ez az egész olyan nagy és félelmetes. Nem: kicsi és félelmetes.

Miért. Miért. Miért. („Minek. Hová. Miért.”) (655. o.)

2000. február 14., hétfő

Igyekszem a Hivatalba. (Akár egy fejlődésregény, már nincs érkezésem ávót mondani. És ígérem, hacsak különös indok nem adódik, hogy „A picsába!” sóhajaimat is lecserélem „Ezer kartács!”-ra.) Mindjárt Ciorant olvasok, azért őt, mert a könyv jó méretű, belefér a kabátzsebembe.

A megbocsátásról olvastam. Hogy igen, meg lehet bocsátani az ellenségnek, de ahogy Mauriac mondta, *elfelejteni* nem lehet, hogy megbocsátottunk neki. Nincs tisztátalanabb, mint a bocsánat.

Én a felejtés ellen dolgozom. Nem azt akarom, hogy elfelejtsék a Papi ügyét, hanem hogy megjegyezzék. Bocsánatot se akarok. (Ha kéne, térden állva esdekelnék. Ha ez volna a megoldás.) Hanem mit is? Hát… hogy valahogy az egész látszódjék. Hogy van, ami van, és ez van, az derült ki, hogy ez van.

11^{h} 10′. Ülök a Hivatalban. Szerettem volna mindig ugyanannál az asztalnál ülni, háttal (!) a bejárati ajtónak, eddig sikerült, ma nem jött össze. Babonásan rossz jelnek tekintem. A barátommal telefonoztam az imént egy utcai fülkéből. (Lassan mindenkinek mobilja van, és egyedül én fogom ezeket a fülkéket használni.) Mondom neki, hogy egész nap a városban vagyok. (Olyan, mintha vidékről járnék *be.)*

Egész nap?

Lényegében igen, mert… itt vackolom az időmet… illetve… illetve délután ugyan elvileg volna vagy lehetne két szabad óra, de…

Ne félj, nem vagyok kíváncsi a titkaidra.

Jó.

A buja ember biztos nők–férfiak garmadájára gondol, aztán pedig csupán az egy apám van. Jó, hogy van egy apám. Annyi jót köszönhetek neki.kMég ha felnőtt koromban nem sikerült is… Mi is nem sikerült? Tulajdonképpen semmi lényeges, a szokásos. Beszélgetni vele. Pedig tudatosan erőltettem, vasárnapi ebéd bevezetése stb. Tanácsot kérni tőle. Közel kerülni hozzá. Átölelni. Segíteni neki. Segítségére lenni. Ez mind nem sikerült. – Ha nem volt gerince, ha belülről elrohadt, akkor mégis mi tartotta össze?kA szenvedés. A megválthatatlan szenvedés. Az üdvösség nélküli szenvedés.

Hát akkor gyerünk a bányába.

1958. X. 13.

Feladatom volt a választásokkal kapcsolatos hangulatkutatás. Lakhelyem környékén beszélgettem B. Gy.-vel és T. F. kertésszel, azonban egyik sem volt tájékozva sem a jelölőgyűlés, sem a jelölt felől. T. még hozzátette, hogy őt nem is nagyon érdekli, mert ő csak dolgozni szeret és nem politizálni.

Megjegyzés: Találkozón az ügynökkel beszélgetve elmondja, hogy nem jár sehová. Nem tud a feleségének mit mondani, hogy hová megy és a négy gyereket otthagyja vele. Hogy basszátok szájba a kurva anyátok!ökKis szünet a másolásban. Szuszogás. Ja, és még ezer kartács is.

Értékelés: Hangulatjelentésre felhasználható, bár annak is kevés. Intézkedést nem igényel. Feladat:A választásokkal kapcsolatban kell beszélgetéseket kezdeményeznie, jelölőgyűlésen részt venni; arról jelenteni. És a volt kitelepített társakról. (!)

Pihenésképp Cioran. Hogy nem a vereség a fontos az ellenfelek számára, hanem a megalázás. A vereség az egyszerű, nincs mit csinálni, újra lehet kezdeni, de a megalázás örök. És: Celine nagy író volt, és egy eset lett belőle, nem kevésbé nagy. Apácskámból is eset lett, csak kicsi.

1958. X. 17.

Bazilika, fél három. Négy nap telt csak el! <Ezen a napon és másnap tartóztatták le az egykori pártellenzék értelmiségieket, Mérei Ferencet, Fekete Sándort, Hegedűs B. Andrást, Hoffmann Gertrúdot, Kelemen Imrét, Litván Györgyöt.> Az inf. (az inf.: ennyi

az apám!) nem úgy hajtotta végre feladatát, mint ahogy azt vele megbeszéltem. Ugyanis a nevek felsorolása mellett a személyek jellemzése is a feladata volt, azonban ezt nem hajtotta végre. A találkozón ezt nem lehetett vele megbeszélni, mivel a szabadban, nyilvános helyen történt, és esett az eső. Hi-hi. Esőisten sirassa Mexikót. (Ki ne javítsa!) Feladat: Újra átbeszéltem vele, hogy lehet emberek véleményét megtudni egyes kérdésekkel kapcsolatban. Ez is egy szakma. Amikor úgy nyilatkozott, hogy érti, váltunk el.Mint egy gyerekkel. Fiuk nem figyel órán, konok következetességgel zavarja azt.

Nyomják a falhoz. Most kellene neki a segítség, bárhonnét, égből, földről vagy közöttrül.

Ide van befűzve egy Foglalkoztatási terv, Tóth írta 1958. június 20-án. BM Rendőrfőkapitányság. Politikai nyomozási osztálya. V. alosztály – Az ügynököt 1957. február 23-án Sümegi László r. szds. elvtárs szervezte be.!!! – Megnézni az aznapi újságokat, hogy egyáltalán fölkelt-e a Nap, apám elvesztének napja, elkárhozásáénak, egy nappal Mátyás-nap előtt.

<Szombat volt, ami meglepett, hát hétvégén is dolgoztak? Csak később jutott eszembe, hogy akkor a szombat még munkanap volt. Az aznapi Népszabadság kedvetlen lapozgatásából megtudhatjuk, hogy

bolgár küldöttség járt a Magyar Nők Országos Tanácsánál,

fogadás volt a szovjet hadsereg fennállásának 39. évfordulója alkalmából,

tovább növekedett a széntermelés február második dekádjában,

Izrael újabb felszólításra sem vonul ki Egyiptomból,

megérkezett a lottógömb az OTP-be, és megkezdődött Gönczi Ferenc kihallgatása a Tóth Ilona és társai bűnper harmadik napján,

a Duna vízállása Budapestnél 360 cm,

és Tal megnyerte a szovjet sakkbajnokságot.

Apámról egy sor se. Ajándék lesz?, kérdi jó könyvtárosném. Idétlenül vihogni kezdek. Akkor ezt, engedelmével, beírnám a könyvbe. Könnyedén vállat von, írja!>

Kicsit giccses, de eszembe jutott: jó volna, ha minél többen imádkoznának érte ezen a napon! Bár a fasz tudja!, végül is annál

kéne közbenjárni, aki ezt isteni terveinek részévé engedte! Majdnem olyan, mint az ávót a rendőrségen följelenteni a Rákosi-időkben. Beszervezése után foglalkoztatási területe Csobánka községben élő volt vezető személyek figyelemmel kísérése. Azonban innen elköltözött római fürdőre (sic!, de ezt már csak Gizella miatt jegyzem meg). Munkahelye pedig az Országos Fordító Iroda. Ugyanis fordításokkal és német, francia, angol nyelvtanítással foglalkozik. Ugyanis. Bár nem a területünkön lakik, de kapcsolatai megvannak, főleg a Szentendre járás területére. Munkájának jobb kihasználása érdekében a köv. időszak alatt az alábbiakban foglalkozok vele:

1. Mivel jelentéseit igen felületesen készíti el, és sok esetben értékes dolgokat nem ír le, így a találkozókon ilyen irányban foglalkozok vele. Amennyiben az elmondásai értékesek, úgy azt a találkozókon iratom le vele.

2. Nevelésén belül foglalkozom vele stb., unom.

3. Folyamatosan felvetettem vele a kapcsolatokat stb.

4. Folyamatosan leiratom vele stb.

Mivel eddig konkrét foglalkoztatási köre nem volt és új ebben a munkában ja, hogy ez munka!, így neki több idő kell egy-egy feladat elvégzéséhez, mint más tapasztalt ügynöknek, így vele két hetenként találkozom. (…)

<*1958. X. 24.*

A Nagy-Budapesti Központi Munkástanács vezetőinek perében Rácz Sándort életfogytiglani, Bali Sándort tizenkét évi, Nemeskéri Józsefet tizennégy évi, Abod Lászlót nyolc évi és Mester Endrét négy évi börtönre ítélték.> A 28-i jelentés szerint fölkereste S. E. nénit, látogatásomat azzal indokoltam (!), hogy úgyis Pomázon lévén eljöttem a gyerekeimről beszámolni, ezer kartács!, szóba hozta a választásokat, amit ő a pápaválasztásra értett, s mondta, hogy teljesen bizonytalan, ki lesz az új pápa.Hi-hi, a tanácsválasztásról E. néni értelemszerűen nem tudott mit mondani.

Tóth hosszú megjegyzése arról, hogy a beszélgetés folyamán apám beszámolt arról, látogatást tettek anyámmal B. B. ügyvédnél stb. Kitűnt, hogy a fenti beszélgetésnek ügynök nem tulajdonított jelentőséget. (…) Ilyen irányban állandóan foglalkozni kell vele.

1958. XI. 4.

Az informátor igyekszik könnyen túl lenni a feladat elvégzésén. Igen felületesen hajtsa ilyet leírva még nem láttam! végre a kapott feladatot. Bár az elmúlt héten öccsének exhumálásán vett részt, ami 3 napját vett igénybe. Igen, mert a nagymama ragaszkodott ahhoz, hogy Menyus bácsi Gannán, a családi sírboltba legyen eltemetve. Édesapám is ott van. Ott nyugszik, nyugodjék békében. Most én megzavarom a békéjét vagy megteremtem? [Mindegy, nem tehetek másként.] Feladat: V. B.-vel kapcsolatteremtés. Aki fordító.

<*1958. XI. 9.*

A katolikus, a református és az evangélikus egyház a Hazafias Népfront jelöltjeinek támogatására szólítja fel híveit. Nem kommentálom, kommentálja a Püspöki Kar.>

1958. XI. 11.

Nyugati pu. Szokásosnak mondható rizsa V. B.-ről. Ám: A jelentés felületes, ám értékes, felhasználható V.-vel kapcsolatban, kivel beszervezés céljából foglalkozunk. Csak ne sikerülne. És még egy ám: Hosszú Tóth-megjegyzés, hogy ügynök elmondta, találkozott B. E. ügyvéddel (emlékszem a nevére). Mindenre hajlandó volnék, ha visszaadnák a joggyakorlatomat, írja Tóth, hogy mondta ügynök, hogy mondta B. Mindenesetre Tóth átadja értesülését a II. kerületi politikai nyomozó alosztálynak esetleges felhasználásra. – Csúszik egyre beljebb.

Kapcsolatom igen nagy tájékozatlanságot mutat a politikai eseményekben. Azonban amikor az ember elkezd vele beszélgetni, először a mi véleményünket akarja hallani, azután nyilatkozik. De ilyenkor felenged, és több kérdést tesz fel. Így vetődött fel a mostani általa elmondott B. E. ügyvéd esete is. Ez is azt mutatja, hogy többet tud, mint amit jelent, csak a találkozási körülmények nem engedik, hogy a beszélgetés során többet tudjak meg tőle.

„Horul a szurok.” Küzdelem egy lélekért.

A másolt szöveg mindenféle nyelvtani hibáiról eszembe jutnak az enyiméi, a tegnapi dolgozás a Harmonián Zs.-vel. Megint játszottunk „mi igaz, mi nem”-et, jókedvűen legyintgetett; nevettünk.

Olyan, mintha Zs. apám jó ismerőse volna, minthogy a Harmonia jó ismerőse. Ezért rossz lesz majd neki ezt olvasnia. <Most azt

gondolom, kivételesen talán mégse ő lesz a szerkesztő, konspirációs okokból; hogy minél kevesebben tudják. Nem tudom, hogy lesz.> Még az jutott az eszembe, hogy ebből sehogyse fogok jól kijöhetni, valami rámrakódik, undorítónál kevesebb: viszolyogtató. Mintha ekcémás volnék. Hirtelen elképzelem, hogy az utcán utánam köpnek, nem azért, mert az apám áruló, hanem mert megírtam. Állnak két sorban a járdán és én megyek köztük. Evvel a fáradsággal rémálmaim is lehetnének.

Zs.-vel még arról, hogy valaki mért nem küldte el a bánatba az arrogáns minisztert. Hogy nem olyan egyszerű az, mondja, mert ha nincs is mindenki megtörve, de annyi méltánytalanság, vacakság történt, hogy az ember beleszokik, amiként egy penészes szobában penészesek leszünk; penészszagúak vagyunk. –Ezért apám is felelős. Esete egyébként azt is mutatja, hogy az ország nem felosztható gonosz méltánytalanság-osztókra és szegény szenvedőkre. Ez nagy, élő nemzeti öncsalás.

Kimentem a közeli piacra banánért. Az ügyfélszolgálat mellett eljőve ezt hallom: Olyan sok minden történt, és nem tudtuk, mi van mögötte. – Valóban, mintha meg volna kettőződve az ország (nemcsak felezve, lásd öncsalás imént). Vagy sokszorozva. Nemcsak az Ottlik emlegette másik Magyarország van, nemcsak az Illyés mondta haza a magasban, hanem van egy haza az alacsonyban, a reálisan létező alacsonynál is alacsonyabban, ávó, politikai rendőrség, spiclik, azok is teremtettek apámék segítségével (de nehezemre esett ezt leírni) egy világot, egy valóságot, egy hazát. Csak azt nem tudtam, hogy közöm van ehhez.

Könnyen volt bennem részvét és szigor; most is ez van bennem, vagy van ez bennem, csak a könnyű szót felejtsük el. [Nekem minden családtörténet, szoktam volt páváskodni. De hogy a III/III. is…! Arra nem gondolhattam, hogy a minden minden.]

<*1958. XI. 22.*

Kivégzik a Göndör-csoporthoz tartozó fiatal ferencvárosi felkelőt, Onestyák Lászlót.

1958. XI. 28.

Kivégzik a Köztársaság téri népítélettel kapcsolatos perben halálra ítélt Galgóczy Zoltánt, Nagy Józsefet, Vass Lajost, Salabert

Erzsébetet, Lachky Albertet, Burgermeiszter Józsefet és Simon Gábort.

1958. XII. 1.

Kivégzik a Tűzoltó utcai fegyveres felkelők perében halálra ítélt Angyal Istvánt.>

1958. XII. 9.

A kapott utasításnak megfelelően felkerestem az Akadémiai Könyvkiadó vállalatnál V. B.-t. Stb. stb., és hogy van megelégedve a mostani állásával? Azt felelte, képességeinek nagyon megfelel jelenlegi helye. Volt még B. E.-éknél is, az asszony elmondta, hogy házkutatást tartottak náluk, férjét 5-én beidézték, azóta nem jött haza.

Épül-szépül a szocializmus.

Az informátorra jellemző, hogy igen rapszódikus a feladat végrehajtása. Esetenként a feladatot igen rugalmasan hajtja végre. Más esetekben hetekig eredménytelenül dolgozik. – Jelentése értékes. Már azért is, mivel a kapott feladatát a megbeszéltek szerint végrehajtotta. Hogy tudniillik játssza el (ez már az együttműködés egy új szintje!), mintha az Akadémiai Kiadóhoz szeretne kerülni. (…)eredményes (…)

Szenteste előtti napon kéne a Nyugatinál találkozniuk, egy órakor, de ez elmaradt, mert Tóthot vidékre vezényelték. Január 6-án a Sabária cukrászdában pótolják. Megjegyzés: Az informátor hajlamos arra, hogy a feladat végre nem hajtását családi okokra való hivatkozással elmulasztja.Családszerető család volnánk, hogy csípje meg a kánya! Feladat: L. J. bácsira nyomulni.

1959. I. 20.

Így is történik; megkéri L. J.-t, hogy esetenként, ha hirtelen sürgős anyag adódik, segítsen be a fordításnál. Erre emlékezni vélek, hogy jön J. bácsi és hozza a fordítást. És hahotázik és csapkodja a térdét. A jelentés amúgy „semmi”. (Minden fiú ilyet kíván titkon magának…) De: A jelentés értékes, de igen jó volna, ha az informátorral a találkozón leiratni a jelentést. (Mondaton nem évődünk…)Feladatát, amikor lehetősége olyan, igen jól megoldja. Azonban a leírásával már baj van. Ezt ismerem, a leírás tényleg bajos. Akkor ezt tőle örököltem. (Vagy a leírástól!) Feladat: 1. L. J., de most már rendesen.

2. Menjen el arra a gyászmisére, melyet a nevére kapott gyászjelentésben közölnek. (Valami gróf halt. (sic!)) Tudja meg, vegye föl a kapcs. stb.

1959. II. 3.

<Heves brutalitással megkezdődnek a kényszer szövetkezetesítések>, ügynök <viszont> a Mami nagymamájának halála miatt nem csinált semmit, a múltkor L.-találkozóval kapcsolatban jelent (semmit). J. bácsi egy rozsdaálló szerrel kísérletezik, de úgy tudom, eredmény nélkül.

Értékelés: Jelentése felhasználható J… (nem tudom elolvasni). Ugyanis L. J.-vel beszervezés céljából foglalkozunk. Jaj.

Informátorok informálnak informátorokról (miközben zsugorodik a zsugori kurva idő). [Lám, milyen könnyű bekoszolni valakit. Rögtön úgy vesszük, hogy be is szervezték. Nem zörög a haraszt. És az ember próbálja elképzelni – és el tudja!!! Szinte mindenkiről. Ki lehet próbálni. Lásd Tőkés püspök ártatlansága. Sok embernek, ha csak magában is, bocsánatot kell tőle kérnie.]

<A rádióban épp az írói önarcképekről, önformálásról van szó. Azt hallom, hogy a családtörténet megírásával, akár Zrínyi Miklós, fényesítem ezt az önképet. Hát itt suvickolok akkor szorgalmasan tovább.>

1959. II. 17.

Megjegyzés: Az informátor feladatát nem tervszerűen hajtotta végre, hanem spontánul jött létre L.-lel való találkozása. Azonban ez a találkozó is igen sok érdekes dolgot vet fel (…) Az inf. jelentése szerint L. nem ellenség. Tehát a beszervezésre való tanulmányozás ilyen szempontból jó. Értékelés: Jelentése értékes. Felhasználható L. J. beszervezéséhez és tanulmányozásához.

Itt látható teljességében, színről színre a csapda. Ha azt írja, ellenség, köpünk, ha azt írja, nem ellenség, az felhasználható a beszervezéshez. Bizony: csak a nem-írás segít! (Bagoly mondja verébnek…)

Beálltak a „két hét”-ritmusra. Rendkívüli esetben telefonon hív. Én pedig levélben értesítem.

1959. III. 13.

Nyugati étterem, 13^{h}. Mondhatni ketté van törve a nap. E. B.-ékről jelent. Ők jártak nálunk (öncenzúra) <most nem emlékszem, mire is vonatkozik ez, vagyis realista íróként mit *kellene*mondanom, amit nem akarok vagy merek; már a gyávaságom se a régi!>, a Fancsikó és Pintában van szép rész „róluk”. Jártak nálunk: apám odacsalogatta őket.

Megjegyzés: Ezen feladatát a Budapesti Politikai Nyomozó Osztályon Farkas főhadnagy elvtárs szóbeli kérésére kapta. Szóbeli? Ott lett volna bent? Bement? Kijött? Fog még csodálkozni ez a Tóth, ha kiderül, hogy a fater a főnöke. Ezer kartács [a picsába].

És megint egy jaj (jaj jaj hátán; jajjal Hahn-Hahn grófnőt lehet rekeszteni). Intézkedés: A jelentés egy példányát megküldöm (…) Farkas szds (most akkor százados vagy főhadnagy?!) elvtársnak, V. alo., mivel beszervezés céljából foglalkozunk vele. (E. B.-vel.) Puff neki. Azonnal el is hiszem, hogy beszervezték, hát már mért lett volna erősebb, mint az én apám. Ránézésre apám valóban erősebb, egészségesebb volt. Ránézésre. Érdekes volna tudni, beszervezték-e. S ha igen, elmondani-e a fiának? Mintegy meggyónni… Ugyan. Mi közöm hozzá. Egyébként is inkább békén hagyni mindenkit. Pontosabban akit lehet. Engem például nem lehet. Meg szegény testvéreimet.

Mennyit pofáztam a világ érdekességéről meg arról az én kozmikus kíváncsiságomról mint életmentő vagy az életnek értelmet adó szenvedélyről! Meg hogy mit számít, hogy hős vagy áruló, a miénk, akik ezáltal gazdagodunk. Nesze, bazd meg, itt van, gazdagodj! Érdekes! Ennél érdekesebb már mi tudna lenni?!

Ide van betűzve egy régebbi, 1958. VII. 22-i jelentés, Tóth írta a Csanádi fedőnevű informátorral tartott kapcsolattartásról. (…) hogy a rendkívüli események során is fel tudjuk venni egymással a kapcsolatot, az alábbi formát és körülményt beszéltük meg:

Operatív munkás részéről: Mivel az informátor rendszeresen fordításokkal és nyelvleckék adásával foglalkozik, így levélben, rendkívüli esetben táviratban keresem meg, melynek szövege az alábbi: Kedves Matyikám, sürgős munka ügyében (időpont) kerssél fel, Csanádi. Címe: és itt a címünk és édesapám (jó) neve következik,

sz-szel. Ezen levélre mindig az előre megbeszélt helyen találkozunk a levélben közölt időpontban.

Informátor részéről: Amennyiben az inf. akar rendkívüli találkozót kérni, úgy telefonon felhívja a …számot [hosszú, félős hezitálás után, egy hármast eléje téve felhívtam a megadott számot és kértem a melléket, egy női hang – melyet beszari hülyeségemben „tipikusan kádárista” hangként azonosítottam – közölte, hogy az nehéz lesz, ez magánlakás; ezért pontoztam ki a szám helyét], és a vele kapcsolatot tartó operatív munkást kéri a telefonhoz. Amennyiben nincs benn, úgy üzenetet hagy a fedőnevén. Ugyanez a módszer akkor is, ha nem tud a találkozón megjelenni, ilyen esetekben közli a következő időpontot, mikor tud jönni. A levélben vagy telefonon hejet (sic!) sohasem közlünk, ez mindig a rendszeres vagy az előző találkozón megbeszélt hely.

A teringettét, de kibaszott furmányosak vagytok!

Ez a vagytok meg az én kezdődő távolságtartásom… Egyébként (atyám, fater, ügynök – egyik jobb, mint a másik, csak melyik?; valahogy ebben a kontextusban minden stiláris kérdés… nem nevetséges, hanem mulatságos) áttért az átütőpapírra, alig lehet elolvasni.

Botrány az osztrák kiadónál, el kell onnét jönni (mert nincs miért ott maradni), pedig azt hittem, életem végéig erről már nem kell gondolkodnom, most meg mindenféle döntéseket kéne hozni, meg jó volna álmodozni, arról, hogy jó sora legyen a Harmoniának külföldön (mert itthon az lesz, látom) – és ebből semmi nem érdekel, mert engem *ez*… azt írtam volna, érdekel, nem, az érdekel túlontúl kevés,*ez* most én vagyok, *ez* vagyok én most. Ez valamelyest olyan, mint egy tehetségtelen nap az íróasztalnál; egy ilyen napon én nem vagyok más, mint ez a tehetségtelenség.

Ez megint az álruhás királyfi-effekt. (Vagy annak a fordítottja.ö)

1959. III. 17.

Megint szegény öreg W.-t zaklatja. Tisztázza, melyik Cs.-P. a veje.

Tisztázta. Informátor a többi feladatát nem tudta végrehajtani, mivel egyik gyereke bárányhimlős lett. Gondolom, Mihály, ő szokott. A regénybeli húg főként az ő vonásait viseli. [Egy felolvasás után valaki harciasan beszélni kezdett, hogy neki tudomására jutott,

hogy nekem három öcsém van, és, vágta ki, mint egy aduászt, nincs is húgom! Én meg jegesen és bűbájosan: És mi a kérdés?]

1959. III. 24.

13^h, Nyugati, indulási oldal, várócsarnok. Az ügynök a kapott feladatai közül egyet sem hajtott végre. Hivatkozik arra, hogy nem találta meg a keresett személyt, továbbá felesége betegségére hivatkozik.

Másnap lesz a negyvenedik születésnapja. Egy negyvenéves férfi! Istenem. Erőnk teljében, valamiket már elvégeztünk, de sok még előttünk áll, kis melankólia, mert már látszanak az arányaink, a dimenziók, erős pillanat. Ezzel szemben itt: egy megvert, hamis kutya sunnyog behúzott füllel a kertek alatt.

Most mintha inkább az olvasó helyzetében volnék, mint az íróéban. Olvasom ezt a, finoman szólva, izét, és másolom. Nem tudom, mi lesz. Kicsit várok valamire, arra már nem, hogy fölébredek, de hogy talán valamit megértek. Miközben már majdnem tudom, csak nem akarom tudni, hogy nem lesz semmi, kis ellenkezések, kis beletörődések, konkrétan nem nagy aljasságok, eltekintve az egésztől. Semmire semmi magyarázat, csak a szégyen és megaláztatás.

Négy óra, befejezem a sihtát, 212 oldalt néztem át eddig.

Az Építész Klubban ülök (most), jó meleg van, előttem egy pohár vörösbor, várok a barátaimra. Jó érzés, kiegyensúlyozott pillanat. Egy kis billegést hoz az idillbe, hogy épp Berkovitsot olvasom Tarról a Kritikában. A kérdés, olvasom, merünk-e szembenézni. Merek. Apám – a Tar iránti bizalomból most így mondom – kis szar besúgó volt. (Szün.) Merek én, csak *utána* mi lesz, azt nem tudom.

<Jancsó Miklós kérdi, min dolgozom ilyen őrülten. Kis, könnyű szórakoztató regény, a szokásos, szabadság, szerelem, és vigyorgok, de úgy látszik, kicsit görcsösen, mert Miklós bácsi hosszabban, fürkészve néz, bólint, aztán megsimogatja az arcom, hát már a Harmonia is ilyen volt, mondja.>

2000. február 15., kedd

Reggel beszámolok Gittának, hogy E. B. esetleg szintén zenész, meg hogy nincs jó jelentés, mert kiszámíthatatlan az ártás. Mindig

árt, személyesen is, de úgy is, hogy erősíti azokat a szemeteket. Erősítette Kádárt. Ha, és mostanában mindig, szóba kerül a „dolog”, Gitta elsápad, elvörösödik, fizikailag elváltozik, úgy szenved. Annyira szerette, tisztelte apámnak – hát bizony: az integritását, a függetlenségét, a csöndes fölényét, a nagyságát és nagyvonalúságát. A férfiasságát. Meg engemet is szeretett *benne.* Meny és após: érdekes viszony.

Megérkeztek a dossziék. Azt, aki hozza, kicsit, nem nagyon, irritálja, hogy minden egyes alkalommal el kell kérnie az elnöktől, ezért mosolyogva és fitymálva mondja: Megérkezett. Ez a kincs. – Tényleg egy kincs. A kincs, ami nincs. De van.

Mikor jöttem be, az ügyfélszolgálatnál hetvenes férfi hajol a kitöltendő iratok fölé. Jó magyar, rovátkolt arc. Ő is az igazságát keresi, őt is elárulta a Papi. (Nézem a férfit, egyszer csak közöm van hozzá, személyes közöm.) Hacsak nem III/III-as ez is.

Tényleg: mi már itten nem kereshetjük az igazságunkat. A családtagok egyéni szenvedése, mint egy Bayer-aszpirin feloldódik az árulásban. Ez az igazi deklasszálódás. Kezdhetünk egy új ötszáz évet. Micukám! Előre! Kard ki kard, édes fiam! – Marha. Az irodalmi véna nem tesz jót egy írásnak. Jó tollú: a madárnak jó. Megyek az iratokhoz. Olyan, mintha – most végre, nem úgy, mint életében – nem hagynám apámat magára, nem hagynám egyedül.

1959. III. 31.

P. V.-nénál érdeklődött (az utasításnak megfelelően) H. F. felől. Meg Irmikénél. Kiderült, hogy H. F. Piliscsabán lakik. Az informátor kapott feladatát igyekezett elvégezni. (…) Beszélgetésünk során kérte, hogy tájékoztassuk, kik laknak Piliscsabán arisztokraták, hátha azokon keresztül többet megtudna. – A buzgó mócsingja! Megint egy szint: aktív, első ízben nem sodródik, nem elszenved (s úgy alakít), hanem tevőlegesen alakít, akar. Egy munkatárs. Itt először tudatosan kolléga.

<*1959. IV. 1.*

A Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa Vida Ferenc elnökletével Mérei Ferencet tíz évi, Fekete Sándort kilenc évi, Litván Györgyöt hat évi, Hegedűs B. Andrást két évi, Széll Jenőt öt évi börtönre ítéli.

1959. IV. 3.

Részleges amnesztia a két évnél nem hosszabb időre elítéltek részére. Egyéni kegyelemben részesült Tildy Zoltán. Május 31-ig részleges közkegyelemben részesült 1610 politikai elítélt. – Húzd meg, ereszd meg, Mérei be, Tildy ki.>

A következő találkozó a születésnapomon van, egy órakor a Nyugatinál. Én meg sértetten csodálkoztam, hogy mért késik, vagy hogy úgy be van állítva, hogy vihogva elfújja előlem a tortáról a gyertyákat, mind a kilencet egy fújásra, és még büszke is erre, na látod, pupák, így kell ezt.

Amikor említettem Gittának, hogy milyen gyakran volt a találkozó a Nyugatinál, mondja, hogy Frici bácsi mesélte neki egyszer, hogy látta az öreget a Szent István körúton hullarészegen tántorogni. Erről akkor kicsit mást kell gondolnom, mint eddig.

E. B.-ékra repült rá, de csak az asszonyt találta. Látogatásom alkalmával megállapíthattam, hogy ruházatuk egyszerű, bútorzatuk nyilván egyikük szüleitől való, régi stílusú. Gyerekük betegesemlékszem, így otthon tanul, melyért 300 forintot fizetnek havonta, s ez az asszony szerint háztartásukat erősen megterheli.

Tóth jelentésében előadja, hogy tisztázta informátorral édesapja evvel a szóval ebben a szövegkörnyezetben nem tudok betelni! vallási kapcsolatait. Papi szépen elmesélte, mint egy gyereknek (mintha nekünk!), mi az a kegyúr, és hogy nagypapa főleg Czapik érseket ismerte. Ezt azért tisztáztam vele, mivel az egyik arisztokrata hálózatunk Ezer kartács! Hát ennyit ért a magyar arisztokrácia! – értelemszerűen éppen annyit, mint a többiek (csak a felelőssége nagyobb!), lásd Márai példaszerű kirohanásait a siralmas magyar polgárságról; manapság nem szokták idézni, miközben folyamatos máraizás folyik, Márai csonkig ég jelentése szerint a Vatikán támogatná az öreget.

Öre-he-get? Ha tudnád, kiről beszélsz… Persze 1959-ben… Igaza van Tóthnak.

Ügynök feladaton kívül beszámol Sch. H. látogatásáról, illetve ezt kiírom, rokon, az Onkel Henrik, Prinz Schwarzenberg, Bécsből. Látogatása alkalmával gyermekeimnek kisebb ajándékokat hozott. De kínos ezt olvasni, mért kell egy ilyen apróságot beköpni. Vagy

csak mindent lehet? Suchard, ekkor tanultam ezt a szót. „Mondj valami édeset nekem. Suchard.”

Tóth a jelentést értékesnek mondja, de valaki az értékest aláhúzta és egy?-et tett oda.

1959. IV. 28.

Először lakásban. A szokásos imamalom, X.-nél Y. után, Z.-nél V. után érdeklődik. Tóth elégedett,inf. igen leleményesen vetette fel, hogy a múltkor nála járt bécsi személy érdeklődött a személyek iránt… – Milyen idiótaság ez?! Léggömbhámozás. Bár… Önmagában egy jelentés lehet üres, együtt mégis kiadnak valamit. Az ember kísértésbe jön, hogy azt mondja, ezek idióták, a semmivel foglalkoznak, üres jelentéseket íratnak, azt értékelik stb. Nem, nem, nem üres, nem semmi.

<*1959. V. 7.*

A Minisztertanács rendeletben teszi lehetővé a kisebb (legfeljebb hatszobás) állami tulajdonú házingatlanok megvételét.>

V. 12-én, Nyugati, most épp ifj. K. M.-néról, aki az Erzsébet hajóátkelőhely pénztáránál dolgozik, férje pedig a Tudor nevű hajón matróz. Meseszerű ez a Kádár-rendszer. Az informátort fokozatos ellenőrzés alá kell venni, és lakásba vinni, ugyanis így igen sok benne marad, amit nem tudunk leiratni vele. Ezer kartács.

<*1959. VI. 2.*

Zsámboki Zoltánt és nyolc társát, a Mérei-per folyományaként másfféltől hét évig terjedő börtönbüntetésre ítélik. Új bekezdés: Visszaállítják az Állami Egyházügyi Hivatalt.>

1959. VI. 9.

A beszélgetés során informátorom elmondja, hogy L. J.-éknél a férfi 8-900 Ft-ot keres. (…) L. személyével beszervezés céljából foglalkozunk. Így járultunk tevőlegesen hozzá az ország erkölcsi rothadásához. Intézkedés: Megnézni a szentendrei kirendeltségnek van-e olyan ügynöke, amelyikkel ellenőriztetni lehet L. J.-t. (…) Elmondta még E. B.-ről, hogy egy igen csendes ember. Most amikor ott volt, se igen beszélt, csak ült és mosolygott. Ezt a tehetetlen, *gyönge* mosolyt kiadni: ez az igazi aljasság.

VI. 23. Déli pu., indulási oldal, 46-os villamos végállomás, itt se voltunk még. Az öreg W. panaszkodott, hogy szemén hályog nő, de

még nem operálható, azonkívül műtétét is érzi. Tényleg beszámol. Mintha egy kellemes ebéd utáni kávé („egy jó kaffa”) mellett társalognánk; nagy család, így tudtam, büszkén tudtam, de azt nem, hogy a Tóth is közénk tartozik. Tanulom a plebejusságot, rám fér. Csípje meg a kánya!

Volt a Tudoron, de a nagy forgalom miatt nem tudtak beszélgetni (hi-hi). Írjon Bécsben élő hugának és érdeklődjön afelől, hogy a VIT idején hol fog tartózkodni, mit fog csinálni. A levelet mutassa be nekem. Ó, ó, ez is új!

<*1959. VI. 30.*

A Kossuth rádióban megkezdik a Szabó család című sorozat sugárzását. – Szerintem még ma is tart.>

1959. VII. 7.

Kérdezte P.-nét, mikor jönne hozzánk, s erre ő határozott választ nem adott, mentségül hozta fel, hogy minden második vasárnap bridge-partira hivatalos.

Értékelés: P.-né bridzsezni jár, de nem azokon a napokon, ahogy a bennünket érdeklő H. gróf. Hát… több nap, mint gróf. Politikai eseményekkel kapcsolatban bármennyire is akartam, nem tudtam meg semmit. Mindig arra hivatkozott, hogy nem beszélt emberekkel.

Az informátorral megbeszéltem, hogy a szokott levelezésen keresztül érdeklődjék hugától, hogy a VIT idején hol fog tartózkodni. Ugyanis 1956 előtt a hatóság ügynöke volt.

Jaj. Nem, nem, nem. [Milyen erős, brutális tud egy mondat lenni. Majdnem megállt a szívem, úgy megrettentem. Pedig tudván tudtam, mert a nagynéném mesélte, hogy Kistarcsán, mert oda volt internálva, semmiért, aláírattak vele egy papírt, amit alá is írt, és ezt mint lényegtelen és szükségszerű dolgot említette. Készült egy film a „kistarcsai szép napokról”, össze lettek terelve a volt rabok meg a volt fegyőrök. Elég drámai volt. Büszkén néztem a nagynénémet, olyan bölcsen és tisztán viselkedett, amely értékek nem is okvetlenül személyesek. Hirtelen lettek benne; hirtelen láttam, hogy ő a nagymama(papa) lánya.] Ez már sok. Evvel nem tudok már mit csinálni… Lám, a mondat ütésében elfelejtettem, hogy ezt én már tudom, azt, hogy ez hazugság. Milyen ocsmány egy rendszer!

Véletlenül ma reggel telefonoztam vele. Valamire azt mondja, én egy mormota és egy mosómedve vagyok. Nem értem. Igen, *nem bánok mosni.* Szép; ilyesmikért érdemes az idősb rokonokkal beszélgetni… Szóval ez semmi. De ha ránézek a mondatra, a Tóth ezen odavetett, számára mellékes, magabiztos állítására (amelyet ismét csak apám munkálkodása tett lehetővé), akkor csak jajongani bírok. Ez már nem is fáj, hanem szédít.

1959. VII. 21., VIII. 4.

A szokásos. Az informátorral ezen a téren kell foglalkozni, mert hangulatjelentésektől óvakodik. Bár beszélget emberekkel, de mégsem tud semmit.

Jártam egyet kint. Rideg szél. Ettem egy banánt. Jó lett volna beülni a kis spanyol vendéglőbe, állva a kifüggesztett étlap előtt össze is állítottam a menüt – csak sajnáltam rá az időt. (Mint annyiszor.) Hideg. Hideg. – Napok óta ijedt izgalmat érzek, amit most fásult kedvetlenség kezd fölváltani. Az eddigi olvasás valami lobogásban telt el, félelemmel és szégyennel teli, de lendület, most meg egyszer csak összetöppedtem, mint a nyirkos őszi avar, amikor égetik: bűzlik, füstöl, se melege nincs, se haszna.

1959. VIII. 25., IX. 5., IX. 29., X. 13., X. 29.

Búcsúzáskor megismételtem meghívásomat azzal, hogy esetleg addigra tudok a férjének is valami fordítást szerezni. Itt meg kell jegyeznem, hogy ez utóbbit nem gondoltam komolyan, mert az „uborkaszezon" még tart a fordító szakmában. Ó, csak viccelt a bácsi…

Ez jutott hirtelen az eszembe: meghurcolom az Esterházy nevet. Kétségkívül hurcolódik. Ha tudnám, nem nagyon, történeti távlatban nézni: jut is, marad is.

Most meg ez: nem kéne-e visszavonnom a HC-t. Nem bírom, nem merem, nem akarom. Hazug volna úgy tenni, mintha ezen gondolkodnék.

L. J. bácsiék nálunk. Unlak, papácskám. Intézkedést nem igényel. Olyan kínosak ezek a meghívások, mintha a lakásunk pókháló volna s legyek a vendégek. Szegény Mami, az a sok finom és rafinált szendvics meg töltött kenyér (zseniális!) meg svédgomba – ki tudhatta, hogy mind a politikai rendőrség szolgálatában álltak.

Derítse fel. Felderítette (figuráns egy mérnöknél, a Szent István körúton lakik, feleségétől már régebben elvált, mert az megőrült). Menjen ki. Kiment. Melléklet: 4 db. jegy. Jajjaj: attól tartok, költségtérítést kaptunk.

<*1959. XI. 1.*

Kádár János a budapesti pártértekezleten cáfolja, hogy az utóbbi időben harmincegy embert kivégeztek volna, és hogy egész sor tizennyolc éven aluli fiatal börtönben várja a kivégzést. A cáfolt névsorok Nyugatra juttatásáért Pákh Tibor jogászt súlyos börtönbüntetésre ítélik. A művelődési miniszter egyensapka és egyenköpeny bevezetését szorgalmazza.>

1959. XI. 10., XII. 1., 1960. <I. 3.>, I. 12., I. 15.

Annak jellemzésére, hogy – szerinte (B. Gy. bácsiról van szó) – milyen „hülye” hírek vannak forgalomban, elmondta, hogy azt hallotta, nov. 7-én Hruscsov be fogja jelenteni az orosz csapatok kivonulását Magyarországról. Ő ezt akkor se hitte el, most meg épen épen, ezt mindig így, egy p-vel írta, annak idején így tanulták, így ment bele a kezébe nevet rajta. Kérdésemre, hogy kitől hallotta (!), azt felelte, hogy ez általában el volt terjedve Pesten. Ezzel kapcsolatban jelentem, hogy ilyen értelmű beszélgetést hallottam a Héven két, kissé italos, munkásruhájú embertől is. Ott ül és kagylózik. Vagy kitalálta?

<Kivégezték a Corvin közi fegyveres felkelők Fáncsik György és társai perében elítélt Fáncsik Györgyöt.>

P.-né, megint. Szerinte végső fokon a Jóisten dönti el, mi hogyan történik. A továbbiakban a gyerekekről beszéltünk. A Jóistennel én is váltanék szót ez ügyben. (Konkrétan, ismétlés, hogy mért ilyen a Teremtés? Milyen üdvrendbe illeszkedik az édesapám gecisége?k) *Utána* aztán beszélgetnék vele akár a gyerekekről is.

Aprómunka, átütőpapíron. Sajnálja a rendes papírt: én is óvok minden teleírható papírfelületet. Tóth: O. volt bárót névről ismeri Szentendrén. Találkozott is vele, azonban az volt a benyomása, hogy O. hülye, nagyhangú ember. Úgy néz ki, mintha szellemileg baj volna nála. Hogy szerettem ezt a hangját, amikor láthattam, hogy „áthágja osztálya korlátait”. Persze, hogy ennyire…

Egy új név, kizárólag az irodalomtudományi raritása miatt másolom [hiába] <azért ez desifrírozható>: Felkerestem lakásán özv. Sz.-M. A.-né bp.-i lakost.

Intézkedés: Informátor jelenleg van átadás alatt Budapestnek.

Evvel vége is az első dossziénak, illetve itt van még egy jan. 15-i összefoglaló jelentés róla. Itt azt írják, hogy 57 márciusában szervezték be. Beszervezése ügynöknek történt, azonban mivel konkrét ügyben nem dolgozott, csak informatív feladatokat hajtott végre, így informátorrá minősítettük. Jó ez nekünk? Kezdetben voltak nehézségek vele a jelentés megírásánál. Ugyanis azzal érvelt, hogy nem tartotta lényegesnek a körülményt, és ezért nem írta le.

Érvelt… Hányszor láttam érvelni! De szép volt! Szép volt az esze, a reine Vernunftja. Röviden, pattogó logikával, ha – akkor. És aztán ahogy a saját (erős) logikáját, logikusságát hagyta a gyakorlatiasság által felülírni. Mert lehet, hogy ha akkor, de most mégis az van, ami van, tehát – például. Nem kell tanulni, tudni kell. Nem korán, nem későn, hanem időben kell elindulni. (De hát*váratlanul* nagy volt a forgalom! Akkor tessék előbb elindulni. De hát *váratlanul!* Hidegen vállat vont.) – Egyébként Tóthnak nyilván nem érvelt, hanem magyarázkodott.

Jelentései alapján újabb nyilvántartásba vétel nem történt. Ez is valami.

Most hoztak négy új lapot, rólam. Érdektelen. Pl.: a „Szerkesztő" fn. informátor jelent Ilia tanár úrról, és ott szereplek egy névsorban.

Vége a napnak.

[Fondorlatosan rávettem valakit, hogy február 23-án imádkozzék apámért.]

2000. február 16., szerda

A személyes őszinteség nem szépségképző. A szövegnek van őszintesége, nem a szerzőnek… Az kit érdekel?! Aztán tessék: itt pacsmagolok a saját őszinteségemben, váratlanul ebből dolgozom. De nem vagyok az őszinteségemtől meghatódva. (Bár… én attól se voltam-vagyok a legkevésbé eléjulva, hogy de jaj mily hatalmas és régi családhoz tartozom, aztán mégis volt, aki így látta… úgyhogy vigyázni! [?] <Mire.>)

Meglehet, nem vagyok egy *nagy* őszinte, egy tehetséges őszinte. Ahogy a futballista, aki nem kirázza csak úgy magából, a lábából – hanem edz, edz; Albert kontra Rákosi, Beckenbauer kontra német mint olyan. Én csak mintegy mellesleg vagyok őszinte, a szabadság (?) következményeként. – „Úgy meg vagyok határozva, mint a csikó kantározva."

Családi állapota: Kaptunk egy kis vajszínű árnyalatot.

Hétfőn hosszabb időre Berlinbe megyek. Előtte kell beszélnem M.-mel. Ki kell centiznem a hangvételt, máskor nincs ilyesmi, beszélek, ahogy beszélek. De máskor nem is a félelem mozgat. Mondatokat készítgetek, hangfekvést próbálgatok. „Az első mappát néztem át módszeresen." Valahogy könyörgés nélkül javasolni, hogy maradjon a munka végeztéig minden titokban… De nyomaszt! Nem csoda, hogy kiújult a köszvényem.

Olvasva ezt a sok egyforma, szürke jelentést, védekezésül (megint) bagatellizálok. Hogy ez nem egy etvasz, nem olyan különleges. Ordenárén ráijesztettek, talán meg is verték – Csurka-effekt –, aláírt, kész, ilyen szar világ volt, négy gyerek mellett mit tehetett, kötelező volt neki a túlélés. Meg hogy ilyen az ember története, gyilkosság, hazugság, árulás. Jó, lehet, hogy a te faterod nem volt tégla, de évtizedeken át csalta anyádat, volt, hogy le se mosakodott, úgy mászott be melléje, rá, ágyból ágyba. Satöbbi.

Nem így van ez. Nem *kellett* ügynöknek lenni. Nincs fölmentés. Nem is akarnám őt fölmenteni. Valahogy rosszul is esnék.

[Az alábbi újságcikk már az átpolitizálódott esztelenséget jelzi („hogy ki komcsi vagy spicli, azt én mondom meg"): „…több olyan esetet ismerek, ahol tisztességes családapáknak, nemzethű (!) személyeknek a titkosrendőrség fenyegetése következtében három választásuk volt: ártatlanul börtönbe kerülni, hazájukat elhagyni, vagy az erőszaknak engedve teljesíteni a rájuk kényszerített feladatot. S voltak olyanok, akik – bár a harmadik lehetőséget választották – a munkájukat úgy végezték, hogy embertársaiknak nem ártottak." Egyrészt ezt ne nevezzük munkának, másrészt nem volt ilyen egyetlen egy sem, mind ártott, mind. A cikk még szól a „másik oldalról", akik fogadták a jelentéseket, akikről nincs beszervezési dosszié, az ő felelősségük, árulásuk nem kisebb, sőt.

Ebben igaza van. De hát mindenki beszéljen a maga árulásáról. Egy árulás innét, egy onnét, az nem nulla árulás, hanem kettő darab árulás.]

Annak idején beszéltünk a Csurka-esetről. (Cioran megint: apám is egy eset lett, apám volt, eset lett.) Egyetértőleg hagyta, hogy simpfoljam. Semmi gyanúsra nem emlékszem, semmi ijedtségre, nem látszott megfélemlítve lenni. Egyébként sosem. Azt egy gyerek azonnal látná, sőt el is tanulná. Néha ingerülten ránk dörrent, hogy nem telefontéma. Nagyképűen leintettük, ne fontoskodj, öreg, már nem olyan időket élünk. Az ilyenre volt egy fölényes(kedő) grimasza, hogy mit tudhatunk mi erről (kvázi kis pöcsök). Aztán lám, szó szerint: mit tudtunk mi erről.

Második dosszié

10 óra 10 perc. Betűsoros névmutatóval kezdődik, sok ismerős név, Katus, Babica, egy rakás Esterházy, Pityu bácsi. Tartalomjegyzék, százötven tétel, háromszázhetvenöt oldal, 1965. VIII. 9-vel zárul, de van egy Záróföljegyzés 77. VII. 26-i dátummal. Elolvasván elvörösödtem és megszédültem. Nem tudtam, hogy így működik a test. Csanádi fn. titkos megbizottat 1957 márciusában a BM (stb.)szervezte be ügynökké – kompromittáló adatok felhasználásával. Micsoda, mi lehetett ez?

Berlin előtt ez az utolsó munkanapom, nem bírom megállni, összevissza lapozok, próbálom a (gyerekkori) életünket elgondolni ebből a szempontból. Mi jön ki ebből? Ebből a dágványból, mocsokból, kulimászból. Belement egy (egy-két) élet, nem jött ki belőle semmi.

Milyen félrevezető, amit látunk (édesapámat).

2000. február 17., csütörtök

Tegnap a hivatalban nem tudtam M.-mel beszélni, egy félórája felhívtam, majd visszahív. Olyan izgatottan és hisztérikusan ugrok minden telefoncsöngésre, hogy – hát nem szívesen néznék most tükörbe.

Valami állandó nehéz van a szívemben, a szívemen – függetlenül a konkrét kedvemtől. Egy kicsit megváltoztam.

Épp jött a postával egy Frankfurter Allgemeine Zeitung-cikk, kritika, amelyből azt olvashatom ki, hogy én milyen könnyen és elegánsan siklok az emberi drámák és történelmi kataklizmák vagy mik közt…

Beszéltem M.-mel. A telefon vagy az üldözési mániám teszi, de mintha hűvösebb lett volna. Az előkészített mondatok közül csak egyet mondtam el, azt is félig. Módszeresen csak az első… és nem jutott eszembe a dosszié szó… ezért ott elkezdtem hümmögni, dadogni… Milyen emberinek hallatszódhatott ez a toporgás egy szó körül… Mondtam, hogy majd jövök, és megköszöntem az eddigieket. Ez a kötelességünk.

Jutott eszembe: mostantól ezt is rövidítve fogom írni, miként azt, hogykésö, jelzendő, hogy ez valamiféle automatizmus, ez csak úgy

jön kontrollálhatatlanul, így dolgozik a test, konkrétan az agy, vagyis magamat nem mint tudatos embert akarom mutatni, hanem mint élőlényt, mint beszélő állatot. Azj. e., hogy föl kéne kutatni, hány arisztokrata lett besúgó. Igaz, ez olyan volna, mintha apám ügyét enyhíteném. Nem. Nem enyhítem.

Gitta szerint Mami tudta, tudnia kellett. Ingerülten hallgatom, és akkor még finom voltam. Apósod ördög és angyal, mondta volna egyszer neki Mami. Ez nem bizonyító. Piával, nőzéssel is el lehet az angyalokig, illetőleg ördögökig jutni. Man probiert.

2000. február 18., péntek

2000. február 19., szombat

Elkezdtem volna tegnap valamit, mit?, aztán valamiért, miért?, mégsem. – Akár egy egész életet is leírhat ez a mondat.

Elképzeltem – ezt is rövidíteni kell,e, ezek is csak úgy jönnek, a képek.ö,k,j. e.,e: mintha veszíteném el a nyelvem. Apámmal együtt elveszítem a nyelvem. Pofás gondolat, színtiszta kokettálás. Arról nem is beszélve, hogy nem veszítettem el az apámat, van, megvan, ő az, aki van. Mégcsak nem is egy új apa – hisz mennyit mondtam, írtam, hogy nem ismerem, nem ismerjük… Hát tessék! Most se ismerem jobban. Nem mintha azt hinném, hogy ő tudott volna fölvilágosítással szolgálni.

Mit csinált volna? Hallgatott volna, lehajtotta volna a fejét, elvörösödött volna. Elszakadt volna a cérna, és zokogni kezdett volna, száraz, nagy, férfias remegéssel. Vagy ellenkezőleg, természetellenesen hosszan rámnézett volna, hidegen, mint egy ávóstiszt, és azt köpte volna rám: Ez van. Nincs jelentősége. Megrántotta volna a vállát. Széplélek, gondolta volna fitymálva. Én meg üvöltözni kezdtem volna. Sírni is. Amit ő megvetett volna. – Elég.

Nem a nyelvemet veszítettem el, nem veszítettem el, hanem a nevemet, azt tényleg elveszítettem. Jól megvoltunk eddig. Folyamatosan használtam, kihasználtam, támaszkodtam rá. (Nincs lelkifurdalásom, jó, nívós ügyekre használtam. Meg meg is kellett ismernem, kitudnom, mi ez.) Magamtól evvel nem szakítottam volna (úgy gondolván, lehetetlen). De hát elszakadt. Mámoros, ijesztően mámoros gondolat, jobban mondva helyzet. Én se tudom

most elképzelni, csak majd ha lesz, ha csinálom, akkor látszik, miről beszélek. Biztosítás – biztonság: ez nem az, az biztos.

Most mást jelent Kemény István verse (419. o.):

Édes nevem, Esthajnal
menekülj, menekülj
a csupasz emberről
szállj el, szállj el
Az égnek már nincs neve
a földnek már nincs neve
a csupasz emberen
akkor minek
Semminek nincs már neve
a nevek már szabadok
édes nevem, okos nevem
menj a tieid közé

Szóvale, hogy ezt, ha kész, megmutatom a barátomnak. Fölhívom, hogy elmennék hozzá, mert szeretném, ha elolvasná, amit írtam, és hogy mikor nem zavarom, de nemet nem mondhatsz.

Már mért ne mondhatnék? (Hallgatok.) Baj van?

Baj nincs, nem baj van, hanem tragédia. De hogy nem kell megijedni, csak rátenném egy kis súlyt a vállára, tudom, hogy sok van ott, de… de hát kiére tegyem, ha nem az övére. Valahogy az előbb jobban képzelgettem el, csak most türelmetlenkedem a leírással.

[Midőn e sorokat írom, erős vihar zúg kint. Vészesen hajladoznak a fák, és recseg a ház is. Elsötétül az ég, nappali sötétség, félelmetes, akár egy Bergman-filmben.E, hogy az ősember vagyok, küzdök az elemekkel. Ez most mint maga a boldogság mutatkozik: küzdeni a létért, a megmaradásért. Semmi mást nem csinálni, másra nem gondolni, fát gyűjteni, tüzet őrizni; semmi más dolgom nem volna: csak túlélni. Alig volna esélyem, gondolom ujjongva.]

Gitta (csak úgy, ahogy átmegyek a szobán teaért a konyhába): Az az illúzióm, hogy van olyan ember, akit nem lehet megtörni, elszállt. Apád lett volna rá a jelöltem. – Őt is ez forgatja most minden pillanatban. („Mindig minden aktuális.”)

Istenem, milyen *jó* lenne, ha mindezt csak kitaláltam volna. Poétikailag is minden passzol, a nem-fikció mint fikció stb. Mindez mint (zseniális!) fantáziatermék. És bátor. Morálisan kérdéses ötlet volna – de hát valamit valamiért. Egy új fausti paktum, én mint Leverkühn. Nohiszen.

Mulatságos, hogy elvileg a szövegből nem állapítható meg, hogy tényleg így van-e vagy nincs. Csak a szavam, nem a szóim a bizonyíték, amiről már az elején megállapíthattam, hogy gyönge ütőkártya (kisbojtár-mese). Persze a négy dosszié elég jó kis bizonyíték.

Hogy jól vagyok-e, kérdezi telefonon az édes R. Jó-ól, nyújtózom nyögdécselve, lustán, elégedetten, akár egy regényíró, aki majd tíz esztendőt gürcölt, gályázott a könyvén, és most készen lett, egy kicsit fáradt, egy kicsit ütődött, egy kicsit boldog és egy kicsit könnyű.

Hagynám még apámat a dicsőségben, húznám az időt. Aztán arra gondolok: nem szabad, ne feledd, nem te vagy az Isten. [Valóban.] <Valóban.>

2000. február 20., vasárnap

Most hallom a reggeli rádióban, méltatlankodnak, hogy miért nem ismerhetjük meg a hálózati személyek B [beszervezési] és M [munka] dossziéit, hisz akik ezeket írták, lehet hogy éppen e jelentések jutalmául vannak mostani zsíros pozícióikban, és akikről jelentettek, azoknak kettétört, tönkrement az életük; kb. így. (Milyen utálatos műsor ez úgy általában, elfogult, hazug, sunyi – éppen attól, hogy valódi emberi szenvedéseket demagogizálnak –, és milyen kellemetlen, hogy most teljesen egyetértek velük. Na majd ezek is csaholhatnak.) Pozícióba nem került apám, élte a négy gyerekes apa heroikus hétköznapjait, de abban nem lehetek biztos, hogy a jelentések nem ártottak. Ártottak. Biztos, hogy ártottak, nem tudtak nem ártani.

Mért. Mért. Mi lehetett az a kompromittáló dolog? Nyilván valami személyes. Szex? Az szokott lenni. De mi? Hátulról? Kutyával? Ezer kartács.

Este el kell mennem Zsozsó szalagavató báljára. Állítólag táncolni is fogok. Szegény kicsi Zsozsó.ö

2000. február 22., kedd, Berlin

Olyan mintha szünetet tartanék apámból. Kis oxigén. Lehet, hogy egy lélegzetre kellett volna átnézni az egész anyagot: de ebben is volna ráció, a szünetben. Avval se kivagyiskodnék, hogy milyen jól bírom. Meg nem is tudom, hogyan bírom. Mintha sehogy, mintha nem tekinteném bírásnak.

2000. február 23., szerda

Ma negyvenhárom éve szervezték be azok a rohadtak (rohadt) édesapámat. Minden évben meg fogok emlékezni erről a napról, és imádkozni fogok, ha tudok, ha nem, mint rendes, tisztességben megőszült farizeus.kÉs kinyitok majd egy üveg *nagyon* jó bort, és azt az egészségére megiszom. [Véletlen, de most, az újraíráskor épp február 23-a van. Heimann Zoli Cervusa a megoldás; majd este.]

2000. február 25., péntek

Először lakom a volt Kelet-Berlinben (illetve Kelet-Berlin nem volt, csak Nyugat-Berlin és Hauptstadt der DDR), talán csökkenti a primitívségemet, hogy Berlinen én még most is (szinte) Nyugat-Berlint értem, a nagypofájú „wessi", aki vagyok.

Reggel elmentem, mintha a munkahelyemre, a Wissenschaftskollegba. Egy évet töltöttem itt 1996–97-ben, a Harmonia szempontjából egy igen szerencséset. Roppant intenzíven dolgoztam akkor, és nagyon kezemre állt a Kollégium könyvtárszolgálata, az ember csak leadott egy könyvjegyzéket, néhány napon belül az íróasztalomon voltak a könyvek. És bárhány könyvet kérhettem, ez ebben az egyedülálló, hogy nem kell működnie a természetes öncenzúrának, bármilyen kósza ötletnek utána mehettem, és mondjuk száz efféle kószából (értsd marhaságból) három-négy mindig használható volt. Amikor készen lettem a könyvvel, akkor láttam, hogy milyen sok segítséget kaptam ekkor. Hogy segítettek abban, amiben, amúgy, soha senki nem tud, a regényírásban. Amiért nagyon hálás vagyok. Én könnyen mondok köszönetet, ha van miért. Köszönöm.

Most azért vagyok itt, hogy a német fordítás számára visszakeressem a könyvekből a regénybe beépített idézeteket, egyszerűbb így, mint az én összevissza cetlijeimből, ahol az eredeti német olykor már meg sincs. Meg fáradt is voltam a hosszú munka

után, ez a könyvtárazás jó levezetőnek látszott, munka, de nem sok, nem kell sokat gondolkodni, de könyvek közt vagyok. Arra nem számíthattam, hogy apám így beletúr, s oda a kis kellemes levezetés.

De ha már így alakult, újra kiszipolyozom őket. Gesine Bottomley, a könyvtár vezetője (hálánk fő tárgya), az egyik munkatársához irányított, Frau Reinhez (érdekes, hogy Budapesten, a jelentések közelében, szinte automatikusan kezdőbetűket írtam, itt meg rögtön kiírtam az egész nevet; azáltal, hogy írás közben morális megfontolásaim is vannak, nemcsak, mint rendesen, esztétikaiak, stilárisan elbizonytalanodom), akinek előadtam „a témámat”. Stasi a családban. Árulás. Főleg apaárulás (bukok az apaárulásra, élek-halok érte – hát ez utóbbi még igaz is). A mitikus alapárulások. És mit mondanak az árulók magukról, miért tették. És rémlik, mintha Göring fia is írt volna az apjáról, szóval nácigyerekek, az is érdekelne. (Bocs, Papa, tudom, ez azért túlzás… Már ott, akkor belepirultam.) Főleg az foglalkoztat (!), mondtam szenvtelenül, mint egy szabadnapos Flaubert, ahogy föltárul egy másik világ; a meglepetés. Hogy valaki nem az, aki. És akkor ki az, aki.

Szépen, ihletetten beszéltem (de rühellem, hogy ezt így kell írnom), a németem is jó napot fogott ki. Úgy beszéltem, mint aki tud valamit, valamit az életről. Mélyen. Ezer kartács.

Frau Rein azonnal elmesélt egy történetet – finoman, intelligensen mesélt –, melynek szereplőit személyesen ismerte, ahol a férj éveken át jelentett, spicliskedett, aki férj azonban ezt nem így látja, azóta is mondogatja, hogy ő (csak) próbálta a Stasinak elmagyarázni radikális feleségének motívumait, tehát végül is védte. [Vera Wollenberger esete.] Erről majd ad olvasnivalót.

Mindenemet ez tölti ki, apám. Tegnapelőtt például fölhívott egy legendás nagy német kiadó, hogy szívesen látna szerzőjeként, és ide is repülne, ha úgy gondolnám, és ahelyett, hogy gőgösen ezen örvendeznék, hogy ilyen váratlanul, szépen megadják a kövedet, *ezzel* vagyok tele, Papácskám,j. e., megkeserítetted a nyálat a számban.

És vajon a nyálon kívül még mi, mim keseredett meg? Keserben ínséges vidék vagyok. Nádast kéne megkérdezni, ő olyan jól tud elemezni (engem), de ezt nem gonoszkodásból mondom, mint mikor

azt mondjuk, én buta vagyok ehhez, amin leginkább azt értjük, hogy olyan okosak vagyunk, hogy már nem is kell az okosságunkat használni, semmi ilyenre nem gondolok; szóval édes öregem, volt bennem eddig keserűség vagy se nem? – Nyilván volt, csak nem nagyon személyes keserűség. Most mindenesetre lett bennem mindenféle, meg még a nyál is. Ez persze csak akkor baj, ha nem tudok vele mit kezdeni.

Sok mindenről kell így lemondanom, kiűzetvén apámból. Milyen természetes hivatkozási alap volt számomra, ironikus, de valóságos. Ahogy apám szokta mondani, szoktam mondani. Not bad, ahogy apám szokta mondani. Olyan jól lehetett rá támaszkodni. Ha mondtam, valahogy én is több lettem, azonnal része lettem egy tradíciónak, súlya lett egy ilyen szónak, hiába vigyorogtam szét, alkatomnak megfelelően, a jelenetet. Sőt. Ennek vége, életem ezen könnyűségének.

Hirtelen, most (22^h 46′, megnéztem az órámon, baszom a realista csucsáját! (Hrabal nyomán: Pepin bácsi)) fölismerésszerű látomás: Elhagyok mindent, ami eddig voltam. (J. e.: A nagyravágyásért fizetni kell.) Majd matematika stb. Optimális bináris keresőfák, a diplomamunkám címe mint regénycím. Optimum binary search trees. A novel. A love story. Fütyürészek itt a keresőfák közt, hogy ne féljek.

A Magvető utánam küldte a regény nyomdai levonatát. Ünnepélyesen szaglászom. Majd a munka vele ezt elviszi. [Eredendően egyszerre két dolgot akartam: átnézni a levonatot rendesen és megjegyzetelni „apám felől”. De hamar látszott: vagy levonat, vagy apa. De azért kicsit jegyzetelgettem.]

38. o. Mért, mi történhet? (…) Elolvad a hó, és jön a tavasz. Igen, itt ülök a téli Berlinben, hó van és tavasz lesz. Vagyis egyetlen reményünk az idő múlása? Csinos gondolat.

50. o. Ha például édesapám fia örömének adott hangot, látván, milyen nagy család ez, van benne egypúpú, kétpúpú, hős és áruló, és így tovább, akkor apám azonnal fölháborodottan kikérte magának, hogy milyen áruló?! Konkrétan, kicsoda?! Konkrétan, bazdmeg, te. Így nem lehet beszélni! Láthatóan elvileg tartotta

kizártnak egy *ilyen* létezését. Valóban folytattunk egy efféle kisebb vitát, mikor megmutattam neki a Dreyfusos részt (361. o.), mert az megjelent külön is. Az öregsége jelének vettem a felháborodását. Hogy annyi rossz és nehéz és fájdalom érte az életben, hogy öregségére már nem kíván objektív lenni, legyen csak minden szép. De meglepett az ingerültsége, emlékszem. – Itt az 50. és 51. oldalon folyamatosan másolhatnék. Egyébiránt éppenséggel édesapám a jó példa az ún. áruló édesapámra. Szerző mint próféta – bizony: a legteljesebb mértékben saját hazájában. Belefáradt abba a folyamatos figyelembe, amelyet a XVII. század végén nem lehetett elkerülni (megúszni). Szóval belefáradt volna? Most látom, hogy a regényrészleteket ugyanavval a (megkülönböztető) tollal írom, mint az ügynöki jelentéseket. Most ezek a jelentések. Tényleg úgy olvasom, hogy a szöveg, mely többet tud, mint én, mit árul el az apámról.

56. o. Önéletrajzi megjegyzés: Maga (…) elfogad mindent (…), magát kielégíti a létezés gazdagsága, ez az, amit elfogad, ez a gazdagság, ahol a rossz, a csúnya nem kiegyenlíti a jót, a szépet, nem semlegesíti, hanem növeli, nem emezeket, hanem egymást – és mindez azért van így, mert nem állt még sose kivégzőosztag előtt, mondotta édesapámnak a kivégzőosztag vezetője, munkaidőben.Kivégzőosztag előtt állnék most? Ugyan.ö

79. o. Torkon ragadta a félelem. Jobban gyomron… stb. A félelmet az új élmények hatására se tudnám jobban leírni. Ebből a szempontból – márpedig, mint tudjuk, a világon minden avégből létezik, hogy könyv legyen belőle – tényleg *fölöslegesen* volt besúgó az apám.

Többszörösen lerágott mondat, de most új fénybe került: Apámra ütöttem. [Tegnapelőtt valaki („egy olvasó”): Olyan szépen ír a papájáról, hát olyan szépen! Büszke lehet az édesapja magára, és maga is rá. Válaszom szerény, de méltóságot nem nélkülöző, alázatos: ó, igen.]

2000. II. 26., szombat

Tegnap Mátyás-nap volt, most vettem észre. Isten éltessen, öreg. Ünnep ünnep hátán: 23-án az új szülinap, most meg jégtörő Mátyás. Ha nem talál, csinál – ezt nem egyszer hallottuk tőle, büszke

dörmögéssel, mintha tényleg úgy hinné, hogy ő csinál – ha! – jeget. A szökőév miatt volt tegnap és nem 24-én. Ezt is többször magyarázta, világos, pupákok?!

[Azt álmodtam, hogy a kiadó kényszerít, hogy a könyvben, ebben, közzétegyünk apámról egy fotót, „nehogy a gyanútlan olvasó beengedje őt a házába”. A mondatot is álmodtam.]

98. o. Édesapám egy szörnyeteg volt… Mily kéjes volt ezt annak idején leírnom, ti. hogy valami egyértelműen hamisból, hamis mondatból igazat csinálok, csinál a nyelv, az irodalom. Büszkeség is eltöltött – rémlik. Hogy ilyen szabadon tudom használni a világot. Most már mindegy, ami volt, megvolt.

106. o. Édesapám szerint az entrópia növekedése az emberiség bűnösségével hozható kapcsolatba. – De hogy édesapám személyesen hozható az entrópiával kapcsolatba, erre tényleg nem gondolhatott*senki.*

108. o. Kizárólag szenvedései tették, a drágát, említésre méltóvá. Nem szenvedő! [Látszik az írásomon az indulat, szinte sistereg a ceruza: Nem szenvedő! Most ezen tűnődöm. Egyrészt: de, szenvedő. Nyilván. Sőt. Másrészt: közben említésre méltóvá vált másért is.] <Látszik, úgy olvasom ezt is, meg főleg az ügynöki jelentéseket, mintha bármikor belehalhatnék. Ez túlzás. Olvasván a Stasi-történeteket, látom: többé-kevésbé mindenki túléli.>

117. o. Napszámnak nem rossz, szokta volt mondani. Tényleg szokta volt. Most jut eszembe (ez nemj. e.), hogy azt hiszem, elfelejtettem, pedig akartam, ezt a mondatot a második részbe is beleépíteni. Nem baj. Van bennem a könyvvel kapcsolatban egy ilyen nyugodt, gőgös érzés: kimaradt?, nem baj, nincs jelentősége. A hiba is a könyvé. Egy-egy hiba ide vagy oda – nem számít. (Ó: hisz én dicsekszem.) – És vajon kapott azoktól napszámot?

2000. február 27., vasárnap

Megint Papival álmodtam, régebben sose. De nem tudom rekonstruálni, kusza cselekmény, valami iratok összekutyulása, sejtetni engedi, hogy Mami a hibás. Amikor először felbukkant az arca az álomban, az jó érzés volt. (Nagyon közelről láttam.) Mintha volna papám (és mintha az jó volna). L. J. bácsiról is esett szó, mintha csak megrendeltem volna. Munkaálmodás.

Állítólag titkos ügynök volt, mondja Papi, meg még valamit, de arra nem emlékszem.

Beszélnek az emberek mást is! – de hogy ezt tényleg mondtam-e? Az álmomban terveztem, hogy nincs mese, most megkérdem.

[Úgyse tudott volna mondani semmi érdemlegeset. Muszáj hazudniok, hogy bele ne dögöljenek. És ha igazat mondanak, az is olyan, mintha hazudnának, az igazat hazudják, hogy bele ne dögöljenek. – Istenem, milyen nevetséges voltam, amikor okoskodva javasoltam neki, írja meg a visszaemlékezéseit. A memoárjait. Öreg, te olyan sok mindent tudsz, és ez olyan tudás – alamuszi szünetet tartottam –, ami kizárólag a tiéd. Még csak nem is legyintett. Bólogatott, a szemével kinevetett.

Vagy mégis jó lett volna otrombán nekitámadni?! Legföljebb belehalt volna, na és! Így is meghalt. De hátha erőt is kapott volna a szégyentől (tőlem)…]

125. o. Nem gondolom, hogy különösen jó fia lettem volna, vagyishogy különösen kedvét lelte volna bennem. (Az én fiaim, lányaim jó fiaim, lányaim nekem.) De olyan rossz se. Közepes fiú voltam. De nincs lelkifurdalásom a következő sorok másolásakor: Lehetséges, hogy maga a megfigyelés, a fiúi obszerváció ölné (ölte) meg apámat (…)? Ezért tilos az apát megérinteni. Akarni ki akarna lenni az apja gyilkosa mégha 50% valószínűséggel is. Szerencsétlen Schrödinger azt ajánlotta, tennők ki a dobozt egy hármas útra, ő személyesen nem szívesen vinné, fáj a lába, valami gyulladásféle a lábfejen, be is dagadt a bokája. [Röhej, csupán viccből említem és mert igaz (tiszta szocialista realizmus): fáj a lábam, valami gyulladásféle a bal lábfejemen, veszek rá Rheosolont, kicsit jobb.]

128. o. …miközben egy körülbelül lábnyi átmérőjű barna tárgyat lökögetett maga előtt. Aha, bólintott édesapám fia, egy bűn, ez egy bűn. Aha.

2000. II. 22., hétfő

Egy lerobbant (vagy spártai egyszerűségű) színházi büfében találkoztam az említettem legendás kiadó legendás főnökével. Kicsit olyan, mint amikor Puskással kezet fogtam („még látta Lenint”). Az a benyomásom nem volt, hogy fejből tudná citálni a regényeimet. Jót beszélgettünk, konjunktívuszokkal körbebástyázva, mert én

egyértelműen jeleztem, hogy stb. Apaszerű alak; értelmet ad ennek a kifejezésnek. Én sose leszek apaszerű. Olykor, ha elönt a legravaszabb szülői hübrisz, a felelősségérzet, tudok így viselkedni, gyermekeim mérsékelt örömére. – A mérsékelt szó ilyetén használatát apámtól tanultam.

Fáradt vagyok, egész nap levonatoztam, jó érzés. [Új, ahogy keveredik az állandó nehéz a szívemben meg a munkából adódó ujjongás. Alig bírom követni.] Este Tábori Gyurival, mintegy kéz a kézben, színházban. Úgy tudok vele (meg ő velem) üldögélni, mintha anyámmal; jó.

188. o. …nektek, kisfiam, nektek tartozik felelősséggel, hát most mondd meg, hol kujtorog megint… Megmondom én, mamácskám: nem kujtorog, a Tóth századossal terveket szőnek, ott van… hiába, hiába litániázik a mamám, nincs mit kérdezni, megmondhatatlan, hol van édesapám, ha nincs valahol, és nem azért, mert ügyesen bujkál, az információ nem kevés, hanem nincs. Anyám egész életében a rejtett paramétereket kajtatta. Kiugrasztom én még a paramétereket a bokorból, mondogatta. De, ma már tudjuk, ez *elvileg* volt lehetetlen. (…) *Apám a kérdéstől függ.* Azért ez a szövegtest *most*szivárványosabban szól, mint eddig. Ontológia és história, ahogy egymást átölelve hirtelen táncra perdül. (Sok.)

…első osztályú koponya, csak hát egy gyönge, szar alak, mondja a regényben az anya. Regényen kívül vajon mit tudott? Halála előtt már olyan gyöngécske volt, hogy biztos nem bírta volna magában tartani, elkotyogta volna.

194. o. …fordult felé az arc, amelyről azt hitte, ismeri, és amelyet holtig nem ismert meg (senki).Lám.

Ugyan, ki tudott rá haragudni valaha? (Mellesleg: Szabó Magda-mondat.) Én se haragudtam rá, akkor se, amikor annyi fájdalmat okozott anyánknak. Ilyen a házasság, gondoltam. A definíció: A férj (feleség) az az ember, aki a feleségének (férjének) a legtöbb fájdalmat okozza.

Most haragszom; ha lehet mondani, nem személyesen – hisz én ennek a most feltáruló sok rossznak is sokat köszönhetek, ama többször hangoztatott nevetséges vágyam a világ megismerésére („hogy mi a fasz is ez”) igazán kielégülhetett. Azt veszem tőled

zokon, apám, hogy azok az értékek, melyeket jól láthatóan képviseltél, nincsenek, nem léteztek (vagy ugyan léteztek, mert hát nem a Harmonia teremtette őket, ám csak a legaljasabb gerinctelenséggel megtámogatva). Azt veszem tőled zokon, hogy elszegényítetted a világot.

Csupán saját magammal, vonna talán keményen vállat. Azt csinálok magammal, amit akarok. Amit tudok. És teszek a te vágyaidra. A te luxeriőz vágyaidra. – Félnék ettől a férfitől. Esetleg megölne. Azt hiszem, ha kéne, tényleg megölne. Ezt eddig még *ismerősről* nem tudtam gondolni. Nyilván emiatt tartottam elképzelhetetlennek, hogy az én regényemben valaki „rendesen” öljön. Két halott feküdt feketén a brazíliai januárban. Soha nem hittem volna el magamnak egy ilyen mondatot. Pedig jó kis mondat. Most majd megjelenik nálam az ölés?

Minden (megírt) könyv egy tiltás: Ide többet nem léphetsz be. Így hátrálunk könyvről könyvre, tiltatunk ki lassacskán a saját kertünkből. A Harmonia cælestis nagy tiltás, nagy területet (területemet) fed le. Nem az apám sorsa, hanem a regény tilt el a családtól, az Esterházytól. Az apám csupán tisztázta a helyzetem (okosított).

2000. március 1., szerda

K. mondja egy íróspicliről – a maga kíméletlen, közvetlen, igazságra tekintő módján: A mázlista! Micsoda anyag! És hogy valaki ilyen közvetlen közelről, mintegy bensőségesen tanulmányozhatja az aljasságot! – Értem, mit mond.

Olvasva a levonatokat, milyen természetesen lehetne fecserészni erről-arról a könyv kapcsán, de itt nem lehet. Alig lehet itt valamit. Korlátozni, korlátozni. [Most jut eszembe, van, aki mindig így dolgozik, nem csak akkor, amikor az apja besúgó, például Mészöly Miklós.] Végig kell olvasni még az ügynökjelentéseket, azokról beszámolni. Aztán kussolni.

202. o. …ezt a messziről hősies és könnyeden színes, közelről szürke és pitiáner életvezetést, ezt a patkányszerű maszkabált… Ahogy az üres fantázia szürke realizmussá lesz.

210. o. Apám király a kilépésben, leleményes, szabad. Nem igaz, hogy cinikus volna vagy relativista. Üres a te apád, persze, hogy

szabad: ez nem igaz. Vagy mégis.

222. o. Édesapám konokul hallgat. Vacog és hallgat. (…) lüktet a förtelem. Lüktet; én meg azt hittem, a szívem dobog.

235. o. Volna azonban egy értelmezés, mely abból indulna, hogy édesapám fogalmazásában a „lenni” igét értelmezhetjük jövő idejűként is. Ekkor édesapám szavai ezek volnának: Vagyok, kinek majd mutatkozom. Tehát az, hogy ki édesapám, nincs lezárva. Édesapám mutatkozni fog, újra, újra. Hogy stílben maradjak: adná Isten!

240. o. Jó, hogy nem mondta el, mert ez meg a mamámnak lett volna sok. Édesapám pedig, akinél így minden összefolyt, mint a vizek az óceánban, azt gondolta (mikor még élt), hogy nyilván létezik valaki, Valaki, aki nekem se mond el mindent, hogy ne legyen sok nekem se. Akkor ez most mit jelent? Hogy de jó nekem, vigyáznak rám az istenek, vagy hogy még mindig nincs minden elmondva? (Mintha a könyvben előlem is rejtett tudások volnának, úgy olvasom. Ha ez nem fennhéj, nem tudom, mi.)

Valami, érzem, érvénytelen lett. De mi? Dől az egész. Vagy mindig is dőlve volt, csak én ezt eddig, mondjuk így, korlátozottan vettem tudomásul?

2000. március 2., csütörtök

Nem fér a fejembe, hogy hogyan tudok (vagyok képes) egy rántottát elrontani. Nem szeretek, ezért ritkán vagyok (élek) egyedül, de most jó így (eltekintve a rántottától).

2000. március 3., péntek

Megnézni a Biblikus Teológiai Szótárt: árulás, csalás, kollaborálás (szinonimák). [Ímmel-ámmal megnéztem. „Hiábavaló illúziókat táplálni a magárahagyott emberről: az ösztönszerűen hazug”. Zsoltárok Könyve 116,11: Kétségbeesésemben mondtam: Minden ember hazug! – Apám ún. magára hagyott ember volt.]

303. o. Mert amikor visszakerült a néhány napos börtönből, ahol nem tudni, mi történt, újból és újból elsírta magát. 1956. november 4-e után elvitték Pomázra vagy Szentendrére, az elvivésre nem emlékszem, csak amikor néhány nap múlva hazajött. El volt repedve a szemüvege. Úgy gondoltam, hogy megverték. Később aztán kutakodtam nála, de elmaszatolt válaszokat kaptam: Kellemesnek

nem volt kellemes. De mi volt, megvertek? Többször is próbálkoztam. Egyszer azt mondta, hogy a lábszárát verték, a visszereket. És az fájt?, kérdeztem idiótán. Lehet mondani, bólogatott tudálékosan. Vagy a veréstől lettek a visszerek? Milyen vacak, lyukas az agyam. – Ami a Dichtung és Wahrheitet illeti, a sírás az személyesen az enyém, 1998. május 5-e (apám halálának napja) után egy ideig folyton elsírtam magam, újból és újból, és ez olyan sokszor esett meg, olyan parodisztikusan sokszor folyt a könnyem, hogy elkezdtem számolni, 21 volt a rekordom, 16 egész és 5 fél-sírás.

322. o. Annyira örült mindennek, ami van (édesapám), hogy nem tett különbséget jó s rossz közt, nem érzett erre késztetést. Ja… ha csak így nem…

327. o. …majd ezeket az összeesküvéseket följelentette (édesapám). A kurva anyját! Yes.

348. o. Hogy van olyan ember, akinek nincsen szüksége senki másra. Én mondjuk nem ilyen vagyok, de ő – mondjuk – ilyen. Tévedtem. Megint: de azt nem tudtam, hogy ennyire tévedtem. Hogy ennyire szüksége lett volna – valakire, bárkire, akinek az arcában megláthatta volna saját magát.

357. o. A kérdés: És akkor ez most igaz vagy nem, és az-e az érdekes benne, hogy megtörtént, valóságosan megtörtént, vagy olyan a világ, hogy azért tudott megtörténni, mert érdekes. Vagy a papám az érdekes. Mindezt a könyv a vicc mint műfaj kapcsán mondja, sajátos.

361. o. …az Esterházyak egytől egyig, tetőtől talpig kiváló férfiúk… Kivéve a (öncenzúra).ök

419. o. Egy apa, aki kizárólag a fia által létezik. Egy kicsit tényleg így gondoltam, alázatba bújtatott gőggel. De nem így van. Van, mindentől függetlenül van (az apám), és most igyekszem felfogni, hogyan is van. Amikor a papámról beszélek, a világra gondolok. Hogy milyen is a világ. Nem tudom a papámat összeragasztani: egyfelől szeretem, tisztelem, köszönettel tartozom neki, nélküle nem volnakilyen az életem, másfelől egy gerinctelen kollaboráns.k– Na, ezt most nem tudom folytatni. Röhejes ez a pityergés.

Amiként a Bevezetés idézethasználata a Danilo Kiš-novellában éri el a végét (a szöveg mint totális idézet), azonképp itt ez a vég, a maszktalanság mint maszk. Ennek az „én vagyok – nem én vagyok – de mégis”-játéknak vége. Úgy kell eztán viselkednem, mint – hát majd ez kiadja magát. Ha ki tudja, ki tudja. Biztató, hogy nincsenek (biztató) jelek.

429. o. Ez az egész lehallgatósdi! Egyáltalán a telefonok! Például hívta a tartótiszt. Erre ő lehalkította a hangját, sunyított. Fordítás ügyben azonnal el kell mennem. Anyánk arcán a fekete féltékenység, a mienkén kis könnyű megvetés. – Pedig aki apámra nézett, az láthatta, hogy nem mindenkit tud eltaposni a rendszer.

Bohumil Hrabalt igen, az apámat igen. – Próbálok jó társaságot szerezni neki.

436. o. …dögök, dögök, édes papácskám, mit tudsz te erről, hát minden szavadat magnóra veszik… stb. Ezen a mondaton szépen meg tudom mutatni a „helyzetet”: dögök: stimmel, édes papácskám: stimmel, minden szavadat: stimmel. A mit-tudsz-te-erről, az meg az a penge, amely visszafordul: felém, rám, belém, nekem. Én mit tudsz te erről!

Nagyon nehéz ez. Nagy súly ez rajtam nagyon. Mégiscsak figyelnem kell magamra, ne higgyem, hogy erősebb vagyok, mint valójában, ne legyek könnyelmű, látva, nem vérzik az orrom, mert hátha belső vérzésem van. Kis magyar pornográfia: A Trabant útfekvése kitűnő, és gyorsulása kifogástalan. Ez azonban nem szabad, hogy könnyelműségre csábítson.

2000. március 4., szombat

A tegnapi FAZ-ben, a Kleine Meldungok közt, hogy Thomas Bischoff színházi rendező állítólag Stasi-informátor volt stb. Ez mért kicsi Meldung? Vagy majd lesz nagyobb?

496. o. …apámék nem féltek senkitől és semmitől… Miközben most azt látom, hogy ő volt maga a félelem. Az ijesztettség; ráijesztettek és megijedt. Ebből az égadta világon semmit nem lehetett érzékelni. Tőle tanultam bátorságot (mellesleg azt is, hogy az más, mint a vakmerőség).

Úgy elbőgtem magam, mint akkor májusban, amikor meghalt. – Bőgök most is. – Szóval: teafőzés közben megint arról álmodoztam,

hogy várni még evvel, hadd fusson a Harmonia, hadd szeresse meg az apámat a világ. Mire valaki azt kérdezi (vagyise. j.), mért, ezen könyv után majd nem fogják szeretni? Erre tört ki belőlem váratlanul a sírás a sötét konyhában, nekidőltem a falnak, s rázott a zokogás, kopogott a fejem, a homlokom a hideg csempén… Igyekeztem lenyelni a sírásomat, hogy válaszolni tudjak (mintha egy valóságos jelenetben volnék):

Nem kell, hogy szeressék. Én is csak azért szeretem, mert az apám.

Valóban: kizárólag ezért. Bár mit jelent ez a kizárólag? És mit jelent, hogy szeretem ezt az embert? (Na, itt vagyunk megint… Mintha tényleg ez volna az egyetlen, amit az életünk során meg kéne érteni.) Eddig mit jelentett, és most mit jelent? Ha élne, mi lenne? Folyik az orrom, mint egy gyereknek.

Csodálkozom a testemen.

Martinovics árulásáról olvasni. [Nem olvasok.] <Pedig nem is vagyok magyar nemes.>

Folyamatosan másolhatnám a levonatot, minden aktuális. 564. o. Apának lenni titokzatos föladat. Titkos kérdésekre titkos válaszok születnek, a felek tudta nélkül. Apának lenni azért nehéz, mert nem lehet rá fölkészülni. Ami az apaságból megtanulható (…), az mind nem érdekes. Ezt én akkor nem tudtam, de apám tudta. Ő azt nem tudta, hogy végül aztán mindig minden kiderül. Tényleg nem tudta. De én se.

566. o. Azt álmodtam (álmodoztam), hogy érdeklődöm az apám iránt az Úristennél. Puhatolózom, tapogatózom, feszegetem. Hogy milyen. Szerettem volna tudni, hogy milyen. Biztos, ami biztos. Evvel töltöttem a mamám hasában az időmet. Ám többszöri sürgetésemre se adott érdemi választ az Úr.Már értem, miért.

Papa, lassan nem tudlak valóságos személynek tekinteni. Olyan vagy, mintha egy regényből lépnél elő, egy vacakból (szarból).

631. o. …csak a maga édesapjából nem csináltak szolgát… De, azt.

Este J.-vel telefon, most olvasta a kéziratot. Kár, hogy az édesapám ezt nem érhette meg, mondja. Merthogy a könyv emléket állít ezeknek a széjjeltört életeknek. Hogy apám sorsában, ebben a

nehéz nagyságban lát valami jóvátételt, hogy apám mintegy helyettük maradt meg stb.

A fasznak kellett ezt elbaszni, öreg?! Vagy nincs is? Ellenkezőleg? Így tudunk többet a „világról”, „a létezés mineműségéről”? Nem tudom. Lehetséges, hogy az a csalódás, amit apám most okoz (az olvasóinak – ezen azért hadd nevetgéljek kicsit), azt megérdemlik? Rájuk fér? Pontosítok: Ránk fér? Mi fér ebből rám?, ez tartozik rám.

670. o. Akkor készen vagytok meghalni a magyar hazáért, vagy tévednék?

Igenis, Papika, meghalunk.

Erre megint elbőgöm magam. Röhej. Pedig ez (csak) vendégszöveg, nem volt az életemben ilyen jelenet. Lassan kezdem a Harmoniát tényleg valóságnak tekinteni, kijött belőlem a primcsi referenciális olvasó, posztmodern jóhírünknek lőttek.

2000. március 6., hétfő

695. o. Apám ekkor lett igazán magányos. Hagytuk, hogy minden megtörténjék vele. Én is. Láttam is, hogy könnyű (de legjobb esetben félnehéz) szívvel beletörődöm a kudarcokba, a próbálkozásokba. (Pl. beszélgetés – „témákat” készítettem elő, kultúra, sport, politika, személyes – mind hidegen hagyták, provokálni se tudtam, csak bosszantani. <k> Láttam, de nem hittem, hogy ekkorát hibázom. Hogy ekkora a felelősségem. Hogy a szeretet ekkora felelősséggel jár.ök

696. o. És nem volt jó neki ebbe a tükörbe néznie, jobb volt álldigálnia homályos borkimérésekben, az jobb volt neki. Egy íróasztal, az írógép szüntelen kopogása és ez a savanyú homály: ez minden.Lehet, hogy igaza van a könyvnek, és ez minden. S amit most hozzáteszek, az mind nem számít.

Ne reménykedj, számít.

Ez az egész robertózás! Klasszikusan játék a tűzzel. Akasztott ember házában kötélről.

E. j.: hogy majd <név nem számít> (végre) megdicsér a Harmonia Cælestisért. [Ez így, ebben a formában, hogy evvel a kifejezéssel éljek, nem történt meg.] És majd húzatom, húzatom, hagynám hosszan beszélni, mert hosszan fogna beszélni, és mikor befejezte, és lelkesen néznénk egymásra, én körülményesen, fontoskodva

(„gyónásszerűen mondanám neked”) ráborítanám ezt az egészet. Talán ő az egyetlen a világon, aki ezt értelmezni tudná. Belehelyezni a Teremtésbe. Ez a reményem. De félő, ez azt jelenti: belehelyezi a maga számára. Mert hisz csakis így lehetséges. Nekem marad majd a szép hallgatása és megdöbbenése. És talán tea helyett pálinkával fog kínálni. Úgyhogy ne menjek majd autóval. [Ennél sokkal kietlenebb minden.] <Még annál is kietlenebb.>

709. o. A vége, apa s fia táncol, fiú csitítja, mintha nekivadult lovat fékezne, hó, hó, lassacskán, úgy, arany Zöldfikár, nyugodtan, kincsem, jó ló, megnyugszik, jó ló. Jó ló, megnyugszik, jó ló – és patakzik a könnyem. Kérdés a Jereváni Rádióhoz: Patakzik a könnyem, mit csináljak? Nem tudjuk, mit ért ön könnyön, mindenesetre kevesebbet biciklizzék.

A regény legvége is kapott egy stihhet, melytől hányni, zokogni és röhögni kéne egyszer: …apám már ott ül a Hermes Baby előtt, amely folyamatosan zakatol, akár egy géppisztoly, veri, csépeli, és jönnek és jönnek belőle a szavak, pötyögnek a fehér papírra, egyik a másik után, szavak, melyekhez neki semmi, de semmi köze sincs, nem is volt, nem is lesz. Ne kerteljünk, szép jelenet, az egyik legszebb regényzárlat, többértelmű, fájdalmas és fölemelő. Csak: A besúgó jelentését írja.

Ezt nevezném talán nietzschei humornak. Milyen, szinte emberfeletti bátorság kéne ezt a szépséget tönkretenni, elemészteni. – Ennyi bátorság nincs bennem, én csak követem apám nyomait. Én ama vicc fordítottja vagyok: Nem bátor, hanem vak. [Könnyű *így* jó könyvet írni. Bárki megtudná, csak kell hozzá egy ilyen apa.] <Ez csakö. Mert hogy ezt a könyvet meg lehessen írni és érdemes legyen megírni, ahhoz kell a Harmonia cælestis. Arról meg se azt nem állítom, hogy könnyű megírni, se azt, hogy bárki megtudná.>

2000. március 7., húshagyó kedd

<Szolgálati közlemény: május 22-ig felfüggesztem a dátumozást, mert – apám szempontjából – most nem napról napra haladok.>

Elküldtem tegnap gyorspostával a levonatot Budapestre. Röpült a sok édesapám.

Tegnap G.-nek (telefon) és J.-nek is (ebéd közben), kiadóimnak, szinte ugyanúgy: hogy még kell egy appendix-szerű száz oldalt

írnom [pedig akkor már tudnom kellett, hogy több lesz, már akkor láttam a dokumentumoknak a, mondjuk egyszerűen, szépségét, pótolhatatlanságát], egy fájdalmas (sic! meghülyültem) száz oldalt. Milyen hazug és rejtélyeskedő hang ez, pedig csak igaz! [Többször meg fogom ismételni, nem tudván ellenállni a csábításnak.]

Csepeli György cikke a titkosszolgálatról, Kritika 2000/2.

Apám, ahogy behatol a magánszférába. Megszentségteleníti emberek életét. Bepiszkolja. Kiszolgáltatja. „A rendszer szervezetet hoz létre, melynek tagjai a mindennapi életben ugyanolyanoknak mutatkoznak, mint a többiek, miközben nem lehetnek ugyanolyanok." Ezt is úgy olvasom, mintha közvetlenül apámról kapnék híreket, beszámolót, magyarázatot. „Két világban kell lenniük. E szerepre nem mindenki alkalmas. (…) valósággal emberfeletti embert (A papám!k) kíván az a szerep, amelynek ellátása során valaki úgy marad jó barát, szerető partner (apa), megbízható munkatárs, odaadó munkavégző, hogy eközben megszegi a szerepeivel szemben támasztott alapvető elvárásokat, felrúgja az együttműködési szabályokat, kiszolgáltatja a másikat. A másik azt hiszi, hogy partnere nézi, s nem tudja, hogy az valójában lesi. (Lesi, leselkedő apám.) Ki képes erre?"

Szó van még, R. K. Merton nyomán, mint lehetséges alanyról, denuncia-alanyról, a *marginális ember*ről. Aki nem oda tartozik, ahová szeretne. „Alapélménye, hogy ami igazság a folyó egyik partján, tévedés odaát." Nem hinném, hogy apám az igazságról vagy annak relativitásáról gondolkodott volna. Hogy effélevel megtámogatta volna magát. Inkább mint aki be van rúgva, teszi, de nem érdekli, mit.

Idéz Gorkij: Lószúnyog (más fordításban: Az áruló) című novellájából: „Az eszemmel elismerem, hogy ún. aljas dolgot cselekszem, de ezt az értelmi belátást nem támasztotta alá sem az önvád, sem a megbánás, még a félelem sem. Nem, nem éreztem semmi ilyesmit, semmit az égvilágon, csak a kíváncsiságot." Ez már jobban ráhúzható apámra. Bár a kíváncsiság… nem szórakoztatta magát a saját kíváncsiságával, rémlik.

A cikk vége (alcím: Bűn és bűnhődés): „A besúgás olyan cselekmények sorozata, mely magában hordja a büntetést. Nincs

szükség külső ítélkezőre. (De jó! Én semmiképpen se akartam volna lenni.) A besúgó tetteire akár fény derül, akár nem, maga a szerep annyira ellentmondásos, hogy ha egyszer saját akaratából vagy akaratán kívül belekerült, a keletkezett lélektani terheket soha többé nem teheti le.” Soha.

Most érzem, mennyi védelmet jelentett a kilenc év alatt a munka. Ernyőt, bástyát, vértet. Föl voltam vértezve. Most olyan *pusztán* állok itt.

Egy hirdetésben látom: cucurbita pepo. Ez a szó kimaradt a regényből, kifelejtettem. Ugyanolyan mamiszó, mint a táxi vagy a Retyezát vagy a Ghirlandaio. Anyámtól ez maradt ki, apámtól meg a penis sinister infortunatus! Akkor mindig nagyon jókedve volt!

[TV-film Lakatos Imréről. A világhírű tudós (tudományelmélet) ávósspicli volt. Méreiéket is beköpte, akik, miután Lakatos kikerült Recskről, etették, ruházták, családtagnak tekintették. Méreiné (mosolyogva): Nem, ezt nem lehet megbocsátani.

B. figyelmeztet a kötelességemre, apád is ezt tenné, mondja végső érvként. Mondhatni csikorogva nevetek: Emlékezz erre a mondatodra! És erre az enyémre is.]

Tegnap B.-éknél [ez egy másik B.] <ebben a pillanatban hallom az érkező Micut; berendeltem hozzám, tessék?, kérdi gyanakodva, okkal, mondom semmi, csak atyai kézcsókhoz járulhatsz, elönti a vigyor, mi van?!, valami jót írtál?, én megrázom a fejem, ő kezet csókol, rend van a világban, mi?!, mondja röhögve az ajtóból búcsúzóul> M. azt meséli, miként jöttek át a zöldhatáron 1988-ban Erdélyből. Végig egy folyómederben, éjszaka. Berettyó? Inkább valamelyik Körös. És hogy mennyire féltek. Minden lépés egy döntés; csobban a víz, bármi nesz és kész, vége. A határőrök hangja közelről a sötétből. Ez a rémület órákon át. Fiatal lányok, fiúk.

Végig arra kellett gondoljak, hogy apám őket is elárulta. Minden lépésüket.

Azután B. mesélt a szekus kihallgatásokról, a fenyegetésekről, ellenállási stratégiákról (például nem minden fenyegetést szabad komolyan venni, ez élet-halál kérdés, *vagyis* van, amit nagyon komolyan kell venni, teszi még hozzá, hogy értsük): mindezen rémség, fenyegetés, erőszak, ocsmányság, aljasság oldalára állt az

apám. Nem láthatják, hogy elvörösödöm, vagy derűsen a pálinka számlájára írják. Azt érzem, innen a vörösség, hogy az apám személyesen árulta el ezeket a személyeket, a barátaimat, akikkel itt jó kedvvel vacsorázom, iszogatok. Rossz erről hallgatni, olyan mintha fedezném, bújtatnám.

Szó esik még X.-ről, hogy mennyire homályos figura, nem lehet róla tudni semmit, zavaros pénzügyek stb., és mért volna kizárt, hogy kettős ügynök volna, és hogy sose fogunk megtudni semmit. (Mintha apámról beszélnénk…)

Mire én, hogy ha mindez igaz is, mit akarsz ezzel sugallni?

Semmit.

Dehogynem. Sejtetni engeded, hogy mégiscsak ügynök volt.

Nem tudhatom.

Ezt ott akkor elég élesen elutasítottam. A legújabb események tükrében (ők Tarra gondolnak, én nem), amikor igazán mindenkiről el bírjuk képzelni, hogy ügynök, már az is épp elég rémületes, ha (szün, sokértelmű fejcsóválás – rémes, kész Bajor Gizi!), ha azt mondjuk ügynöknek, aki ügynök volt.

Elég rémületes.

Hősi erővel P.-nek nem említem az ún. fájdalmas száz oldalt. Valahogy épp az ügynök-téma folytatásaként P. hirtelen odafordul hozzám, hogy ő egyszer régen már járt nálunk Rómaifürdőn, valami fordítás ügyben apámnál, aki egyedül volt otthon, és hogy az milyen egy fantasztikus ember!, laposan pislogok Gittára, hogy lássa, milyen az élet!, látja, szándékosan nem pillant rám, de aprót bólint.

És meghívta P.-t ebédre, egy rémes, szocialista, alumínium ételhordóból – igen! igen!, kiáltottunk föl egyszerre Gittával, megkönnyebbülve, aránytalanul, stimmel!, mintha annak örültünk volna, hogy megússzuk az ételhordóval az *egészet* – vett elő rémes, szocialista ételt, talán sárgaborsót fasírttal, az ehetőség határán, de azt, gyerekek, azt olyan, P. szinte büszkén nézett körbe, mintha az ő apjáról, az ő jó apjáról volna szó, azt olyan grandezzával kínálta! És hogy közben beszélgetett, beszélgetést folytatott, diskurált, a fordításról mint olyanról, annak elvi és konkrét korlátairól…

Igen, bólogattam leverten, abban mindig váratlanul finom és tárgyszerű volt. Értett hozzá.

Március idusán állok a baseli pályaudvaron. Egyszer csak, jó patrióta [Kitől tanultál hazaszeretetet, fiacskám? Elég má'!], eszembe jut Petőfi, a márciusi ifjak, a fiatalság, az eszme, az eszme tisztasága. A tisztaságróle. j.a mocsok, a mocsokról az édesapám.

Megint: mintha egy/a regényben volnék. Hisz hol másutt ugorhatnék a mocsokról a Papira? És akkor hirtelen annak a fenyegetésnek a megérzése, hogy már soha többé egy sort se tudok leírni. Ezt még igen, evvel amúgy is *kerek* a történet, és kész. Kosztolányi is 51 volt, amikor abbahagyta. Igaz, neki könnyű volt, mert meghalt.ööö

Vagy gyakorlatiasabban: jön egy nagy, fekete krízis, egy olyan mély kút, mint ami Fraknón van (147.). Eddig szerencsém volt, kegyelemteljesen estem egyik könyvből a következőbe. Föl kéne erre készülni. Elővágni. Majd nem kóvályogni, nem hagyni kóvályogni magam.

Mi volna mégis, ha megírnám, de nem közölném? Akkor könnyebb volna a helyzetem, nem a családomat védendő („védjen téged a Nőtanács!"), van, ami van, de az íráslehetőségeimet védeném körmömszakadtáig!

Marhaság! Nincs itt mit dönteni, megy minden a maga útján. Én meg csak figyeljek, ez a dolgom. Nem az írás a dolgom, hanem a figyelés. Ha tudok figyelni, tudok írni.

L., tüneményes öregasszony, könnyű anyakomplexusomat etetem vele, a Harmoniáról kérdezget, mondom, apakönyv, mire azt kérdi, hogy bocsánatkérésből írtam-e. Igazán meghökkenek. Mintha nem jól hallanék.

Bocsánatot?! Ugyan!

Értem, tehát rendben volt maguk közt minden. – Szokása szerint mindent kimond.

Ugyan! Semmi sem volt rendben. – Most meg a válaszomon hökkenek meg. Nem is tudom, mért válaszoltam ezt. Hisz éppen hogy rendben volt, túlságosan is abban, a rendben, és én ennél, nem sokkal, kicsit többet akartam, kicsit őszintébben beszélni, kicsit közelebb lehetni. Tényleg a szokásos. De baj nem volt, sőt én tudtam (már sokszor elmondtam), hogy ő titkos, mitikus apai föladatát (fiú megerősítése egy életre egy ismeretlen, kiszámíthatatlan pillanatban)

rendben teljesítette (anélkül, hogy ezt akarta vagy tudta volna, de ez nem számít, csak az igazság és arány kedvéért teszem hozzá).

Hogy szeretett-e, azt most nem tudnám megmondani. (Szereteten most, mondjuk, azt a viszonyt értem, amely engem fűz az én gyerekeimhez.) Én nagyon szerettem, és eszembe se jutott, hogy ő ne szeretett volna. Anyánkon annyira láttuk ezt, hogy amellett elképzelhetetlen lett volna egy apa, aki ne.

Mért volt gyönge az apád? – Kérdi minden összefüggés nélkül szemrehányón a feleségem.

707. o. Már-már mottó: Az őszinteségből később sem származott semmi jó.

Safranski Das Böséjében olvasom: Das Leid sucht die Transzendenz. (A fájdalom a transzcendenst keresi.) Jézus, segíts!

A hosszú autózás alatt újra meg újra ráterelődik a szó, kérem Gittát, hogy „jegyzeteljen”, annyira nyomaszt, hogy valamit elfelejtek. A cetliről másolom:

Semmi cinizmus nem volt benne.

Mikor volt boldog? Halála előtt E.-vel. Mamival az elején? Olykor-olykor véletlenül?

Gitta szerint [ezt is diktálom neki vezetés közben: Gitta szerint; morog, hogy ne avatkozzam az életébe; jókor mondod!, kurjantom vihogva] Szász Béla Minden kényszer nélkül című könyve volt a kedvence. Honnét tudod? Mondta. Csak félig hiszem. A könyv a mai napig abba a régi újságpapírba van kötve, így maradt – annak idején a „veszélyes könyvek” konspiratív okokból voltak így elbújtatva.

Kinn voltam Rómain, épp pelenkáztam a Dórit, hát az régen volt, amikor megjött édesapád, láthatóan „fogyasztva”, és édesanyád rögtön nekiesett, hát így viselkedsz az unokád előtt! Ő takarásban a hátam mögött állt, iszkolt volna be a belső szobába, az egyik kezemben a pelenka, a másikat pedig félig önkéntelenül hátratettem, és akkor ő azt megfogta. [k] <k> Így álltunk, pelenka, apád, az ő másik kezében meg, mint mindig, az öreg aktatáskája.

Apád igazi áldozat volt. Én nem látom annak. Illetve így írd: én nem annak látom. És írd utána, hogy k. Mit nem lehet ezen érteni?! Egy kis k betűt írjál már utána! És most cseréljünk, vezess te, elfáradt a szemem.

Tavasz van, és hóvihar tombol.

Beállt a derekam, átjön R. doktor a szomszédból, az öcsém apósa, ad egy Diclofenac injekciót. Kikísérem, kitotyogok, a kertkapuban váratlanul azt mondja: Apád tényleg egy igazi úriember volt. Mire mondhatta? Ha most ordenárén röhögni kezdenék, azt hinné megőrültem. Meg is sértődne. Egyébként tényleg az volt, egyike az utolsóknak. (Nem volna terméketlen kérdés, magyar kérdés: mit jelent az, hogy úriember?)

Papácskám, megjelent az első kritika a könyvünkről. Most majd mindenki rólad fog beszélni. Örülsz te is? <k,k>

Ha a hatalmamban állna, megsemmisíteném most mindent.

De tegyük föl az egyszerűség kedvéért, hogy egy helyre kerülünk, megérkeznék utánad a mennyországba, és színről színre látnék – hát mindent. Akkor ott mit tudnál mondani, édesem? Még az Úristen is zavarba jönne. Azt meg csak nem akarhatjuk, mi?!, öregem.

P.-vel sétálok a Kecskeméti utcában egy étterem felé, jó este lesz. Régi időkre emlékezik. Hát azért az apád… különleges ember volt. Hogy csinálta? Hogy így átmentette az egész családot. Mert hát itt vagytok, nem? Mind a négyen, nem?! És mondd, nem üldöztek titeket, meg ilyesmi? (P. külföldön él.) Főleg apádat, nem?! Biztos nagyon nehéz volt szegénynek a kommunisták alatt.

A nehézségekről ő tudna beszámolni, mondtam zártan, mintha a saját nagyapám volnék (akit P. nagyon tisztelt), és ami majdnem úgy hangzott, mint egy tréfa, egy angol élc.

Látod, papa, ez a baj, hogy egy ilyen kis jó beszélgetésbe belerondítottál. És ott azon a tavaszi lágy estében, igaz, csak egy villanásra, ugyanazt az undorközeli hidegséget éreztem a szívemben, amit minden III/III-as iránt.

[F. J.-né: Nem lehet belenyugodni abba, hogy meghalt. (Apámra érti.) Dehogynem!, mondom diadalittasan, szerepelve, mintha *valóban* tudnék valamit halálról, örökkévalóságról. Az idős asszony ingatja a fejét, vele elvesztettük a hangunkat. (Ti. mindig apám fordította a muzeológiai cikkeiket.)]

Osztrák tévések; eine kleine grófozás, a név kötelez, arisztokraták Kelet-Európában. Határeset. Kikerülhetetlenül az apai

szenvedésekről meg arról a bizonyos tartásról. Ihletett, mélyen átérzett, lendületes előadásba fogok apácskám drámai nagyszerűségéről; nem nagyon hamar eszembe jut, hogy ez dokumentum, kell valami jelet hagynom, tehát hirtelen megakasztom az áradó himnuszt, elégedetlenül hümmögök [kíváncsi vagyok, mi van ténylegesen a filmen], hogy nem egészen jól beszélek, mert ez így úgy hangzik, mintha mégis minden győzedelmes volna, de hogy ez nem így van, csúnyábban van, az idő itt tényleg szétszedte az embereket, fölzabálta, szétcincálta (ezt vajon hogyan mondhattam németül?), megtaposta. Ez nehezebb és drámaibb volt, mint ahogy most beszéltem róla. Igazi vereségekkel, árulással. Ezt megismételtem: mit wirklichem Verrat. Csönd lett. Jó, hogy konkrétan nem kérdezték meg, mire gondolok. De még így is beleillettem a lírai emelkedettségbe, hogy bárhogyan van is, arisztokratának lenni szép s előkelő dolog.

L. azt kérdi egy interjúban, hogy tényleg mindent s mindenkit meg akarnék-e ismerni, mert valahol ilyesmit mondtam volna. Amire szintén a fenti érthetetlen komolysággal válaszolok (két közönségnek játsztam), hogy igen, igen, nagy szünet, s aztán mindezt megírni, függetlenül attól, hogy milyen közeli emberről van szó (ez hogy jön ide?!), szünet. Vagy-vagy.

Mondat közbene. j.a Hivatal, azok, akik tudják az igazat apámról. Arra gondolok, hogy most biztosan elégedettek velem. Meghülyültem, jó, hogy már nem osztályfőnöki dicséretre hajtok. Küldd be apádat, beszélnünk kell vele.

Édesapádat mikor is szervezték be?, kérdi Gitta figyelmetlenül. Egymásra meredünk, szó szerint: nem hiszünk a fülünknek.

A 26. mondatra vonatkozó jegyzeteimben ezt írtam: *Ruhát cserélt apám, de szívet nem. – Legyen valahol megfordítva is: Szívet cserélt, de ruhát nem.* De megfeledkeztem erről vagy már nem kellett.

Olyan mintha ölt volna apád, de közben büntethetetlenné vált.

Áthágta osztálya korlátait. Azt át. Ő igen.

Órák is el tudnak telni, hogy nem gondolok rá. Csónakáztunk egy tavon, mintha nyár volna. Utána elmentünk egy spanyol étterembe. Mintha.

„Mért volt gyönge az apád?” – Újra ezt találtam egy cédulán. (Mindenhová mindig mindent írok.) Nem tudom. Magára nézve nem tudta azt, amit nekünk átadott. Vagy nem figyelt az anyjára. A nagymama (446.) mindig háromszáz-négyszáz évet látott egyszerre, reggel is, szerdán is – most eltekintve az örökkévalóságtól, amely még négyszáz évnél is több. Mindent – eseményt, személyt, főként a veszteségeket, a vereségeket – ebben a távlatban látott. (…) A nagymamám messzebbre látott, úgy volt beállva a szeme.

1957 tavaszán egy szűk, homályos szobában sok hallgatag, nehéz férfi közt: meg lehet ijedni. Halálra rémülni. Mindent megígérni, aláírni. De nem úgy van az, hogy azután, később, valamit ki kell találni? Vagy ezt találta ki, hogy úgy tenni, mintha nekik dolgozna, de – Mi de?! Nekik dolgozott. És azáltal, hogy bírták az egyik legnagyobb arisztokrata nevet, erősebbek lettek. Magabiztosabbak, és ezt másokkal szemben érvényre juttathatták.

Nyilván neki is megígérték, hogy soha semmi nem derül ki. Milyen szerencse, hogy az én kezem közé kerültek az iratai, és nem mondjuk öt, tíz, húsz év múlva hirtelen, mint egy akna… És az is jó, hogy nem csak én tudom, így nem jövök kísértésbe, hogy megegyem az iratokat.

Olyan jól meg tudnám indokolni, hogy mért hagyjuk őt békében.k

X. egy (rossz) interjúban az évszázados szegénységre hivatkozik mint a bukásának okára. Hogy ő proli, aki így eleve meg van alázva, félemlítve. Ebben ugyan van igazság, de belső igazság; ha kimondod, már csak alibi, észjáratás. Én is gondoltam arra, hogy apám azért nem megfélemlíthető, mert egyszerűen szólva, arisztokrata, s mint ilyen: szabad, nincs vesztenivalója. Aztán tessék. És akkor most mondjam azt, hogy akinek évszázadokon át csak engedelmeskednek, az persze hogy megretten az első hangos szóra! Ostobaság, alibi.

Az interjú bibliai idézettel zárul: Amit leginkább kell az embernek kívánni, az irgalmasság az. (Salamon). Legyünk irgalmasak, ez igaz. De az nem irgalom, hogy a bűnöst bűntelennek mondjuk. Annak hazugság a neve. [Hogy mondani kell-e, az más kérdés. Magunkat kell mondani.]

<Ez a Nádas-mondat is lehetne mottó: „Wolf Biermann-nak bizonyára igaza van: Sascha Anderson egy seggfej. Jürgen Fuchs állítása minden bizonnyal dokumentálható: Sascha Anderson feladta, besúgta a barátait. Mégis én legyek az utolsó, aki bűnösségének egyértelműségéről beszél.”

Nemcsak azért állok (vagyok) közel apámhoz, mert az apám, hanem mert a Harmoniával deklaráltam is ezt, nyilvánossá tettem. Ő én vagyok vagy szeretnék lenni (majdnem). Most tehát e közelség alapján beszélek, járulok hozzá a közös emlékezet restaurálásához. „A titkos szolgálatok konstans és sötét tudását nem a fillérekkel megfizethető ócska kis spiclik, nem a könnyedén befűzhető karrieristák vagy más erkölcsi nullák léte tartja fönn, hanem én.” (Nádas.)

Szóval amikor valamelyest könnyedén, a pontos fogalmazás önfeledtségében azt mondtuk, hogy az ország (én, te, ő, mi, ti, ők) aprópénzre váltotta az 56-ban kiontott vért – akkor ez azt is jelenti, hogy például megbízást adtunk bizonyos embereknek, embertársainknak, hogy besúgókká, „felmosóronggyá” tegyenek más embertársainkat (pl. apámat). Ez nem menti se egyiket, se másikat – csak épp így van. Nem tudom tisztán kivenni magamat ebből, ez nem „mások” ügye, nem a szemét komcsik és szemét téglák külön játszmája, hanem mindannyiunké, miközben nem mindannyian vagyunk, voltunk (szemét) komcsik, téglák.

A Kádár-korszak egyetértésünkkel folyt (kis óckodásokkal és undorkodásokkal).

Nem fiúi ellágyulásból nem mondok erkölcsi ítéletet apám fölött (érzelmileg mindenfélét csinálok: megvetem, lenézem, köpök rá, sírok, őrjöngök, szeretem), hanem mert nem lehet (őt, a történetét) „kiragadni az összefüggésekből”. Legegyszerűbb, ha a pápa jut az eszembe, egy nagy ember, ahogy mondjuk kezet fog Kádár Jánossal, aki – az előbbi érzelmi sodrásban szólva – mégiscsak nagyobb disznó volt, mint az apám. Vagy a számomra legrokonszenvesebb politikus, Helmuth Schmidt, ahogy honeckerezik. Én kértem erre Helmuth Schmidtet, mert, mondjuk, nem akartam a III. világháborút.

„Nagyon szuverén lénynek kellett lenni, hogy valaki se az elfogadás, se a reformizmus zsákutcájába ne menjen bele, és ne is őrüljön meg, ne legyen öngyilkos vagy ne igya halálba magát.” Azt hihettem, én ilyen vagyok. Pedig főként mázlista. Szemeim zárvák a valóságra.

Az árulás mértékéről az áruló tudna beszámolni, de nem tud beszámolni. Épp Tarról, a novellái kapcsán írtam egyszer: Akik nem tudnak beszélni, azok helyett annak kell beszélni, aki tud.>

Gitta: „Nagy szép férfi volt.” Ez jó volna utolsó mondatnak – minden más esetben.

Tegnap volt Papi halálának második évfordulója. Elfelejtettem. Illetve álmomból felriadtam, hogy elfelejtettem, de már éjfél után, későn.

Rosszul múlik az idő. Ott kéne ülnöm a dossziéknál. De ott se szabadna múlnia az időnek, ülni az időtlenségben, vagyishogy egyik pillanatról a másikra készen kéne lennem. Ez több, mint türelmetlenség. [Azóta is így van. Mintha apám ügye folyamatosan rombolná a világot. És az én „strukturális” kétszínűségem is. Hogy ennek a lehető leghamarább véget kell vetni. Vetnem. Most olyan egyszerűnek *érzem:* az igazság szép. A van. Na ja.]

Berlin-Mitte, a közelben fekvő focipályán (ránézésre) ötödosztályú meccs, jólesően ismert figurák, még mindig otthonosan mozgok ilyen környezetben. Mellettem két korombéli, kicsit öregebb kolléga a hazai csapat beállósáról beszélget.

A Stasinak dolgozott.

Na ja, vág egy grimaszt a másik, és elneveti magát.

Olyan könnyű diskurálásnak hallatszott. Próbálom a pályán azonosítani az ügynököt („sarkosan fordul a fasiszta tömeggyilkos”). És apámra gondolok, hunyorogva, mert gyönyörűen süt a nap.

Tegnap társaságban megint szóba került egy besúgási ügy. Nem részletezem. (Az iránta való tiszteletből nem tudok neki megbocsátani, mondja L. csöndes kétségbeesésben.) A micsodám is tele van ezekkel a minduntalan fellobbanó vitákkal. Én is tehetek róluk, mert hisz ellenőrizni akarom az álláspontomat és lemérni, hogy az emberek mit gondolnak a spiclikről, hogy mire számíthatok

(számíthatunk), és ez a valódi érdeklődés és izgatottság valószínűleg látszik rajtam.

A Könyvhéten megint lesz Magvető-est a Radnótiban. Elképzelem, ahogy a műsorvezető, Bálint Andris megkérdezi:

És édesapád mit szólt volna a regényedhez?

Erre most másképp válaszolnék, mint szoktam. (El szoktam mondani, hogy már nagyon benne voltam a regényben, amikor eszembe jutott, hogy, noha ez nem szokásom, ezt a kéziratot *mégis* meg kéne neki mutatni, hisz… hisz. És tudtam, hogy ez majd nem lesz kellemes pillanat, mert nem fog neki tetszeni. Nagyon nem. És mi van, ha érvényesíti, mit soha, apai tekintélyét, és megtiltja? Letiltja. Nem engedélyezem, fiam. Számomra nem rekonstruálható módon úgy döntöttem, hogy engedelmeskedni fogok. Akkor megvárom, míg meghal. Kilenc-tíz év munkát heverni hagyni, nagyon nagy döntés. Ez valamikor 97-ben volt, írtam zavartalanul, vagyis *erre* nem figyelve tovább, de ez (is) eléggé nyomasztott. Ezért volt az, hogy amikor meghalt, az első gondolatom a föllélegzésé volt, de mázlim van! És csak utána kezdtem gyászolni, rendesen, ahogy kell. És még azt szoktam mondani: hogy most már tetszik neki, tetszik neki a Harmonia cælestis…) Mást akarok mondani, kérdezd meg újra.

És édesapád mit szólt volna a regényhez?

Látványos, színészies vállvonás után: Nem érdekel, mit szólt volna hozzá. Jó apám volt, de ha azt hiszi, evvel megúszta, akkor téved! Kis záró vonogatás, biggyesztés.

Senki nem ért semmit, nagy csönd a színházban. Ijedt csönd. Helyes.

Tegnapelőtt, ahogy kifordultam a kapualjból, megcsapott a lágy, koranyári, könnyű meleg, mámorító szellő, de még ennél is több, mert azonnal zsebrevágtam a kezem, akár egy suhanc, a zakóm lebegni kezdett, akár egy vitorla, még inkább, akár egy (két) lepkeszárny, én is könnyű lettem, s így úsztam az éjszakai Berlinen át, széles vigyorral az arcomon, mintha ötös találatom volna a lottón, mintha arcátlanul boldog volnék – kötetlen, ahogy ama Ottlik-szöveg előírja. Már-már misztikus érzés, önkéntelen azonosulás a világgal, de legalábbis evvel a csütörtök éjjeli Berlinnel. Eltűntem,

felszívódtam, akár egy nagy szeretkezés utáni nemlétben. Nyugodtság lett bennem, bennem mint világban. Mintha jó volnék. Isten tetszésére való.

És akkore. j.az apám, az „apám". Ami olyan, mintha alá volna aknázva a világ. Bárhová lépsz, szakadék. Rianás. Mint egy leleményes, nagy büdzsével előállított horrorfilm. Félj, hát még talán az is lehetséges, apád besúgó. Most apámtól tanultam meg, amit már egyszer Kertész Imre Jegyzőkönyve által.

Ültem az August Strasse tövében egy keletnémetnek álcázott keletnémet kocsma előtt, és hullott a könnyem. Mellettem a padon hosszú hajú, korombéli hajléktalan ült. Látta, hogy sírok, bólintott, felém emelte a sörét.

Szerettem „apásan" fogalmazni; nyilván mert így gondolkodom. Azt mondtam például: ültem az athéni stadionban, s néztem, ahogy az öcsém az AEK Athénnal a Real Madrid ellen játszik, és ha csak hozzáér a labdához, nyolcvanezer ember ugrik föl (pontosabban 79 999), s kezdi kántálni: *apánk jó nevét.* Ennek vége. Ki vagyok fosztva; nyelvileg is. Lehet mondani: ez írói munkaköri kötelesség volna, újra meg újra üres zsebekkel állani. Nem lehet gyűjtögetni.

A következőt is már csak itt, mintegy búcsúzásul lehet (így) leírni: A Zoo S-Bahn megállójából jövet egyszer csak, mintha a semmiből bukkant volna elém vagy én mögé, egy elmondhatatlanul gyönyörű fekete nőt látok magam előtt menni, nem menni, vonulni. Sárga nyári kartonruhában, nem libeg, van valami súlyos a járásában, a vádli-izmai rezzennek, a fenekén is dolgoznak az izmok, a ruha mindezt látni engedi, gyönyörű, a sárga és a fekete, s a mozgásnak ez a lusta ereje – hirtelen egész mindenemmel (nemcsak az ágyékommal) azt kívánom, szeressen belém ez a nő. Hogy érezze meg ezt a földöntúli és nagyon is földi sóvárgást, forduljon meg, nézzen rám, csapjon belé a villám, és szeressen belém. Szóval hogy babonázzam meg. És akkor erről azj. e.(nem akartam!), hogy ha biztosra akarnék menni, akkor apám alakját kellene magamra öltenem, nem lenne babonázásproblematika.

Mehetek ezekkel a familiáris reflexeimmel a francba.

Egyébként még, történeten kívül, az történt, hogy révedezve így ödipálisan, szem elől veszítettem fekete párducomat. Rezignáltan ezt

épp apám eléggé megterhelt számlájára írtam volna, amikor ellépve az automata jegykiadó mögül, szinte beléütköztem. Alig ismertem föl. Kis terpeszben állt, enyhén görnyedten, meg még görbén is, mint akinek talán nyakbaja van, előre lógatta a kezét, és mozdulatlanul bámulta a szemben lévő óriásplakátot. A messziről simán fénylő, ragyogó bőrén apró pörsenések pirosodtak. Fáradt volt? Vagy boldogtalan? Meghalt a papája. És terhes is lett. Nem az látszott rajta, hogy nagy baj van, hanem hogy nincs remény.

Elszaladtam.

[Örököltem egy zakót apámtól, halálakor. Lestrapált, itt-ott feslik föl, de jól áll, jó hordani. Tényleg érdekes érzés így bebújni valaki ruhájába. Ha kéne, magabiztosabb vagy nyugodtabb lennék tőle.]

Már sokadszorra vagyok nógatva, hogy írjam meg végre az előszót a kádári évekről szóló könyvhöz, a Beszélő évekhez. Ódzkodom, érthető.

De most megcsináltam. A szokásosnak mondható, lehetetlen duplafenekűségben. Azt írtam a végére, hogy a könyvből kibontakozó történet nem a Kádár-kor története, hanem írások róla. Több történet is van, s a történetek arra valók, hogy elmondjuk őket. Ki-ki a magáét, lesz, ami lesz.

Nemes gondolat. Egyébként némely történetet talán mégsem szabad elmondani. Vagy egyvalaki mondja mégis, és akkor a többieknek már nem kell, és így túl lehet élni? Ez is nemes gondolat.

Gépeléskor – most, az imént – így javítottam: …lesz, ami lesz, hisz úgyis az lesz, ami lesz – remélhetőleg.

A posztmodern diktatúra a múlt héten Bulgáriába kényszerített, az onnét való cetlikről másolom:

Törökkávézom a nagyon helyes („egyik helyesebb, mint a másik, és a másik is helyes") tolmácsnővel, mesélem, hogy az öcsém, a focista, hat cukorral issza a kávét. Nevet, mintha mesét hallana. Valahogy ettől a nevetéstől jut eszembe <vagyj. e.?, nem is tudom>, ahogy gyerekkorunkban Papi, mint valami titkos delikáteszt, néhány csepp kávéval megöntözött kockacukrot adott, mintha áldoztatna, behunytuk a szemünket, kitátottuk a szánkat, s ő a nyelvünkre helyezte a kockát. Mennyei ajándék, isteni eledel. [Még itt gyorsan *minden* történetet róla elmondani…]

Csípje meg a kánya, csóválom befejezésül a fejem, ne féljen, ezt a kányát nem kell fordítania, ez a történet kimaradt a regényből!

Hát írjon egy másikat, ahol ez benne van, mondja s nagyon biztatóan rámnéz.

Írom, írom, vigyorgok. (Hát tényleg csípje meg a kánya. Illetőleg ezer kartács.)

Cetli: Pacalleves! <Múltkoriban egy számomra kedves emberről kiderült, hogy nem állhatja a pacalt. Már-már undorodik. Én meg szeretem. Itt már csak a pacalkompromisszum segít, mondja leleményesen (vagy én mondom).> Reggeli egy kicsi, fényes kertben, előtte lassú, lusta, boldog ébredés. „Uram."

Azj. e., milyen könnyen elképzelhető, hogy a családom elfordul tőlem. Amiképp Hrabal ült egyedül a prágai kocsmában, vagyis hazai pályán, és nem *merészelt* senki leülni melléje, az ember mellé, aki egész életében erről az egymás mellett ülésről írt, azonképpen ülnék halálosan magányosan az engem megvető családom szerető körében. Példaszerű volna.ö

2000. május 19., péntek

Fölhívtam M.-et, hogy hétfőre bejelentsem magam a Hivatalba. Már régen láttuk, mondta, de most nem ijedtem meg.

2000. május 20., szombat

Türelmetlen jegyzetelés: Találkozás V.-vel, aki itt Stasi-iratokat kutat. Jó ebéd (spanyol), jó beszélgetés. Kicsit tesztelem (utólagos – most – bocsánatkérés <bocs, öregem>), mit szól ezekhez a dolgokhoz, ügynökök, nyilvánosság, hogy lássam, érzékeljem – mit is?, magamat, lényegében. Jókat mond. Határozottan, egyértelműen beszél, de nem dogmatikusan. Megerősít abban, hogy elmondjam a történetem. Kisszerű és fontos történetemet. Az sajnos nem mondható, hogy szar és fölemelő. Fölemelés itt nincs, no katarzis.

Nagyon amellett van, hogy meg kéne nyitni a Hivatal iratait. Bólogatok, őszintén és mégis sunyin. <Haraszti Miklós írja: „Csak attól kezdve szabad a közélet, hogy tégla-bűnnel sem zsarolni, sem rágalmazni nem lehet és nem is érdemes. (…) Minden titkosszolgálati anyagot adjanak át a Történeti Hivatalnak, vagyis a kutatóknak és az érintetteknek. Az áldozatok számára ne titkosítsák,

ki jelentett róluk kinek. Minden állampolgár kérhessen átvilágítást." Igen.>

2000. május 22., hétfő

Háromnegyed kilenc, ülök a padon az Andrássy úton, mint egy nyugdíjas, akit kint felejtettek a napon, hamarabb értem oda, a Hivatal kilenckor nyit.

A Harmoniára szoktam olykor mondani, hogy hát az csak irodalom (nem a család krónikája, hanem azon családé, mely éppen ezen krónika által keletkezett <ahogy azt azóta minimo calculo nagyon sokszor elmondtam>). Ennél a könyvnél, itt nincs irodalom. Itt már nincs semmi. Csak a puszta minden (semmi). De nem úgy van, hogy a HC a minden, és ez a semmi. Nem.

Megint eszembe jut, hogy mennyire nem nekem való téma ez. Vissza kéne adni, osszuk újra. A viviszekciós szekció többet tudna evvel az anyaggal kezdeni, Mészöly, Nádas, Kertész, Bodor. Ahogy Nádas megfogná, mint egy tárgyat, nézné innét, onnét, megnézné, leírná, és főleg következtetéseket vonna le belőle. Úgy volna személyes, vagyis hiteles, hogy nem látnánk őt. Hidegebben kéne: 1957. február 23-án apámat, Esterházy Mátyást a szentendrei rendőrség politikai stb.; hidegvérrel.E. j.: Imre édesapja mint KZ-lágerfőnök. Volna kis apa–fiú feszültség. Kaddis egy megszületett apáért. A humorom is parlagon marad itt (a blődliről nem is beszélve). Egyáltalán minden képességem parlagon marad. Sőt: itt minden parlagon marad.

Parlagon marad és fűbe harap. Tessék! Irgalom, édesanyám, mama, nézd, jaj kész ez a vers is. Mi a rézfánfütyülőjét csináljak a nyelvérzékemmel? Nincs rá szükség. Itt semmire sincs szükség, minden itt van.

Mégis: rám azért, ebben az ügyben, mégiscsak szükség van. Nélkülem ez a névtelenségbe hullna. De jó volna.

Ahhoz képest, hogy nincs szükség a képességeimre, elég sok munka van evvel.

Olvastam nemrégiben (valahol, valakitől, van nevük) egy nemtelen cikket; azt sajnálom, apám, hogy ilyen figurák is majd beléd törülhetik a lábukat. De hát másképp ez nem megy, egy nemtelen, rosszindulatú frátertől ostobaság elvárni, hogy derék,

figyelmes, rendes ember módján viselkedjék, hát hiszen akkor nem volna nemtelen, rosszindulatú fráter, ami pedig föltételezésünk volt. (A mondat föltételezése, a jelen tényvalósága.)

Idő van, gyerünk a bányába.

<Ma van apám beszervezésének a napja. Terveim szerint emlékezésül kinyitom a Wissenschaftskollégától ajándékba kapott 89-es (az utolsó palack „régi" évjárat) Saint-Emilion Grand Crut, Château La Rose Côtes Rol. Most, hogy ezt így lemásoltam a címkéről, meglehetősen perverznek találom. Helyénvalóbb volna talán épp ellenkezőleg mondjuk egész nap böjtölni. Vagy mindegy? Azt hiszem, mindegy, csak szóljon *arról* ez a nap, gondoljak apámra, legyek részvéttel iránta, ha tudom, sirassam egy kicsit, ha tudok, imádkozzam érte, vagy ha rossz napom van, szentségeljek.

A lakásunk, mindannyiunk lakása egy kicsit a Terror Háza. (Holnap nyílik.) Egy-egy tégla erejéig,j. e.(eszébe) a nyelvérzékemnek.>

A hely, ahol vagyok: megérkeztem. A dossziék még nincsenek (jól van!, jól őrzik őket!), egy-két rólam szóló jelentés jött időközben össze, Szeta, Spionjáték az Egyetemi Színpadon, Duray-ügy, Paetzke-ZDF, ennyi az „EP tevékenysége 1965–1985", nem egy etvasz.

Egy napi jelentés 1981. IX. 21-ről; a Szeta a jótékony műsoruk szervezésénél számít Kocsis Zoltán, Karinthy Ferenc, Eörsi István meg az én közreműködésemre. Az információ megbízható, ellenőrzött. Folytatjuk a bizalmas nyomozást.

A Spionnovellát (melyből Vallai Péter és Dániel Ferenc a Spionjátékot csinálta) 1975-ben írtam, tehát még apám szolgálati ideje alatt. Vajon mit gondolhatott szegény, amikor ezt meglátta? Egy szóval, egyetlen fintorral nem befolyásolt. Már elnézést, de ha én spicli volnék, és a fiam ilyet akarna írni, hát… letörném a derekát. [Még azt is megengedtem magamnak, hogy egy mottó erejéig az ő személyét is belekeverjem. „Kuss." (gróf Esterházy Mátyás) – ez volt a mottó, erre már morgott, ahogy a mottóhoz tartozó lábjegyzet mutatja, de inkább stiláris vagy ízlésbeli okokból, vagyis mert nem értette. A lábjegyzet: Szerzőt több ízben kérték *(satöbbi),* hogy változtassa meg az idézetet, mert az így félreérthető és idétlen, de ő

erre hajlandó nem volt, röhögött a markába. Valóban vihorásztam, ő meg mindezt lenyelte. Derűsen húzódzkodtunk, így maradt meg bennem. Vagy védekezett a szervezete, és mintegy megfeledkezett magáról, vagy halálra rémisztettem, és a belédöfött tőrt minden új tréfával megforgattam benne. Biztos, másképp lehet a szöveget most, az új poétikai szempontok alapján olvasni. Így kezdődik: Afféle nyalka fickónak és kis besúgónak indultam, amelyből – mint hallom – tizenkettő egy tucat: ha tehát valaki úgy beszélt egy politikusról, mintha azt mondaná: „Elkurvult a házmester leánya.", azt jelentettem, ha pedig a házmester leánya testét hitvány pénzért vagy más díjért *effektíve* áruba bocsátotta, szereztem hitvány pénzt vagy más díjat.]

A Spionjáték Egyetemi Színpadi előadásáról a jelentést a BRFK állambiztonságiak küldték, elfelejtettem fölírni a dátumot, valamikor 1981-ben lehetett. Az előadó – aki érezhetően sokat improvizált – egy „kis emberen" keresztül azt próbálta bemutatni, hogy a „besúgó rendszernek" milyen hatalma, jelentősége van a társadalomban. Sajátos gúnnyal, lenézően figurázta ki jogrendszerünk hiányosságait, és mutatta be a „besúgó" szerepét a nyomozástól az ítélethirdetésig úgy, hogy ezzel a nézőkben ellenszenvet váltson ki a „kis ember" iránt. A műelemzés konkrét és elvi alapozását tekintve ez az ügynök, nem tévedek nagyot, nem egy Kulcsár Szabó Ernő! Az előadás alkalmas volt arra, hogy a jelenlevő mintegy 400 fiatalt károsan befolyásolja. Én egész népemet akartam mindig is nem középiskolás fokon, íme Egyetemi Színpad!, károsan befolyásolni, solni! Intézkedés: az általunk ellenőrzött objektumokban figyelemmel kísérik a Spionjáték előadásait. A puszta két kezemmel (a tollammal!) ahogy fujtogatom ezt a gonosz diktatúrát! Nem csoda, ha nem bírta soká.

1983-as jelentés a Duray-ügyről. Ugyanakkor – ha nem is túl nagy számban sikerült ujabb személyeket, köztük néhány jelentős, közismert személyiséget is megnyerni, pl. Weöres S., Wilt T., Bálint E., E. P. stb. Ahogy termesz módjára rágtam a hatalom testit. [Sok.]

Paetzke-irat. Hogy követik, ellenőrzik, és hogy velem akar találkozni. Érdektelen ez az egész. Kurucmúltam. Gyia, Csanádihoz.

Betűsoros névmutató, megint sok jó magyar név, rokonok, ismerősök, ismeretlenek. Az első jelentés 1960. I. 21., az utolsó 1964. III. 24. Kb. százötven négy év alatt, átlag havi három, összesen háromszázhetvennyolc oldal.

Február 16-án voltam utoljára itt, három hónap, ezalatt apám tíz komoly jelentést is megírt volna.

Megint szoknom kell a gyönyörű írását.

Nem is tudom, mitől, most, ebben a pillanatban, minden bátorságom elhagyott. Ez túl sok, túl sok fájdalmat okoz, majd a hagyatékban. A gyerekeknek meg dőlne a pénz. Úgy bíznám rájuk a kéziratot halálos ágyamon, mint titkos, családi ékszert. Családunk legfényesebb koronája, s halhatatlan lelkem elhagyná testem börtönét.

Elhagyott a bátorságom, és félek, hogy úgy néznek majd rám, mint egy szörnyetegre. Vagy ugrásra kész sajnálattal. [Úgy néznek, ahogy nézhetnek…] Az ember, akinek az apja kiment a hidegre. Ez se volna [lett volna] rossz cím.

<H.e. j., azj. e., hogy talán nem is az (lesz) nehéz, amikor robban a könyv. Az persze kiszámíthatatlan és veszélyes lesz, de a nagy súly majd ennek a hétköznapja. Hogy mondjuk néhány év múlva valaki megkérdi, te, mondd csak, a te apád volt ávós? Ö… nem ávós, hanem hát jelentéseket írt… Ja, aha.

És kész, csak a csönd. Semmi megdöbbenés, se undor, se részvét, se semmi. Aha. Ezt a semmilyen és ólmos ahát kell mindig cipelnünk.>

Az első jelentésben Esterházy-rokoni viszonylatokat ír le. Unom. Feladatul adtam ügynöknek, hogy baráti kapcsolatainak felhasználásával újítsa fel barátságát Sz. Á.-val. Látogassa meg lakásán, ismerje meg azt a társaságot, amely a lakására is feljár.

1960. I. 26.

Megkérdeztem tőle (E. B.-től), hogyan tudnék Sz. Á.-val beszélni kárpitozás ügyben, u.i. nevezett ezzel foglalkozik. Mért, és ha tényleg kárpitozni kellett? Ugráltunk a fotelokon az öcsémékkel, ezt eskü alatt is megerősíthetem, és mondjuk a Marci lába beleakadt a kárpitba, és mondjuk felszakadt, mondjuk. Sz. Á. azért érdekel minket, mert lakásán összejönnek a fiatal arisztokraták.

1960. II. 9.

Megkérdeztem Sz. Á.-t, eljönne-e hozzánk, ha névnap címén összejövetelt rendezünk. Örömmel fogadta, csak kérte, hogy kb. 1 héttel előtte szóljak, mert különösen farsang idején sokat jár társaságba. Azok a vidám hatvanas évek! – F. hó 20-ra meg fogom hívni.

Ezer kartács.

Látogassa meg E. B.-éket. Hívja meg őket is a névnapra.

1960. II. 16.

E. B.-ék a meghívást látható örömmel elfogadták. Hát ki ne örült volna a kurva életbe, ha finnyás, finom apám meghívja? Ez kitüntetés. Néhány nappal később újból voltam náluk, az asszony mondta, hogy férjének idegösszeomlása van, nem is ment munkahelyére, így kérdéses stb. Kerül, amibe kerül.

1960. II. 23.

Feladatom volt, hogy névnap címén lakásomra társaságot hívjak össze. Csak ingatom a fejemet, szuszogok, és akkor még finom voltam. Egy élet mint belügyes utasítás. Erre most mit mondjak. Vagy mit hallgassak. (Gittát kérdezni. Tessék. Ez van. Ma ezt olvastam. Te egy okos asszony vagy, erre mondj most valamit.)

Szóval nagy buli nálunk, Sz. Á. meghívja ügynököt, látogassa meg alkalomadtán (fáradtságára hivatkozva korán elment), fonatik a háló, de amúgy sok hűhó semmiért. Farkas szds.: Az összejöveteltől többet vártam. [Múltkor valaki halálkomolyan azt jelentette ki: Marqueztől többet vártam. Nehéz volt nem röhögni.] Ez a Farkas is mennyit dolgozik. Végzi a munkáját, állami alkalmazott. Neki is ugyanaz a pechje, mint apámnak: diktatúrában éltek. Az ügynök szerint táncoltak, ittak ez igaz, hallottam a kisszobából, politikai kérdések előtte nem kerültek szóba. Az ügynök utasításra vetette fel, hogy útlevelet szándékozik kérni, hogy beteg-öreg apját meglátogassa Bécsben.(?)

<1960. III. 2.

Kivégezték a kecskeméti fegyveres felkelők egyéni perben elítélt parancsnokát, Szabó Jánost.

Ma tehát Mátyás napja van, Isten éltesse, édesapámat, tegnap pedig kinyitottam mégis a bordeaux-it. J. volt nálunk a délután, „az

ifjú J.”, és mert öröm ért bennünket, őt is, engem is, mondtam neki, hogy – más okból! – amúgy is fel kéne egy palack jó bort nyitnom, igyunk egyet a szerencsénkre. Hálás voltam nagyon neki, ahogy tudtán kívül segített. Este még társaságban valaki Hrabal spicli-múltjáról beszélt (amit valahogy mindannyian nagy erőkkel el akarunk felejteni, pedig ő maga számolt be róla, egy nagy ember nagy őszinteségével – de az se segített), s azt mondta, talán jó volna látni a jelentéseket, lehet, hogy hülyét csinált a titkosrendőrökből. Nem lehet, mondtam határozottan, mert az lehet, hogy hülyét csinált belőlük, csakhogy azok is belőle. Nincs jó jelentés. Minden spicli gazember!, jelentettem ki, s harciasan néztem körbe. De egyetértettek velem. Megijedni persze szabad, s az ijedtségben bármi megtörténhetik, csak utána kell kezdeni valamit evvel a bármivel, fűztem még hozzá okoskodva. Kicsivel többet beszéltem talán, mint kellett volna, de részint fáradt voltam*ettől,* az egész napi robottól, részint jól éreztem azok között az emberek között magam, biztonságban. Egyébként megkérdezték, hogy mért írok, de nem tudtam rá válaszolni, csak kis nyegleségeket. Azt kellett volna mondanom, hogy egy állandó belső tűz űz, hogy a kozmosz titkait kifürkésszem, a kíváncsiság és nagyravágyás emésztő tüze. Ez igaz is, csak akkor válik hamissá (nevetségessé is, de az most nem számít), ha kimondom.>

1960. III. 3.

Elolvastam előre, ami jön. Nyelem a könnyeim, nem mindet tudom.kEzek inkább a dühéi és a szégyenéi, mint a részvétéi. Módom lenne tájékoztatást szerezni kinti, jótékony célú egyesületekről, vezetőségének összetételéről, s arról, hogy Magyarország irányában hogyan fejtik ki a tevékenységüket, s erre kiket használnak fel. Megtudhatom azt is, hogy a Bécsben élő magyar arisztokrácia tagjai milyen mértékben s hogyan vesznek részt ezen egyesületek munkájában. Stb., még két bekezdés, ugyanígy, emigráns csoportokról, ill. hogy az osztrák hivatalos körök segítik-e ezeket.

Te szemét. Áruló Ocskay. Új szintre értünk. Sic itur ad astra.

[M. szeretettel és odaadással beszél T.-ről, hogy az milyen rosszul van, hogy nincs senkije, semmije. Nincs hová fordulnia, nincs család

vagy – fürkészőn rámnéz, fény fut át az arcán, eszébe jutott valami –, vagy mint neked, az apád! A legszívélyesebb mosolyommal válaszoltam, és akkorát sóhajtottam a szerencsémen, hogy majd összedőlt a színház.

Ahol az Amadeust játszották. (Hirtelen, most, ideges türelmetlenség fog el, mit fecsegek én itt, húzom az időt, írjam meg, jelenjen meg, dőljön, aminek, dőlnie kell, legyen vége már, illetve nem vége, mert nem lesz ennek sose vége – *én* örökké az édesapámnak a fia leszek –, hanem legyen kész <tegyem késszé a világnak ezt a részét>.) Az egyik jelenetben Mozart haldoklott, a gaz Salieri Darvas Ivántól nyert nagyságával magasodott fölé, és akkor azt mondja Mozart: *Papa, emelj föl, mint régen!,*és azt veszem észre, hogy ismétlem magam elé, Papa, emelj fölk, mint régenk, és sírok, de jó sötét van, sötét Szolnok, a legsötétebb magyar város, így nem látja senki, sejteni meg hogyan is lehetne, majd a „sminkemre" kell vigyázni, ha kigyulladnak a lámpák. A mellettem ülő édes színésznőnek (bizony) szalad a szem a harisnyáján, mindenkinek megvan a maga baja.ö]

<Mentem teaért, Gitta nézte a 3 SAT-ot, Literatur im Foyer, Martin Lüdke műsora, és épp Sascha Anderson új könyvéről beszéltek. Ott ült Anderson is. Megbabonázva néztem. Valahogy azt vártam, hogy az apámról fog beszélni. Utálkozva néztem. Borostás volt, mint egy megvert kutya. Megvert és hamis kutya. A „68-as" Buch és Corino beszéltek, nem rosszul, határozottan, de valahogy nem lehetett – nem lehet – közel kerülni a történtekhez. Elárulta a barátait, nincs mentség, ezt lehet kimondani, és lehet köpni vagy őrjöngeni vagy vállat vonni. Ez tiszta (nevezetesen mocskos) és egyértelmű. Nincs felmentés. (Lüdke fölveti, hogy Anderson ezen a dubiózus módon mégiscsak sokakat befolyásolt, hazugságában is példakép volt, s így lehet, hogy mégiscsak hozzájárult az NDK demontírozásához. Ez hamis észjárás. Mert lehet, hogy objektíve ez gyöngítette a diktatúrát, de ezt semmilyen módon nem lehet Anderson javára írni. Egy sorozatgyilkos belügyi tiszt is gyöngíti a rendszert, növelvén a gyűlöletet, hogy egy hülyeséggel példálózzak.) Mintha csak újra meg újra belerúgni lehetne, tényleg mint egy kutyába, és nincs is bennem sajnálat, megérdemli, de evvel

se kerültünk *közelebb,* mintha ugyanazt ismételgetnénk. De a jogos és egyértelmű ítélet és felháborodás után kezdődik a szempontoknak és állításoknak egy alig követhető bonyolultsága és összevisszasága, a személyes emlékeknek, öncsalásnak, elméletnek, világfelfogásnak, irodalomfelfogásnak (!) – be se fejezem a mondatot, szóval, hirtelen ezt láttam, eléggé rémülten kellett ezt megállapítanom, hogy most, a jogos és egyértelmű ítélet és felháborodás után kezdődik az ember. Ember volt, eset lett, de ott most mégiscsak egy ember ül, nem az eset. Hogy az ember követhetetlenül bonyolult. Az eset egyszerű, az ember bonyolult. Ez egy szar spicli, egy áruló (Verrat ist das richtige Wort) – (de) egy ember. Egy olyan, mint én. Alig bírtam ránézni a képernyőre, ott ez a féreg, éppen ellenszenvesen hepciáskodik Christoph Buchhal, és látom, érzem, ugyanolyan, mint én, lényegében ugyanolyan, csak valamit nagyon elbaszott. Tényleg, szegény, szegény Sascha Anderson.

A Szentírás folyton a megbocsátásról beszél. A bűnösnek lehet megbocsátani. Mit jelent megbocsátani? Nem fölülről kell, a tiszta megbocsát a mocskosnak, nem. Nem is úgy, hogy udvariasságból magát mocskosnak stilizálja. Valahogy a testvériség megérzéséből lehet megbocsátani. De bonyolult ez! A megbocsátás is teher, nemcsak a bűn. Legvégül nem nagyvonalúság van a megbocsátás mögött, inkább tehetetlenség. Gyűröm le a könnyeimet, és az Anderson iránt feltörő, hisztérikus szeretethullámokat. Undor, részvét, szeretet, megvetés – itt bennem, egymáshoz nagyon közel. Társadalmilag használhatatlan érzések.

Szól a rádió, egy idióta hang épp azt mondja: ha Mátyás nem talál jeget, csinál.>

Megjegyzés: Ügynökünk az elmúlt hetekben felvetette, hogy szeretne kiutazni Bécsbe beteg-öreg apjához ez nagypapa epitheton ornansa a belügyben, beteg, kötőjel, öreg és rokonaihoz. Mindjárt felajánlotta, hogy bizonyos feladatokat részünkre elvégez. Hangoztatta, hogy nem fog kintmaradni, mert feleségét és 4 gyermekét nem hagyja itt. Be szép is a család egysége! A család mint a társadalom értékőrző téglája. A tréfa adja magát. Magában leszámolt a régi rendszerrel, származásával. És tényleg lehet, hogy ezt mondta. A kis hülye. Leszámolt a származásával?! Anyáddal,

avval! Azzal, hogy 1956-ban itt maradt, később vállalta az együttműködést, hozzánk kötötte magát. Vagy csak mindezt azért nyomatja, hogy kiengedjék a nagyapához? Nem, nem, nem. Így nem kell apaközelbe jutni. Nem. Még azt is kérte, hogy szeretne vezetőim közül valakivel beszélni, hogy vele is megbeszélhesse kérését, elképzelését. (…)

Javasolom, hogy a vezető elvtársak közül is hallgassák meg az ügynököt. Kiutazását – bár nem veszélytelen – magam részéről javaslom. Sokkal többet nyerhetünk vele, ha visszatér, mint esetleg vesztünk, ha kint marad.

1960. III. 11.

Ügynök elmondása szerint teljesen ártalmatlan kártyázás folyik a lakáson, minden csütörtökön.Ezekről a jelentésekről óhatatlanul egy kis szociológiai körkép is kikerekedik a 60-as évek mélységes mély kútjából. A százados valamiért azt forszírozza, hogy ügynök ismerkedjék meg Sz. É.-vel, aki vendéglátós, és a fater megígérte Sz. Á.-nak, hogy segít, mivel sógorom is a v.i.-ban dolgozik, valóban, nagynéném férje az Annában volt ruhatáros. Külsőre, ahogy a Harmonia is állítja, egy Vittorio de Sica (560.). Éltek-haltak a konzumnők érte, úgy viselkedett velük, nem tudott másképpen, mint úrinőkkel, kezet csókolt nekik stb., mire azok másodpercekre valóban úrinők lettek, méltóság, elismerés várta őket a világban – míg velük volt a nagybátyám.

Egy félmondat jelzi, hogy a leveleinket ellenőrizték, de vannak még problémák (elvtársak). A Bécsből érkezett meghívólevél szépséghibája az, hogy K ellenőrzés alatt van, és mégsem szereztünk róla tudomást, pedig főleg a Nyugatról érkezett levelek érdekelnek bennünket. Kel malőr, még szerencse, hogy van a házban egy beépített emberük, aki ezt mégis jelenti.

1960. III. 16.

Corkán van tartva, bele lehet szédülni ezekbe a folytonos jelentésekbe. Nevezettet lakásán kerestem fel; jobbról-balról megcsókolt. Ezektől a személyes apróságoktól újra meg újra rosszul leszek, jobbról-balról, ez olyan szégyentelen! (Egyébként finom ellen-Júdás-parafrázis.) Mért kell ilyen személyesen fogalmazni? (Megint: bagoly mondja verébnek…) Értékelés: Ügynök jelentése

javult, mert korábban sokkal rövidebb formában írta meg jelentéseit. Szerintem is javult, életesebb lett, színesebb, mintha a fogalmazás (bizony, teremtés!) örömét éreznők! Gyerekekről és influenzáról lévén szó, felvetettem, hogy úgy látszik, politikai influenza is „dühöng”, pl. Hruscsovnál. P.-né azt mondta, hogy szerinte tény, hogy beteg stb.

Megjegyzés: Ügynök magatartásában változás tapasztalható. Nagyobb ambícióval végzi feladatát, mint korábban. (…) A levelet ellenőrizték, és az ügynök elmondása megfelel a valóságnak. Hála Istennek, mert amúgy hamarabb érik utol a hazug embert, mint a sánta kutyát.

1960. III. 22.

Mint pusztaság, sivatag, olyan ez a jelentés-sorozat. Találkozó B.-B.-vel a Kárpátiában, K. Gy.-né Párizsban élő lánya válni készül a férjétől, és egy hosszú jelentés, orrom-szám teli homokkal, alig bírok nyelni.

Kimentem ebédelni a piacra, mert már káprázott a szemem, de olyan gusztustalan volt minden, a lacipecsenyés, a fánk, minden tocsogott a zsírban, a magyar zsírban, inkább vettem három banánt. Egy férfi pénzt kért, nem adtam, aztán adtam. A zöldséges és egy öregasszony éppen őt simpfolták, nagy darab, egészséges férfi, volna is itt munka, lám, mégis csak lófrál. Lófrál, Ibikém, lófrál. Mert büdös neki, szívem, a munka.

Ahogy visszaértem, éppen azt mondja az egyik levéltáros: Nem megyek a Batthyányra, már nem kapok zöldséget. Ha játékosabb volna itt a kontext, akkor most megnézhetném, jelentettünk-e Batthyányakról. Meg is nézem, mit vesztek vele. Megnéztem. Már mért pont a Batthyányakról ne jelentettünk volna. Összemlítés száma: 8. Ennyit a friss zöldségről.

A hosszú jelentés: egy életrajz meg a tervbe vett bécsi út ragozása. Tárgyszerű; ha itt értelmezhető a szó: őszinte. Grófi családból származom. (…) Négy kiskorú gyermekem van, 4-10 évesek. Jelenleg parkettázó segédmunkás vagyok, azonkívül az OFFI-nál végzek fordítói munkát. Azután nagymamáról és M.-ről. Az internálásból való kiszabadulása után elmondta, hogy egy ízben be akarták szervezni, amit nem vállalt ezt Farkas pirossal aláhúzta,

ezért hosszabb időre magánzárkába helyezték. Később egyszer elmondta, hogy a rendőrség útlevélügyben beidézte Tatabányára, de többet erről nem beszélt.

Ügynök a feltett kérdésekre őszintén na ugye, Farkas is észrevette! válaszolt. Megjegyezte, ha Széchenyi Zsigmondnál magyarázható a kiutazás, akkor ő is magyarázattal tud szolgálni a kíváncsiskodóknak.

1960. IV. 1., IV. 8., IV. 13., IV. 23., V. 3., V. 13., V. 20., V. 27.

Az az elvi (szerkesztési) probléma itt, hogy az egyes jelentések kicsi lépései mutatják az egész kisszerű félelmetességét, ahogy a jelentéktelen ismeretek mégiscsak összeállnak egy hálóvá – a kiszolgáltatott, megbecstelenített, mit sem sejtő emberek csapdájává. Közelről a semmiségek unalma látszik – és aztán hirtelen az egésznek a kegyetlensége! Lehetetlen, hogy ezt ne látta volna az apám! Mintha bosszút akart volna állni! De miért?

Ügynök főleg B.-B. ügyvéd és az Sz. Á.-féle társaság, ill. Sz. É. körül szaglász. B.-B.-vel és annak barátjával, egy Achmed nevű arabbal kimennek a Millenárisra korcsolyát nézni. (?) És B.-B. meghívja ügynököt a Fortuna eszpresszóban minden kedden összejövő társaságba. (Egyébként ezekből is látszik, hiába viccelődöm, hogy akkoriban volt még társasági élet.)

Sz. Á. kérésére én is beültem az egyik bridge-partiba. A megjegyzés szerint apámon kívül még két ügynök van a társaságban. Aztán B.-B.-vel kellett volna a Fortunában találkozni, de rákúrtunk, mert az április 5-én is zárva volt, amit B.-B. tudott, nem is ment oda. A társaságot G. ügyvéd szervezi.Tudjuk, hogy vesztegetésért börtönre volt ítélve. Megállapítottuk, hogy hálózatként is foglalkoztatták, anyaga irattárban van, a bűnügynél is nyilvántartásban szerepel, mint hálózat. Nem vagyunk egyedül.

Ahogy ezt írom, olyan mintha *én* túloznék, mintha elszaladt volna velem a ló.

Mindig ugyanaz, most kis családfa, B. F., kb. 35 éves, apja B. P., anyja S. G. (mindketten meghaltak), apám, a hagyományoknak megfelelően, jól eligazodik az arisztokrata mispóhéban. Ami kis lépés nekem, nagy lépés az aljasság történetében. B.-B. közölte, hogy a „szokott” társaság kedden összejön a Fortunában, azonban ő nem

lesz ott, mivel egyiptomi barátjával, Achmeddel balettet megy megnézni. (Hm.) [Vagy ez a „Hm." tőlem van?]

Feladaton kívül volt szíves bemószerolni B. E.-t, aki arra kérte, hogy ha megvan az útlevél, vigyen ki egy levelet, várjuk csak meg, míg megkapjuk, mondta ügynök, mire Farkas megdicséri, ügynökünk helyesen járt el, és majd kap konkrét utasítást.

Ez jó: megjött ennek az Achmednek a felesége, ezért, így B.-B., oda a barátság, mert az asszony nem nézi jó szemmel… Ezzel kapcsolatban jelentem, hogy B.-B. sógornőmmel találkozva azon véleményének adott kifejezést, hogy úgy látszik „valami nem stimmel köztem és a feleségem közt, mert már többször is egyedül kimaradok vele, sőt az alkalmat én keresem". – Ezt a beszélgetést sógornőm elmondta feleségemnek is. Most inkább hiszem, hogy az ügynök a feladatát veszélyeztető jelekre figyelmeztet, mint azt, hogy apám elszakadni próbálna. Farkas belátó, a családi viták miattügynök személyét a társaságból pillanatnyilag ki kell vonni.

Egy Kállay-esküvőre kell majd menni. Fényképész kiküldését kérjük, hogy a résztvevőket megörökíthessük. Megörökíteni – de szépen tetszik mondani. Aztán sikerült D. néniből egy politikai jellegű állítást kiprovokálni, hogy ti. a fokozódó külpolitikai helyzetnek fokozódó belpolitikai következményei leendnek; ezt Farkas hangulati tájékoztatásnak nevezi.

Négy óra, dögfáradt, a Duna TV-be kell mennem, interjú, mondani szépeket a grandiózus apafiguráról.

[Egy névtelen telefonáló, hogy vegyem tudomásul, hogy egy hazaáruló vagyok, ő jól ismerte az apámat, most biztos forog a sírjában. Értem, uram, a viszontlátásra, mondom, ahelyett, hogy elküldtem volna a picsába. Úgy osztogatják itt a hazaárulást, mint a fruttit. Nem tudják, mit beszélnek. A sírban forgáshoz meg, mint látjuk, lesz majd még egy-két szavam.]

2000. május 23., kedd

Elkéstem, úgy aludtam, mint egy darab fa, mint nehéz fizikai munka után.

Tegnap a Délitől elsétáltam a Duna TV-ig. Láttam, többen megismertek. Vajon hogyan fognak *majd*rámnézni? A viszolygásnál és megvetésnél súlyosabbnak ígérkezik a résztvevő együttérzés.

Mintha minden másodpercben látványosan és láthatóan viselnem kéne ezt a terhet, sebet, családi tragédiát, akár egy gyászszalagot. Mintha ezt írná elő a jó modor, az udvariasság. Komolyság és szomorúság van elvárva. Mintha el akarnák venni a konstruktív léhaságomat.

Megint: lehet, hogy ez tényleg „sok”, és erről már nem lehet/szabad… Bár ha Szophoklészra gondolok… (tréfa).

Tessék. Okos, tapasztalt nő vagy, ez mi?, kérdezem Gittát. Gondolkodás nélkül vágja rá, tragédia!

Tegnap estére már eléggé el voltam rongyolódva. Hamar fölemeltem a hangom.

Ne kiabálj!

Mért ne kiabáljak?! Azt hiszed, egész nap egy könyvtárban ültem, normális könyvtárban, normális könyvek közt?! Mintha nem tudnád… Gyere ide, gyere közelebb, ne féljél, szagoljál meg, szagolj csak meg, érződik a szarszag rajtam, az egész napi szar…

Lihegek.Öa köbön, rögtön világos volt, de nem bírtam kivenni magamat belőle. G. nagyon arányos, nem hagy hisztériázni, miközben óv is.

Sok, akárhogy forgatom. Mélypont, ünnepély nélkül.

Erre fecsérelte azt a fantasztikus életét!, kiáltott föl egyszer csak az este Gitta. (Vagy inkább: kiáltott föl az este egyszer csak Gitta. Íme, ami foglalkoztat. [Túlzás.]) Ő is ki van penderítve az összefüggéseiből. Most látom csak, mennyire szerette Papit. Úgy láttam, ő is Gittát. Bár mit tudom én már, hogy mit láttam. Lehet, hogy csak a jelentésekhez kellett.

Lehet, hogy csak játszott? (G.)

De hát milyen ócska játék volna ez?! (én)

Kilátok az előtérbe, a szokásos kép, hetven körüli férfiak jönnek olvasni ismeretlen és rémületes múltjukat. Egy jó arcú úr kedvesen mentegetőzik: Csupán gyarló emberi kíváncsiság, hisz akikkel, hogy úgy mondjam, problémám volt, már többnyire halottak. A halottak szónál is mosolyog még.

1960. V. 27.

Konspiratív bridzselés Sz. Á.-nál. A beszélgetés végig angol nyelven folyt, így annak irányítására nem igen nyílt alkalom

(helyesbítések, nyelvtani magyarázatok stb.). Mi ez a zárójel, az alapaljasságban egy apró aljasságtoldalék vagy valami frenetikus humor? Tényleg az lehet a probléma, hogy nem az apám az Isten, az Istennek lehet ilyen zárt és nagy a humora. Drága elvtárs, you know, a segédigék…! Úgy érzem magam, mint 16-17 éves korom tájt, amikor esténte azért imádkoztam, hogy okosabb legyek, mert volt bennem okosság, de valahogy nem elég, édes Uram, add, hogy legyen egy kicsivel több eszem. Most is ezt szeretném, szeretném ezt felfogni, és látom, hogy nem tudom, hogy kevés vagyok hozzá. Ismétlés: leírom, amit találok, és figyelem magamat, mint egy állatot – ennyit tudok tenni, ennyire terjedek.

Feladat: 1. jún. 4-én legyen a Palace szállónál, amikor a bécsi busz megérkezik. Tudja meg, ki érkezik Sz. és H. ismerőseként. 2. A kártyapartira ne menjen el. 3. Keresse fel Sz. É.-t munkahelyén, és hívja meg a lakásukra, hogy feleségének is bemutathassa. Hát ez vicc. Intézkedés: Sz. lakásán megjelent új személyek adatait megállapítjuk és prioráljuk őket. [Priorálás: előéletre vonatkozó nyilvántartási adatok összegyűjtése.]

Még egy jelentés erről a napról, a B.-B.-szál, Old Firenze, kb. 25 tagú társaság. Közülük csak G.-t ismertem mi tudjuk, hogy ügynök, bemutatott két nőnek, akikkel aztán felváltva táncoltam. Dolce vita a Kádár-kor hajnalán. Eörsiék a börtönben, és látjuk, apámnak sem egyszerű az élete, ide menni, oda menni, jelentéseket irkálni, táncolni… Lehet, hogy ezen két nő egyike szólított egyszer meg? Én a maga édesapjának voltam táncosa, és úgy nézett rám, mintha az enyimé lett volna. Én meg büszke voltam, hogy ama táncos férfinak a fia vagyok. Jó fényt vetett rám.

Ezen összejövetelen Bakos fn. ügynök is részt vett, de egymást még nem ismerik, nem is voltak egymás közelében. Bábok. Az ezer spicli országa. És akkor a tavakról még nem is beszéltünk. B.-B. pedig azt kérte, hogy lehetőleg feleségemmel együtt (és ővele) látogassam meg Achmed nevű ismerősét. A szívnek még a diktatúra sem tud parancsolni.

1960. jún. 7.

Feladaton kívül jelent E. B.-ről, P.-V.-néről. Farkas értékelése szerint hiányos az ügynök munkája, mert politikai beszélgetésektől

tartózkodik, ez korábban is betegsége (sic!) volt. – Érdekes fogalmazás, már-már mély.

[Azt mondta a fogorvosnőm, akinek a mamája szintén szerepel jelentésben (micsoda szégyen, tényleg, hétköznapi szégyen, az embernek elszuvasodik a foga, és azonnal elönti a szégyen), és akik szintén ki voltak telepítve, azt mondta, mialatt kipöckölte a számat, hogy apáink milyen nagyvonalúan tűrték a kitelepítés szenvedéseit, zokszó és depresszió nélkül. Még bridzseztek is. – Zúg a fúrógép, néma vagyok. Idealizált a képünk erről a „sokat szenvedett nemzedékről" és az országról is. Nem állítom, hogy apám paradigmatikus jelenség, hogy tehát mindenki szar alak volt vagy azzá lett. De hogy ez a szar hozzá tartozik az osztály és az ország történetéhez (és nem kizárólag az ő személyéhez), az holtbiztos. (Verzió: az olyan biztos, mint ahogy én őt teljes szívemből szeretem.k, ezer kartács!kk)

Addig sírdogáltam, hogy abba is kellett hagynom a munkát. – Ma már másnap van.]

Az idős férfi befejezte múltkutakodását, hosszan, úriemberesen köszöni a levéltárosnak. Nem látszik, hogy tudná, ez neki joga, és nem ajándékot kapott. Fölnézek, összetalálkozik a tekintetünk, rám köszön. Szeretetre méltó férfinak tetszik. Egy férfi, akiről apám is adhatott jelentést. – Nem tudom megakadályozni ezeket a mondatokat,e. j.és kész.

Írjam az elejére: édesapám emlékére? Vagy: édesapámnak szeretettel? Nem. Vagy akkor ez a „nem" legyen az utolsó szó? Mint az Egy családregény végének a nemje? Végül is vége, nem? Így belekarolnék Nádasba, hadd támogasson. – Pedig ugyebár, mint tisztességes joyce-iánus igen-re vagyok kifuttatva… [Eddig a legjobb a Balassa-írás címe: Apádnak rendületlenül.]

1960. VI. 20.

A Párizsi-kertben megismerkedett egy H. M. nevű nővel, nem ismerem, akinek ezredes apját 1946-ban kivégezték. (Azért ez egy kelet-európai mondat.) Farkas értékesnek nevezi az információt.Ügynökünket bevezettük a társaságba, de családi okok miatt nem tud részt venni minden összejövetelen. A négy kis pulya csak fékezte a geciséget! De mért kell mindig ez a csúnya beszéd, a

művészet dolga végül is a világban rejlő szépség felmutatása, neszpá? [Roppant tréfás.] Fékezzük az infámiát. Feladat. (…) B.-B.-t és Achmedet hívja meg egy alkalomra lakására. Erről előzőleg adjon értesítést. Intézkedés: H. M. származását ellenőrizzük. Mindennek van következménye.

1960. VII. 22.

A jelentésből, mely „nem értékes”, kiderül, hogy közben meghalt Nagypapa. Akkor tehát nem volt ott. Ennyit nem tudott elintézni az új barátainál! Aztán hosszan B.-B.-ről, aki többek közt elmesélte, hogyan ismerkedett meg Achmeddel (egy presszóban nagyobb arab társaság, és ő kisegítette őket angolul). Ügynökünk szóban jelentette, hogy az a benyomása B.-B.-ről, hogy az „buzi”. Erre vonatkozóan nem tud bizonyítani semmit, de ilyen érzés alakult ki benne. Már az érzéseinkről is beszámolunk? B.-B. ilyen irányú magatartására vonatkozó jelentést már Udvardi fn. ügynöktől is kaptunk. Hát, srácok [okay, gays], én ezt már lapokkal ezelőtt sajdítottam…

Sok konkrét feladat B.-B.-t illetően, aki menne Egyiptomba Achmed segítségével magyartanárnak.

[Tegnap ünnepi Kurtág–Ligeti koncert. Följavítja egy ilyen este az országot. Valaki gratulál, irigykedem, mondja még. Vajon. Hát hogy ilyen fantasztikus a családod. És hát az apád…! Majd még alakul, mondom dodonaian és nagyon halkan.]

1960. VII. 29.

Dolgoznak szépen, ahogy reterát megy az égen. A társalgás általában nem jelentős témák között mozgott. – Ott tartózkodásom alatt a magno állandóan be volt kapcsolva és tánczenét játszott. (…)

A jelentésből kitűnik, hogy B.-B. és Achmed lemondott, hogy előbb kimenjenek az EAK-ba, mint ahogy azt tervezték. Érdekes fölfigyelni arra a részre – nem érdekes.

1960. VIII. 16., VIII. 26.

K. M. – a volt miniszterelnök fia: bár ki nem az?!, mondhatná apám, ama regénybeli k – után cserkész. Vagyis bejelentetlenül betoppan (micsoda tahóság), csak a feleség van otthon, az ember a „Jancsi” hajón, reggel 8-tól este 11-ig. Elhívott, hogy akár gyerekekkel együtt nem!!! máskor is látogassam meg.

Ahogy így motívumok keletkeznek, elhalnak, zargatják emberek után, aztán mások után, s amazokról mintha megfeledkeznének… Nem állítanám, hogy a cselekmény biztos kézzel volna gyeplőzve.

E. j.: Kérdés: meddig? Velejéig romlott volna apám?

A Harmonia kapcsán sokat áradoztam a dokumentumok erejéről és szépségéről, hogy mennyire lefegyverzők azok a régi papírok. – Hát, az az igazság, hogy ezek is lefegyverzők. Csak ama történelmiek szépek is, ha ún. rossz dolgokról szólnak is, mert mindig a teremtés gazdagságáról adnak hírt. Mért, ezek nem? Dehogynem. De ez akkor is csúnya. Nehéz, nyirkos, sötét, csúf, kicsi, remény nélküli. [Nincs választásom. Ha azokat szépnek tartom, ezeket is annak kell. Nehéz, nyirkos, sötét, csúf, kicsi, remény nélküli: szép.]

Feladat: lehetőség szerint Mamival menjen bridzspartira. – Látom anyámat, ahogy ódzkodik, ám az öreg előveszi [a Nagy Októberit] azt a szép hódító férfiasságát, s pillanatok alatt megfőzi, és akkor anyám kipirultan készülni kezd, rúzsozza magát (pampillázza, így mondtuk), szórakozottan eligazít minket a vacsorát illetően, de bennünket egyáltalán nem zavar ez a figyelmetlenség, látjuk, amit ritkán, hogy milyen szépen együvé tartoznak, ő meg apám. Kihúztam egy káromkodást.k, ezt már nem bírtam kihúzni.

Vesse föl társaságban J. I. és A. G. újságban megjelent valuta ügyét is. Még a szavakat is ők adják a szájába. Vagy a levegőt is e szerint kell vennie. Csak rángatom a fejem hitetlenkedve.

Feladatom volt K. Gy.-éknál családi látogatást tennem. Én később (magamban) zokon vettem Mamitól, hogy egyedül hagyja az öreget, hogy nem akar vele társaságba járni, horribile dictu kocsmába. De hát ezt nem lehetett követni! Egyszer Achmed, aztán hirtelen Pomáz, mért oda, mért most, és az öreg nyilván ötölt-hatolt, amit csakis hazudozásnak lehetett hallani. – Jelenti, hogy K.-éknál épp ott volt Tabódi István (nagy élmény volt „az élő paplegendával" a 90-es évek elején találkozhatni), aminek Farkas örül, és utasítás szerint beszélgetés folytattatott az A. G. féle forintkiajánlási ügyről. Az volt az érzésem, hogy K.-né nincs benne az ügyben, ezt egyébként P.-né is megerősítette, aki szerint K.-nénak „sokkal több esze van, semhogy ilyen marhaságot csináljon". (…)P.-né nagyon megörült

legutóbbi látogatásomnak leányánál, ill. unokájánál (ifj. K. M.), és kért, hogy máskor is menjek el, mert nagyon megnyugtattam leányát a gyermeket illetően. Igen, apámat szerették, okkal.

Hirtelen, most, mintha egy jeges kéz markolna belém, a gyomromba, a szívembe, ráláttam valamire: apám az ún. „tisztességes”, a „jó”, nem ártó mondataival nem nem ártani akart, nem segíteni akart az általa bajba juttattakon, hanem csupán – őszinte. [Szóval ezt is tőle örököltem…] Őszinte az összekötő tiszthez. Vagy még az se, egyszerűen *mindent* leír. Azt írja, X. vétlen, mert úgy gondolta, X. vétlen. Ennyi. Ha azt gondolta volna, hazaáruló, azt írta volna, hazaáruló. Tiszta Flaubert. Inkább Stendhal.

Megyek ebédelni. A dosszié masniját konspiratívan ráhúzom a dosszié-számra. Stilizálom a félelmem, félig sikerül csak.

Vajas zöldpaprikás kenyeret hoztam, uzsit, mint az iskolában a gyerek. A közeli piac mögött járkálva eszegettem, mintegy titokban. Utcán nem eszünk, hallom Mami hangját. Kissé nagy a kenyér, fogok szólni Gittának, hogy vágja ketté. [És mi volna, ha én vágnám ketté?] Vagy eleve kisebb karéjokat kell szelni.

1960. IX. 9., IX. 23., X. 7., X. 14., X. 25., XI. 4., XI. 11., XII. 2., XII. 29.

[Repül a szárnyas idő, vonszolódik jelentésről jelentésre.] Megint egyszer lenyűgöz az írásának a szépsége. És ahogy pontosan (szépen) kiteszi a vesszőket. Az előző életemben a pontos interpunkciót etikai kérdésnek tartottam. Aki, az. Hát nem.

Angol nyelvű bridge-party Sz. Á.-nál. A nyelv mint erkölcsvédelem: …politikai természetű beszélgetés nem volt, s ilyent én sem kezdeményeztem, annál is inkább, mert – Sz. kérésére – az előforduló (és elég gyakori) beszédhibák kijavítására és magyarázására koncentráltam. A jelentés hangjában hallok egy új tónust, egy magabiztosabb, új hangsúlyt, egy kis „mi – ezek” fensőbbségességet (csak épp fordítva, mint eddig tudtuk). …nem vettem azonban észre törvénytelen kapcsolatokra utaló jeleket. Mintha ő máshol állna. Máshol is állt.

„Margó” fn. ügynökkel ellenőrzik ügynököt. Ki lehet ez a Margó? Nő? És/vagy jóbarát? Akarom én ezt tudni?

Semmitmondó (nekem nem mondanak semmit) jelentések P. J.-ékről, K. Gy.-néről, itt valami IKKA pénzszerzési ügy, mert K. Gy.-né apja, S. A. gróf rendszeresen utal át pénzt a volt alkalmazottai részére. Megjegyzem, hogy P. J. állapotát igen súlyosnak láttam, bár kétségtelen felismert, csak 1-2 szót szólt, és azonnal erősen hörgő lélekzéssel (k-val) elaludt. Már-már erősen hörgő írói véna.Látogassa meg K. M.-et. A látogatásnak családi jelleget adjon, ezért vigye magával fiát is.Becsületszavamra, belevörösödtem. B.-ékről, B. Gy. bácsiról, P. D. néniről, szóban Széchenyi Zsigmondról, akitől kérdezze meg, mikor jelenik meg az új könyve, de csak falból, valójában azt kell megtudni, mért utazik Bécsbe.

Bejött egy ismerős, ijedten összerándulok. Félelembe vetettség.

<Az jutott az eszembe (talán inkábbj. e., nem tudom), hogy azt mondom a barátomnak, a tényeknek megfelelően, hogy nagyon sokat segít a mostani munkában az, hogy rágondolhatok, hogy el-elképzelem, mit mondana, s erre ott a jelenetben és itt az asztalnál elsírtam magam. Kb. az írás felénél tartok, sok tartalék nincs már bennem. Majd alszom én, ha véget ér e kín. Elmegyünk egy hétre teszem azt Madeira szigetére, vagy hova, és mint aki újjászületett, érkezem vissza. Eredendően nem akartam újjászületni, nem terveztem.>

Valami holland margarinmérgezésről szóló levélről hosszan Sz. Á.-val, meg sem kísérlem megérteni.Politikai természetű beszélgetés nem folyt, s mikor tíz óra előtt Sz., mint házigazda proponálta ez is mennyire az ő szava, a testvéreim is használják, hogy bekapcsolja a bécsi híreket meghallgatni, a társaság egyhangúan leszavazta.

Kis cédula „Feleségem rokonai", mindenki ott van, Mamili, Babyca, Pityu bácsiék egészen a hatvani Sárika néniig, akinél többször nyaraltam, Hatvanban is meg Marcaliban, ahol fürdés közben egy pióca ragadt a vádlimra, nagyon megijedtem, de Sárika néni, fényes, fekete fürdőruhában, hangosan nem is nevetni, kacagni kezdett, alásózott a piócának, levette rólam és rátette a combjára. Egyél, kis csimotám! Vagány nő volt. Feladatot ügynök a megnevezett személyekkel kapcsolatban nem kapott.Intézkedés: Ellenőrizzük a személyeket. Terjed a gazság.

Feladatom volt, hogy – lehetőleg egyik kisfiammal együtt – legszívesebben azt kiáltanám, hogy kisfiad ám az apád fasza!, de hát azok vagyunk; elképesztő ez a közbevetés, ahogy mint egy kisiskolás, visszamondja a házifeladatot meglátogassam ifj. K. M.-éket. Folyó hó 3-án 4 éves kisfiammal etc. Akkor ezt a Marcika szívta meg. Hogy unhatta magát. Anyám még csodálkozva kérdi: De mért akarja magával vinni azt a szegény kölköt? Mire apám kamaszosan elneveti magát: Hát… hadd lásson világot!Lényeges, hogy ügynököt a második esetben is szívesen fogadták. (…) Ügynökünket bevetjük K. M. mellé. Bevetik, a titkos fegyver, a fater mint V2. K.-t munkahelyén ellenőrizzük. Ha van lehetőség, akkor hálózattal biztosítjuk.

B. E.-t provokálja, s mikor az pl. elítéli az amerikai politikát, azt mondja, hogy ezt éppenséggel a Népszabadságban is elolvashatom, nem erre vagyok kiváncsi, erre azt válaszolta, hogy ez pedig egyben az ő álláspontja is. A megfigyelő nemcsak megfigyel, hanem meg is változtatja azok életét, akiket megfigyel, ezt minden spiclijelentésnél látni. Dinamikus műfaj, a megfigyelés megváltoztatja a megfigyelőt, a megfigyeltet, a megfigyelést, amely megváltoztatja a megfigyelőt, a megfigyeltet… Ah, kétszer nem léphetünk ugyanabba a megfigyelésbe. [Bizony, megváltozik az ember élete, ha mondjuk a titkosrendőrség egy héten át minden éjszaka riadóztatja a lakásunkhoz a tűzoltókat, a mentőket, a rendőrséget, és azok bizonyítani is tudják, hogy mi hívtuk ki őket, aztán egyszer csak ötven kiló papagájeledelt találunk az ajtónk előtt, aztán egy Trabantot, máskor tíz mázsa brikettet vagy két díszes, nagyon drága lószerszámot, nevünkben hirdetéseket adnak föl, és csöngetnek a doberman– és pincsitulajdonosok, százával hoznak tyúkokat, mormotát és tengeri disznócskát. Ezt az életet aztán már alig is kell figyelni.]

Az ügynök hálózati ellenőrzése folyamatban. Helyes.

Hát ez meg micsoda sületlenség! Feladat (nem kell gépelni): Keresse fel B.-B.-t. Beszélgetés közben tegyen említést arra, hogy egyik rokona jósoltatott, de nem volt megelégedve az eredménnyel és most keres egy másik jóst. Ha B.-B. felajánl valakit, akkor mondja azt, továbbítani fogja. Tegyen fel B.-B.-nek kérdéseket a jósnő

megbízhatóságára vonatkozóan. Mutasson érdeklődést annak személye iránt.

[Tegnap Csákváron, „a család ősi fészkében” felolvasás. Szép félmondatok apámról; egy fotó a hajdani futballcsapatról: apám tisztára Micu: az apám mint fiam. Egy korombéli, mackós öregember számon kérte, hogy mért nem ragaszkodtam a jussomhoz, földek, erdők, bányák, házak, kastélyok, számolta az ujjain. Derűsen hivatkoztam a fennálló törvényekre, ez nem tett rá különösebb benyomást, mintha csak az időt húznám, afféle gyerekdolog. Mire kissé élesebben emlékeztettem arra, hogy vagy én, vagy ők. Ha én visszakapom a földjeimet, akkor neki nincs semmi. Nyugodtan bólogatott, látszott, evvel tisztában van. Adta volna nekem a birtokot a felelősséggel együtt. Láthatóan terhes neki a szabadság, s ha neki nem is, de a falunak talán emléke, hogy „akkor” rendben mentek a dolgok. Ezt a rendet kéri ez a férfi rajtam számon, hogy legyek neki jó grófja. Díszgoj helyett díszgróf. Republikánus alapon óvatosan fumigáltam kicsit a grófság intézményét, de ezt nem vették komolyan. Szabadság, egyenlőség, testvériség, kurjantottam félszájra, majd dedikáltam az odahordott Harmoniákat.]

Anna presszó, B.-B. elmondotta, hogy készül egy csehszlovákiai IBUSZ útra. Javasoltam, hogy kérdezzen meg egy jósnőt, megkapja-e az engedélyt. Ilyen csak a mesében van. Számozatlan mondat az Esterházy család életéből. Látom, ahogy bocsánatkérően, kisfiúsan nevet egyet. Mondotta, hogy ismer ilyent, B. E.-nének hívják stb.

Ügynök feladatát végrehajtotta, mert B. E.-nére vonatkozóan adatot hozott. Ha a későbbi években(?) szükséges, akkor B.-névei összeismertethetjük. Mi a f…m ez? (Kipontozom apámat. Ahogy a vicc mondja: csavaros a hüm-hüm fasza.) Egyébként B.-B. kapott egy angol nyelvű levelet Achmedtól, aki talán decemberben jön.

Intézkedés: Sz. lakásán összejáró társaságból kiválasztunk és beszervezés céljából tanulmányozunk személyeket. A társaságot felbomlasztjuk. Tiszta beszéd, mit számít, hogy épp megállapították, hogy politikailag érdektelen csoportosulás, bridzselnek, karban tartják mérsékelt angoljukat. Mennyi rejtett rombolás! Ehhez nyújtottunk segédkezet.

Farkast kinevezték őrnaggyá. Mennyire más alapozású a szekus kihallgatótisztre vonatkozó kolosszális Kányádi-mondat: *Rajtam lett ezredes.*

Feladatom volt, hogy K. Gy.-éket meghívjam. Rövid ideig maradtak, a beszélgetés általános témák körül folyt. Ennyi? Ezért ez a sok kétszínűség? Persze, tudom, aztán összeállnak ezek egy félelmetesbe. Feladatán kívül jelenti, hogy W. K.-né írt, mert bécsi rokonaink valakivel narancsot küldtek oda. Persze, tudom, majd a narancs is megkeseredik majd. Satöbbi.

P. I.-t rábeszéltem, hogy folytassa a 2 éve abbahagyott vívóleckéit, amit ő meg is ígért. Idáig hallatszik, ahogy fuvolázik ennek a fiatal nőnek. No de mit ír a friss őrnagy: P. I.-vel mint tanulmányozás alatt álló személlyel foglalkozni kívánunk. Kapcsolatait tekintve beszervezésnél számításba jöhet. Tudjuk, ez még nem jelent semmit… Ahogy ezek a hiénák mindenkit összefogdostak!Feladatul kapta az ügynök, hogy P. I.-vel fűzze szorosabbra a kapcsolatot. Tudjuk, ez még nem jelent semmit… mindazonáltal mintha anyai részről utáltuk volna a spinét, mint a kukorica-gölödint. Nem tudhatta, hogy nemzeti érdekből van szorosabbra fűzve.

Feladaton kívül: ügynök kihasználta a karácsonyi ünnepeket is, voltak B. K.-éknál, de apám mindhiába igyekezett az amerikai elnökválasztás felé terelni a beszélgetést. Szerintem nőm csak észrevenné, ha folyton *másról* beszélnék. Vagy megkérdezné, mért. Lehet, meg is kérdezte. A férj pedig válaszolt, mert férj válaszol.

[E pillanatban érkezett egy levél, egy hajdani Szent Imre kollégiumos írta, „mely kollégiumnak éveken át tiszteletreméltó édesapja is diákja volt. Azzal a kéréssel fordulunk Önhöz, hogy édesapja emlékének is áldozva támogassa ügyünket. (Egy hősi emlékmű helyreállítása.) Minden összeget köszönettel fogadunk.”

Édesapám emlékének áldozok. Öreg, tízezer forinttal kb. egy évig még megőrzöm jó híredet a kollégisták közt. Vagy leszarod őket? De facto ez történt, ne színezzük. Volna ehhez még valami hozzáteendő? Mintha volna, de micsoda?]

1961. I. 13., I. 27.

[Új év, régi nevek. K. M., P. I., Sz. Á., írhatnám: A, B, C, D…] I.-ről, a drága I.-ről, aki a mai <mai> napig fenntartás nélkül rajong

érte, írja: Kapcsolatunk annyiból áll, hogy ünnepekkor írunk egymásnak, s ő évente 1-2-szer meglátogat bennünket. Itt bűzlik ez a mondat, negyven éve bűzlik ebben a dossziéban.

<*1961. II. 6-7.*

Éjszaka közel négyszáz budapesti lakásban tartott házkutatást a rendőrség. Délelőtt Kállai Gyula, a katolikus püspöki karral tartott megbeszélésen bejelenti, hogy az államvédelmi szervek államellenes összeesküvés vádjával számos egyházi személyt tartóztattak le.>

1961. II. 16.

Feladatom volt, hogy Mátyás-napra vendégeket hívjak. Húszszor elolvastam ezt a mondatot, hátha történik valami.

1961. III. 9.

Jézusom, ez milyen írás! Szalad széjjel-össze, remeg, ferde. Biztos ivott. Ki nem inna? Én még a gyerekeimet is verném, valakit legalább. György kapott egy-két pofont, de szerintem azok tetemes hányadát meg is érdemelte. <Múltkor a ház előtt állva beszélgettünk, s váratlanul azt mondta, most már sajnálom, hogy annyit szemtelenkedtem vele; nem hittem volna, hogy ilyet mond; ebédet hozott, mert Gittának eltörött a könyöke és nem tud főzni.> A Mátyás-napi bulit megszívta, mert épp K. M.-ék nem jöttek el. Telegrafált, hogy a húga megbetegedett, és így nincs a gyerekre pesztra. És aztán levélben, hogy eltörött a lábujja. Vagy pesztra, vagy lábujj. Rájött volna? Vagy tényleg eltörött.

Az utóbbi időben ügynök kérésére ritkítottuk a találkozókat, mert olyan fordítási munkát végez, ami teljesen leköti, és a magánéletében változást idézett elő. Nem emlékszek. Segítséget kívánunk neki adni sikeres munkájához. (???) Javították a németjét? Még ha az enyémet… [Várd csak ki a végét…]

<*1961. III. 15.*

A katolikus püspöki kar az Állami Egyházügyi Hivatal által kikényszerített kommünikét tett közzé, melyben elítéli a letartóztatott papok és egyházi személyek államellenes és egyéb „bűncselekményeit”.>

1961. III. 23., IV. 6.

Unalmas. Értékes. P. I.-ék B. F.-nél laknak, ezért besúgó róla is ír, következmény: B. F. adatait megállapítjuk és prioráljuk.

Munkahelyéről jellemzést szerzünk be. Akivel kapcsolatba kerül (apám), az már a „látóterükbe” is került. Terjed, mint a pestis. – A látogatás *három* gyerekkel történt. Melyikőnk úszta meg?

Hirtelene, hogy Gitta kifecsegi ezt – mondjuk Marcellnak. Acsarogva-üvöltve-lihegve: Mondd, hogy nem igaz, mondjad, vagy itt helyben agyonverlek, hát beletaposlak a földbe, és így tovább leleményesen. Elég jól beleéltem magam. Ez azért mutatja a feszültségemet (a spannolt voltomat).

1961. IV. 12.

Zűrös nap lehetett, délben P. J.-éknál, aztán 16 órakor légyott Farkassal. Ügynök P. J.-nénál azért vetette fel a tanítványok kérdését, mert egy esetleges kombinációban felhasználjuk ezt a lehetőséget.És feladatul el kell menni a Teleki Sándornéért mondandó misére az Egyetemi templomba. <Erre jött még rá, hogy a Vosztok–1 szovjet űrhajó Jurij Gagarin repülős őrnaggyal a fedélzetén megkerülte a Földet. Bennem semmi, fent Gagarin.>

Hogy halad, kérdi itt az egyik munkatárs. Mondom, kicsit lassabban, mint szeretném. Nem másoltat? Hát nem… nem… nem nagyon akarnám. (Majd hülye leszek, hogy annyi kézen menjen át.) Jó munkát.

1961. IV. 26., V. 9.

…f. hó 25.-én két fiammal elmentem P. I. lakására, azonban nem volt otthon. Hagyjál békén minket. Hagyjál békén.

Sz. Á. kifejtette ügynökünk előtt, hogy a mai politikai körülmények között veszélyes összejöveteleket tartani. (…) Intézkedés: Az „Arisztokrata” fn. jelzést megszüntetjük.

P. D. néninél, Tabódi börtönben, és szerinte nem helyes, hogy K. Gy.-néhez annyian járnak, ő ettől elhatárolódik. Meg egy esküvőről, kit látott (mindenkit, tout Paris), mit hallott (semmit). De Farkas örül a kapcsolatok bővülésének.

Hála Istennek fél hat lett, és így végre abbahagyhatom.

2000. május 24., csütörtök

9 óra 50. Itt az asztalomon a négy dosszié. „A fiúk a bányában dolgoznak.” Úgy megy egyik nap a másik után, mintha részegségben. Szinte semmi nem marad meg ezekből a napokból, csak az iratok, „feladatul kapta”, „ügynökünk az utasításnak

megfelelően”, „intézkedést nem igényel”. Tegnap Göncznél [búcsúztató, lejárt az elnöksége] sok rendes ember, jó érzés. Amivel nem állítom, hogy nem-Göncznél nem volna sok rendes ember. Elég, dologra.

1961. V. 30.

Szokásos K. Gy.-né, azonban: A feladatnak nem tudtam eleget tenni, mivel nevezettet f. hó 8-ról 9-re virradó éjjel letartóztatták. Hogy is van ez? Ekkortájt folynak a papletartóztatások, a Regnum Marianum-ügy, az Emődi-„összeesküvés”. Emődi Laci bácsi itt szolgált Csillaghegyen, jártunk a miséire, a gyerekeimet tanította hittanra. Szerintem apám is találkozott vele, kezet fogtak, gondolom. Laudetur Jesus Christus. In aeternum, doktor úr.

Tehát miközben folytak ezek a koholt perek, a terror utolsó fellángolása <és megnyitották a Hansági-csatornát>, addig ő egyik sorstárstól kajtatott a másikig, várt, figyelt, érdeklődött, végrehajtott, jelentett. Mit gondolhatott erről? Mit *lehet* erről gondolni? Talán semmit. Csak csinálni, berúgni, csinálni, nincsen idő, és nincsen ok és okozat, nincsen tehát logika, nincsen történelem, nincsen emlékezet (ekképp morál sincs) [, és nincsen társadalom sem, országról, hazáról, nemzetről nem is beszélve, egy személy van (ismerem, azért mondom így), amelyből a személytelenség árad, ez a langymeleg, rothadt bűz], ahogy a költő mondja (Egy nő (6)), más összefüggésben.

P.-né szerint K.-né saját magának köszönheti a bajt. P. I. bridzselni hívja, ezt rögtön feladatul is kapja. Provokálnia kell még K. M.-et stb.

1961. VI. 8.

[A., B., C., D.] K.-val való beszélgetés során szóba került az általam is ismert tény, hogy Sz. Zs. a felszabadulás előtt „nagy pénzben” játszott; K. szerint most ő is szerény alapon játszik, de felajánlotta, hogy behoz egy olcsóbb partiba gyakorlás céljából. Kártyázás immár feladat, ügynök vesse fel Sz. Zs.-nek, hogy lefordítaná könyveit nyugati nyelvekre, ajánlja fel neki segítségét. Tényleg teljes dekonstrukció. Minden mállik szét körülötte.

1961. VII. 6.

Herceg-lakás. Vagyis már lehet lakásra vinni. D. néni meséli, hogy K.-né öt, A. I. négy, V. H. három évet kapott. Az volt a

benyomásom, hogy az ítélet súlyossága nagyon meglepte őket. Most kéne – dramaturgiailag – sírni, de nincs érkezésem.

K. M.-et is kereste az ügynök, hogy beszélgessenek a magyar–osztrákról, de K. nem volt otthon.Felesége elmondta, hogy férje valóban kint volt a meccsen, mert egyik unokaöccse, K. K. fia, szerzett neki jegyet. Itt is jól megmutatható, hogy a besúgó konkrétan is *mindig* árt. Íme, egy látszólag semleges, üres mondat, a jó ügynök úgy tesz, mintha mondana valamit, pedig csak átveri azokat a hülyéket. Nézzük a hülyék megjegyzését: A jelentés K. M.-re vonatkozó része értékes. Ifj. K. M. osztrák vagy német személlyel volt kint a mérkőzésen, amit Csanádinak nem mondott meg a felesége. Ez a körülmény gyanussá teszi K. körülményeit. Ennyi (a nyelvi szépségeken túl).

Még egy érdekes mondat: Csanádit nem erősíti az a körülmény, hogy a társaságában nem mondanak politikai véleményt. Ez gyanús, ezt még nem tudtuk ellenőrizni sem.

Ügynök jelenti még, hogy Bécsből meglátogatta Schwarzenberg Eleonóra. A Tante Elli; jól sakkozott.Érdeklődött, mit tudok a papok peréről. (…) Elmondtam, ami a magyar újságokban erről megjelent. – Elmondta, hogy húgom egyik fiamat meghívja a nyár folyamára. Ez én vagyok, ezer kartács a kurva életbe. Útjával meg volt elégedve (vám, kiszolgálás, étkezés).

Úrinő formájú hölgy lépett be az olvasó-terembe, 10 óra 41, hatvanöt éves lehet, akkor 1961-ben volt olyan huszonhat. Járhatott abba a társaságba, melyet ügynök figyelt. Mindenki áldozat.

Nyilván védekezésből, de egyre kevésbé tudom itt ezt az embert az apámnak tekinteni. Félreértés ne essék, nem megtagadom, hanem, ezt érzékelem, kezd széjjelválni bennem ez a besúgógép és a Papi. A kezem szól: azt látom, hogy egyre kevésbé szívesen írja le, apám, hanem inkább: ügynök. Hogy ravaszkodik a szív, a lélek (+ stílusérzék), hogy túléljen mindent. [Most megint egyben látom őt. Megvetést nem *érzek,* megvetést *tudok* iránta. Érezni csupán sajnálatot, szánalmat, hálát, gyermeki szeretetet érzek. Szegény Papikám, ezt. Majdnemk, de aztán mégsem, ez is kialakult, nem lehet mindig sírni.] <A megvetést is érzem. De csökkennek az

érzéseim. Csökken apám személyessége. – Ah, hagyjuk… Érjünk a végére, mely nincs.>

1961. VII. 13.

Kulcsprobléma miatt a lakásba nem tudtunk bemenni hi-hi: „Kinél a kulcs? A Ferinál.” (Termelési-regény), ezért a közeli eszpresszóban folytattuk le a találkozót. Az ügynök a lakáson szokott írni, és ezért adta most szóban a jelentést.

Hirtelen a hiúság és kevélység hulláma, hogy ha mindezt rendesen meg–, leírom, az nemcsak az apámról szól stb. Csak az életemet féltem kicsit. (Elvileg: írói helyzet, hisz kinek mi köze a személyemhez. Csak macerás. Meg barátságtalan.)

1961. VII. 21.

Megvan a kulcs! [A., B., C., D.] B., Sz., P., P. J.-ék, hangulatjelentés a berlini válság okán: P.-né ekkor kapta meg a tízezer forintos pénzbírságról szóló értesítést, és csak erről akart beszélni, fütyült a berlini falra. [Még nem volt fal.] Feladatom volt, hogy P. I.-vel a rómaifürdői utasellátó dolgozójával beszélgessek – még berúgni is parancsra! Apám mint egy Csurka. [Nem. Csurka – mint spicli – jobb.]Feladat: Keresse fel B. E.-t itt más, egyébként intelligens, jó írással, más tollal, be van szúrva: (= „Magda” fn. ü.-el). Keresztény, úri középosztály.

1961. VII. 28.

Feladatom volt még, hogy a Szamovár eszpresszóban felkeressem Sz. É.-t. Úgy mentem oda, mint aki nem tudja, hogy ott ismerőst talál és „csudálkozva” fedeztem fel a pénztárnál. Lassan már élvezi is; újabb szint!

1961. VIII. 2.

10-11, Herceg-lakás. Jelentem, hogy közbenjárásomra bécsi rokonaim összeadtak 10.000 Ft-nak megfelelő schilling-összeget P. J.-né számára. Az összeg (11.047 Sch [?]) VII. 31-én folyt be a M. Nemzeti Bankhoz az én nevemre, én felvettem, átadtam P.-éknek. Nagyon meg voltak hatva, és köszönték az eredményes közbenjárásomat.

Ilyen nincs! (De ettől most tekintsünk el.) Az aljasság a testvériesség álorcájában. Gothár szokta mondani: Ha meg beteszem egy filmbe, senki nem hinné el. De még nincs vége a mai

napnak:Ügynökünkkel rendkívüli találkozót tartottam. Átadtam a fia részére szóló útlevelet. Szinte fuldoklok, alig kapok levegőt. Úgy mondtuk, úgy tudtuk, hogy azért mehetett egy-egy közülünk, mert a többiek itt maradtak túsznak. Ez azért hősiesebb változat, mint emez. De hogy az ávó dolgozott a nyelvérzékemen…

Jártam egyet, nem tudtam ülve maradni. Ilyen brutálisan még sosem derült ki, hogy tényleg úgy van, ahogy mondogatni szoktam, hogy tudniillik írás közben tudom meg, mit írok.

1961. VIII. 9.

(Gyakran találkoznak. Most (most már?) nem sajnálom.) Ügynök fűnek-fának újságolja fia leendő bécsi útját. K. M. megkérdezte, volt-e valami protekcióm az útlevél elnyeréséhez. Azt kategórikusan tagadtam, azt mondtam, hogy ez is a „bizonytalanságban tartáshoz" tartozik, hogy ti. ne lehessen biztosan tudni, ki kap útlevelet és ki nem. K.-val politizálgat, aki például azt mondja, hogy mivel a Szovjetunióban kb. húsz év múlva lesz ingyenes a közszolgáltatás, ezért mi már legfeljebb egy ingyenes temetésben bízhatunk.

Kapcsolata megszilárdult K.-val. Bevezetése befejezettnek tekinthető. Azaz ügynöknek is volt egy Bevezetése, nemcsak ügynök legidősebb fiának.

Kuncsaft? Jókat találtál? Fel vagy dobva?, rohan le K. A., nem is láttam, hogy bejött, majd frászt kaptam. Nem tudom megszokni az ijedtségemet. Ne haragudj, öregem, most is épp azt ellenőrzöm, hogy mit láthatsz az asztalomon.

1961. VIII. 18.

P. I.-nél is az én utazásom a téma. *Szakmai önéletrajz (részlet): Ifjabb koromban kommunista csaliként játsztam nem jelentéktelen szerepet.* P. érdeklődik, meddig marad a gyerek. …az iskolaév kezdetére haza akarom hozatni, tekintve, hogy van még 3 fiam, akik elől nem akarom ezt a lehetőséget elvágni. Mint „aggódó apa" felvetettem a kérdést, hogy talán csak nem tör ki valami ellenségeskedés fiam kintléte alatt, tekintettel a berlini helyzet kiéleződésére.

Milyen undorítóan sunyi. – Ügynök egyre jobb. Mint egy jó posztmodern szerző (a posztmodernnel úgy áll, mint a zsidókkal: posztmodern az, akit annak mondanak, vagy akinek már az anyja is posztmodern volt), keveri a fikciót a valóságossal, valós helyzetet

teremt s abban fikcionál kedvére. Egyre cinkosabb a hangvétel; mint aggódó apa, kacsint oda a tartótisztnek.

<*1961. VIII. 26.*

Kivégezték a Baross téri fegyveres felkelők perében elítélt Nickelsburg Lászlót, Kovács Lajost és Hámori Istvánt. Ők voltak a forradalom utáni megtorlás utolsó halálos áldozatai. – Rajt! Kezdődhet a Kádár-rendszer!>

1961. VIII. 29., IX. 12., IX. 20., X. 5., X. 12., X. 19., X. 26., XI. 9., XI. 23., XII. 7., XII. 10., XII. 28.

P.-né szerint K. Gy. Tabódit „vádolja” azzal, hogy feleségét berántotta; erre megjegyeztem, hogy „könnyű Katót táncba vinni”. Ezt szokta volt mondani, igaz.

Sz. Á., B. Gy., X., Y., Z., egy ügynök mindennapjai. Érdeklődésemre elmondták, Sz. Á. jelenleg Gy. R. (?) nevű 20 éves leánynak udvarol. Nevek pirossal aláhúzvák. Feladaton kívül jelentem, hogy f. hó 18-án meglátogatott B. Gy. és – tőle függetlenül – P. J.-né etc. Ezt az utolsó mondatot azért kellett lemásolnom, mert a gondolatjeles közbevetésben fölismerem az *én* eszemjárását. De fáj.

Feladat: Feladatul kapja, hogy K. M.-mel való mérkőzéslátogatást szervezze meg, családjában az akadályt hárítsa el. Csak nekem kellett volna szólni… Úgy szerettem vele meccsre járni, az Üllői útra, a Stadionba… <k> Intézkedés: „Csanádi” részére megszerezzük a szükséges jegyeket. Nincs megállás, mindenhová elér a trutymó. Szóval azoknak a szép, mitikus apa–fiú szcénáknak itt a forrása.A mennyország lehet ilyen, apa, finom ennivaló, szépség, gondoltam. (547.) Ezt akkor tehát az ávónak köszönhetem.

<Hosszasan (ügyetlenül) kerestem a meccsrejárós részt, közben két valamit találtam, magyarázatfélét.

A falnak bírtam volna menni (nem mentem) apám időnkénti fölényeskedésétől, ettől a hallgatag ál-mindentudástól; nem vettem észre, hogy ezt én kényszerítem rá: ha békén hagyom, magamagától sosem ilyen. Csak ha a farbát hozatnám elő vele, akkor ilyen. A farbával nem akar előjönni. Vagy nincs is farba. Vagy több van, neki is van, nekem is van, és amikor ő előjön az övével, azt én észre sem veszem. (568.) Majdnem minden szóhoz jegyzetet lehetne írni, az ál-mindentudás mégse volt ál, a farbáról ki tudhatta volna, hogy

nemcsak hogy van, de ekkora…, és hogy én mimindent vettem észre és mimindent nem…

A másik, amire rálapoztam, a félelem-leírás a 688. oldalon, a gyerek félelme az árulás után. Tudom úgy olvasni most, mintha apámat hallanám 1957. február 24-én: Reggel, ébredéskor torkon ragadott a félelem. Nem is torkon, inkább gyomron, meg tüdőn és szíven. Mintha az egész bensőmet rángatná, forgatná, rázná, miközben zihálva egyre kevésbé kapok levegőt, s elönt a bűnösség áttetsző, kristálytiszta rémülete. (…)

Amit eddig sose: utálom magamat és félek a Jóistentől. (…)

Egyedül maradtam az Istennel, ha van, ha nincs. Deus semper maior, ismételgettem. (…)

Imádkozni kezdtem, magamban, hogy senki ne lássa. De nem is nézett senki. Senki, nincs senki. Így – összeszorítom, préselem a szemem, a szám, az arcom, az egész testem –, így kérlek, Uram, könyörülj rajtam. (…) Könyörgök, ne állj bosszút és ne kísérletezz velem, ne akard kipróbálni, hogy mi lesz velem a bajban, hogyan viselem a csapásokat.

Ha ez egy magnófelvétel volna, akkor megállapíthatnánk, hogy az Úr nem hallgatta meg édesapám könyörgését. Hiába mondta neki apám: Arra eszméltem rá, ez a váratlan és megrázó, hogy nekem senki nem fog segíteni, kizárólag a Jóisten (…) És ha ő nem segít, akkor ebben a sötét hányingerben kell élnem. És így is élt, míg meg nem halt. (Ez volt az én édesapám nagy istenélménye 1957. február 24-én.)>

Ügynök jelenti, hogy kapott egy gyászjelentést Esterházy Jánosnéról. Esterházy Jánosról néhány sor (zsidótörvény ellen szavazás a szlovák parlamentben). – Minden, mindenki.

P. I., aki elmenne a vegyigyárból, kéri ügynök segítségét, aki ezt meg is ígéri, ezért P. I. hálás. A körülmény alkalmas arra, hogy esetleg beavatkozzunk P. elhelyezkedésébe, hogy az ellenőrzést megkönnyítsük. (…) Újabb két jegyet adtam át ügynöknek, hogy R.-rel menjen ki a meccsre.

Megbeszélés értelmében K.-ékhoz elvittem két jegyet a holland-magyar futballmeccsre, avval, hogy én nem tudok elmenni.

Felhasználtam Jenő napját, s felköszöntöttem P. J.-t. Mire Farkas, akár egy Osvát: A jelentés nem értékes.

Meglátogatta özv. D. I.-nét. (Ez talán a Pali mamája lehet.) Örült látogatásomnak. „Írom jelentés, ahogy jön."

<December 10-én, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának ülésén hangzottak el Kádár híres szavai: Aki nincs a Magyar Népköztársaság ellen, az vele van stb. (Ez ügyben Krisztus Rákosi álláspontjára helyezkedett, Máté 12,30.: Aki nincs velem, az ellenem van, aki nem gyűjt velem, az szétszór.) Ez a Kádár-mondat a Kádár-korszak kezdete, másodpercre.>

1962. I. 11., I. 25., II. 15., III. 8., III. 22., IV. 3., IV. 5., IV. 19.

Az ügynököt átadtam Lengyel et.-nek. Pá, Farkasom, pá. Vajon söröztek egyet az elvégzett munka örömére?

Feladaton kívül ügynök jelenti, hogy P. V.-né mondta neki, hogy nemrég Budapesten tartózkodott Károlyi Mihályné, aki egyébként Franciaországban él. Itt nagy tisztességgel fogadták, állami kocsi állt rendelkezésére.

Hosszú jelentés régi ismerőseinkről, Sz. Á., K. M., P. I. [A következő mondattól most is megdobban a szívem – a fájdalomtól. Persze egyáltalán nem biztos, hogy sikerrel jártak:] Mindhármuk személyével beszervezés céljából foglalkozunk. P. I. [a fenti P. I. húga, azt hiszem] elhelyezkedését figyelemmel kísérjük, mivel ezt kombináción keresztül a beszervezésnél fel akarjuk használni.

Kis munkaszünet, folyosói fecsegés. A.-val a spiclikről (genius loci). Sztorik: hogy Mészöly Miklós azt hitte, a társaságból Cs. van ráállítva, ezért nem nyílt meg a számára kedves Bódy előtt, aki rá volt állítva, de aki így nem tudta a feladatát elvégezni, írta a jelentésében. Vicces. Mindenesetre szenteskedőn bólogatok.

Az ügynök jelentése feltárja, hogy az Agrártudományi Egyetemen Sz. Á. után való érdeklődés lebukott. A célszemélynek tudomása van arról, hogy a BM érdeklődött utána.

…a társaságon belül beszélgetés alapján terelje a szót… Szóterelő: keblemre, kolléga! És megint kevéske a politikai információ. Ügynököt felelősségre vontam és kioktattam. Ez a hang eddig nem volt. Úgy tetszik, ez a Lengyel Boldizsár rámenősebb.

Felesége örömmel fogadott, egyrészt mert kisfiával kapcsolatban volt egy-két problémája, amire nézve megnyugtattam őket elsőosztályúan tudott nyugtatni; ahogy Hrabal írja: kormányszinten, másrészt mert előttem K. K.-né volt, aki nem „feketézik”, így most alkalom van kávéfőzésre.Ártalmatlan kis színes, de már tudjuk, semmi nem ártalmatlan: A jelentés bizonyítja, hogy K. M. és családja kapcsolatot tart fenn K. K.-val és családjával. (…) Ezek az adatok számunkra operatív szempontból érdekesek.

A látogatás alatt a rádióban éppen K. M. apjáról, a volt miniszterelnökről beszéltek, és K. éppen arról kérdezte ügynököt, hogy szerinte kaphat-e a felesége meg a gyereke útlevelet, mert mintha enyhülés látszana. Épen akkor a rádió nem épen előnyösen emlékezett meg apjáról, mire azt feleltem, hogy „e szerint nem biztos”. Mennyire apám hangja ez, ez a finom, száraz és valóságos humor. És mennyire valóságos a jelenet, őszinte, szív szerinti; józan, mégis részvéttel telt. Mégiscsak úgy igaz, hogy a Harmonia cælestis a valódi kép apámról, a realista, ez meg fikció. Vad fikció – ennyi fantáziát nem néztem volna ki magamból.

Feladat: egy bizonyos K. M. gépírónővel megismerkedni. Lengyel részletesen instruálja. K. M.-mel beszervezési jelöltként foglalkozunk. Az anyátok picsája, most már tényleg elég! – Bár logikus: a konszolidáció növeli az egy főre eső téglák számát.

[Tegnap H. K. kedvesen megfenyegetett, hogy majd máskor veszekszik velem. Kérdem, már megint mit csináltam. Hogy azt majd még kieszeli, de mindenképp megérdemlem, túl jól megy a sorom. Még annyira bennem volt az egész napi munka, az ügynök, mint afféle titkos féreg, melynek foga rág, hogy majdnem felháborodtam. Hosszan néztem rá, állta az érthetetlen tekintetemet, én meg aztán azt mondtam, pedig már leszoktam erről a hazug fontoskodásról, hogy majd beszéljünk erről egy év múlva. Hogy hogyan is ment nekem most. Legyintett, mintha az örökkévalóságot említettem volna.]

Keményítenek: Az ügynök feladatát nem hajtotta végre. (…) A felelősségre vonásnál családi körülményekre hivatkozott.

Csak a mondat mint mondat miatt: Az ügynököt az állományában lévő hangulatra kérdeztem, de semmilyen,

számunkra érdekes adatot nem tudott szolgáltatni.

Angol bridzs Sz. Á.-nál, aki sokat tanul a Gödöllőn leendő vizsgáira, és „politikamentes” állást szeretne stb. Ez érdekes: Az ügynökkel jelenleg nehéz helyzetben vagyunk, mivel az arisztokratákkal való kapcsolata teljesen egyoldalú. (Csak ő keresi fel és ezt felé nem viszonozzák.) Ez magában rejti a korlátozott lehetőségeket, mivel az egyoldalú látogatás lebukással járhat. Az aláírásból úgy látom, Farkas lett a főnök, ő írja Lengyelnek: K. M.-hez nem küldhetjük egyenlőre. Várjuk meg, milyen lesz a kiutazása. (?)

H.e. j.egy kép: állok vele szemben, s csak annyit mondok szenvtelenül az arcába: Csanádi. Nem dühösen, hanem gyűlölettel és gonoszan néz vissza. Olyan, mint egy ávós (az milyen?). Annyira megijedek, hogy teljes erővel belecsapok az arcába, a szemüvegébe. – Teringettét. Hogy még a fantáziám is megviseljen… Soha még csak a közelében sem voltam, hogy kezet emeljek rá. Néha a gyerekeimen látom, hogy legszívesebben elküldenének a búsba. Nem emlékszem vele kapcsolatban ilyenre, vagyis erre a tehetetlen dühre. Hogy áll előttünk egy nagy darab apa és nincs mit tenni. Az apa mindig nagy darab. Ha volna Ödipusz-komplexusom (bár amilyen tahó vagyok a pszichológiában, lehet, hogy van), most jól elvolnánk együtt.

2000. május 25., csütörtök

Tegnap hirtelen, a verekedési jelenet után, fölugrottam és eljöttem. Sétáltam hazafelé. Megint összekevertek a Déssel. Szeretem, ha összekevernek vele, jó öndefiníció. Az ember, akit összekevernek Dés Lacival. – Múltkor Berlinben valaki mintegy az emlékezetében kutatva rámnéz és azt mondja: Magát ismerem… de hiszen maga… maga valaki Nádas Péter és Esterházy Péter közt. Ganz genau, biccentek elégedetten.

A tegnapi séta kérdése: mi mozgatta apámat? A félelem? Nem. Azt lehetett volna látni. A tehetetlenség? Azt meg nem fogadom el. (Állj. Ki vagy te? Ki vagy te, hogy elfogadsz vagy sem valamit? Ki kérdezett?) Vagy valami kaland volna ez, a nagy ürességre épülő cinikus játék? De ez túl piti és kisszerű volna! Semmilyen kisszerűre nem emlékszem vele kapcsolatban. És senki, akinek köze volt hozzá. (Esetleg öreg korában. De akkor meg már, hohó, nem volt besúgó!)

Egy szép, nagyvonalú, segítőkész férfi, intelligens, okos, finom humorú, széles látókörű, szakmájában az egyik legjobb, megbízható, szorgalmas, ki heroikus erőfeszítéssel tartotta el népes családját [k] <Blazírtan másolom a k-kat.> Nem mondhatom, hogy ez nem igaz, miközben egyszerre semmi sem igaz, megváltozott a világ, elvileg tényleg nem lehetnék meglepve, ha holnap nem kelne föl a Nap. Meglátjuk.

1962. V. 17.

P. V.-névvel K. M.-ről (a gépírónőről) beszél, lépésről lépésre úgy, ahogy Lengyel parancsba adta. D. néni szerint a nő nem alkalmas a feladatra. A jelentésből viszont kiderül, hogy K. M. jobb munkahelyre vágyik: Ezt a körülményt a részünkről kombinációk alkalmazásával ki lehet használni. Ez a Lengyel ügyel a részletekre:

Megbeszélnek egy találkozót, ahol ügynök elmondja neki, hogy nagyobb fordítási munkára van kilátása, és szüksége volna egy olyan személyre, aki a gépelésben segítene. (Erről csak feltételes módban beszél.) Mint egy szövegkönyv. De hogy a Párt még a konjunktívuszt is kikötötte! – ezt eddig rágalomnak vettem volna. – Megy el a kedvem, szivárog el; tompulok. De jó volna becsukni a dossziékat, visszaadni, vége!

[Tegnap megint úgy beszéltem erről, mintha egy normális, szokásos munkámról. De hát hogyan másképp?! Épp tiszta vizet öntök a pohárba, nem tudok se a vízről, se a pohárról, se az öntésről beszélni. Apropó pohár: Atyám, múljék el tőlem ez a keserű kehely. A folytatása is kell: De ne úgy legyen, amint én akarom, hanem amint Te.]

1962. V. 31.

Akár egy lavina, görög tovább. Vagy pók, mely sző. Egyik lépés, másik lépés, feltartóztathatatlanul. És nem lehetséges védekezni. „Ne csácsogj, növeled a káoszt.” „Az lehet, bazmeg, te meg a kiszolgáltatottságot, a megalázottságot növelted.” Csak jajongani lehet.H.e. j.: jó könyv lesz ez, és, ha, semmi közöm ehhez a jóhoz. Soli Deo Gloria (ahogy Bach írta minden műve után). Kisöés kis kevélység közt.

A nővel találkozott, bepalizta, *mindent* továbbmondott (hogy pl. K. M. saját véleménye szerint azért nem tud a külkereskedelemben

elhelyezkedni, mert az Első Lánckészítő Ktsz. elnöke fúrja őt, merttudomással bírtam az elnök szerelmi kapcsolatáról). Még, Illyés szavával, magánszorgalmú kutya is:Megkérdeztem, hogy – mivel a fordítások között esetleg bizalmas anyag is lehet – jár-e követségi emberekhez, azt felelte, hogy „nem ettem meszet". De evvel túllőtt a célon (a besúgás is szakma). A felvetés helytelenségére kioktattam.

De amúgy minden prímán halad, K. M. körülményei lehetőséget adnak kombinációk felhasználásáraés küldik rá, mint egy vérebet, nálunk fog gépelni, ezt hogyan adta be anyámnak?, ami nagyban elősegíti bizalmas kapcsolat megteremtését. (…) Közös élmények – fiatalkori – felelevenítése alapján beszélgessen vele ismeretségi köréről stb. Már az emlékei is azoké!

1962. VI. 7.

Jelentem, hogy Esterházy Mária, 76 éves bécsi lakos, osztrák állampolgár egy hétig nálam lakott.Ezt a valóságszeletet a művészet ekképp párolta le [(696.): Miután Mária-Polixéna-Erzsébet-Romána, mindközönségesen a Mia tant', kivándorlási útlevelet kért és kapott, időről időre Bécsből csapott le ránk rokoni látogatás formájában. (…) Mert a látogatás valahogy őket (a szülőket) is ellenőrizte, hogy talán jól *tartjuk-e* magunkat ezen az ellenséges terepen, hogy áll-e még a vár.]

A szöveg sejtetni engedi, hogy áll. Illetve, hogy nincs is vár, a kérdés bugyuta, de azért áll. Szóval hogy „azért" van valami, ami tisztán, fényesen megmaradt. És mintha azt is mondaná, hogy ez általában is így volna, nemcsak a szűk családtörténetben, hanem az országét illetően is. Ez nem igaz. Ez így a szokásos magyar öncsalás. Az öncsalás lényege azt hiszem az, hogy a rémségeket mindig mások követték el, a németek, az oroszok, a nyilasok, a kommunisták. Mi egyrészt nem tehettünk mást, másrészt amit lehetett, megtettük. Ez nem szabad, felnőtt ember beszéde. A fasizmus is, a kommunizmus is jobban átjárt minket, mint ahogy arra gondolni szeretnénk. Éppen hogy nem kollektív bűnösségről beszélek, hanem az egyéni felelősségről, mert csak az teremthet bármilyen közösséget. De hát nem mindenki apja volt besúgó! Nem hát. Éppen erről beszélek. Mert az se igaz, hogy senkié se volt az. Nem igaz, hogy kizárólag a besúgók apja volt besúgó, hogy volna

erre egy külön halmaz… Nem. Az enyém az, a tiéd nem. Ezért írom ezt. [Nem ezért írom; azért írom, mert nem tehetek mást.]

Egyébként a jelentés operatív szempontból értéktelen.

1962. VI. 21.

P. J.-éknél; I. mindkét kezét elvágta, mert elcsúszott a lépcsőn, s a tejesüvegbe tenyerelt. Nyilván ivott, jegyezné meg rosszindulatúan anyám. K. pedig be lett vonva a gépelésbe. Kívülről mi látszik? Egy készséges, egy bajtársias pali.

Júliusban ügynök nem jelentett, <de megjelent Déry első 1956 utáni publikációja, az Új Írásban. És még Ruanda és Burundi is függetlenné vált. Augusztus 5-én meghalt Marilyn Monroe, rá két napra megtudjuk, hogy> az ügynök és K. M. közötti kapcsolat egyre barátibb, de az a véleményünk, hogy ez bizalmas jellegűvé nem tud fejlődni. Ennek objektív okai vannak. Nocsak. Mi úgy gondoltuk, hogy ő bárkit röptében… Elvileg, persze. Magyar, keresztény férfiideál: családja támasza, asszonyához sírig hű, és mindenkit megkúr, ki mozog. Mert a kihagyott pinákat a túlvilágon mind az orrára húzzák. Ez már lehet, hogy ősi, pogány hagyomány. Izgi tradíciók. És akkor a jus primć noctisról még nem is álmodoztunk gróf gyanánt (489. o.). Már a fasza is az övék, a mitikus „apám fasza”. [Most itt fölálltam és járkáltam röviden. Előbb egy kicsit szenvedtem, aztán azj. e., hogy ennek vajon van-e következménye az én farkamra vonatkozóan. Ezen aztán röhincsélek itt magamban. Jó, hogy senki nem hallja, senki nem látja. Példás „nem mondhatom el senkinek, elmondom hát mindenkinek”-helyzet.]

A jelentésből kitűnik, hogy K. lakásán osztályidegen személyek járnak bridzspartik címén. Ez a körülmény ellenőrzött, mivel más ügynök útján is tudomásunkra jutott. Itt van még egy szép félmondat, egy eltűnőben lévő kultúráról: „fiúsították”, azaz hogy bridzs közben csak a bridzsről szabad beszélni. <9-én meghalt Hermann Hesse, ez nem sokat változtatott az ország állapotán.

1962. VIII. 16.

Ezen a napon az MSZMP KB határozatot hozott „a személyi kultusz éveiben a munkásmozgalmi emberek ellen indított törvénysértő perek lezárásáról”. Kizárták a pártból Gerő Ernőt stb., tizennégy volt ÁVH-s tisztet és a szovjet emigrációban élő Rákosi

Mátyást, az ügynök pedig ifj. K. M.-ről készített jellemzést, korrekt, érző munka.> Meglátásom szerint jó családi életet él. (…) Nem az a typus, aki siránkozik az elveszett javak fölött, hanem szakképzettségét gyarapítja, igyekszik családjának megteremteni az életlehetőséget. (…) Külföldi kapcsolatairól csak kérdésre, s akkor is keveset beszél. (…) Különösebb szenvedélye nincs, motorozni és bridzsezni szeret.

Az eredmény mégis az, hogy minden lehetőség adva van a kategórián belüli felderítő tevékenység kifejtésére.

1962. VIII. 30., X. 4., X. 8.

Kuszált írás, nem párhuzamos sorok stb. [Szegénykém. – Most megint megsajnáltam; ott, amikor másoltam, akkor már nem, akkor szenvtelenül néztem az ügynök vergődését. –E. j.: ha élne, akkor vagy meg kéne ölnöm (de ez úgy hangzik, mintha egy link regényből volna, és egyébként is, már azt is nehéz elképzelnem, hogy engem megölnek, nemhogy én ölnék, bár apám kétségtelenül javítja a fantáziámat), vagy most kezdődne a megbocsátás lassú, hosszú, nehéz processzusa. Az áruló megmentése. Az lenne az életem. Már ha persze megengedné. Mert nem biztos ám, hogy az áruló gyönge is, hogy gyámolításra vár. Tessék, máris el tudom képzelni, hogy megöl.]

Sz. Á. elmondja, hogy az utolsó vizsgáját nem fogja letenni, mert annak egyik tárgya, illetve az arról szóló tankönyv Illetve! Hihetetlen és ijesztő és nyilván szükségszerű ez a normális precizitás ebben az abnormitásban! merőben ellenkezik az ő szakmai felfogásával. (…) Megmondtam Sz.-nek, hogy nézetem szerint túl mereven fogja fel a dolgokat.

Sz.-szel beszervezési jelöltként foglalkozunk. (…) Ez a körülmény arra figyelmeztet, hogy alaposan tanulmányozzuk Sz. jellemét és beállítottságát.

[A., B., C., D.] és P. I. férjhez ment egy mérnökhöz. Valaki más meg elmondta, hogy férjének gyakran vannak szinte hiszterikus rohamai és erős fejfájásai. (…) Abban állapodtunk meg, hogy hamarosan újból eljövök mert persze a férj a feladat kisfiammal, akit ezúttal is magammal vittem.Kisfiammal: elhányom magam. Melyikőnk lehetett az? Már mindenki iskolás.

Megjegyzés: Az ügynök eddigi adataink szerint hozzánk őszinte. Problémák nála egyéniségében merülnek fel. Félénk (?), kezdeményező– és kombinatív-készsége alacsony színvonalon áll. Alapos és rendszeres foglalkozás alapján ezen hiányossága csökkenthető. Családi körülményei gátolják az eredményesebb munkában. <Szuszogok itt már egy ideje. Tegyek megjegyzést, ne tegyek… Az úttörő ott segít, ahol tud. De mi nem is voltunk úttörők.> (…) Szükséges volna a rendszeres ellenőrzése, egyenlőre megfelelő ügynök hiányában erre lehetőség nincs. A jövőben erre lehetőség mutatkozik, s ennek alapján az eredményes stb.

<*1962. X. 11.*

Összeült a Vatikáni Zsinat, az MSZMP KB kibővített ülésén „pártszerűtlen viselkedése” miatt valamennyi pártmegbízatása alól felmentették Marosán Györgyöt.>

1962. X. 18., XI. 4., XII. 13.

P. I. megkérdezte, mit tudok a Marosán ügyről. Én kitérő választ adtam (kongresszus előtt a helyzet tisztázása), mire azt mondta, úgy hallotta, hogy Marosán beadványában nehezményezte, hogy a gazdasági élet vezető posztjain sok a zsidó. Én ezt nem találtam valószínűnek, s úgy láttam, ő sem hiszi nagyon.

Még beköpte K. M.-et, hogy pénzben pókerezik és rendszerint veszít; épp nemde be akarják szervezni, de az elmúlt hetekben a BM az anyagát átkérte azzal, hogy idősb. K. M.-et nyugatról haza akarják csalni, s ezért a beszervezésről bizonyos időre álljunk el. Rendben, álljunk. K. M. elmeséli ügynöknek, hogy egy angol cég nyitna itt egy képviseletet, melynek ő és egy Csanádi nevű ismerőse (véletlen névazonosság) lenne a tagja. Cs. volt katonatiszt, lakik Leányfalun, aki, tudjuk meg Lengyel megjegyzéséből, szintén zenész, a BM ügynöke. Valamint az angol érdekeltség felállításával kapcsolatos körülmények operatív érdeket takarnak.

Ahová nyúl az ember, genny. Ettől még magától értődőn igaz, hogy „egy nemzetnél sem vagyunk alávalóbbak”. Ami szerintem nem is állítás, annyira magától értődik. Nincs alávalósági rendezés a nemzetek halmazában. Alávalóságok, azok vannak.

Az ügynök kikérdezés alapján jellemezte E. B.-t. Jelenleg Sz. H. szoros barátja. Sz. H. személyét ügynök-jelöltként tanulmányozzuk.

Lassan több az ügynök, mint a megfigyelt.

Az ügynök külföldre szándékozik utazni. Ezért kapcsolatait leirattuk vele.

Meg egy rövidke jelentés, hogy az angol érdekeltségű vállalatból mégse lesz semmi.

[Tegnap dedikáláskor (lehet mondani) a szokásos, öreg hölgy. Hogy ismerte apámat. És nagyon hasonlítok rá. (Szerintem sajnos nem nagyon; ha ezt mondják, abba bele szoktam pirulni, úgy veszem, mint egy kitüntetést, úgy veszem, mintha azt jelentené: uram, ön szép, sőt még többet: te egy szép férfi vagy. Na ja.) És hogy mi már találkoztunk, mert apám egyszer bevitt minket, gyerekeket a Nemzeti Bankba. És azt akarja nekem elmesélni, hogy előtte a Kerbankban dolgoztak együtt, és akkor őt elbocsátották, és valahogy épp másnap déltájban összefutott az utcán apámmal, és szükségét érezte, hogy megmagyarázza, mért van munkaidőben az utcán, hogy ő nem lóg. A maga édesapja szótlanul hallgatott engem, aztán halkan azt mondta: Szóltam én egy szót is? – Hallom, mert ismerem, mert emlékszem, ezt az elbűvölő, csipkelődő és vigasztaló férfihangot. Dedikáláskor azt írtam a Harmoniába: Esterházy Mátyás fia. Odaírtam a dátumot is, abszolútö, hogy legyen dokumentálva, mikor – miket tudván – írtam.]

<Tegnap este megkérdeztem Göncz Árpádot, mikor szabadult a börtönből. Mért kérded? Kell. Napra pontosan. Arra nem emlékszem. Augusztus, valamikor augusztusban, 1963-ban. Ugyanitt J. azt kérdi tőlem, azon a könyvön dolgozom-e, amire vonatkozóan fogadtunk. Nem emlékszem, miben is fogadtunk? Hát hogy sírni fogok, ha olvasom. Ja, persze. Igaz, úriember biztosban nem fogad. És mi volt a tét? Valami nagy vacsora. Ó, egy vacsorával boldog leszel, hogy megúszod. – Mért beszélek így, ki tudja?!>

Gittának a minisztérium portáján tréfálkozva a portás: Engem nyugodtan át lehet világítani, én nem vagyok III/III-as. Lehet, hogy ez tud valamit?, tréfálkozik G. Ad notam: Hogy vagyunk, hogy vagyunk? tréfálkozik Rákosi elvtárs. Jól vagyunk, jól vagyunk, tréfálkoznak a parasztok.

<*1963. II. 24.*

Mátyás napján megtartották az országgyűlési és tanácsválasztásokat: a szavazók 98,9 százaléka a Hazafias Népfront jelöltjeire adta voksát.

1963. III. 21.

Az új Országgyűlés alakuló ülésszakán Kádár János bejelentette az általános amnesztiát. (De nem volt általános.)

A Beszélő években olvasom Kozák Gyula az évi „beszámolóját”, elmeséli, hogy 63 januárja és májusa között nyolc-tíz alkalommal keresték meg a BM-től, hogy legyen besúgó. Ígértek neki pénzt (de szükségleteihez mérten éppen elegendő volt neki), zsarolták anyja állásával (aki azonban kistisztviselőként lejjebb már nem nagyon kerülhetett), megfenyegették, hogy kirúgatják az egyetemről (hálás lett volna érte). „Igazán erős érvük nem volt. (Fölidéztem magamban Büky Isten kiáltványának utolsó sorát – Picsába el, aki fél! –, s nem féltem.)” Aztán még elmondja, hogy a bőrkabátosok első megjelenésére fölkereste filozófiatanárát, akinek a férje „valahol a pártközpontban regnált, és elpanaszolta a szervek zaklatását. Ez a remek asszony a sírásig felháborodott, és akcióba kezdett. De neki is majd fél évbe telt, amíg eredményt ért el.”

Az a kis, könnyű társadalmonkívüliség, melyben a családunk élt, s melyet én is érzékeltem, mondjuk, piarista diák koromban, olykor a függetlenség érzetét adta, azonban kiszolgáltatottabbá is tett. Apámnak se gyakorlatilag, se elvileg nem lehetett senkije, akinek *szólhatott* volna. (Persze 63-ban már igen – de ezt csak a tréfa kedvéért említem.)

1963. IV. 2.

Megszűnt a tanulók származás szerint kategorizálása (MSZMP PB határozat).>

1963. V. 23., VI. 6., VI. 14., VI. 20., VII. 3., VIII. 16.

[Eddig négy jelentés. Bizonyos Tóth őrnagy az új tartótiszt.] Feladatom volt, hogy Bécsből látogatóba jött nagynénémmel beszéljek. Feladatom volt, hogy levegőt vegyek. Feladatom volt, hogy hugyozzam. Feladatom volt, hogy a vasárnapi misére elmenjek. Feladatom volt, hogy fiam házi feladatát ellenőrizzem, őt tehetségében megerősítsem, majd ezt követően érzelmi életének kiegyensúlyozása végett feje búbjának bevonásával őt

megsimogassam. Feladaton kívül fiamra jókedvűen rámosolyogtam, na, pupák!, mondtam, mire ő boldogan vigyorgott.k[A kurva életbe.k,kSzipogok itt, mint az anyám öreg korában. Megyek zsebkendőért.]Bécsben az a hír járja, hogy Mindszenty Rómába kerül a Vatikánba. Sz. Á. útlevelet kapott. Hm.

P. I.-ék nyaralnak, így momentán besúghatatlanok. Át a szülőkhöz, kis provokáció Mindszenty tárgyában, hogy vajon elmegy-e Rómába. P.-né szerint az bizony mindenkinek csak jót tenne, deamilyen nyakas, csökönyös természetű… (Ez általában Kádár-kori katolikus véleménynek tekinthető. Mára a problémás M.-ből a hős M. lett.)

Nyugaton élő ismerősök névsora Mary nénitől Irmikén át Kázmér bácsiig. *Igazán* kínos. Csak vihogok itt magamban, magam alá.

Előzékenyen elmagyarázza a rokonsági összefüggéseket, D. GY. = D. B. fivére; D. Gy.-né = ifj. H. I.-né, E.-Gy. grófnő. Elképzelem, ahogy ezt értelmezik, memorizálják a rendőrőrsön. Röhögnek, és milyen igazuk van. Na, Janikám, ki volt a K. gróf féltestvérének a kuzinja? A kuzinra kezdtek el röhögni. Egyszer csak megszűntek politikai zsernyákok lenni, hanem fiatal férfiak, munkások, nép lettek. <Ezen a napon, amikor dőltek bent a röhögéstől, június 23-án Moszkva és Washington megállapodott arról, hogy a Kreml és a Fehér Ház között „forró drótot”, azaz állandó, közvetlen kapcsolatot létesítenek.>

A rómaifürdői hévmegállóban (gondolom a restiben) felvetettem a kínai-szovjet vita kérdését. (…) A kínai üggyel kapcsolatban az alábbi két viccet kihúzva, más írással: két féle dolgot hallottam: Mik a kínaiak? A szocialista tábor levelező tagjai. – Mivel foglalkoznak a szoc. teoretikusai? A szoc. országok békés egymás mellett élésének téziseit dolgozzák ki. Ez a fontoskodó fasz volna az apám?

A Fuvaros fn. ügyben kell T. I. után menni. Jó, hogy már nem Fuharos.

…használja fel azt a tényt, hogy H. kezelőorvosa volt öccsének. Ki fogja használni.

B. E.-ről, aki beteg [ügynök az ügynöknek nem vájja ki a szemét]: Beteg, megtört ember benyomását keltette. Értékelés: (…) Feladatát abból a célból kapta, hogy ezen keresztül ellenőrizzük „Magda” fn.

ügynököt, aki áprilisban pihentetve volt. Az üldöző üldözi az üldözöttet, ahogy a nagy Heißenbüttel mondja, megnézni pontosan. [Nézze meg az olvasó.] Egymást figyelik. Ezek.

<Göncz Árpád kijött a börtönből.>

[Néhány napot mászkáltam. Virágvasárnap Rómában, pápai mise. A bíborosok színes vonulása, a sok ezer hívő, a férfi kórus tiszta, szárnyaló hangja, a bazilika lenyűgöző homlokzata, hatalomnak, tudásnak, hagyománynak a letaglózó ereje, s középen az a ferde, beteg, kicsi test, a pápáé, amely egyszerre erősíti és egyensúlyozza ezt a nagy színházat. Szeretek Rómában lenni, úgy érzem, hogy katolikusnak lenni jelent valamit. Ott állva azj. e., nem szívesen volnék itt most protestáns. Illetve: hogy milyen nagy bátorság kellett és kell ezzel bármikor is szembeszállni. Mert nem egy elmeszesedett, bürokratikus hivatal látszott, hanem sokkal inkább ennek a „verziónak”, ennek a katolikus ajánlatnak a komolysága.

H.e. j., hogy a pápa szinte egyidős a papámmal, illetve ígyj. e.: az apukámmal. Arra gondolok, hogy őszentsége is meg fog nemsokára halni és majd találkoznak. Segíts az apukámnak, mondom félhangosan, és csorog a könnyem, szipogok, törülgetem. Sok vallásos őrült van itt, egynek látszom közülük. A száradó könnytől megfájdul a fejem. Az Úrfelmutatásnál arra szuggerálom a tömeget, hogy most mindenki a papámra gondoljon, és imádkozzék érte. Kicsit meg vagyok hatódva magamtól. Előttem a földön egy meleg pár ül, acsarkodva, sziszegve veszekednek valamin, ahogy a házaspárok szoktak (tudnak). A pápa alig bírja tartani magát, a nyelve se forog rendesen. Olyan, mintha ő volna a világ közepe. Nézem a bíborosok arcát. Azért köztük sincs kevesebb hívő, mint csak úgy az utcán.

Kis társasággal meglátogattuk (Rómában) apám régi barátját is. Belépve a lakásába szinte köszönés helyett mondja vagy inkább magyarázza a többieknek: Nincs ember a földön, aki annyit szenvedett volna, mint az ő – itt rámnézett – édesapja. Nem tudom, mért mondja, de hálás vagyok neki, arra gondolok, jól jön ez még.]

2000. május 26., péntek

Fölkelt a Nap (előbb, mint én). Tegnap Déssel Szombathelyen. Jó. Mindenki szereti és tiszteli a papámat. Dés szaxofonozásában van számomra valami tisztán etikai. A munka etikája? A figyelmességé? A komolyságé? Szellemi szigor. Kényelmesen ringunk az autójában, mintha hajóznánk. Hajózgatnánk. Mintha volna időnk, nyugodalmunk. Két barát a dunántúli óceánon. Egyszer csak azt mondja: meg ezek a senki besúgók, épp ezek tépik a szájukat most már nép-nemzeti alapon. Most nem dobbant meg a szívem. Ebben a csöndes ringásban olyan magától értődőnek látszott, ami magától értődik: ha azt mondjuk, és azt mondjuk, hogy az egy rossz rendszer volt, amely lehúzta, megalázta, széttrancsírozta az embereket, akkor ez *ránk* is vonatkozik. Hisz az lehetetlen, hogy ez mindig csak másokra vonatkozzék, akárkik vagyunk is „mi”. Ezt persze elvileg mindig is tudtam, csak talán túl nyugodtan tudtam. Hogy vonatkozik persze, még ha konkrétan „mi” tisztességesen viselkedtünk is. A „vonatkozás” az mindig konkrétabb, valóságosabb. Ennyire konkrétra nyilván nem számolhattam.

Mintha apám volna az ország metaforája.

Csak úgy beesek ide a Hivatalba, akár egy szövőnő hajnalban a Lenárugyárba. (Lebontották.) Este érkezem haza, még az újságot se tudom kézbe venni, már alszom, és jövök. Annyira boldog volnék most – könyvtől ilyen hosszan még sose –, hogy az túlzás volna. De ez a napi kavarás a szarban (apámban), férfiasan gyeplőz… Még így is marad bennem ujjongás, fáradt nyugalom. A kivagyiságból meg annyi, hogy ha interjúban megkérdezik, min dolgozom, hetykén azt vágom oda: Semmin. Jó érzés. Az a kicsi hibája van, hogy nem igaz: ezen dolgozom.

Go.

1963. IX. 14., X. 10., XI. 6.

Feladatom volt P. I.-t fölkeresnem. A margón más írással, mint egy szigorú, de segítőkész magyartanár: Miért, mi célból? Írjuk ide pontosan.

A beszélgetés vontatottan ment, mert nevezett nyakkendőket festett. Ügynök a történetírás mikrorealista vonulatához fog tartozni, cseppben a tenger stb. Egyébként kiderül, hogy a tavasszal elutasították ügynök útlevélkérését; sajátos.

J. M. után kajtat, többször hiába, végül a Kárpátiában találkoznak. Szerethette a Kárpátiát (698.).Megkértem, nézzen utána olyan monográfiának, ami Esterházy vonatkozással bír, hogy gyerekeimnek a tananyagon túlmenő felvilágosítást adhassak. Hát hogy nem sül le a bőr a pofájáról! (Kis szünet. Ilyen komplexen hazug mondatot már régen olvastam. Tiszteld apádat s anyádat. Tisztelem.)

Hogy majd Bécsben kikkel fog találkozni. A Hírszerzés és a Kémelhárítás is érdeklődik. Aktuálisan a Dunakorzóbeli társaságot kukkolja, két naponként ott ül, senkit nem ismer, arcokat jegyez meg.Hangosan diskuráltak, de nem tudtam kivenni, miről. (…) Ránézésre ún. régivágású úriembereknek néztek ki. Akárcsak te. A jelentés megerősíti azon adatunkat, hogy a D. eszpresszóba összejárnak volt horthysta elemek. Megjegyzés a margón más kéztől: Jelentés nem erősíti. Valóban. A helyzet felmérésén kívül egyenlőre a társaság tagjaival nem köthet ismeretséget.

10:30–12:30 Az elején, nagyon-nagyon régen, még sajnáltam volna, mennyire szétszedik a napját. Már nem. Ez a napja. Mihez képest volna ez szétszedve?

Megkapta az útlevelet, J. M. kérésére Széchenyi Zsigmond Ünnepnapok című könyvét stb. Ügynök nov. 7-én Bécsbe utazik. Evvel kapcsolatban lett a BM III/II-2b. alosztály és a III/d. csoport részéről eligazítva. [Izgatottan lapozom a Történeti Hivatal évkönyvét, hogy ezek kik. Ez bizony az elhárítás. Lassacskán kémmé avanzsálunk. Innét látszik, hogy diktatúrában a kém nem tisztességes foglalkozás, elvileg se lehet az.]

Megint megijedek egy belépőtől. Gyáván pakolom az asztalomat. Újra meg újra elámulok, hogy ennyi gyávaság legyen egy emberben, és éppen bennem! (Remeg a kezem, hihetetlen.) [Bizonyíthatom: alig tudtam a fentieket elolvasni.]

[Olvasom K. S. (bácsi) interjúját az ő ügynök múltjából. Szegényke. Azt hiszi, tényleg nem hibázott. <Most utólag kihúztam a nevét.> Nem összemérhető az apámmal, alig jelentett és az se használható stb. Istenem, de jó, hogy meghalt (édesapám). Könnyebb szégyenkezni, mint az ő arcán látni a szégyent. Könnyebb imádkozni érte, noha imádkozni nehéz, mint üvöltözni vele vagy

megvetően hallgatni. De azt már nem gondolom, hogy halt volna meg, mielőtt beszervezték! Mert ez ugyan a világ általános erkölcsi állapotának jót tett volna, de én meg a testvéreimk– szóval olyan sok jót kaptunk tőle.ö<k, sőt ez már a levonat>]

<*1963. XI. 22.*

Lelőtték Kennedyt.

1963. XI. 30.

Átadták Budapest első, korszerű aluljáróját az Astoriánál.>

1963. XII. 27.

Hosszú, nyolcoldalas beszámoló („csitt, apátok dolgozik”; megjegyzem, ez most is el-elhangzik ebben a házban) a külföldi útról. November 7. és december 19. közt volt kint; erre nem emlékszem, hogy ilyen hosszan.

Precízen leírja, kivel találkozott, D. O., kinek felesége S. Zs., lakik és így tovább, nekem a gyermekkorból ismerős, szinte mitikus nevek, Schwarzenberg, Croy, Revertera meg persze Esterházyk. Feladata volt J. F.-ről jelenteni, de nem tudott találkozni vele. Fémkereskedelmet folytat, szocialista országokkal is. Állítólag több ízben járt Moszkvában is, ahol egy nagy szovjet személyautót kapott; ezt viszont Bécsben hónapokig a garázsban tartotta, mivel az ún. „Osthandel”-t az osztrák kereskedelmi körök nem jó szemmel nézik, társaságban meg épen ettől a következetes egy p-től mindig elérzékenyülök nem „illdomos” téma.

Ahol csak megfordultam, mindenütt nagyon szívesen és örömmel fogadtak. Ez a hang (már) erről az oldalról szól. Szinte mindenki érdeklődött a jelenlegi magyarországi helyzet felől, a valóságnak megfelelően feleltem. Eléggé zseniális mondat, s azt hiszem, nem is hazudott. Arra a visszatérő kérdésre, hogy lehet-e nyugodtan ide jönni, ez volt a standard válasza: a magyarországi beutazási engedély egyben garancia a kiutazásra is. Aforisztikus.

Emigráns szervezettel nem került kapcsolatba, volt Ehringben Kázmér bácsiéknál (bocsánat!). A közelben lakott bizonyos K. F. F. vezérkari tábornok, azonban rokonaim úgy vélték, talán „okosabb”, ha nem találkozom vele, mivel már előfordult, hogy mo.-i megbízásból figyelték. Ez érdekli Tóth őrnagyot.

<1964: épül-szépül a felejtés békebeli országa, beindul A Tenkes kapitánya tévésorozat, és másfélmillió turista lépi át az országhatárt, a konszolidáció éve (hatvan millió dollárért búza az USA-ból!), amelyet majd Hruscsov megbuktatása bonyolít.>

1964. I. 3.

Már hét éve szolgál.E. j.: bő kilenc évig írtam a Harmonia cælestist. Érdekesen ugrál az agy.

Részletesebben leírja a J. F.-ügyet, öt oldal, munka; hosszan a feleségnél tett látogatások, C. A. ügynök gyermekkori ismerőse. Kis novellisztikus betét: A földszinti épület kert közepén fekszik, előtte kb. 10x5 m-es fürdőmedence. Az előszobából nagy szalonba érünk, melynek kút felőli oldala üvegezett. Az előszobában háztartási alkalmazott cseléd vagy szobalány annak a neve, kedves kolléga!vette el a kalapot-kabátot. Állítólag J. a menekülttáborban olcsón tekintélyes forintmennyiséget vásárolt fel. Mások szerint csak „ügyes üzletember", s az emberek irigyek. [A filológiai álpontosság kedvéért: most nem látom, hogy ez a jelentésből való mondat-e vagy az én összefoglalásom.]

Mégiscsak beszél az emigrációról, a veszekedő csoportokról, 45-ösök kontra 56-osok. Azonban még azonos elvi plattformon lévők között is politikai frázisokba burkolt kenyérharc folyik, nevezetesen azért, hogy ki bírja az amerikaiak kegyét (értsd: pénzügyi támogatását), s ha az USA felől olyan szelek fújnak, készséggel felajánlják szolgálataikat egy korábban szidalmazott csoportnak. Szép mondat, tiszta, akar valamit, és azt el is mondja.

Még négy oldal D. B.-ékről (ezt a nevet is sokszor hallottam otthon), ahol a feleség a Szabad Európánál gyors– és gépíró, havi 1000 DM plusz 100 DM lakásmegváltás. – Ezer kartács. Mondtam neki, hogy ismeretségi körömben nem igen hallgatják a SzER adásait, azt felelte, hogy máshonnan is ilyen értesüléseket kapnak. Mindent elmondani látszik, amit a tárgyról tud.

K. lép hozzám, mutatja a dossziéját, amelyből dolgozik, érdekes. Viszonozni nem tudom, noha az enyim is érdekes. <Szürke, szétmálló, félelmetes kelet-európai világ, hallom e pillanatban a rádióból.> Mondom, olvasván ezeket a szövegeket, Shakespeare tényleg szürke realista. Figyelmeztet, hogy azért itt erősen

érvényesül egy hazug nyelvi közeg, amit a zsaruk tesznek rá. A valóság szoftabb. Igen, igen, van ez a felstilizált, de valójában tényleg csupán semmitmondó kisszerűség, azonban az árulás az árulás. Annyit mondtuk, hogy a Kádár-korszak egy takony, amögött mégis ez van, ez a sok eltört gerinc, élet, sors.

Kicsit emeltebb stílben beszélek, mint a társalgásunk alaphangja. Végig az arcába nézek, rögzíteni akarom a pillantását, nehogy a dossziéimra pillantson. Érdekes ez a félelemben gyökerező hülyeség, mein hülyeség. K. komolyan bólint. Még megemlítette T. G. Ash könyvét, mint elolvasandót, és hogy le is kéne fordíttatni.

<Elolvastam, tényleg szép könyv. Szép angol könyv. Ash persze nemcsak angol, hanem Ash is, de megmutatja azt az angol fiatalembert, aki a hetvenes évek végén két Berlinben él, s igyekszik ezt a neki többszörösen idegen világot a saját koordináta-rendszerében elhelyezni. Ash aztán beszél spiclikkel meg Stasi-tisztekkel, nem maszatol, de akarni csak egy dolgot akar: megérteni. *Ha* angol volnék, nem ilyen könyvet írnék, mint ez.

Bár erre a „ha”-ra lehetne a Weöres-verset citálni: Ha a világ rigó lenne, / kötényemben ő fütyülne, / éjjel-nappal szépen szólna, / ha a világ rigó volna. / De ha a világ rigó lenne, / be se férne kötényembe, / kötényem is honnan volna, / ha egész világ rigó volna.

Mintha Ashnek mégis volna köténye. És akkor nyilván, a közhelynek megfelelően, négyszáz éve nyírja s öntözi.>

1964. I. 17.

6-án, 14-én, 16-án 17 és 19 óra közt a Dunakorzóban leselkedik, kevés eredménnyel, 12-én vasárnap fél 11 és fél 12 közt az Imbiszben. Vajon milyen „óhéber dumával” jött el vasárnap otthonról? Az Imbisz a Körút és az Üllői út sarkán van (volt, utánanézni). Ott találkozott Roberto és az „én” is. Ez csoda, véletlen vagy tudatalatti? Eddig nem sokra becsültem a tudatalattimat.

Feladat: Az Imbisz presszóba menjen el szerda és pénteki napokon, valamint vasárnap délelőtt, lehetőség szerint a társaság közelében foglaljon helyet. Ügyeljen arra, hogy feltünő magatartást ne tanusítson. Vigyen magával fordítási anyagot abból a célból, hogy ne tűnjön fel a társaságnak, hogy egyedül ül, és nem foglalkozik

semmivel. [H. e. j.: Uram, irgalmazz! – Igaz, Nagypéntek van, onnét is eszembe juthatott. Most például apám szempontjából kifejezetten előnyös volna Isten létezése. Ő őszintén megbánná tettét, az Úr pedig megbocsátana, kis átmeneti tisztítótűz, aztán irány az ég alja, a mennyország. Vagy nem bánna meg semmit, vagyis lázadna Istene ellen, és nagy robajjal elkárhozna. Mindenképp rend volna és igazság. A legegyszerűbb az volna, már bocsánat, ha én volnék az Isten, kétséget kizáróan több legyet is üthetnénk egy csapásra.] Egyelőre csak megfigyelést eszközöljön. Megjegyzés: Célunk az, hogy „Csanádit" az „Összejárók" fn. jelzésbe kombináció útján bevezessük. Körmönfontolunk.

Dél van, el kéne mennem, találkozóm van S.-sel, de nem merem itt hagyni az asztalomon az irataimat, hátha K. csak úgy belenéz, quasi természetesen, ahogy előbb én az övébe. Azt ő nem tudhatja, hogy ezek *ennyire* az enyémek. Mit csináljak? Kivárok.

1964. I. 31.

Az Imbiszről jelent, jelentése megegyezik Bánhidi fn. ügynökével, aki már be van építve. Ügynök az Imbiszben volt 24-én 18–19-ig, 26-án vasárnap 10:15–11:45 és 29-én 17–18:15-ig. Így érthető, ha akadozik a szolid, családi életvitel.

12:04: K. nem mozdul, pedig lejárt a félfogadás, én se. Figyelni már nem tudok. Úgy csinálok, mintha olvasnék, de csak arra várok, hogy múljék az idő. Megalázó. Vajon hány megaláztatás után kezdeném K.-t megutálni, s minden bajom forrásának tekinteni? A fiamnak (ha-ha: apámnak) mondom, hogy a menyem is értse.

S.-t nem régen ismerem, de erős bizalmat érzek iránta, öreg, bölcs barátnak tekintem. Hirtelen elhatározással „elmesélem" (elhazudom) neki, hogy van egy barátom, akinek az apjáról – minden előzmény nélkül! – kiderült, hogy húsz éven át jelentett az ávónak, illetve hát a rendőrségnek. (S. külföldön él, ezért is beszéltem neki könnyebben, gondolom.) Miközben a barátom számára erkölcsi mértékül szolgált.

És okkal, S., okkal! – Egész belefeledkeztem a szerepembe. Tanulságos. Valahogy így működhetett az apám is. Az élethazugság, ahogy a neve mutatja, bekebelezi az életet. – Mondd, hogy van ez?

Nem tudom, válaszolta a férfi egyszerűen, s ez olyan szépen, majdnem megnyugtatóan hangzott.

Remélem, hogy vége van. [Nem egészen látom, ezt mire mondtam. Hogy az ilyesminek? Vagy hogy a barátom apja már nem jelent?]

Ugyan, minek volna vége, hisz az emberi természetről beszélünk, nem?

Nem, a diktatúráról beszélünk.

Igazad van, bólint. (Természetesen neki volt igaza.)

[Azt írja születésnapi köszöntőjében Konrád, hogy milyen szépen tudok írni az apámról. Azt hiszem, ez igaz. Igaz is marad.]

2000. május 29., hétfő

9:06. De friss ma, E. úr (vagy írjam ki?, az volna következetes), köszön rám kedvesen egy munkatárs. Imbecilisen mosolygok, kukán, gyűröm vissza magamba a valódi mondataimat, hogy azért jövök korán, mert már túl akarok ezen lenni, mert már alig bírom. Félő, hogy még azt is mondtam volna, hogy asszonyom, ez nem egy leányálom. (Ebből németül Zuckerschlecken, cukornyalogatás szokott lenni.) Megyek egy pohár vízért, munkavíz, azt kellett volna mondanom, avval kiválthattam volna ezt a hülye vigyorgást, hogy másodlagos frissesség ez, asszonyom. Esetleg, hogy egy hajcsár a főnököm. Mondom is, kezemben a pohár vízzel, hogy közben már eszembe jutottak a jó válaszok. Ebben is maradunk; nem látszik, hogy gutírozná az erőfeszítéseimet. – Mit húzom itt az időt?!

Álmos vagyok, túl gyorsak a reggelek. Még ki sem nyitom a szemem, már szügyig árulásban.

Figyelmetlenül nyitottam ki a dossziét, pofáncsap megint az íráskép.

1964. II. 12.

P. I. útlevélkérelmét elutasították. Kérdésemre, hogy kiutazása esetén foglalkozik-e a kintmaradás gondolatával, nem-mel felelt, mivel családja itthon maradna. Ezt Tóth komplexebben látja:Feltételezhető, hogy P. foglalkozik a gondolattal, ha kijutna, úgy kint is maradna. Ezeknek jelenthet az ember, amit akar…

A találkozó helyén, az Alkotmány étteremben íratta vele Tóth a másikat, az Imbisz-beli társaságot.Feltűnt nekem, hogy bort ittak,

holott a társaság általában csak kávét szokott fogyasztani. Feltűnt neki.

Olvasván a következő jelentést, nagyokat sóhajtozok, és suttogom, a kurva életbe, a kurva életbe. Ahogy a csigák, járják össze a várost, besúgók, összekötő tisztek, húzva maguk után ezt az undorító nyákot. Milyen magabiztos dühvel írtam volt, hogy tán mégse mindenki besúgó vagy BM-tiszt, hogy voltunk kábé tízmillióan, *akiket ez nem érint*. Arra nem gondoltam, hogy az a „kábé" ilyen súlyos, nekem személyesen, de általában is. Tehát, függetlenül apámtól, nem igaz, hogy ez nem érint minket, csak annyi igaz, hogy kb. tízmilliónyian nem voltunk besúgók és béemesek. (Egyébként ez jó példa arra, hogy a nyelv gondolkozik: eredendően nem azt akartam írni, hogy „akiket ez nem érint", csak nem akartam megint a volt-ot használni. Azt hittem, lényegében szinonimát írok.)

Aljas, álnok. Még majd, szokásom szerint, megnézem a Szinonimaszótárt.

[Ma vagyok ötvenegy éves. Ő 1970-ben volt ennyi. Még zaftosan benne ebben az egészben. Mit gondolhatott magáról? Nyilván semmit: kerülte a *témát*. Mely az utcán hevert. A földön.

Valahol olvastam: „Az a felelős, aki választ. Isten nem felelős." Egész nap apám portréját rajzolom: egész nap a Szinonimaszótárt bújom – mintha a szokásos módon dolgoznék, szavakat keresgélek, rakosgatok, és, ha nevetséges is vagy giccses: jól érzem magam köztük –, az aljas, álnok szavak rokonait gyűjtögetem. Apám egy arca ez a szinonimasor. Mert az igazságtalan volna, ha fölírnám: Esterházy Mátyás, 1919–1998, és itt jönnének a szavak, melyeket a magyar nyelv aljasság ügyben kitermelt magából.

Lassan haladok, leírok egy szót, és mögéje képzelem az apámat. Mögéje *kell* képzelnem. Átkozott – apám. Istenverte – apám. Nem könnyű eljárás. Tehát minden szó mögé odateszem apám arcát, és (valamelyest) fordítva: elképzelem azt az arcot, amelyet a szavak kirajzolnak. Majd csinálok egy listát, hogy mely szavak azok, amelyeket el tudok fogadni az általam ismert édesapámra vonatkoztatva – – – – beszólt e pillanatban G., hogy fontos telefonom volna: egy számomra ismeretlen, igen ellenszenves pofát hallok

artikulátlanul üvölteni, hogy nem megyek sehová, semmiféle telefonhoz, és mért nem lehet engem végre egyszer már békén hagyni?! Itt lihegek. Sajátos. Kapar a torkom, nem tudtam, hogy egyetlen egy mondattól is be lehet rekedni. Most már ezt is tudom – – – –, lényegében tehát a Harmonia cælestis apjára.

Húsvétvasárnap a testvéreimmel. Vidám apatörténeteket mesélünk egymásnak, lényegében ők nekem. Hogy amikor álmában, egy vasárnap reggel, ráhúzták a vizes mosdókesztyűt a lábfejére, György és Marci, elkezdte őket üldözni. Annyi előnyünk volt, amíg megtalálta a szemüvegét. Skera a fürdőszobába (iszkiri, mondom én meg magamban), oda bezárkóztunk. Ő meg követelte, hogy azonnal nyissuk ki. Csak akkor, ha Papi megígéri, hogy nem bánt. Majd mindjárt megígérek én neked két egyformát. Akkor viszont nincs kinyitás.

Úgy hallgattam, mint egy mesét. És olyan boldogan mesélték. <k> Könnyesre nevettük magunkat. Közben én, mint egy gonosz boszorka, ismételgettem: Nevessetek csak, nevessetek, amíg még lehet. De kár, hogy ezt nem lehet másképp, olyan szívesen eljátszanám a jóságos bátyot, aki megvédi a kistestvéreit <k> minden rossztól.

Valaki azt mondta, hogy valaki, egy moral insanity, megtudta, hogy valaki róla talált valamit a Történeti Hivatalban, mert onnét valaki ezt neki, a moral insanitynek elfecsegte. Megint a rémület, hogy esetleg hamarabb kiszivárogna valami apámról, mint én kész volnék. De ha megfeszülök se tudok többet dolgozni. Elképzelem, hogy írna ez a moral insanity apámról. Jaj, ne. Legszívesebben megkérném azt a valakit, aki talált valamit, hogy ne ingerelje stb. De ez helytelen volna. Lesz, ami lesz, mert annak kell lennie.

Van ez a magyar (meg kelet-európai) történelemszemlélet, az önsajnálat évszázados dallama (és érzete!), hogy Mátyás királytól kezdve megy lefelé minden, konyul a história, és hogy mi, magyarok áldozatok vagyunk. Ez a mai napig kitart. Ebből a szempontból fontos az ún. aljas édesapám. Egzisztencia-bizonyíték arra nézve, hogy nem csak áldozatok vagyunk. Az árulókat is mi termeljük. Apám része a mi-nek, ezért szerencsés, hogy kész a Harmonia

cælestis, mert az épp ezt bizonyítja, így is tekintette mindenki. Egy közülünk, aki hordja a szenvedéseinket.

Egy kritikából: „…»édesapám« az áldozat pozíciójába kerül. Márpedig az áldozati szerep akarva-akaratlanul behatárolja az írói mozgásteret.” Akkor most lehet mondani: apámnak sikerült hihetetlenül kitágítani írói mozgásteremet. Köszönöm szépen, apám. (Egyébiránt tényleg.) Szerintem én nem tekintem az apát a HC-ben áldozatnak, de sok olvasó valóban szívesen vette így. Ezért is szerette a könyvet. Erre a szeretetre építve lehet rámutatni: nem áldozat vagyunk.

Forgách Andrásnál olvasom, idevág: „Apokrif: Az arcát senki sem kerülheti el. Azt a *bizonyosat,*amit jobb lett volna meg sem látnia.”

Vacsora L. Gy.-vel. Tetszik nekem apád. Az apád fényképe. Egy finom, elegáns úr, ugye. Egy tiszta lélek! Várakozón figyel. Már bólintottam hazugul hasonló helyzetben, de L.-t olyan közel érzem most magamhoz, hogy nem tudok mozdulni, csak nézek a szemébe. Vagy tévednék?, kérdi majdnem kajánkodva, úgy mosolyog a szeme, ahogy a Papié szokott volt. Mint aki úgyis tudja a választ. Majdnem megerősítem, nem, nem tévedsz. De moccanatlanul nézem tovább az arcát, s azt látom, hogy sírni kezdek. Magamra borítom a szalvétát, és nevetek magamon. Tényleg egyszerre sírok és nevetek, miközben L. bocsánatot kér. Közel vagyunk egymáshoz.ö

Azt mondja a barátom: Úgyse dolgozol most. De. Kell. Hát te hülye vagy. De, kell, sajnos.

Ez úgy érthető, mintha csupán munkamániás volnék, pedig ennél gigantikusabb és univerzálisabb „sajnos” nem létezik. Édesapám: sajnos. Fontos mondat az Esterházy család életéből.

Minden igazi műalkotás titkot rejt magában, mondják. Csak nem *ez* volt a HC titka? Ugye nem?]

<H. e. j., ahogy Gizella eleinte nem volt hajlandó leírni az orális közösülésre vonatkozó szót, kipontozta. Ne pontozgasson itt nekem, angyalom, aminek meg kell lenni, annak meg kell lenni, vigyorogtam. Később egyszer, a Harmonia ájult végmunkáinál, jókedvűen felhívtam, hogy van egy jó hírem, kihúztam, édesem, egy

leszopást. Telefon így még nem hallgatott. Ah, legyintettem, hát magának már semmi se jó!

Nemsokára viszem neki az első két füzetet gépelni. Ő lesz az első Gittán kívül, aki tudni fogja. Vissza fogja Maga még sírni azokat a leszopásokat, az emberi ösztön ezen szép, tiszta, fölemelő, szerethető ünnepeit!

Mit fogok neki mondani? Mert hát föl kell készítenem. Muszáj leszek fontoskodni! Figyeljen ide. Hadd fogjam meg a kezét. Valami rettenetest kell magára bíznom. Most még visszaléphet. Erre jóságosan nevetni kezd, kicsit fölényesen, mintha a mamám volna, oh, ezek a kölykök, soha nem javulnak meg, mind azt hiszi, körülötte forog a világ, így fog nevetni. Itt kéne mondani talán, hogy majd még visszasírja.

Erre elkomorulna, nem szólna semmit, de nem volna mérges. Sokat megenged nekem. Pontosabban mindent. De aztán a mindenről véleményt mond. Maga ugye olvasta a Harmonia cælestis című korszakalkotó művemet? Nevetve bólint. És ott van az a férfi, emlékszik rá, nézzen a szemembe, tudja, kiről beszélek… na…, és akkor kimondom. Ő meg hallgatna, szegény. Szerintem ezt elsőre nem is lehet elhinni. Majd kiderül.

Fogom a kezét.>

[Álmomban azt magyarázom apámnak, miközben ő kezemre teszi azt a nagy, súlyos apakezét, hogy az a jó, ha megírom ezt a históriát, ezt a szót használom, históriát, úgy mondom, mint egy gyereknek a doktor bácsi, ne féljen, nem fog fájni, ez a legjobb megoldás. Mint valami betegségről beszélek a „dologról”, amiről senki nem tehet, és ő a szenvedő alanya. Hogy a kezét az enyémre tette, az olyan erős, jó érzés, hogy föl is ébredek.

Nyolc óra van, gyorsan leírom (leírtam). Próbálok válaszolni arra a kérdésre, hogy milyen érzés vagy kedv vagy hangulat maradt bennem az álom után, de a jónak csak az *emléke* van meg, mostanra csak a fázás maradt, fázom.

Nézem nagyapám híres, jeges pillantását, amelytől, nemde, kővé váltak az emberek, ha rájuk nézett. És elgondolom a nagymamát, aki az egész világot szerette, részvéttel viseltetett minden teremtett lény iránt, de a személyes érzelmekről nem sokat tartott (és tudott).

Kérdésünk: ki szerette a papámat? Honnét kapott *melegséget?* Sehonnét. (A sorozatgyilkos, kinek nehéz gyerekkora volt.)

Egy a regényre vonatkozó olvasói levélből: „És köszönöm, hogy elmondtad: mi mindent kibír az ember.” – Nem, annyit mégsem bír ki.

O.-val hosszan az édesapjáról. Hogy alkoholista és egy egoista barom. És hogy ő semmit nem érez iránta, csak gyűlöletet. Ijedten hallgatom. De mégis, talán valami *személytelen* hálát legalább, hisz „érdemei, bárhogyis, elévülhetetlenek”. Nem, mondja szenvtelenül, inkább tárgyszerűen, mint hidegen, legfeljebb nem lennék. Épp egy kukoricatábla mellett mentünk el.

Megengedtem neki, nem tud magyarul, hogy belenézzen a füzetembe. Azt olvassa (mulatságos német kiejtéssel): Csanádi részére megszerezzük a szükséges jegyeket. Szörnyűséges mondat, hallom mondani magamat, nevetségesen fennhéjázva, akár egy gyerek. Játszom a tűzzel. De valahogy megnyugtat. A nap folyamán többször zavartan és számonkérőn megkérdi, miről szól majd a könyv, mert ez a féltudás most őt nagyon nyomasztja. Helyes – ezt nem mondom, hanem komolyan bocsánatot kérek, tekintse nagyszájúskodásnak. O. komoly, őszinte ember (nő).

W. apja, amikor hatvanéves lett, azt mondta a fiának, úgy mintha a nyári utazási tervekről beszélne: Úgy, most pedig csinálok egy másik gyereket, te nem érsz semmit. Amikor a nagykamasz W. hosszú hajjal stb. várt rá az orvosi várószobában, s az apja meglátta, magázva hívta be a rendelőbe, quasi letagadva az ott ülők előtt. Be lehetett volna tenni a jelenetet a HC-be.

M. N. meséli, hogy az apja koponyájával Sztálingrád alatt fociztak. Ez is kimaradt a könyvből. Vagy ajándékozzuk Günther Grassnak?

V. is mesélt egy apatörténetet, az is belefért volna.

Édesapámat furtonfurt követték. Rá voltak állva. Menjünk, mondotta egy reggel a legidősebb fiának, látogassuk meg X.-et. X. afféle fontolva haladó lélek volt, afféle kelet-európai gyáva, vagyis volt oka a gyávaságának, de az lehetett volna nagyobb is. Mikor megérkeztünk, apám tüstént figyelmeztette őt, hogy követtek minket.

Csak hogy tudjad.

Feri bátyám, ha Isten velünk, ki ellenünk?!

Apám ragyogva felkurjant: Hát mindenki! Mindenki!

Kolozsváron lelkes fiatal (és olykor kevésbé fiatal) emberek huszonhat óra alatt „váltott lovakkal” felolvasták az egész Harmonia cælestist. Nem „event” volt, hanem szép, komoly olvasás. És: apám a csúcsra ért, ez, ha nem is életének, de létének csúcspontja. Most gondolnak a legtöbben a legszebben rá. Jó érzés.

Egy kritika fölveti, mért láttatom az apát (a továbbiakban: apámat) 1956 után annyira elveszettnek (akit kitúrtak az életéből, egy született valaki, aki senki lett stb.). Hiszen az ember nem grófnak születik, hanem mint ember, s az élet önérték stb.

Nem lehetséges, hogy ha az élet ekkorát fordul, akkor… szóval, hogy apám megfeledkezett az élet önértékéről, és így nem tudott mit szembeszegezni a magányával? Vagyis hogy az embert az „emberiség” tartaná vissza a szörnyűségektől? Igaz volna, hogy az ember egyedül szörnyeteg? „Nem, Péterke, az ember jó.” Szóval az volna igaz, hogy a csillagos ég fölöttem, az erkölcsi törvény meg*köröttem?*

Reprezentál-e valamit apám bukása?

Azt írja B., hogy milyen figyelmesen üzent neki apám annak idején. Hát persze. Mindenfélét csinált „közben”, csak belül el volt rohadva. A regény ennek az ellenkezőjét állítja. Volt, aki javasolta, ne regénynek mondjam, hanem krónikának.

Akkor *tehát* mégis regény… Bár itt most bevallom, hogy mindezt már nem tudom követni. Éppen ezt a fiktív–nem-fiktív libikókát, a könyv egyik leghangsúlyosabb jellegzetességét. Mintha apám árulása elbutított volna. Ülök a májusi napon, enyhén fú a szél, ténylegesen ringat a fény, mellettem hangoskodva söröznek, én meg csöndben, elegánsan: buta vagyok.

Nem úgy kéne-e eljárnom, mint P. bácsi, aki miután megtudta, hogy egyik tüzértársuk spicli volt: hallgatott? Eltemetni magamban. Hallgatnék, finoman senyvednék, és tűnődnék a világ természetéről. Földolgozhatatlan, mondja P. bácsi gesztusa. Nem gyáva, védi a közösséget. Fel kell dolgozni, mondom én. Nem vagyok bátor, védem a közösséget.

De hát majd a szokásos differenciálatlanság lesz: hörgés vagy zokogás.

B.: A könyvből nem derül ki, hogy apád hitt-e Istenben. Valóban. És nem is tudnék rá válaszolni. Inkább nem. A vége felé? De ez lényeges kérdés volna. Egy hívő embert talán mégse penderíthetne ki a történelem az életéből.

Egy kritikából: „Szerzőnk nem engedheti meg magának, ráadásul éppen az apai példa nyomán, legalábbis nyugodt lélekkel, hogy ne legyen etikus.” A körülményekhez képest nyugodt a lelkem. Nyugodt és nehéz. Tényleg addig csácsogtam, amíg eléggé megnöveltem a káoszt.

Összegyűjtöttem a szavakat:

aljas apám, becstelen apám, nemtelen apám, aláváló apám – galád, gaz, hitvány – silány, csapnivaló, rongy, szemét, lepra, szarházi (gyöngécske vicc a nyelv részéről), utolsó, közönséges, mócsing, mócsing apám, tetű apám – csenevész, satnya, nyamvadt, beteges – göthös, nyavalyás, patológiás, perverz, rendellenes (milyen rend ellen éltél?) – természetellenes, abnormális, szabálytalan, visszás, paradox, ferde

– rendkívüli, szokatlan, különleges, extra, elsőrangú, példátlan, kivételes, kiemelkedő, előkelő (csak kezdik magukat összeszedni a szavak, hogy végre ráismerhessek az én szegény, jó apámra) – rendhagyó apám, szokatlan apám, idegen apám, furcsa apám, fantasztikus apám, mesés apám, ezt megismétlem: mesés apám, irreális apám (a reálisan létező irreális apám) – képzeletbeli, valószerűtlen, ábrándos, megvalósíthatatlan (igen, igen, de aztán mégis meg lett valósítva!;h. e. j.: Istenem, de lebaszna, ha élne!)

– életképtelen (lám, a nyelv azonnal reagál, pedig csak másolom sorba a szótárból), halvaszületett, lehetetlen – kitalált, fiktív (mindig mondogatom az interjúkban, de hasztalan), mondvacsinált, koholt, ráfogott, kieszelt apám, kifundált apám, költött apám, valótlan apám – alaptalan, megokolatlan, apám megokolatlan, indokolatlan, oktalan, légből kapott („édesapám, én Önt úgy légből kapnám”), megalapozatlan, a levegőben lóg

– hazug (ez tuti) – képmutató, farizeus, szemforgató, álszent, kegyeskedő, szentes, kenetes, ájtatos (amikor 70-ben kijött a

kórházból, akkor volt egy pár hónapos szentes, kenetes, ájtatos korszaka, mindennap reggel templomba ment és mindennap áldozott; és sose gyónt, ezt felháborítónak találtam <még mindig nem beszéltem az akkori kezelőorvosával, T.-vel, gyáván tolom magam elől, de már sokáig nem lehet>)

– igaztalan (Mit is jelent ez? Igaztalan apám: hogy nincs igaza, igazsága? A szótár szerint az igaztalan az irodalmias kifejezése az igazságtalannak – – – – ezer kartács!, mostk, pedig csak azj. e., hogy milyen *gyerekesen* jól elvagyok itt a szavak meg szótárak közt, és hogy ez milyen röhejesen romantikus és szentimentális elgondolás, mintha visszahúzódhatnék a szerszámaim közé, azonban a „gyerekes" szótól megnyíltak a könnycsatornáim, mert azj. e., hogy egy jó gyerek megvédi <k> az apját minden bajtólkkk; mehettem a fürdőszobába megmosni a pacsmagos pofám <stilárisan már túl sok a sírás, nem kéne> – – – –, az igazságtalan az az igazság ellen vétő, nem igazságos. És mi az igazság? Azt mondja a tudós könyv, hogy az igazság: valaminek az igaz volta, aztán a valóságnak megfelelő tényállás, vagy valamely közösségben kialakult erkölcsi eszmény, követelmény, valamint elavult, népies értelemben: igazolvány. Elég. Apám tehát igaz, amennyiben a valóságot híven tükrözi, amennyiben ő a valóságnak megfelelő tényállás, és annyiban igaztalan: stb.)

– álapám, látszatapám, műapám, pszeudoapám (a nyelv készséges, igyekszik csökkenteni a bajt, mintha volna egy igazi, tiszta, jó és valós világ igazi, tiszta, jó és valódi apákkal), hamis apám, fals apám, hamisított apám, talmi, utánzott, apokrif

– apokrif apám

– csalárd, huncut (a hundsfutból jön, kutyapicsa, finom rájátszás a Búcsúszimfónia darabomra), ravasz, kétszínű, alakoskodó, köpönyegforgató, kétkulacsos (régebben azt hittük, százkulacsos, vagyis, hogy *csak* iszik), csalóka, megtévesztő, csali, illuzórikus, csalfa, csapodár, csélcsap, kikapós, hűtlen (bólogatok, tanúja nagy időknek), megbízhatatlan, állhatatlan, komolytalan, kelekótya, szavajátszó, imbolygó, tántorgó (mintha a nyelv figyelte volna az öreget, ahogy jön haza; szegényke, még a nyelv is rá volt állítva – ezt

most eltévesztettem, nem szegényke, hisz általában ő volt másokra állítva), cseppfolyós, felelőtlen

– lelkiismeretlen, gátlástalan, tisztességtelen – gondatlan, trehány, hanyag – slendrián, nemtörődöm, könnyed, lezser, flott – légies, éteri, lenge, hajlékony, könnyű, fesztelen, elfogulatlan, felszabadult, kötetlen, intim

– titkos apám

– diszkrét, őszinte, igazszóló, egyenes, nyíltszívű, igaz (ennél jobb apát ki kívánhatna?!, érdekesen hullámzik a nyelv; egyébként a „hanyag”-nál ágaztunk el erre, nomen est omen), nyílt, leplezetlen (le van leplezve), meztelen, nyers, főtlen (nyers apám elmegy, de főtlen apám?, a főtt még inkább, főtt a saját levében) – könnyelmű, meggondolatlan, léha, bohém

– üres (bejött)

– heves, forrófejű, vigyázatlan, figyelmetlen, vakmerő, kalandos (kalandvágyból?, de hát milyen kaland volna ez?), merész, kockázatos, hazárd, nyaktörő, életveszélyes – bátor (Most egy szar, gyáva alaknak tartom, de régen? Nyugodt pali volt, nem szerette a hőbörgést, engem olykor annak tartott, de következetes lévén, nem félt levonni a következtetéseket, igen, azt gondolom, hogy azt gondoltam, ha az élet úgy hozza, férfiasan, bátran viselkedne.), hajthatatlan – elkeseredett – elvakult, rövidlátó, vaksi (a vége felé olykor levette a szemüvegét, a szemügét, ahogy gyerekkorunkban mondtuk, és mint lassan én is, meg annak idején Pogány tanár úr, közvetlen közelről silabizálta az olvasandó papírt; ilyenkor megváltozott az arca, a szeme is ismeretlennek tetszett, amiről szerintem írtam a Harmoniában, de már nem nézek utána)

– rendületlen (megállapíthatjuk: apám nem volt híve rendületlenül hazájának; elárulta – de nehéz ezt leírni, különösen, ha azokra gondolok, akik mostanában avval a szűk, pártos agyukkal, és akkor még barátságos voltam, üptre hazaárulóznak, olykor éppenséggel engem is), változatlan, stabil, hűséges apám, ragaszkodó apám, lojális apám

– rendíthetetlen apám, megingathatatlan, törhetetlen apám (megtörték, ezek az aljas szemetek megtörték, és így megkaparintották; az övék lett – az enyém is, mindörökké, de az

övék lett), sziklaszilárd, acélos, kemény, megdönthetetlen, megdönthetetlen apám

– makacs, konok, nyakas (kálvinista, azt azért nem, csupán spicli! – tréfa, drága protestáns testvéreim!) – merev, rideg, dogmatikus, szigorú, drákói, erélyes, kemény kezű – komoly, jelentős, értékes apám, sokat érő apám (de könnyen írom ezeket, csak úgy száguld a tollam, akárha jó Zöldfikár hátán), becses apám, megbecsülhetetlen apám, megfizethetetlen apám (a francba!, ez így ebben a formában tán mégsem látszik igaznak lenni <Ma úgy kezdődött a napom, hogy a reggeli teánál azt hallom a tévéből: Gyárfás úr kérem, engem Bácsi Sándornak hívnak és nem spiclinek. Hogy testem könnyezésre vonatkozó reflexei ma miként működnek, tőlem most nem fogják megtudni. Ez a Bácsi egy ún. elzüllött focista, aki nem mondta el a rendőrségen, honnan kapta az „anyagot”. Látszott, sok mindenen átment, valaki, aki vállalja az életét; egy valaki, ez is látszott.>)

– zord, mostoha, mord (volt benne némi zordság, általános ingerültség az emberi hülyeséggel szemben)

– szilaj (erre gondoltunk olykor, hogy van egy titkos, szilaj élete, mindenesetre az látszott, hozzátartozott a férfias nagyságához, hogy *szilajképes)*

– vad, indulatos, rabiátus, dühös, dühöngő, felháborodott, haragos, ingerült, ideges, nervózus (az emberiség mellett mi, a fiai is hatékony ingerforrás voltunk)

– (vissza a meséshez) álomszerű édesapám, csodálatos édesapám, bámulatos, tüneményes, fenomenális, káprázatos, hihetetlen (nem is hiszem), meglepő (lehet mondani; engem mindenesetre meglepett), kiváló, gyönyörű, tündérszép, felejthetetlen, emlékezetes (ezt megígérhetem, apám, örökké emlékezni fogok rád, ahogy mondani szokás: megtartalak jó emlékezetemben)

– nyomorult, gyalázatos, bitang (na végre, visszatértünk a rendes kerékvágásba), gazdátlan, álnok, elvetemült, istentől elrugaszkodott (Vajon apám mint rossz, Istenre tartozik? Vagy kire, kinek az asztala? A-tól m-ig hol kell jelentkezni? Gondviselő Atyám, hogyan viselted gondját atyámnak?), megrögzött, megátalkodott, javíthatatlan, menthetetlen, menthetetlen apám

– erkölcstelen apám, tisztátalan apám, korrupt apám, megvásárolható apám (quanta costa?!), megvesztegethető – jellemtelen, elvtelen, gerinctelen (alakul), szolgalelkű (ez talán a legváratlanabb és legkeserűbb fölfedezés), megalkuvó, állhatatlan – alantas, alpári, vulgáris, útszéli, faragatlan, bunkó (tiltakozom, az tényleg nem volt!), durva, otromba, kíméletlen, könyörtelen, irgalmatlan, brutális, állati, bestiális, istentelen, szörnyű

– szörnyű apám

– borzasztó, iszonyatos, ijesztő – rémisztő, fenyegető, dermesztő – aggasztó, baljóslatú, aggályos – megdöbbentő, mellbevágó, megrázó – megrendítő, drámai, megvető

– gyilkos (túlzás…), halálos, pusztító, megsemmisítő – meghökkentő, kísérteties, elképesztő, szédületes, hihetetlen (ismétlődünk, így hagyom; nem lehet véletlen), hallatlan, példátlan, egyszeri, kimondhatatlan, leírhatatlan (apám, a leírhatatlan: jókor tetszik mondani!;h. e. j.: letagadni, kussolni, hátha megússzuk – de nem merek gyáva lenni!) – lehetetlen, megoldhatatlan, reménytelen

– kilátástalan, sötét, kétségbeejtő, javíthatatlan, megrögzött, megátalkodott, gyógyíthatatlan apám – szomorú apám, fájdalmas apám, szenvedő apám, gyötrődő, kínlódó szegény apám (a szenvedés szenvedés maradt, de megváltozott a jelentése, Júdás is szenvedett), kínos, gyötrelmes, keserű, szívfájdító, szívettépő (az én szívemet tépi, de az én szívem nem reprezentatív, az elárultak szíve számít, annak a keserűsége, fájdalma, megvetése, gyűlölete, szánalma és megbocsátása, az számít; nemcsak a spiclinek van gyereke, hanem azoknak is, akiket felnyomott)

– sivár apám, vigasztalan apám, rideg, kietlen apám (nem), nyomorúságos, kopár, puszta – rossz – vacak, szedett-vedett, nyavalyás (egy nyavalyás férfi! – erről csak igen lassan, nagy kerülőkkel vagyok képes apámra gondolni) – orrfacsaró, penetráns, büdös, dögletes, cudar, beste, förtelmes, átkozott apám, istenverte apám, kárhozott apám – szégyenletes apám, arcpirító, dicstelen, csúfos, lealázó, lealacsonyító, borzasztó – romlott

– rothadt apám (a rothadt apámok, kikre egész társadalmak boltozódnak)

– züllött, lump, zilált, kusza, zavaros, tisztázatlan, homályos, zűrös, gomolygó, zagyva, badar – feslett, rosszféle, szabados, kicsapongó, laza, parázna, posványos, posványos apám – rozoga, rozzant, gyenge (anyám szava) – hibás, bűnös (bűnös), gyarló, vétkes, leveles (táj) – esendő, tökéletlen, silány, ócska, tréfli, gyenge – nyomorék, kripli, kacska, torz, visszataszító, ellenszenves, gyomorkeverő, kellemetlen, visszatetsző

– selejtes, elrontott – helytelen, téves, ferde, srég, célszerűtlen, kényelmetlen, haszontalan – semmirekellő, senki, semmi (ezt már megírtam pontosabban is), cenk, csoze, gazember, zsivány, gonosztevő, briganti, lator, akasztófáravaló – szélhámos, csaló, szemfényvesztő – jöttment, elbitangolt, sehonnai, senkiházi, kutyaházi (akkor innét a név?, mégse az esthajnalból?) – hazátlan, földönfutó, bujdosó

– desperált, csüggedt, kiábrándult, megtört (volt itt már törhetetlen is), töredelmes, bűnbánó – levert, búval bélelt, spleenes, szárnyaszegett – deklasszált (hm), levitézlett (a levitézlett úri osztály), tönkrement, elszegényedett

– képtelen, abszurd, elviselhetetlen, tűrhetetlen – utálatos, undorító, gennyes, gusztustalan, gyűlöletes (gyűlöletes apám, ki tudom mondani, csak érzelmileg nem tudom követni, aminek köztünk szólva nagyon örülök; meg voltam ijedve, hogy amikor látnom kellett, milyen gyűlöletes, amit tesz, akkor meg is gyűlölöm) – kísérteties

– embertelen (az ember embertelen, apám), lelketlen, szívtelen, ádáz, bősz, megveszekedett, elkeseredett – fanatikus, megszállott, vakbuzgó – féktelen, zabolátlan, gátlástalan, nekivadult, vérengző, vérszomjas

– menthetetlen

– kétségbeesett, keserű, cinikus, epés, rosszmájú, kaján, csúfondáros, kárörvendő – rosszindulatú, rosszlelkű, rosszhiszemű – komisz, ellenséges, gonosz, sötétlelkű – ördögi, sátáni, démoni (ennyi nincs egy III/III-asban…) – vérfagyasztó, rettentő, őrült, korcs – megengedhetetlen

– kegyetlen – engesztelhetetlen, csökönyös, szívós – rámenős, tolakodós, ragadós (a szolgalelkűség mellett ez a másik kis nagy

fölfedezés), lerázhatatlan – szemtelen, pofátlan, pimasz, nyegle, prepotens, gőgös (az okosság gőgjéből volt benne, de nem sok, inkább türelmetlenség; a jelentésekből viszont lassan az látszik, hogy a besúgó megveti azt, akit besúg – ez micsoda gőg!), felfuvalkodott, büszke, öntelt, nagyképű, magahitt, elbizakodott (azj. e., elbizakodottan, hogy örökké itt kéne kerengenem a szinonimák közt, s nem visszamenni azok közé a gyalázatos papírok közé)

– rátarti, kackiás, önérzetes, hetyke, fölényes, vállveregető – hiú, csúnya, ronda (délceg és ronda, milyen közel egymáshoz!), mocskos, rohadt, ganéj.

Véletlenül futott ki ilyen példásan: mocskos apám, rohadt apám, ganéj apám. A rohadt volt már, telítődött a tér. A geci az kimaradt. Geci. <Ehhez hadd ne írjam oda, hogy apám. Nem kivagyiságból írnám oda, hanem kötelességből, de nem szeretném…>

Akkor most térjünk vissza a Történeti Hivatal olvasótermébe.]

2000. május 29., hétfő

[Ahová] e pillanatban lép be a H. házaspár. A szokásos rémület egyre rutinosabb kezelése. Nem találtunk magunkról semmi érdekeset!, kiáltja szinte a férfi. Mondom, olyan nincs, hogy semmi; a szokásos fontoskodás. Milyen jó, nevet H., akár egy ártatlan gyerek, hogy ma már ilyen nincs, az ember élhet boldogan.

Akkor éljél boldogan!, bocsátom útjára.

1964. III. 3.

[Erre a jelentésre kezdtem gyűjtögetni az aljas rokonértelmű szavait.] Feladatom volt, hogy J. T. nevű egyénnel kapcsolatba kerüljek. A megbeszélés értelmében február 28-án du. 3^h– kor megjelentem a Közlekedésrendészeti Osztályon, ahová nevezett is meg volt idézve. Várakozás közben szóba elegyedtünk. Kérdeztem tőle, hogy az én idézésemen szereplő ajtó hol van, amit megmutatott. „Jogosítvány?”, kérdezte, igenlő feleletemre kérdés nélkül elmondta, hogy neki 1958-ban vették el a jogosítványát (…). Én azt mondtam, hogy az enyémet még kitelepítéskor vették el, mire azt mondta, hogy ugyanabban a cipőben járunk. Helyeseltem, majd szinte egyszerre bemutatkoztunk egymásnak. Közben behívtak, kijőve megbeszélés szerint azt mondtam neki, hogy a régi kérelmek

felülvizsgálata miatt hivattak be, mire azt mondta, hogy most már érti a dolgot. Beszélgetés közben tegezésre fordítottam a megszólítást, amit ő egyből átvett.

Tartok magamban egy kis szünetet, egy kis csendességet. Ne higgy senkinek harminc fölött! Itt most akkor: Ne higgy senkinek, aki Esterházy! A kitelepítéssel már sínen volt, de amikor megmondta a nevét, az olyan, mintha kitüntetésben részesítette volna azt az embert, hisz mi voltunk aztán az ellenségek ellensége. Ennél jobban már nem lehetett a nép ellenségének lenni, mint ahogy mi. Ennél jobban levitézleni. Mert ami nem mi voltunk, az is mi voltunk. Micsoda alja dolog így visszaélni – tulajdonképpen a saját szenvedéstörténetünkkel. [De nehezemre esik ezeket leírni. Engedem el a privilégiumaimat. Nehéz.]

Nekem ő „ismerősnek tűnt”, nem szokott-e az Üllői úti Imbiszben megfordulni. Azt felelte, hogy gyakran, mivel abban a házban lakik. Vasárnaponként nagyobb társaság szokott összejönni, tréfásnak szánt kérdésemre, hogy a „társadalom szemetje” találkozik-e, nevetve felelte, hogy nem egészen.Megbeszélnek egy találkozót az Imbiszben, így is történik (III. l., fél 11), J. T. otthagyva társaságát átül ügynökhöz. Kezd tehát beépülni. A regényben a család szenvedése mintegy önmagáért van, a teremtés részeként, nem az önsajnálat fundamentuma, nem bizonyíték és nem kiváltság.

Itt viszont: Amennyiben a társaság érdeklődne személye iránt, akkor a múltjával kapcsolatban mondja el a dolgokat, a kitelepítést is. Tessék! A szenvedés mint ávóscsali. Ügyeljen arra, hogy a társaság tagjai iránt feltűnően ne érdeklődjön.

Alig van erőm ehhez. Pedig mennyivel könnyebb ez (talán), mintha rólam volna szó. Mégiscsak olyan, mint más faszával verni a csalánt. Csak hát az apánk fasza majdnem olyan, mint a miénk. Vagy épp ellenkezőleg, s akkor így közel. Mágikus darab, ahogy a Mennyei Harmóniában írva van (Donald Barthelme nyomán).

1964. III. 10., III. 17., III. 24.

Megy a verkli. Imbisz. Vasárnap már odasompolyog fél tízre (Va-ha-sárnap délelőtt?! De hiszen nekem akkor meccsem van Csillaghegyen! Azon ott kellett volna lennie. Ott is volt <k>, esküszöm.), azzal a megfontolással, hogy ha J. T. a társaság többi

tagja előtt ott van, az asztalához ülök… Ámazonban a ravasz terv dugába dőlt, J. utolsónak érkezik, barátságosan üdvözli ügynököt, de csak akkor jön át, amikor az szedelődzködni kezd. Néhány szót váltanak, J. ezután „megyek vissza, mert kihül a feketém” megjegyzéssel elköszönt, anélkül, hogy áthívott volna. Ezután természetesen én is eltávoztam. Természetesen. Naturgemäß, ahogy Bernhard mondja.

Tóth elvtárs! Hogy tovább menjünk, további kombinációra van szükség. Gondolkozzatok ezen, és egy hét múlva beszéljük meg.

Fölpillantva látom, hogy a kedves történésznő kezében egy Harmonia van, dedikálásveszély, körbenézek az asztalomon, úgy hajtom a dossziét, hogy ne látszódjék kézírás. Föltételezem, hogy be van avatva, ezért azt írom neki: „köszönettel, földi Harmoniákkal”, de lehet, hogy mégse, mert azt kérdi (de most már késő, a fene vigye el!), hogy ebből is könyv lesz-e. Mindenből, mondom kópésan, aztán hősies hangütéssel: Nincsen más választásom. – De nagy marha aki vagyok.

Tovább. Dolgozik-e N. E. az OFFI-nál? Igen. Fentieket úgy tudtam meg, hogy megkérdeztem, nem azonos-e az itt dolgozó N. E. egy hasonló nevű idős ismerősömmel (verseghi N. E. volt követtel).Ideális tégla, csak bemutatkozik, és máris mindenki kinyílik előtte, a név bizalmat kelt, varázsereje van, Szezám, tárulj! És tárul.

I. szerint P. I. „link”. Tartani a kapcsolatot. Két ízben hiába az Imbiszben. Rokona-e X. Y.-nak.

20-án megint potyára, de 22-én J. T. átül hozzá, ügynök provokálja. Példaként az emberek hiszékenységére említettem, hogy Erdélynek Magyarországhoz való csatolásáról is szállingóznak hírek.J. erre azt mondja, hogy ismerete van egy erdélyi szeparatista mozgalomról. Ügynök még próbálkozik közös meccsre járással, de J.-t nem érdekli a futball.

Még Erdélyt is benyálazta! Aztán a kilencvenes években milyen sokat segített! Könyveket meg ruhákat gyűjtött, engem is mindig nyúzott, adtam is. Csoórit is Erdély miatt becsülte. (Rémes, ez most olyan, mintha inszinuálnám őt…) Ebben a könyvben már nincs húzása (csupán titokzatossága), de képzeljük egy pillanatra *vissza* a

HC apáját: milyen nagy jelentőségű jelenet volt az, amikor megmutattam neki Csoóri botrányos Hitel-beli cikkét, és ő elsőre éppen a becsülés miatt ingerülten értetlenkedett, hogy mit „hepciáskodom” stb. Á, mindegy már. Szóval mondtam neki, nézze meg, aztán beszéljen. És másnap hozta a kipreparált cikket, oldalt megjelölve a tarthatatlan mondatokat, állításokat. Nekem nagy apaélmény volt, életemben akkor láttam először valakit, aki alapvető, érzelmi és lényegében politikai véleményét a ráció hatására megváltoztatta. Hogy valaki belát valamit, és ebből levonja a következtetéseit. <Azóta is alig látni ilyet. Az emberek, ha nem akarják, képesek nem tudomásul venni a valóságot. Azt kell mondjam, a Kádár-korszak cinizmusa nem követelt meg ennyi riszálást. Itt most őszintén kell magunkat becsapni – amennyiben ez a cél.>

Véget ért a második dosszié. Zárólap 1965. augusztus 9-ről, és egy Feljegyzés 1977. július 26-ról, Gaál Dezső r. alezredes, alosztályvezető tollából. Összefoglalja, hogy ügynök eddig mimindent csinált.K. M. gróf és P. J. hálózati ellenőrzése, Sz. Á. és a köréje csoportosulók (…). Eredményes munkát végzett. Ausztriába utazása előtt eligazította az Elhárítás. Összejárók fn. jelzés ügyben (…)eredményes munka (Imbisz). Társalgók fn. jelzés (…) eredményes munka. Foglalkozása során dekonspirációt nem követett el.

Hírszerzési lehetőség nagy mértékben megnőtt. Ó, ó, mondták a vitrinkatonák. I am Bond, James Bond.

Harmadik dosszié

Tartalomjegyzék, a szokásos (fényes) neveken kívül: jelentés az FTC-ről; más se hiányzott. Ötszázhuszonhét oldal, száznegyven jelentés, 1964 áprilistól 1967 végéig.

Hopp: megtaláltam az asztal szélén a pénteken ittfelejtett rágógumit. Mégiscsak van történeti folytonosság!

M. lép hozzám, hogy beszélni akarna velem. Kimegyünk a folyosóra. Kértem volt, hogy nézzen utána ügynököknek, akiket itt találtam. Név után nehéz, de. [Nem lett semmi.] Dedikáltat két HC-t. Csak bensőségesen tudnék vele beszélni, hisz ismeri a legbensőmet, ez zavar. Hallgatnék is, beszélnék is. Figyelek, mint egy állat (szelíd őz).

Valószínűleg azért nincs karton apámról, mert a hírszerzők magukhoz vették. Azok meg kemény dió. Ó, nem olyan fontos. (Néha ránézek a két könyvre, hogy tudjam, ki vagyok. Nem ez a gyanakvó, reszkető varia-maria.)

Mégis beszélek, és kérdem, engem vajon mért nem presszionáltak evvel. Kézenfekvő, nem?, és zavarban is lettem volna. Kellemetlenül hallgat, ettől olyan, mintha mentegetőztem volna. Ha nem akarom, hogy hozzáférhessenek, mint fiú letiltathatom. Hát azt nem szeretném, ha *előbb*… míg dolgozom rajta… Mert ezt nekem fel kell dolgoznom. És hát próbálni levonni a következtetéseket, illetve arra rájönni, minek mi a következménye. Elhallgatok, olyan mintha gyónnék, röhej, közben még meg is akarom nyerni őt magamnak, hogy megbízhassak benne. <Még kb. két hónapot kell megúsznom.>

Egyébiránt, kérdezem nagyon fesztelenül, mint Bóni gróf, hányan tudják?

Itt négyen meg én. (Jézusom, ilyen sokan! Érzem, ég a fülem.) Meg a tartótiszt, de azok hallgatnak.

Nem volna érdektelen egy ilyennel találkozni, mondom reflexből.

Meg lehet esetleg szervezni. – A szervezés szótól megijedek, ne kavarjuk a szart. Hirtelen felugrok, szeszélyesen, mint egy nagy európai művész, mondom, mennem kell és köszönöm.

Ez a dolgunk, mondja most természetes hangon, se nem résztvevő, se nem sajnálkozó, amiért hálás vagyok. Még mond egy

érdekeset, hogy ezek a szövegek szerzői jog szempontjából naplóknak tekinthetők, így felhasználhatók. Mosolyogva legyintek, mintha én én lennék, s nem egy III/III-as fia: Ó, manapság bármit, bármikor… posztmodern idők…

M. K. lépett ide, kedélyesen kérdi: Fiatalember megtalálta a múltját? Férfiasan kezet szorítunk. Azt nem, de mindenféle múltakat találok. – A beszartságomhoz képest elég jó válasz.

1964. IV. 7., IV. 16., IV. 23., V. 5., V. 19., V. 26., VI. 2., VI. 16., VII. 14., VII. 28., VIII. 7., IX. 3.

Lényegében az Imbiszen dolgozik. [Nem szabadna ezt dolgozásnak mondani. Az Imbisz-ügyet nyálazza. Az Imbiszen buzgólkodik; ez jó.] Amennyiben a társaságba meghívják, azt vonakodva fogadja el. Otthon gyakoroltuk; de sokszor elrontottuk, s vonakodva hívtuk ki focizni, amit ő azonnal elfogadott.

J. átül hozzá, és elmondja, hogy még mindig nincs meg a jogsi, de majd szól egy rendőrszázados ismerősének. …vesse fel, hogy fordításon kívül jogi tanácsadással is foglalkozik, amelyen keresztül anyagi pótlást biztosít. (?) Emelje ki, hogy jó magyar embereknek szívesen segít problémáik megoldásában. Ezzel célunk, hogy a társaság tagjai közül „Bánhidi Károly" fn. ügynököt összehozzuk „Csanádi"-val.

Barátkozzatok csak. Ezen a találkozón részt vett a főnök is, valamilyen őrnagy, nem tudtam kiolvasni. Az ügynök valamint a mangalicák tartása jó, igyekszik is a feladatokat jól végrehajtani. De legyen kezdeményezőbb. Ezzel ügynök egyetértett. Feladatai megoldásához Tóth őrnagy et.-nak több ötlettel, elképzeléssel és ha szükséges, kombinációval kell segítséget nyújtania.

Rövidke jelentés néhány bécsi ismerősről. Címüket most már nem tudom fejből, de a bécsi telefonkönyvből mindegyik megállapítható. Milyen természetes, normális hangfekvés. Se félelem, se gazsulálás, egy önérzetes munkatárs. Az ember teszi a dolgát.

Halad az Imbisz. Egy B. I. nevű férfi is odaül hozzájuk (ügynökhöz és J.-hez) a társaságból, nemhogy zavarta volna ottlétem, hanem mintegy arra késztette, hogy előttem jólinformáltságával kérkedjen. –Ügyeljen arra, hogy németellenes magatartást ne tanusítson, mivel B. németbarát. Röhej. – B. hajdanán

a Dunai Repülőgépgyárban dolgozott, ahol német repülőgépek ún. operációs rajzait másolták, minden egyes alkatrészről külön-külön; a gépeket azután Spanyolországban állították össze.

Magyar férfibeszélgetés. Ügynök mindent továbbmond, besúgógép. És mondja B.-nek, hogy jogi végzettségét használva szívesen segít bajba jutott, jó, magyar embernek, és hogy ezt már a kitelepítésben kezdte, 1951-ben, ahol a beszolgáltatási rendeletet nem ismerő kulák házigazdámmal „toltak ki" a különböző begyűjtési szervek. Nincs benne szégyenérzet. B. nagyon helyeselte, mondván, hogy össze kell tartanunk.

Alakul, rá-ráköszönnek a társaságból. Tényleg őszinte, még az ügyetlenkedéseiről is beszámol, nyugodtan. Csak eltávozásomkor vettem észre, hogy néhány vendég, köztük az addig 7 főre szaporodott társaság is az árkádok alatt a szabadban foglalt helyet. Ott láttam G.-t, W.-t, s több, látásból már ismerős személyt. Pech.

Azután hiába volt ott 27-én du. öt óra fele és 29-én pedig hét óra körül. Senki. Nyilván ivott is, mi mást csinált volna. Szerencsétlen…

Közben rutinból P. J.-ék. P-né mondja, hogy P. I.-ék épp a Kárpátiában ebédelnek. Én erre szintén elmentem a Kárpátiába. (…) Búcsúzáskor kérdeztem, sietnek-e vagy még maradhatunk-e; P. I. azt felelte, hogy siet, egy „kellemetlen út" előtt áll, u.i. átvett egy ékszert, s csak utólag vette észre, hogy egy kis kő hiányzik belőle; ezt akarja tisztázni. Az ékszerrel kapcsolatban bővebben nem nyilatkozott. – A jelentésből arra lehet következtetni, hogy P. aranyékszerekkel üzérkedik. Feladat: érdeklődni ékszer után, valamint felvetni, hogy tudna-e P. koronát szerezni egy esetleges cseh úthoz.

Négyszer is Imbisz, semmi. De a Bastille lerombolásának, mondhatni a szabadság, az európai fölvilágosodás szimbólumának a napján ügynök sikerrel jár. Mikor elmentek, utánuk indultam, kb. a Tompa utca sarkán megálltak beszélgetni, s mikor megláttak, üdvözöltek. A hiéna, ahogy somporgyál utánuk… N. említette, hogy van egy rehabilitációs ügye, szeretné, ha megnézném az iratokat. (…) Én még B.-vel maradtam, meghívtam a Ferenc krt.-i Híd borozóba. „Mondd meg anyádnak, nem szórakozni vagyok én itt." Itt hosszasan elmondta jelenlegi (3.-ik) feleségével való viszonyát, a

címét is megadta, és meghívta ügynököt a lakására, hogy ott bármikor délután fél három és fél négy közt a német rádió magyar nyelvű adását meghallgassa. Ezt meg is ígértem neki.

Helyes, és azt is vizsgálja meg, nem tartogat-e B. ellenséges iratokat.

P. I.-nél. Azt felelte, kár, hogy nem előbb szóltam, mert ő tudna szerezni koronát, de ő „nem ebben a brancsban dolgozik”. Rákérdeztem, hogy melyikben. „Hát a nyugatiban.” (…) Aggódva látom az arcátfigyelmeztettem, hogy elég rázós szakma stb. (…) Azt felelte, lehet, hogy őt figyelik, de ő nagyon óvatos, ha nem az volna, sokkal jobban állna anyagilag. Drágakőnél különben sincs probléma, mert az saját is lehet, valuta pedig ritkán akad, különben is 15 éve csinálja, tud vigyázni.

Az informátor őszinte, megbízható. Ellenőrizettnek tekinthető. (…) Az ügyben eredményt ért el.

B. arra való hivatkozással, hogy megjött a társbérlője, elutasította, hogy ügynök nála hallgasson rádiót. Ez lehet, hogy csak ürügy, mert tudomásunk szerint B. nem lakik társbérletben. Tóth aláírása alatt a főnök kézírása, P-vel vagy D-vel kezdődő őrnagy. Az ügynök szűkkörű foglalkoztatását fel kell számolni. Kevés ennek (!!!) az a feladat, amit ebben az ügyben kap, illetve végez. Ami igaz, igaz: szorgalmamat, munkabírásomat tőle örököltem. Ja: meg a mamámtól… Egyik ellenőrző találkozón több variációt felvetettem és megvitattunk. Nem látom, hogy ezt Tóth őrgy. et. érvényesítené. Szeptember közepén térjünk vissza rá, és referálj róla.

Hosszú, feladaton kívüli jelentés, hogy jön-e a nagynéném Bécsből vagy sem. Ügynök biztatja, de ő hezitál, benne még a régi (internálási) időszak tettei élnek. – Lovász et. Az ügynököt a személy beutazása esetén alaposan el kell igazítani és fel kell készíteni a felderítő adatok megszerzésére. Nincs határ, bármi megtörténhet.

B. nagyon dícsérte Csombét, mondta, hogy a fehér zsoldosok milyen „jó pénzt” kapnak ott – „ez volna nekem való”. – Feladat: beszélgessen a testvérével a megadott szempontok szerint.

<Hans Joachim Schädlich bátyja kaphatott ilyen utasításokat. Schädlich nagyon feszült, zárt, megrendítő szövegben számol be erről (Die Sache mit B.). Az pl., hogy a testvéréről van szó, így derül

ki: Ugyanazt az asszonyt, akit B. anyjának nevezett, én is anyának neveztem. Aztán a testvére azt mondja neki: Igen, igaz. És most mit csináljak? Menj el a többiekhez, és mondd el nekik: Igen, igaz. B. elment az egyikhez, és megmondta neki. Hozzám így szólt: És most mit csináljak? Azt mondtam: Menj el a következőhöz, és mondd neki: Igen, igaz. B. elment a másikhoz, és megmondta neki. Hozzám így szólt: És most mit csináljak? Azt mondtam: Nem tudom.>

2000. május 30., kedd

De rossz. A félelem megváltoztatja a mondatainkat. Csálé lesz a szánk. Olyan vagyok kissé, mint a szélütött.

1964. IX. 18., IX. 24., X. 13., X. 23., XII. 1.

Nevezett VIII. 31.-én saját gépkocsin érkezett Bp.-re, ahol Mátyás nevű testvérbátyjánál szállt meg, írja ügynök. Már-már regényírói eljárások, távolságtartás, impasszibilité vagy hogy – ezer kartács. Részletes beszámoló arról, hogy M.-et hosszasan faggatták a KEOKH-ban (Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hivatal). Azt felelte, hogy majd akkor jön haza, ha a határon nem a vízum, hanem az autó biztosítási lapja lesz a fontos, mint más nyugati határoknál. Jól írja le ügynök, ez az ő hangja, ez a magabiztos, kicsit nagyszájú, szabad, szemtelen és még váratlanul mérlegelő M.-hang. Nem semmi, mondanák a külvárosban.

Mocsadék; ügynök jelenti, hogy az Imbiszesek besúgóra gyanakszanak, ezt mesélték neki, mert behívatták őket a rendőrségre. Kérdésemre, hogy az én nevem felmerült-e, határozott nemmel felelt. Kb. 10 perccel később bejött J., s anélkül, hogy leült volna, halkan közölte, hogy leül a szemben lévő Karaván presszóba, jöjjek oda. Egy bizonyos Ballára gyanakszanak. A jelentésből Tóthék megtudhatták, hogy a társaság összebeszélt a kihallgatás előtt. Ha most engednék új, őszinte realizmusomnak, szegény Kiadóm lejárhatná a lábát, hogy olyan nyomdafestéket találjon, mely azt tűrné… Köpedelem.

Stílusosan ünnepli ügynök forradalmunk nyolcadik évfordulóját. Feladatom volt annak kipuhatolása, hogy az FTC-hez közeljussak. A rendes magyar ember Fradi-drukker. Tóth lektorként debütál, így javít: Feladatom volt annak leírása, hogy az FTC-hez közelkerüljek, milyen lehetőségeim vannak. Nem kéne már meglepődnöm, meg

sápítoznom. Ha megy, csak így mehet, nem lehet félig kurvának lenni. A félig kurva az nem kisebb kurva, hanem rossz kurva. [Nem is tudtam, hogy szakértő vagyok.] Egy régi kerbankos ismerősének veti föl, hogy kéne valamit tenni a Fradi-szurkolók kijózanítása érdekében. Az FTC-vel kapcsolatban lehetőség van fiaim sportbeli tevékenységével kapcsolatban. Stilárisan ez sem érdektelen teljesítmény… De jó, hogy nem voltam fociban elég tehetséges, a Marcika meg még kicsi… Bár… várjuk ki, ebből mi lesz.

Megint külföldre készül, rokonok, ismerősök felsorolása. Befejezésképp még futólag jelenti a kerbankos barátja politikai jellegű megjegyzését, és egy hasonlót az OFFI-ból, nevekkel, ahogy kell.

F. A., az FTC jégkorong-szakosztály vezetője azt tanácsolja barátilag ügynöknek, írja ügynök, hogy ne lépjen be a Fradi Baráti Körébe, az nem ügynöknek való hely, teli van ügynökkel és azsanprovokatőrökkel, illetve rendőrileg figyelt személyekkel. És a gyerekeket se vigye oda, könnyen elkallódhatnak a tömegben. (Rémlik, mintha ebből a megfontolásból került Marci a KSI-be.) Ellenben a jégkorongszakosztály keres utánpótlást, majd utánanéz.

<*1964. XII. 15.*

Újabb politikai pereket indítottak. A Legfelsőbb Bíróság ítéleteket hirdetett Matheovics Ferenc, az 1949-ben feloszlatott Demokrata Néppárt egykori képviselője és társai ügyében, akiket államellenes összeesküvéssel vádoltak. Tíz hónaptól tíz évig tartó szabadságvesztésre ítélték őket.

1964. XII. 16.

Nagyköveti szintre emelték Magyarország és Ausztria diplomáciai kapcsolatait.

1965 a Fradi-nyomulás és a külföldi út előkészítésének szürke, dolgos éve. Abbahagyom a dátumok jegyzését.>

Feladatom volt, hogy beiratkozzam az FTC pártoló tagsága közé. (…) Az irodában egy kb. 60 éves fehér hajú férfi volt, aki Fischer néven mutatkozott be. – A belépés körülményei megegyeznek az „Alföldi” informátor által leírtakkal.

D. B. bácsiról is: Megítélésem szerint a férfi politikailag is elég passzív. Feleségétől megkérdeztem, hogy állását meggyőződésből

vállalta-e, azt válaszolta, hogy neki csak az a hivatása, hogy gyermekeit felnevelje stb.

Volt egy estélyen Károlyi Mihálynénál.

Ifj. K. M. római kiküldetésben reménykedik. Közben K. is hazatért vagyis megint bejelentetlenül beállított, eddig a feleséggel társalgott, várt az áldozatára, mindjárt azzal kezdte, hogy ugye eljövök a búcsúivásra. Kissé csodálkozva kérdeztem, nem korai-e még. Az az okos, odahajló megfontoltsága!Kérdeztem, nem fél-e attól, hogy a mór megtette a kötelességét, a mór mehet. (…) Megkérdeztem, hogy ez az egész, zseniális elgondolás kinek jutott az eszébe, azt felelte, hogy bátyjának K. K.-nak.

Tegnap Veszprémben olvastam a regényből. Apám, ez a tetű, olvastam (mert írtam): erre vagy nevetgélnek, vagy értőn bólogatnak, mint akik tudják, mi is az az irodalom. Egy újságíró meg azt mondta, hogy én most olyan csúcsra jutottam, *amilyen talán nincs is.* Erre, ahelyett, hogy szokásom szerint vihogva vonogatni kezdtem volna a vállam, hevesen bólogatni kezdtem, a csúcs, ami nincs, talán. Ezt most nagyon közelről érteni véltem. Azután meg kaparhattam egy jó negyedórát, hogy a nagyképűség félreértését eloszlassam – ezt viszont tisztán hiúságból tettem.

Feladatom volt, hogy f. hó 14-én a Népstadionban nézzem meg az FTC – Tatabánya mérkőzést.Elárulni csak mindent és mindenkit lehet.

<A meccs 15 órakor kezdődött, vezette Horváth L. FTC: Géczi – Novák, Mátrai, Dalnoki – Vilezsál, Perecsi – Karába, Varga, Albert, Rátkai, Fenyvesi dr. Tatabánya: Gelei – Törőcsik, Hetényi, Kovács – Szepesi, Laczkó – Szabó, Bíró, Csernai, Szekeres, Dely, ötvenezer néző, Bíró góljára Novák 11-esből válaszolt (73. perc). De rossz ezt írni.>

Ifj. K. M. útlevélkérelmét elutasították, Róma ugrott, P.-né szerint nem is baj, mert ő soha nem hitte, hogy a veje alkalmas volna a posztra.

Feladatom volt, hogy FTC futballmérkőzéseken jelen legyek. III. 28-án megnéztem az FTC – Pécs (előmérkőzés Honvéd – MTK), IV. 11-én pedig a Honvéd – FTC (előmérkőzés: Vasas – MTK) mérkőzéseket, első alkalommal az O, második esetben a 17.

szektorban ültem. <Nem akarnék fontoskodni, de III. 28-án az MTK–Győr volt az előmeccs.>

Köröndd cukrászda.

Kis Dóm eszpresszó.

Körönd cukrászda. <Lassan ezt is meg kell csinálni, végigjárni ezeket a helyeket, mindenütt benyomni egy felest. A címeket már megszereztem. Valaki megszerezte nekem.>

T. B. (ismertem, nagyon szép lánya volt, van, csak már asszony) felkereste ügynököt, hogy lenne egy angol tolmács állás Bagdadban az ottan építendő vágóhíd kapcsán. A mesés Kádár-kor! Háromhatvanas kenyér és az ezeregyéjszaka meséi.J. e.(annak az én nagy nyelvérzékemnek): 3.60 per 3.60-as kenyér. Végleges választ a mi álláspontunktól teszi függővé. A főnök megjegyzése: Szerintem vállalhatja! Kintmaradásától nem igen kell tartani, mert családja itthon van! Azt kell tisztázni, hogy operatív értéke lenne-e!

Yes, sir. That’s my baby. Tisztázni kell. Azt kell tisztázni, hogy életünknek van-e operatív értéke!

Feladatom volt, hogy f. hó 9-én megnézzem az MTK – Komló és FTC – Salgótarján mérkőzéseket a Népstadionban. (…) nem észleltem jelenteni való dolgot.

P.-né felháborodva mondja el, hogy Z. D., aki látogató útlevéllel márciusban kiutazott, kint maradt. „Majd az ilyenek miatt fogják szigorítani az útlevélkiadást” – tette hozzá.

Feladatom volt, hogy f. hó 24-én d.u. az FTC Üllői úti klubhelyiségében tartózkodjam.

Kb. 40-50 éves magányos Esterházy grófnő lehet, hogy E. Kázmér húga, ill. E. Pál nővére…

Jelentése értékes. (…) Feladat: kiutazása esetén mérje fel családi lehetőségeit annak érdekében, hogy azokon keresztül esetleg egyházi személyekkel kapcsolatba kerüljön.

1965. VIII. 9-én Pollacsek Kálmán r. szds. vette át ügynököt. Találkozásunk ismerkedési jellegű volt. És hogy van a család, kérlek szépen? Hallom, a gyerek szépen végzi a gimnáziumot a piaristáknál! A piaroknál, ugyebár, így is lehet mondani, nemde. Pollacsek e.! Arra kell vigyázni ennél a hálózatnál, hogy a beszervezése óta mindig meglévő jó külföldi lehetősége ne csak

lehetőség maradjon, hanem legyen végre már megfelelően kihasználva. (…) E két kérdésben kell gyümölcsöztetni egy élő gróf (arisztokrata) munkáját, amelyet – mint nekem egy találkozón elmondotta – becsületesen felajánlott nekünk. Bizony, a becsület nagy dolog. Egy élő gróf…! Tote Grafen, gute Grafen. [Ekkor már semmi sincs, se becsület, se semmmi… Mivel érdemelte ezt ki…, hogy annyi rosszat okozott… Ennyire nem volt rossz az apám… kkk– Ezer kartács. Ha még ennél is nyeglébb korban élnénk, akkor mellékelném a könnyáztatta kéziratot. Az Irodalmi Múzeum vagy mi így is fizet majd, mint a köles.]

Megjegyzés: Megkezdem úti programjának tervezését.

Jelenti, hogy megjött a meghívólevél (X. 7.). Ezúton jelentem, hogy lakásomon van telefon.

Látogassa meg Z. grófnőt, aki egyházi vonalon, az „Olvasók” fn. ügyben szerepel.

Feladatom volt az Esterházy Máriával kapcsolatos észrevételek jelentése és a megadott szempontok szerint vele való beszélgetés. Azt hiszem, Mary néni is szerette apámat. Mindenesetre nagyon becsülte. „Olyan jól lehet vele, fiam, beszélgetni.”

F. hó 10-én értesítés jött Bécsből, hogy Esterházy János brüsszeli lakost Bécsbe hozták és rákkal operálták. Ő ama másik Péter papája. Bocsáss meg, öregem. [Mostanság többször is találkoztunk Pesten. Szépen s ihletetten tud a nagypapáról beszélni. De Papiról is. – Ez van.]

Egy új szál a cselekményben, különösen ordenáré, szégyenletes: Az ügynök a fentieken kívül feladatul kapta, hogy keresse fel az Üllői út 60-62. sz. alatt lévő dohányboltot – beszélgessen el a bolt vezetőjével, azzal, hogy külföldre, Bécsbe készül és ajándékba vesz különböző cigarettákat. Találjon rá módot, hogy szavaiból-levelezőlapokból a nevét el tudja olvasni a bolt vezetője. A név!, a név! – döccenés nélkül kapcsolódik ez gondolatilag a Harmoniához. A boltban R. J. Bécsben élő ellenforradalmár édesanyja van.

Közben megkapta az útlevelet, a III/C csoport részére fogja kint a feladatait végezni, az „Olvasók” fn. ügyben, fel fogja keresni a Caritast, P. atya személyére külön eligazítást kapott. Volt a trafikban.Megállapítottam, hogy második alkalommal lényegesen

barátságosabb és beszédesebb volt. Bemutatkozásomra nem került sor, de valószínű, hogy legközelebb erre is mód nyílik.

Feladaton kívül jelenti, hogy itt voltak a Tante Thodáék. Ők is hogy tisztelték <a mai napig tisztelik> az ügynököt… Felajánlották, hogy egyik fiúnkat Jelen! szívesen nyaraltatnák náluk.

A következő jelentések már a bécsi útról szólnak. Őrület! Olyan, mintha apám lenne a regény(ek)beli Roberto. Milyen büszke voltam, hogy végre valamit az ujjamból szoptam!

Az ügynök feladatait csak részben tudta elvégezni. Ezt a találkozón őszintén elismerte. A bécsi rokonság kézről kézre adta, koncertek, fogadások, vacsorák. [Mért is nem mentünk 56-ban innét el a fenébe?!] Közben ilyen regényes mondatokat találok: A keresett NSU kocsit vagy német rendszámú kocsit sem nevezett utcában, sem a közeli főtéren nem láttam. A Rennweg 85. sz. autószerviznél X. 25-én de. voltam, magyar v. német rendszámú kocsit szintén nem láttam. Megállapítottam, hogy a szerviznek az Anspanger gasse felé van hátsó kijárata.

Fölkereste Novák Rudolf könyvkereskedését (Köllnerhofgasse), könyveket kért: Igazság a Nagy Imre perben és Faludy György: Emlékkönyv a rőt Bizáncról. (Nem tudtam, Gyurka bácsi, hogy része vagy apám életének. Te is bocsáss meg. [Bár itt nincs miért. Az olvasó az olvasó, és minden olvasót meg kell becsülni, a legszemetebbet is. Például biztos tudásom van, hogy olvasóim közé számíthatom, nevek a szerkesztőségben.]) Családi körben is felvetettem Novák nevét, úgy informáltak, hogy oda nyugodtan elmehetek, nem úgy, mint a Darvas, akinek az a híre, hogy Magyarország felé is dolgozik.

Esterházy Mária kíséretében felkerestem a Caritas Internationalisban (Hernalser str.) P. „atyát”Mért idézőjelben? azzal, hogy gyógyszert, valamint imakönyveket kérjek tőle. „Üres, üres a te apád.” Még szerencse, hogy a második találkozót P. atya lemondta, pedig ügynök, így ügynök, akkor tért volna a tárgyra.

Ügynök nem a feladatának megfelelően járt el – ami túlzott elővigyázatosságból ered – és ezért nem mert politikai síkon aktívabban mozogni. Találkozón magatartását értékeltük. [Én meg itt az asztalomnál.]

Azt [– mindent! mindent! –] továbbra is nagyon nem értem, hogy mért nem sugárzott apánk felénk valami félelmet. Egy kicsit legalább, jelzésként. Vagy elővigyázatosságot. Hogy jó lesz vigyázni. [Pupákok! Hát még a saját otthonunkba is besúgókat küldenek…! – Tréfa.] Hogy húzzuk meg magunkat. Mért a nyugalmat, a kikezdhetetlenséget láttuk? Meg egy kis titokzatosságot.

Még mindig Bécs. Kis érdekes színes: részt vett egy temetésen, amely után a halott veje, S. vezérkari ezredes közeli kastélyában vendégül látta a gyászoló rokonságot. Tea + szendvics. Közben rövid időre kihívták az ebédlőből; visszatérve felháborodva elmondta, hogy a helybeli csendőrségtől voltak itt a Belügyminisztérium közvetlen utasítására, azzal, hogy tartóztassák le a gyászolók közt lévő Habsburg Ottót. Ő kikérte magának a zaklatást és a feltételezést, hogy köztársasági tiszt létére házába fogadja Habsburg Ottót.

D. P.-ről jelent, aki jól ismeri Kéthly Annát. Járt nála Déry, Száva István. Benéztem D. dolgozószobájába, ahol számos általa szignált épülettervrajzot láttam. – A vacsorát D. maga főzte, ezt máskor is nagy kedvvel és hozzáértéssel teszi. Valaki lelkesen főz a barátainak, a vacsora hibátlan – és közben nem is sejti…

Feladat: Az ügynök levelezést kezdeményez Esterházy Pál felé, és előkészíti NSZK-svájci útját, hogy találkozzon Esterházy Pállal. Nocsak.

Újra leírja D. B.-ékhez való kapcsolatát, akit még a Szent Imre Kollégiumból ismer <pénz emlékműre nevedben befizetve>. Alapjában véve idealista, a szépet kedvelő, de részben rossz egészségi állapota, részben mert „nem vitte semmire”, keserű ember, akinek életcélja már csak az, hogy gyermekei szebb életet kapjanak, mint ő. – Nem kell végigpillantanom az életemen, se az öcséimén, hogy megállapíthassam, ha apánknak ez lett volna az életcélja, azt elérte volna.

Feladat: Bécsből karácsony előtt több vendége érkezik, ezért a következő találkozó során „felkészülünk fogadásukra”. Valaki oldalt odaírta (nem én!): Helyes.

2000. június 2., péntek

9:25, várom az anyagot. Amúgy gloár és könyvhét, innét is dedikálni megyek a Vörösmarty térre. Ott fogok sütkérezni apám (az apámok) fényében. – Reggel ahogy jöttem a B. utcán, a rövid ujjú ing, az aktatáska és a hosszan elnyúló korai árnyék – olyannak láttam magam, mint a Papit. (Dicsekszem…) Hogy a helyére léptemök, én vagyok a családfő, *én vagyok eztán az a férfi, aki az E. utca …-ból (a B. utcán át) az aktatáskájával a városba indul.* Néztem az árnyékom, mint az apámat. Az árnyék mint apa. Hirtelen düh támadt bennem, nem akarok erre a… erre az újra gondolni.

Mint tegnap is. Könyvheti riport Fialával, színtiszta apázás. Nem akarok immár rólad beszélni, öreg. Pedig, hidd el, életem végéig tudtam volna. Az életem végéig! Ezer és ezer formában! Mindent megkaptál volna tőlem, amit életedben nem tudtam megadni nekedök. Még a végén lelkifurdalásom lesz. Vagy/és meghatódom.

Dologra.

Adta: „Csanádi” fn.ü.

Vette: Pollacsek szds.

Idő: 1965. december 16.

Hely: „Kapitány” fn. „T” lakás

Tárgy: R.-néról

Hely, idő, cselekmény egysége, egy görög tragédia, dimenziók nélkül.

Jár be a trafikba. Az ügynök a kapott feladatot jól oldotta meg, melynek során tisztázódott az Esterházy családhoz fűződő ismeretsége magyarul: bemutatkozott, így R.-né szívélyes jó kapcsolatba került ügynökünkkel. Megteremtődött a lehetőség a további operatív felderítésre. Feladat: R.-né által őrzött emléktárgyat vegye át, tudniillik R.-né hajdanán ügynök öccsével, a Menyus bácsival bridzsezett volt, aki rábízott egy Herendi vázát. Nekünk is van, Nagypapa valami igazgatósági tag volt a gyárnál, in concreto elnök. Van olyan is, hogy Esterházy-minta, ha tudnék rajzolni, le tudnám rajzolni. Feladatul kapta hangulat gyűjtését (gazdasági intézkedésekkel kapcsolatban), valamint húgával való beszélgetést.

<Egyik év jön a másik után, 1966 hasonlít az előzőhöz, folytatódik az R.-né vonal és hozzájön S. J. figyelése (inkább a feleségének a nevét ismertük az anyai féltékenység alapkontextusában), és őszön

ismét külföldi út. Az év elején az MSZMP PB határozatot hozott „a belső ellenséges erők” elleni fellépésről (közben meghalt Buster Keaton), az év végi kongresszuson viszont a 68-ra tervezett reformok bevezetéséről hoztak döntést, Kádár pedig azt mondta: „Egy családba tartozunk, mi, pártmunkások, pártbürokraták vagy ahogy akarják, és írók, művészek, *szeplősek és nem szeplősek,*egy család vagyunk…” – Az ország mint család, ezt olykor ma is mondják… Oh, a gyökerek…>

Januárban átvette R.-nétől (aki most a magyarosítás előtti nevén szerepel) a vázát, s felajánlotta, hogy idelátogató testvérével küldhet üzenetet Bécsbe a fiának. Pollacsek elégedett.

Ügynök hosszan jelent húgáról. Hogy az találkozott a „kistarcsaiakkal” (akikkel együtt volt internálva, V. M., K. E., B-né). Egy ízben feleségemmel együtt elvitt a Fortuna étterembe. (…) Itt érdemleges beszélgetés nem folyt, magyar nótákat rendeltek Pertisnél. Anyám, ahogy fanyalog. Mintha citromba harapott volna. Vagy lassan kipirult az arca, s némán mozgó ajakkal velük énekelt?

Mindenről, feszélyező aprólékossággal. Az ellenforradalom 10 éves évfordulójára tett célzásaimra nem reagált, a jövőt illetően szerinte számomra a kivándorlás jelenti a megoldást. A maga részéről úgy látszik szakított Magyarországgal de hülye! [apát hülyézhetni jó érzés!; ezt látom a gyerekeimnél is, és erős kézzel letöröm – ha tudom!], érzelmileg is, anélkül, hogy itthoni hiányosságoknak örülne mégse olyan hülye! [nem hülye apát bírni nagy érzés; ezt látom stb.], de például igen élesen reagált édesanyjának arra a javaslatára, hogy alkalomadtán, ha megint Csehszlovákiában jár, vigye el kislányát Kassára, és mutassa meg neki Rákóczi és Esterházy Antal kurucgenerális sírját. Jellemző a „vadmagyar” (453.) nagymamára.

Az árrendezéssel kapcsolatos intézkedéseket nagyon megértőn kommentálta, mondván, hogy az csak természetes, ha száj– és körömfájás után a marhahús drágább lesz, ezzel kapcsolatban elmondta, hogy az árvíz következtében drágább lett a burgonya. Itt látom, ahogy írta, burgonya – hihetetlen.

R.-né nem kap levelet a fiától. Bécsben M. se tudta elérni. Azzal búcsúztunk, hogy megkért, máskor is nézzek be hozzá.

Beszéltem B. Gy.-vel már régen nem szerepelt itt, pedig, nemde, szinte szomszéd, akin keresztül D. B. egy könyvet küldött fiamnak nekem a Ben Hurt németül: még megvan, nyomasztottam is az enyéimet vele!, s megkérdeztem, ő hogy jutott a könyvhöz. Elmondta, hogy elvált felesége (G. T.-né) adta oda neki, oda valaki hozta, aki kintről jött, de B. nem tudta, hogy ki. Ez Pollacseket igencsak érdekli, majd ezen kell molyolni. Ügynök szóban elmondotta, hogy G. ellenséges személy… Ilyet eddig nem mondtunk, javítás: mondott, ilyet eddig ügynök nem mondott.

Kezdődik az S. J.-szál. Élvonalbeli fordító, alkalmanként ügynök lektora, írja ügynök. Azóta 1-2-szer feleségestül is meglátogattuk egymást, és mondhatni, hogy jó viszonyban vagyunk egymással. Jellemzésül annyit mondhatok, hogy igen élesszemű, kissé szarkasztikus embernek ismerem. Én is téged. A rendszerrel nem szimpatizál, de nem láttam jelét aktív ellenségeskedésnek sem. Akárcsak te.

Ügynök feladatul kapta, hogy úgy szakmai, mint (sic!) családi vonalon a kapcsolatot mélyítse el.Ügynök mélyített, a mamám meg belegörbült a féltékenységbe.

A Ben Hur postán jött, Pollacsek a könyv útját figyelmet érdemlőnek tartja. Ügynök benhúrozás közben fondorlatosan kiszedi G.-ből, hogy D. B.-vel (aki 45 előtt katonatársa volt) évente kb. egyszer vált levelet, amikor is D. megküldi neki a Wild und Hund folyóirat naptárát. G. egyébként a Tüspednél szénhordó. Volt katonatiszt, ki a Tüspednél szénhordó, lapozgatja a Wild und Hund naptárját: ez a magyar hatvanas évek (egy metszete).

Március 15-ét, az örök tavaszt jelentéssel ünnepli ügynök. Aki ekkor negyvenhét éves. Negyvenhét éves koromban én is írtam, jelentést egy apáról, minden erőm megfeszítésével állítgattam szobrot ügynöknek. Valamit valamiért. Nagyfőnök, elúrhodott rajtad a kevélység.

S. J. Átbeszélik a fordítást, S. teával kínálja, a világ legjobb teája, mondja róla. Ezek a félmondatok a legzavarbaejtőbbek. Csak azért nem temetem szégyenkezve a kezembe az arcomat, mert fogni kell a tollam. [De ezek a félmondatok szükségszerűek. Ha észlelné a félmondatokat, akkor erkölcsi megfontolásokba kéne bonyolódnia,

ezt igen, azt nem, ezt öncsalás nélkül nem lehet. Ha az egész egy öncsalás, akkor az reflektálatlan maradhat, akkor a részletekben – például jelentésírás – már nyugodtabban, igen, szabadon lehet mozogni.]

S. szellemesen azt fejtegeti, hogy jelenleg kb. egy másik Biedermeyer kort élünk; gondoljunk vissza Metternich idejére, amikor az emberek megelégelték, hogy politizálás miatt spiclizték, bezárták őket, és megelégedtek a szalonzenével (ma = Beatles), Schuberttel és egyéb mindennapi jóval (pl. ma a frigidaire). Amikor S.-né meséli, hogy a Könyvterjesztőnél csökkent a forgalmuk, ügynök azt a megjegyzést teszi, hogy nyilván a henteshez viszik az emberek azt a pénzt, amit eddig a könyvesboltnak szántak. Nevet a szeme, ahogy mondja. (J.-nek ilyen a szeme, amikor fogalmazás közben megtalálja a mondatot.)

R.-né fia nem ad életjelet, az ügynök kihasználja az anya gyötrődését, aggódását. Fölajánlja a segítségét, az öreg zsidó asszony hálás sorstársának, a grófnak. Ez sok. Már említettem itt, az orromra lett koppintva, hogy talán mégsem olyan szépen van, ahogy én litániázom, áruló, nem áruló, mindegy, minden a miénk, örüljünk a feltáruló mérhetetlen gazdagságnak… Lehet, hogy ez mégse így van? Hogy tagadni és polírozni kéne mindhalálig? A szlovákok, bocsánat, a tótok meg oláhok, azok igen, de mi magyarok sose! Egy komcsi, egy zsidó – hát persze, de egy arisztokrata, egy igazi magyar, az sose!

Futólag S. J.-vel. Beszélgetés közben azt mondta, ha valaki 1946-ban azt mondta volna neki, hogy 20 év múlva is népi demokrácia van Magyarországon, azt igencsak bolondnak tartotta volna, azonban még lehetetlenebbnek tartotta volna, hogyha mégis úgy alakulnak a dolgok, akkor 1966-ban téma lehessen, hogy ki hová utazik, hol vacsorázzon, milyen színdarabot nézzen meg. Klasszikus Kádár-song: gulyáskommunizmus-blues.

Eltelt egy hónap, a fiúról nincs hír. Az egész beszélgetés igen barátságos hangnemben zajlott le, meg kellett ígérnem, hogyha „arra járok”, okvetlenül benézek. Az idézőjelek használata finom nyelvérzékre és cinizmusra vall.

Érdekes apróság a bürokráciáról, illetve az intézményi függetlenségről a diktatúrában (ily módon alig érthető): Ügynök feladaton kívül jelenti, munkahelyén beadta az útlevélkérő lapot, hogy azigazgató terjessze föl az Igazságügyi Minisztériumhoz véleményezés végett. Két hét múlva az igazgató közölte, hogy az NSZK-ba szóló kérelmet a minisztérium utasítása szerint nem terjeszthet fel, majd ez jó miután az NSZK-t az űrlapról kihúztam, közölte, hogy van egy Minisztertanács-i határozat, mely szerint csak minden 3 évben lehet nyugati országba menni, s felmutatott egy levelet, melyet az Igazságügyi Minisztérium nevében Kocsis László írt alá, s mely szerint a minisztérium kérelmemet „nem kívánja véleményezni”. Hogyan lesz ebből utazás?, teszi föl sopánkodva ügynök a kérdést.

Pollacsek elvtárs élete sem fenékig tejfel (inkább tejföl): a „Vári” ügyben felmerült filozófiai munkákat, könyvek címeit meg kell szerezni. (…) Ügynök egyelőre ne menjen S.-hez, aki egyébként megígérte, hogy érdeklődik ügynöknek gépírónő iránt, ő oldalanként 2,50-et fizet.

Aki trappban van tartva. A régiekről is jelent, P. J.-ék, K. M.-ék, provokálja őket az októberi „sajátságos események” tíz éves évfordulójával. (…) „Minket csak ne ünnepeljenek az amerikaiak, miután 56-ban olyan szépen benthagytak a pácban.”

Közben Pollacsek utánajárt a dolgoknak. Feladat: Ügynök S. érdeklődésére elmondja, hogy érdeklődik antropozóphista filozófiai elv után, de erről bővebb anyag nem áll rendelkezésére. (…)Megjegyzés: Ügynök tájékoztatására a fenti „bölcsességről” anyagot adunk, amit tájékoztatásul felhasznál munkájához. Ha nem sírnék, röhögnék. Hogy így teljen emberek élete? Az élet mint paródia. Igaz, azt már írtam (mert olvastam): Vatertum ist Parodie.

A Nagy Imre kivégzésének napján kelt jelentés szerint Károlyi Mihályné nagy fogadást adott Károlyi Mihály utcai lakásán (visszakapta a palota egy részét, később engem is fogadott ott, utánam Aczél György jött hozzá, kérdezte, akarok-e vele találkozni, mondtam, nem), ahol becslésem szerint 150 ember volt jelen, többek közt Kodály Zoltán, Psota Irén, és más ismert írók, művészek. Károlyiné egyszer megkért, hogy szórakoztassam egy angol

vendégét, aki nem tud magyarul, bemutatott egy kb. 50 éves igen csúnya, de mulatságos nőnek stb. Richtig az angol nagykövet felesége; kapott is meghívást.

S. J. megint nem volt otthon. – A megfigyeltek kiszámíthatatlanul kószálnak a városban, a följelentés minimális föltételei sincsenek adva (620.).

R.-né nagyon megörült nekem, cigarettával kínált (Menthát szív). Elmész te tényleg a büdös picsába. [Bent hagyom.] R. már egy éve nem írt az anyjának.

Beszélgetés közben megemlítettem S.-nek, hogy nemrég társaságban szóba került az antropozófia, de mivel nem tudtam, hogy ez miből áll, nem igen tudtam a témához hozzászólni Dehogynem! Hányszor hallottam általa nem olvasott, ott akkor először hallott könyvről könnyedén diskurálni, sőt keményen vitatkozni – van is erről a Termelési-regényben egy lírai szépségű jelenet, úgy hallom, hogy Ausztriában és NSZK-ban mostanság divatos. Ironikusan és lekicsinylően nyilatkozott róla, némileg a buddhizmushoz hasonlította. Elmondta, hogy az ide vonatkozó ismereteit egy asszony ismerősétől szerezte, aki „mint nő olyan kedves volt, hogy még ezt is végighallgattam”. – Nem akarnám ezt már kommentálni. Óvnám kicsit magam, és inkább csak másolnék… De hát mondatokat raknak bele a szájába! Ennél közelebb akkor se lehetne kerülni, ha a farkukat tennék a szájába! És azt se tudja, mit miért mond, hogy mire megy ki a dolog, mindig csak részfeladatokat kap, kis senki teddide-teddoda!

Most lép be az olvasóterembe: megint egy édes öregúr, jó arcú, finom ember, kissé bizonytalanul topog, derűsen körbetekint – keresi a múltját, amit *ezek* (inclusive atyám) összekúrtak.

Ügynök már régóta szerette volna, R.-né végre megadta fia bécsi címét. Mutatott nekem egy szép magyar bélyeget (harkály), melyet már előkészített, hogy fia levelére ragassza. Már nem mondom többet, de én ezektől a harkályoktól borulok ki. Ütni, hányni stb. tudnék.

Közben meghalt P. J., akikhez oly sokat járt. P.-ék, K. M., G. T., Z. P., erről, arról, mindenről. Eddig nem hallottam a fenti körben valakiről, aki ősszel, pontosabban októberben készülne kiutazni,

kivéve Esterházy Mátyást, aki okt. 23-án készül Bécsbe stb. (Tessék. Íme, itt a bizonyíték, hogy „Csanádi" mégse az apám. – Tréfa.)

K. Gy.-néval a kivándorlási kérelmükről, tárgyszerűen mindent. Férje itteni tengerész-folyamőrségi rangja után kint ezredesi nyugdíjat kapna, 1200 márka. K. M.-et is meglátogatja. Mindkét helyen felvetettem a tíz éves évfordulót, de nem reagáltak rá. (…) Úgy értesültem, hogy Esterházy Mátyást és feleségét Esterházy Mónika meghívta Bécsbe stb. Úgy értesült.

Feladatom volt, hogy Z. P.-vel beszélgetést folytassak. Semmi, minden: egy rossz szó sincs P. bácsiról. Akit kicsit én is ismertem. Egy nagyon szomorú férfira emlékszem. Magányos, szomorú, belelóg a bajsza a levesbe. A szomorúságtól közel éreztem magamhoz, nem mert én is az lettem volna, de a szomorúság valahogy gyerekké tette. A felnőttek nem szoktak szomorúak lenni, a gyerek azt nem látja. De az övé akkora szomorúság volt, hogy nem lehetett nem látni.

Mary néni van nálunk „rokoni látogatás formájában", felhasználtam az alkalmat, s tervezett bécsi utamat megemlítettem azzal, hogy jubiláris megmozdulásokon szeretnék résztvenni – persze nem feltűnően két szót nem tudok elolvasni a család részéről szabad mozgásom legyen. Istenem.

Mielőtt elutazna, megígéri R.-nének, hogy Bécsben meglátogatja a fiát, kért volna igazoló pár sort, de az asszony ezt elvből (nagyon helyesen) megtagadta, nem ad levelet senkinek a határon túlra, de majd táviratban avizálja fiának jöttömet.

Megjött Bécsből, az év végéig erről szólnak a jelentések, megint „csitt, apátok dolgozik".

Mindjárt elejétől kezdve bizalmába látszott fogadni, miután rokonságomat részben személyesen, részben hallomásból ismeri. Néhány éve, valahol Győr környékén lebukott egy csaló, aki, így az újság, Esterházynak adta ki magát, s ebből húzott hasznot. Amire én azt a kicsi tréfát engedtem meg magamnak, hogy ah, mily sajátos, apám egy egész életen át Esterházynak adta ki magát, de sok hasznot nem húzott belőle. Lám, mégis húzott.

Elment az október 23-i ünnepségre, csatolja a megszerzett anyagokat. A rokonok figyelmeztették, hogy nyilván a követségről

lesznek megfigyelők. A hangulat megítélésem szerint inkább langyos volt.A koszorúzásról: …majd fáklyákat égettek, mivel fújt a szél, W. kalapját telefröcskölte viasszal. (…) A szentbeszédet K. H. tartotta. Tipikus nesze-semmi-fogd-meg-jól szöveg volt.

W.-vel aztán egy kávéházban is találkozik, egy ún. gyanús férfi is ül ott, hátha besúgó. Nekünk mindegy, mondták W.-ék, csak miattam aggódnak. Ne aggódjatok (kicsinyhitűek). Ügynök immár élesben kérdezi őket, miféle biztatás várható otthon az emigrációtól, együttműködnek-e a különféle emigráns szervezetek stb. Racionálisan, kissé pattogva vagy türelmetlenül, egy nagy hazafi felelősségteljes pofázmányával pörgeti a kérdéseket. Új barátai óva intik ügynököt mindenféle kalandos rizikó vállalásától.

A Bécsi Magyar Egyesületnek kb. 400 tagja van, de jó ha 100-an fizetnek tagdíjat. Másolunk, nem szentségelünk. Befejezésül mégegyszer lelkemre kötötték, hogy vigyázzak magamra, én pedig meghatott örömmel (sic!, másolj!) adtam kifejezést, hogy „még vannak ilyen jó magyarok” az emigrációban. Megkérdeztem, vihetek-e üzenetet, de köszönettel elhárította.

Az ügynök megbízható, ellenőrzött, a jelentés szintén ellenőrzött „Takács”, „Pesti” fn. ügynökök jelentései alapján. (…) Értékesek a jelentésben a W.-re vonatkozó adatok, személyére, múltbeli helyzetére vonatkozóan.

Négyoldalas jelentés R.-ről. Mint egy igazi Roberto próbálja megtalálni, mert már nem azon a címen lakik, amelyet ügynök R.-nétól kapott. Ez hosszan, végül találkoznak. Kedvenc hobbyja a lovaglás, e célból néha Burgenlandba megy M. grófékhoz.

A III/5 csoportfőnökségen ellenőrizzük M. gróf személyét.

Milyen szorgalmasan dolgozik a másik asztalnál F. Gy. Egészen belehajol a papírjaiba. Vajon mit talált? Aki keres, az talál.

Feladatom volt, hogy megrendeljem az ellenforradalom 10. évfordulójára megjelent Gloria victis c. antológiát. Novák maga nincs bent, csak egy G. nevű eladó, a könyvet meg kell rendelni, ügynök kap politikai szóróanyagot, valamint megveszi Márai Sándor San Gennaro vére című könyvét (Mami nyilván örült, meg is lepődhetett a nem várt figyelmességen). Az eladó postai küldést javasol, jók a tapasztalatai, ám ügynök aggódik.

Csodálkozásomra, hogy egyszerre árusít „vörös” és nyugati irodalmat, mosolyogva azt felelte, hogy a kereskedő ne politizáljon stb. Kis kádárista idill (pornográfia): Elmondta, hogy a cég katalógusát Pesten a Kossuth Nyomdában nyomták – igaz, hogy néhány túl egyértelmű beállítottságú könyvcímet kitöröltek belőle.

A jelentésében szereplő eladó nem G., az X. nevezetű. Ügynök tévedett a névben. Feladat: A fentiekkel kapcsolatban feladatul kapta, hogy az érkező könyvet eredeti csomagban, kézbesítés után azonnal jelentse és adja át.

Nem azt akarom mondani, tessék, ilyen az élet, inkább csak annyit, ilyen egy élet. Vagy ilyen is az élet. Nem mintha ezt nem tudnánk, csak szívesen elfeledkezünk róla. Pedig csak komolyan kéne venni a nagy, régi regényeket. Hogy is van az a Nossack-idézet? [„Arra kérem az olvasót, ne gondolja, hogy öntelt vagyok. Én sem hiszem azt, hogy jogom van megállapítani: Ilyen a valóság! Vagy akár csak: Nézd, ilyen vagyok én!” Az elveszett fivérből. Már egy negyedszázada fölfedeztem mottónak magamnak.]

…jelentésemet az alábbiakkal egészítem ki: az üzletvezető neve helyesen Dr. X. (és nem G.). Na azért! Korábbi feladat értelmében megszereztem Esterházy Pál „herceg” címét. Megfoghatatlan, hogy miért teszi a herceget idézőjelbe. Csak nem ama demokratikus, plebejus reflexek?! – Annak láttam: demokratának, plebejusnak.

Indul F. Gy. Takarom az arcom, lesek ki az ujjaim közül, ez most inkább játék, mint félelem. Megállapítom: jobb játszani, mint félni. Valamiért azt gondolom, mintha nem találta volna meg, amit keresett.

<1967 kiemelkedő éve a Kádár-korszaknak, már minden el van felejtve, még minden működik, bár őszintén meg kell mondani, hogy vannak hibák. R.-né mellett az A. I. elbeszélői szál erősödik föl, nyilván rokon, az A.-k többnyire azok szoktak lenni stb. stb., telítődöm lassan.>

A. I.-vel kezdődik az év, akit négy évre lecsuktak (Kalocsa, női börtön) a Tabódy-pörben; férje ezalatt elvált tőle. Egyébként pedig Meran gróf igen sok van, magyarázza ügynök a Magyar Népköztársaság fülét hegyező belügyi dolgozójának. Valamint

ötletekkel áll elő, miként építse ki a kapcsolatát A. I.-vel. A jelentés szerint A. I. ellenséges beállítottságú, volt arisztokrata.

K.-nál nem volt alkalmam beszélgetésre, mivel a lakásban egy mesterember dolgozott. Ezt csak azért másoltam le, mert ezt a szót, mesterember, így, kifejezetten apámtól tanultam. A testvéreim is így használják.

Feladatom volt, hogy a Kállay Miklósért f. hó 24-én a Mátyás templomban mondandó gyászmisén résztvegyek. Kb. százötven-száznyolcvan ember, sok K., név szerint. A gyászmise a szokásos szertartás szerint ment végbe, prédikáció nélkül, imádkoztak elhunyt Miklós lelkiüdvéért. Remélem, öncenzúra, te is imádkoztál. És remélem, az Úristen a tiedét is fölszámította Miklós testvérünk lelkiüdvéért.

Ismétlés: hogy lesz ebből katarzis? Megmondom. Ebből most nem lesz katarzis.H. e. j., hogy vajon apámnak mi öröme volt az életben. Én szoktam mondogatni, hogy örülök, hogy élek, és még azt is sejtetni engedem – legalábbis magamnak –, hogy bármilyen életem volna is, ezt így gondolnám. És ha az apám életét éltem volna? Ték it ízi, fadör, szokta Miklóska javasolni.

R.-né örül, levelet kapott fiától. Sajnos, úgymond, a fia saját magáról alig ír, csak áradozik, hogy milyen jók voltak a sütemények. A Gloria victi kötet visszaérkezett Bécsbe, M.-hez, amin ő M. csöppet sem csodálkozik.

Pollacsek szerint nem valószínű, hogy R. levele postán érkezett. „K” ellenőrzés nem jelezte.

P. J.-né szerint fordítói vagy leírói munkát A. I. nem fog vállalni, mert részint nincs rászorulva (IKKA küldeményeket kap a Liechtenstein rokonságtól), részint amilyen lelkiismeretesen és jól végez el még oly fárasztó fizikai munkát, a szellemi munkát nem szereti. Elmondta még, hogy a Lékai János téren lakik, hangsúlyozva, hogy Lékai és nem L., u.i. L. I.-vel van sokat együtt. Kérdésemre, hogy komoly flörtről van-e szó, azt felelte, „már amennyire az I. flörtjei komolyak”, szerinte biztos van más is.

Nincs megállás, mért ne mennénk öv alá… Egyébként lendületes, összefogott fogalmazás. Ekkoriban történt, hogy megírt helyettem egy otthoni fogalmazást, osztálykirándulásról élménybeszámolót.

Nem megy, mondtam neki. Kikérdezett, hogy volt, mint volt, elmondtam, bólintott, hát akkor ezt kell csak leírni. De én nem tudtam „csak úgy” leírni. Szinte szántotta a papírt a tolla. Nem tudhattam, hogy rendszeresen gyakorol. Ötöst kaptunk. Bezzeg én! Különb-különb gyermekeimnek eddig kb. öt darab magyardolgozatot írtam (vészhelyzet); teljes erőmmel, tehetségemmel, mindent, amit tudok, beleadva, sőt vigyázva, hogy nem én írom [a Festtag der europäischen Literatur], hanem a kölök: négyesnél jobbat sose kaptam, igaz, tán hármasnál rosszabbat se… – Valahogy úgy érzem, hogy most még gyorsan el kell mondanom az összes kis családi történetecskémet, mert aztán már, e könyv után nem lehet. Illetve már nem lesz mit. Vagy ki.

Hirtelen, most: apámat szeretem, ügynököt megvetem: ez a mondat „jött belém”, a klasszikus bűn és bűnös különbségtétel szellemében.

A picsába. Olyan, mintha az előző, túl magától értődő, kissé kényelmes gondolatért lennék a következő jelentés által megbüntetve. <Egy félórája ülök a papír előtt. Muszáj vagyok öncenzúrázni, pedig ez itt nagyon veszélyes, mert akkor nincs megállás. Az árulás és aljasság mértéke akkor látszana, ha névvel írnám, de nem merem. Vagy nem akarom, az illető még él.> Feladaton kívül jelentem, hogy tudomásom szerint …-nek Tatán az alábbi ismerősei vannak: (…) valamint egy „… bácsi” nevű tetőfedő, akivel régebben bizalmas viszonyban volt Szégyellje magát, édesapám! [Automatikusan, gyerek, magázásra váltottam.], de jelenleg közvetlen kapcsolatban nincs.

Volt végre K.-nénál (mert már többször hiába), igaz, A. I.-vel nem találkozott. Összeismerkedett bizonyos L. H.-val, aki megjárta Auschwitzot, volt Archangelszk mellett egy szovjet táborban is. Jelenleg egy autóbaleset következtében vak. Sok, idézném a HC-t. A jelenleg vak se rossz. Jelenleg vak, ám holnap…! A. I.-t szándékosan nem hoztam elő, inkább bemelegítésnek, barátkozásnak szántam a látogatást. Bemelegítésnek, értem. Az ügyben operatív intézkedésre van szükség, mely elősegíti a személyes találkozást.

R.-nétől kérdi ügynök, megy-e valaki megbízható ember Bécsbe. Azt felelte, sem megbízható, sem megbízhatatlan nem megy.

Egyébként IBUSZ-úttal Bécsbe készül. Ügynök ajánlkozását, hogy az fölmenne egyszer „egy nyugodtabb beszélgetésre" a lakására, örömmel fogadja. Az esedékes beszélgetés előtt részletes eligazítást kap irányított beszélgetés lefolytatásához.

Feladaton kívül jelentem, hogy felhívott K. Gy.-né, hogy keressem alkalmilag fel. Elmondta, hogy takarítónőjét feljelentették, mert az ő megbízásából az elmúlt év során 6 orkánkabátot adott el. Az egyiket Esterházy Mátyástól kapta hi-hi, aki elmondta, hogy vámot is kellett utána fizetnie. Figyelmeztette a jelenlévő Esterházy Mátyást, hogyha a rendőrségen szóba kerül a vám kérdése, őt meg fogja nevezni.

A Kádár-korszak kvintesszenciája ez a néhány sor [viszont nem léteztek elvek, viszont így bárminek bármi lehetett a következménye, elvileg, viszont ez épp egy nagyon is gyakorlatias világ kezdett lenni, viszont a gyakorlatot, ha nem igazgatták is, de fenyegették az elvek, gyakorlatilag. (698.)] – mindez, és ez még az esszenciához tartozik, egy ügynöki jelentés elvileg (és gyakorlatilag is) félelmetes rámájában.

És még mintha az is látszana, hogy az összeurópai gondolkodás meddig nyújtózik. (Ameddig az orkánkabátja ér.)

A további esetleges fejleményeket telefonon jelenti. Néha láttuk, ahogy sutyorog a telefonba. Nem tudtuk értelmezni, de kellemetlen látvány volt. Később anyánk nyomán föltételeztük, hogy nőügy. Még akár az is lehetett.

Hosszú kavarás, hogy húga Bécsből jőve most hol is van, telefonok, félreértések, dátumok. Közben megint egy regényes mondat: A háziakon kívül Esterházy Mátyás is jelen volt. Vajon mért írja így? Egyrészt szép, mert igazságos, hogy önmagát is följelenti, másrészt nem radikális föltételezés, hogy Pollacsek úgy és tulajdonképpen sejtette a mondat valóságmagvát. Elég.

Megérkezett közben N. K.-ék katonafia (ismerem), aki hevesen tiltakozott, hogy külföldi állampolgárral, nevezetesen egy „Esterházy grófnővel" együtt legyen.

A jelentés a tatai Katonai Elhárító Osztály részére készült.

Tudomásomra jutott, hogy az idén megindult napilapnál a Budapester Rundschaunál, többek közt S. J. és Esterházy Mátyás dolgoznak. Úgy látszik ügynöknek ez a Flaubert-korszaka…

Bocsika, oh Gustave! S. J.-nek ügynök szerezte az állást, aljas megfontolásból, hogy állandóan „látókörében” maradjon.

Utazásügyben följelenti saját magát, egyfelől elképesztő, másfelől nyilván rizikó nélküli, hisz mint ügynök übereli apám utazási lehetőségeit: Hallottam, amint bátyjával (vagyis Esterházy Mátyás húga a bátyjával, vagyis Esterházy Mátyással, aki köztünk szólva épp a mondat „én”-je – ez tréfás volna, ha ez nem minden volna, csak nem tréfás) megbeszélte, hogy az ki akarna utazni, előbb érdeklődik valamilyen rokon „aggasztó” egészségi állapota felől, mire húga megerősíti a „rossz” híreket, s sürgeti jövetelét – mindezt azért, mert Bécsben úgy tudják, hogy az útlevelek kiadását megszigorították.

Menjen R.-néhez és a BNV-re. Szaglássz, magyar!

Üllői úti trafikjában felkerestem nevezettet, aki nagy örömmel mutatta nekem fia képeslapját, amit az a klagenfurti tó mellől egy Riki nevű hölgy társaságában írt.

Az anyagot „K” ellenőrzés nem fogta. Feladat: Egyelőre ne látogassa most R.-nét.

BNV-ről semmi. N. K.-ról, unom. Pollacsek viszont nem unja. Fontos operatív adatokat közöl ügynök N. K.-ról. A kapott adatok arra engednek következtetni, hogy célszemély a francia hírszerzéssel áll kapcsolatban Puff neki. Még a végén a nagyhatalmak levesébe köpök… Özvegyemről és árváimról gondoskodjatok!, mint magyar nyelvű tanár vizsgáztat iskolájukban. Ja… Budapesten is 1966-ban vizsgáztatott. Érdekesek az ezzel kapcsolatos közlések.

Megvan a kombináció, az operatív trükk: ügynök és A. I. egyszerre kapnak idézést az Útlevél Osztályra. Értelemszerűen szóba elegyednek. …hívtam alkalomadtán látogasson meg, ott van közelünkben a Római strand, mire se hideg, se meleg választ adott. Végezvén a dolgukkal javasolta (ügynök), menjenek ebédelni, a nő ezt is elhárította, de ügynök nem nyugodott: nekem még „dolgom volt” a Karolina úton, így elkísértem A.-t a Daróczi úti klinikáig. (Ismét figyeljünk föl az idézőjel elegáns, tömörítő hatású használatára!)

Pollacsek meg volt elégedve, az olvashatatlan aláírású főnöke azonban nem. Pollacsek e.! Az ügynök magatartása nem volt helyes.

Nagyon erőszakos volt, egymás után vetette fel a dolgokat, holott látta, hogy nem lesz eredményes. Vonjátok le a tanulságot.

Ahogy aztán apám a Pollacsekkel vonja, csak vonja…

<Holnap viszem az első két füzetet Gizinek. Mi lesz. Belőle próbálom extrapolálni a leendő reakciókat. Ennélfogva a mai munka elég nyögvenyelős. Egyre többet gondolok ezekre a mi lesz-ekre.>

[E. j.megint: laponként megenni a négy dossziét és soha senkinek egy szót se. Nyilván sok folyadék kéne. Buborékos. A lelkiismeretemnek pedig azt mondanám: ne bolygassuk már a szegény halottat, szenvedett eleget, egyébként is lényegében (?!) minden benne van a regényben, a gyöngeségei, a bukásai stb., és ne bolygassuk a szegény élőket, annyi új fájdalommal járhat ennek a közlése, és miért, mi végre?! Angyal lángpallossal – hát ez tényleg nem vagy… Borítsunk a múltra fátylat, ami nem azt jelenti, hogy takarjuk el, a fátylon át látszik, látjuk, ha akarjuk, de nincs a közvetlenségnek ez a pusztító brutalitása, így nyugtatnám a lelkiismeretemet. Amely azután kis idő elteltén meg is nyugodna.]

2000. június 4., vasárnap

Könyvhét, veszik az apámat, mint a cukrot. Egy volt kollégista társa, hogy majd beszélne velem. Jó. Elérzékenyülten rámnéz: Tisztára olyan vagy, mint apád. Egyszerre önt el a büszkeség és ugranék legszívesebben a torkának.

Kiűzettem az apámból. Kiűzetek az apaföldemről. Az apai földemről. (Ez volna az igazi földosztás? Az utolsó kiváltságaim elvesztése?) <Ha Esterházy Pál kortársa volnék, írnék még egy füzér imát, egy imádságos könyvet – apámból. De hát csak – többek közt – saját magam kortársa vagyok.>

Könnyű, lebegő nyári ruhák – kis könnyű felelőtlen dionüszoszi érzetek. – De szépen mondja, kislovag!

2000. június 6., kedd

Meleg van, jövök a gyárba. Az újságárus azt javasolja, ne vegyek (nála) villamosjegyet, inkább lógjak, az ellenőrnek meg diktáljam be az Orbán címét. Ez a jó módszer. 98 előtt a Hornét, most az Orbánét. Mondom neki, hogy nem értek egyet vele.

Tegnap dedikáltatott velem több könyvet is egy itteni valaki, helyes ember. Hihetetlen párbeszédbe keveredek vele. Azt mondja

tudniillik tréfából:

Az lenne a vicces, ha most egy ex-ügynök íratná alá.

Hogy hogyan, hogy mit mond, hogy ki kicsoda – csak hebegek-habogok.

Ha én egy ex-ügynök volnék, és úgy.

Én meg, bazmeg, egy ex-ügynök fia vagyok – gondolta a pincér, és szívélyesen meghajolt. (706.)

Valaki azt kérte, írjam a könyvébe: Folyt. köv. Nem érthette a diadalmas pofámat. Lesz folyt, hát hogyne, biztattam, mintha azt mondtam volna: lesz majd fogak csikorgatása! Ezt most megint inkább játéknak éltem meg, mint hazugságnak.

Nevezettet lakásán akartam felkeresni, de nem nyitottak ajtót. Ilyen mondatokból áll az élete. K. M.-ék nyaralnak. P. V.-né beszámol K. Gy.-ékről, hogy megvan az államnak fizetendő pénz, föltétele a kivándorló-útlevélnek. R.-né, mint mindig, panaszkodik, hogy nem ír a fia. A párizsi M. bácsiékról (N. K.) egy kis mellékszál, színes epizódvonal, Alsógödön eladtak egy-két telket, ami még a nevükön volt.Így forintban nem volt hiányuk. Ügynök értékel, dicsér: Az itteni viszonyokat reálisan szemléli, elmondta pl. hogy apja (…) most 82 éves korában is arról álmodozik, hogy visszajön Magyarországra gazdálkodni, ezt ő teljesen kizártnak tartja.

R.-né megkapta az útlevelet (vállalati kollektív kirándulás Bécsbe). A jelentés IBUSZ vonalán ellenőrzött. Ahogy át– meg átjárja az *egész* társadalmat… – Mi is járja át? Ez a trutymó, nevezhetjük az árulástól az élni akarásig bárminek. Alkut nem az egyes személyek kötöttek 1956 után, hanem az egész társadalom, s ennek folytán kötött az egyes személy is. Ki ekkorát, ki amakkorát. Mindenki. Van, aki nulla kompromisszumot kötött, de az is kötött.

Feladat: Menjen a Mezőgazdasági Vásárra, írjon levelet W.-nek Bécsbe, jelezze családi segítség kieszközlését; a levelet hálózati személy viszi majd Bécsbe, és ott lesz föladva.

[H. e. j., ahogy egyszer apám egy újdonsült vagy inkább botcsinálta politikus gesztusa kapcsán foghegyről odavetette: Micsoda cselédtempó! És ebben nem volt semmi gőg, nem egy arisztokrata mondta, hanem egy demokrata. Egy republikánus. Nem gőg, hanem méltóság. Így akarom mondani most én is: Micsoda

cselédtempó! Ahogy tempózik *ezeknél!* Talán nem is az árulás mint árulás a legnagyobb árulás, hanem ez a szolgalelkűség. Szolgálni nagy dolog, szolgalelkűnek lenni embertelen! Ez volt a kádárizmus falmelléki győzelme, ez a szolgalelkűség.

Ezt a szolgalelkűséget terjesztette az apám, ez a legnagyobb vétke. – Ez csak félig igaz. Nem terjesztette. Ő maga volt ez a szolgalelkűség. De ha terjesztett valamit, az ennek az ellenkezője volt. Tessék megkérdezni azt, aki ismerte. Ezt nem a mentségére mondom. És nem is értem, hogyan lehetséges. Lehet, hogy apám egy nagy színész volt? Egy Jászai Mari mint olyan? A nemzet színésze? Egy művész. Állj.]

Ügynök, azon célból, hogy A. I.-vel találkozhassék, küldetett Bécsből egy Bunte Illustriertét, mert abban egy Liechtenstein-esküvőről van szó, akik A.-val rokonok. Malőr: A. I. már bírta a periodikát. Álltak a portán A. munkahelyén. Kérdeztem, mért nem jött ki Római-fürdőre a nagy melegben, azt felelte nagyon fáradt. Ez nem látszik nagyon menni. Olyan, mint egy nyögvenyelős csajozás.

P. J.-né kérdezi ügynököt, vajon, szerinte, K.-ék megkapják-e a kivándorló útlevelet. Kitérő választ adtam (hasraütéses alapon megy stb.). A nemjóját, megint hallom, ahogy mondja.

K. a szovjet pártlátogatásnak részemről történt megemlítését teljes érdektelenséggel fogadta, így nem is erőltettem a témát.

A W.-nek Bécsbe írt levelet újból lemásolta, hogy itt iktathassa (és én is lemásoltam, hogy *itt*iktathassam, így fogja egyik nemzedék a másik kezét, s ad át tudást, tapasztalatot, hagyományt):Sajnos az idén nem tudunk találkozni (gondolhatja, hogy miért?!), pedig szívesen folytattam volna a tavaly megkezdett beszélgetést, sőt azt hiszem, kinti rokonaim révén hasznukra is lehettem volna stb.(…) Az évfordulón lélekben ott leszek! Nem beszél, másol.

Feladat: Keresse fel R. édesanyját, de R. személyére direkt formában ne érdeklődjön.

Apámra gondolva: a világosnál is világosabb, hogy a történelem nem használható pártpolitikai célokra.

[Míg én itt másolom a másolást, ledőlt a New York-i két torony. <Megtörtént szeptember tizenegyedike.> Azt mondja most mindenki, megváltozott ettől a világ. Nem változott meg, csak most

már nem lehet úgy tenni, mintha nem látnánk a világ arcát. Ez persze nagy változás. A teremtés most megpillantott brutalitásába törés nélkül simul bele az apám (a története).

Mennyi rosszat képes egy emberélet összegyűjteni! Bizonyos értelemben nekem *ugyanúgy*hihetetlen a New York-i terrortámadás, mint apám ügynök volta. Amikor megpillantottam a toronyba fúródó repülőgépet (egy frankfurti szállodában, figyelmetlenül, *tényleg* azt híve egy minutumig, hogy most már délután is ezeket az idióta katasztrófafilmeket nyomatják), valamint apám írását a dossziéban (szintén figyelmetlenül, majdnem lezserül, hisz egyik esetben sem voltam *semmire* se felkészülve, nem gondoltam, hogy felkészülve kell, kellene lennem), mindkét esetben ugyanaz történt, ugyanúgy tágult ki a szemem, kezdtem nyeldesni, vert gyorsabban a szívem. Nem hittem a szememnek, de tudtam, hogy igaz. (Én már több mint egy éve élek abban a sokkban, amelybe a világ most került. Nem dicsekvésből mondom.)

És mindkét esetben azt a mély, elemi mondatot préseltem ki magamból: Na, nem!

De igen. Igen, igen. Igent mondok a világra, ez az én alapvető igenlésem.]

Vámügyi kérdésekkel provokálja a kiutazásra készülődő K.-nét. Különben is „annyian nézik meg” a kiküldésre szánt holmikat, hogy „ügyeskedésre nincs mód”, és nekik nincsenek is értékesebb holmijaik. Hogy Sz. ügyvéd (Pollacsektől tudhatjuk: feldolgozás alatt) ügyes-e. Ezeket a dolgokat bárki el tudja intézni, „akár te is, vagy bárki más”.

R.-né rossz hangulatban, mert nyugdíjazni akarják, mondván, ha annyit jár külföldre, nem szorul rá a keresetére. Ahogy Pesten mondják: ögyes. Viszont a fia ír – levlapokat. Ezt meg Pollacsek tartja ögyesnek, a levlapokat ugyanis nem ellenőrzik, kizárólag a leveleket.

K.-ék végre elutaztak. Szobájukat A. I. barátjának adták ki, ügynök ebben lehetőséget lát.

Olyasfélét mondott K. M., hogy ha ez az ország jó volt nekünk 1000 éven át, akkor legyen jó most is.Ez volt apám álláspontja is, ez a józan pátosz, tárgyias patriotizmus. Egy ilyen mondat jól mutatja az

arisztokrata szemléletet, ahogy a tradíció, a múlt ismerete, az ahhoz való természetes, nyugodt kötődés egyszercsak a legmindennapibb, gyakorlati helyzetben kamatozódik. Hogy a következő mondat a személyes csődön túl mutat-e valamit, nem tudom. Talán hogy az ember nem végtelen?Aktuális politikai témákat (Vietnam, Közel-Kelet) felvetettem, de erre nem reagált.

Vajon az ún. irányított beszélgetések folyamatos koncentrációt igényeltek, vagyis felkészültséget, vagy lazán fecsegett, mint rendesen, és időnként „irányba kevert"? Azaz mennyit, pontosabban hogyan szenvedett?

G. T. Mutatott egy fényképalbumot, 1-2 képen Horthy v. kormányzót ismertem fel, ezekre megjegyezte: „Ávót megjárt képek." (…) D. B.-vel jelenleg az a kapcsolata, hogy ő beszámol neki a szarvasbőgésről, D. pedig küld neki egy vadásznaptárt. Tudjuk, hogy küldi.

R.-néhez tessék avval fölmenni, hogy W.-től nem kapott választ, vajon tényleg föladta a fia a levelet. Írjon W.-nek is, írja meg, hogy keresse R.-t, és hivatkozzon arra, hogy aki a levelet viszi, nagyon megbízható stb. Megjegyzés: A levelet „Kovácsnéval" küldjük, aki Bécsben azt postára adja.

A kérdéses Emánuel feltehetően Liechtenstein herceg, akivel A. L. rokonságban van. Feladat: (…)Segélyezésnek mi a története, hogyan, milyen módon és úton kap szétosztásra A. I. anyagi erőforrást.

B.-nek, aki rokonságban áll A. I.-vel, ki kell költöznie a lakásából, ám, írja ügynök, Esterházy Mátyás közbenjárt Károlyi Mihálynénál, akinek közbenjárására B.-ék lakáskérelmét elfogadták a XI. kerületben és besorolták. Íme, egy segítőkész, jó keresztény, azon belül is katolikus.

[A magyar katolikus egyházi vezetés mostanság utasította el, hogy átvilágítsák őket, vagyis hogy nyilvánosságra kerüljön, ki volt közülük ügynök. Ezt még lehetne érteni, mondjuk az egyház autonómiájára hivatkozva, vagy hogy ők nem az országgyűlésnek tartoznak elszámolással, hanem Rómának – hogy az Istenről ne is beszéljünk. De mért nem élnek az *ön*átvilágítással? Hát nem éppen azok tudnának mégiscsak valamelyest könnyebben szembenézni saját gyöngeségükkel, akik mondjuk hisznek az örök életben, vagyis

nem minden tétjük itt van a földön? Akiknek ott van (tréfa:) a mennyei harmónia? Nem ez a hitből fakadó erő lehetne az, amit egy katolikus mint katolikus fölajánlhatna a hazájának? Gyöngeségtől, esendőségtől nem véd meg a hit, de hát a bűnbocsánatot illetően egyszerűen nagyobb (lehet) a kultúrája egy katolikusnak, ez megkönnyítené a vallomástételt. Mért nem meséli el az egyházi vezetés a saját Kádár-kori történetét? Látjuk, a társadalom nem meséli, az egyház egésze (a társadalom egy részhalmaza) szintén nem. Azt mondja valaki, hogy a püspök sokszor a kispapjai védelmében vállalt együttműködést a hatalommal. Igen, ilyen volt. És mért nem lehet erről most beszámolni? Hogy egy aljas kor milyen aljasságra kényszerített. Ez és ez történt, ezt gondoltam, ezek voltak a szempontjaim. Ezek az igazságaim, ezek a tévedéseim. Gyónom a mindenható Istennek, a boldogságos mindenkoron Szűz Máriának, Szent Mihály arkangyalnak, Keresztelő Szent Jánosnak, Szent Péter és Pál apostoloknak, minden szenteknek és nektek testvéreim!, hogy fölötte sokat vétkeztem gondolattal, szóval és cselekedettel. Én vétkem, én vétkem, én igen nagy vétkem! (Ezt abból a misekönyvből másolom, melyet a Nagymamától kaptam 1959 Szent Istvánkor, s amely előtte apám öccséé, a Marcel bácsié volt, aki eltűnt a második világháborúban. Nem meghalt, eltűnt. 465. o.)

Jó, jó, mondja a barátom, de milyen éktelen nehéz volna mondjuk egy faluban egy plébánosnak evvel előállnia. Igen, éktelen nehéz. Még annál is nehezebb: mert hisz a falu valószínűleg ezt úgyis tudja. Ennek a fiktív plébánosnak a fiktív hallgatása csak erősíti a valódi gyávaságot, a maszatot, a koszt, a mocskot, a hazugságot, az öncsalást.

Vétek az emberi szabadság ellen.

Mi szól a hallgatás mellett? Tulajdonképpen a hallgatás maga. Mert esetleg lehetne mondani, hogy ez afféle zsurnalisztikus fölvetése a problémának. Valóban, nem az üdvösség útjairól beszélünk, nem a bűnről, nem Istenről. És az egyház nem erre való volna, hogy erről beszéljen? De. Igen. Itt ennél kisebbről volna szó: az egyház társadalmi helyzetéről, szerepéről. A jelenlétéről.

Nehéz ama plébánosnak (püspöknek) megszólalnia. De hát nem ezerszer meg tízezerszer többet gondolkodnak ők, hogy úgy

mondjam, munkaköri kötelességből etikai kérdéseken, mint egy szilikátmérnök? Ez a tudás, ez az erő, ez a lehetőség, esély nem jelenik meg a társadalomban, nincs. Pontosabban a nyilvánosságban nincs. Hisz a plébános esetleges szenvedése, személyes szembenézése bűneivel szobája mélyén, kettesben Istenével – természetesen valóság. Csak most nem erről volna szó. A fenti ügyben az egyház vezetése az MSZP nívóján van. Egy nívó van, egy ország, egy szalonna.

<Mégegyszer: Kell-e az egyháznak így segítenie? Nem okvetlenül. Hisz az üdvösség lehetséges útjainak fürkészéséhez ez a társadalmi szerep nem okvetlenül tartozik hozzá, és mi volna fontosabb az üdvösségnél? De ha így dönt az egyház (én, te), akkor fogja is be a száját a társadalmi ügyeket illetően, ne riszáljon a választások idején, és ne pompázzon az állami ünnepeken, és e sorok írója ne nevezze magát nyilvánosan katolikusnak, hanem imádkozzék, ha tud, magában az ő Urához és Istenéhez, vagy pedig, ha mégis fontosnak érzi egyháza társadalmi szerepét, akkor legyen sokkal következetesebb és főleg radikálisabb, vegye komolyabban a katolikusságát, és tegyen meg mindent, hogy egyháza vezetése miatt ne kelljen szégyenkeznie, üljön az esztergomi bazilika elé századmagával, és így tovább.>

Mindez, mint most minden, apámról jutott az eszembe. Hány és hányféleképp lehetne számára fölmentést találnom! Mi mást tehetett volna? Hol zsarnokság van, ott zsarnokság van. Ott mindenki szem a láncban.

Olvastam egy interjút a fenti pap–ügynök vitában. Átírtam az apámra. Így apám, ez az erkölcsi hulla mégiscsak rávilágít(hat) egynémely öncsalásra – miértis fogadja ezúton nemzetünk köszönetét s háláját:

Tán a szíve szerint nem tette volna, de hát egy megalázott országban, egy megalázott közösségben… De hát nem magát féltette, nem a személyes karrier szempontjai vezették, négy gyereke volt… Az is felelősség… Sokszor egyszerűbb hősnek lenni, de egy apának, akire egy kis közösség van bízva… A család (az eredetiben: az egyház) az egy kicsit olyan, mint egy kis család. Gondoljunk csak arra, hogy például Franciaországban nagyon megvetik s

társadalmilag büntették azokat, akik a németekkel kollaboráltak, például nőket is, akiknek német szeretőjük volt az elnyomatás hónapjaiban. Tehát hogyha egy család mondjuk megtudná, hogy az anyjuk vagy a lányuk egy ilyen helyzetbe került, akkor azért aligha vetette volna ki, hanem tudomásul vette, hogy ez történt, és maga is vállalta volna a szégyen rá eső részét, de nem pellengérezte volna ki, vagy nem váltotta volna le arról a helyről, amelyik a családban megilleti, és elgondolkodott volna azon, hogy esetleg éppen a fiaiért hitte, hogy tenni kell, amit tett. (…) A bibliában Szent Pál felelősségre vonja a korinthusiakat, hogy mért pörösködnek idegen bíróság előtt és mért mennek pogányokhoz azért, hogy egymás közt felmerülő vitás ügyeikben igazságot keressenek, és azt mondja, hogy inkább el kellene tűrni még az igazságtalanságot is, minthogy ilyesmit tegyen az ember. Nem egyszerűen a mundér becsületét védeni, hanem valami fajta mély összetartozásnak a tudatában élni, ahol a dolgokat nem lehet így szétosztani, hogy ez a te bűnöd, és ez az enyém.

Ez szép, ez a vége. Csak most nem erről volna szó. Én se állítom, hogy apám bűnösebb, mint bárki. Mert erről nincs módom bármit is mondani.]

<Leadtam a két füzetet. Az első lépés a nyilvánosság felé. Úgy döntöttem, hogy nem elmondom Gizellának, hanem egyszerűen fölolvasom az előszót. Előtte bejelentettem, hogy kivételesen föltételei vannak a közös munkának. Hallgatom, Péter, mondta kis hűvös várakozással. Teljes titoktartást kérek. Erre elmesélt egy történetet, amelyből kiderült, hogy nem tudja nagyon komolyan venni, amit mondtam, vagy túlnyüzsgöm a dolgot, vagy ha meg tényleg olyan, akkor mért gondolom, hogy ez neki probléma volna, vagyis nem érti, mit beszélek.

Amikor odaértem az olvasásban, hogy a dossziéba pillantva azonnal fölismertem apám írását, fölnéztem. Azt kell mondjam (és bocsánat), nagyon bután nézett rám. Hirtelen eszembe jutott, honnét ismerem ezt az arckifejezést: amikor annak idején elmagyaráztam, hogy az ismeretlen, fiatal lány, Csokonai Lili az én vagyok, én írtam, ismételgettem, akkor is így néztek rám. Egyszerűen nem értették, mit mondok, nem lehetett felfogni, túl gyors volt. Ismételgetni

kellett, én, én írtam, schreiben, scribere, capisco? Ahogy most is. Hogyhogy. Úgy, hogy III/III-as az apám. Három per három. Tégla. Spicli, Jó, jó, abbahagyom.

Aztán kicsit beszélgettünk. Kipirult az arcom az izgatottságtól, néha a saját kezembe fogtam, hogy nézzem, meleg-e. Az volt. Titokban néha az órámra néztem, hogy lejár-e a parkolóóra. Az már tényleg sok lenne, nem elég, hogy tégla az apám, de még az autómat is elszállítják.

A végén megölelhettem. Álltunk a szoba közepén, és nem sokat teketóriáztam, úgy vettem, mintha a mamámat öleltem volna. – Elég.

Illetve még valami. Amikor említettem neki, hogy van bennem szorongás, hogy mi lesz, ha majd ez megjelenik, mert annyi érdeket sértek és annyi fájdalmat okozok, hogy nem kiszámíthatók a reakciók, akkor ő komolyan bólintott, igen, ezt nem lehet tudni. És hozzátette: Szegénykém. Most is tehát szeretetteljesen szigorú maradt, keményen tapintatos; ahogy a többi kéziratnál azt szerettem volna hallani, hogy milyen jók, most azt szerettem volna hallani, hogy ne félj, nincs mitől. – Ja, még valami: Nem csak azt mondta, szegénykém, hanem azt is: szegény édesapja.>

Folyosói beszélgetésben valaki hosszan szidja a Történeti Hivatalt. Nem lehet semmit megtudni, söpörjük a szőnyeg alá a mocskot, és akkor evvel manipulálni lehet, mindenki gyanús, én is, te is. Bólogatok, ha te tudnád, amit én tudok. (Inkább dölyf, mintö.)

De mint egy megerősítést hallgatom. Mert akkor legalább egy ügy tisztázódik. „Csanádi” nem te vagy, nem a legjobb barátod, nem az asszonyod, nem a politikai ellenfeled, akit evvel gyanúsítgatnod lehet, nem a Csurka, nem, a „Csanádi” fedőnevű ügynök az én édesapám, én meg Esterházy Péter vagyok. Ez *tiszta.* <Harmadjára írom már ezt le, az a kibaszott műgond!, többször már nem akarom.>

Itt következik egy Zárólap, 1977. július 28-i dátummal, majd a betűsoros névmutató. Megszámolom, hány ember életébe másztunk bele, hány (szójáték!):

A: 4 darab, 8 említés, B: 7, 22, C: 1, 2, D: 6, 16, E: 10, 29 (a tízből kilenc Esterházy – ahogy a nagy palatin említé: Az atyafiságos szeretet [pl. 421. o.]), F: 3, 7, G: 4, 16, H: 2, 4, IJ: 5, 21, K: 7, 29, L: 3, 9,

M: 1, 1, N: 6, 17, O, Ö: – (a mázlisták, se Örley, se Ottlik, se Oroszlánszívű Richárd), P: 8, 41, R: 3, 12, S: 3, 10, Sz: 4, 7, T: 2, 3, U, Ü: –, V, W: 2, 11, Z: 2, 3, Zs: –

Bocsánatot kérhetek az egész ábécétől.

Negyedik dosszié

Tartalomjegyzékkel kezdődik, melynek utolsó bejegyzése: A H-117999 sz. Csanádi fn. tmb. „M" dosszié IV. kötetét 78 sor– és 264 lapszámmal lezártam. 1980. III. 29. Prókai szds.

<Végre összeszedtem magam, és felhívtam apám volt kezelőorvosát. Kedden találkozunk. Záródnak le a terek.>

<Ez már egy utólagos beszúrás, nem is ilyen zárójelbe kéne írni. Tegnap végigjártam apám találkozóhelyeit, a presszókat („záródnak le a terek"), közben jegyzeteltem, azt másolom most át.

Mégsem fogok mindenhol inni egy felest, túlságosan teátrális volna. Meg mit remélnék tőle. Helyette egy másik teátralitást választottam, vagy inkább adódott, egy metafizikait, ma Nagypéntek van. Mostanra tolódott, nem volt szívem megszakítani a munkát. Időben tehát ez az utolsó bejegyzés. Ezek az utolsó szavaim. Mehr Licht, hogy primcsi legyek. És persze: mehr nicht!

Amilyen mázlista vagyok, épp a Fény presszó felé tartok. Nincs az már. Látja Isten, hogy a rómaifürdői hévmegállóban ülök a napon. A restit, hol apám többször is megfordult, már rég lebontották. Jó volt a babgulyásuk, kérés nélkül adtak cseresznyepaprikát.

Szóval a Fény nincs (csak a neonfelirat), régiségkereskedés, BÁV Rt. Felvevőhely arany, műtárgy, festmény, ezüst, porcelán tárgykörben. Nem megyek be. A kirakatban százezerért Krisztus a keresztfával (XIX. sz.-i festő). Randa mint olyan, ha passzol is a naphoz.

Át akartam sétálni a Margit hídon, de autóval megállt mellettem K. S., akit már rég nem láttam, s nagyon megörültem neki. Olyan volt, mintha a segítségemre küldték volna. Úgy is vettem.

A Pozsonyi út elején a Szamovárból söröző lett, Gyros, Dreher, biliárd, este élőzene. Dőzsölve Theodora ásványvizet iszom (buborékost). Szívesen ennék, de úgy tervezem, betartom a böjtöt.

Zúzapörköltet kérnék. Vagy brassói aprópecsenyét. A brassói aprópecsenyét az édesapám találta föl az ötvenes évek elején. (100.) Valójában a Pap Bandi bácsi (Mátyás pince); a fiától kaptam a történetet ajándékba, a színezést pedig G. Misitől.

Jobbra egy pénznyerő automata, aki nyer, harminc ezüstpénz, roppant szellemes, balra egy Johnnie Walker plakát. The whisky that goes with a swing. Szemben a WC, használata harminc Ft. Blaszfémia apám szenvedését a mai naphoz csatolni? Júdás és Krisztus egy pár. Mennem kell tovább, nem maradhatok annyit, mint apám szokott volt.

A legendás Luxor helyén galéria van. Múltkor még önkiszolgálót láttam itt. Mennék tovább, de bent meglátok egy nagy Nádlert, bemegyek. Az egyik falon Hencze, Nádler, Klimó együtt. Nemcsak egymást támogatják, hanem engem is. Így veszem. Gyorsan végigszaladok, még gyűjteni embert; Bak Imre, El Kazovszkij, Deim Pál, fe Lugossy, kösz. Nádlerékkal is kell beszélnem a megjelenés előtt. Hogy lesz ez… Ülök majd és telefonálgatok? És ha nincs valaki otthon?

Az Európába be se nézek, olyan új. Bár túl poétikus gondolat, de *egyáltalán* nem lennék meglepve, ha az egyik presszóban apám ülne, és hellyel kínálna. Egyszer se rúgtam be vele együtt. Mert féltem a piálásától. Talán meg kéne adnom a gyerekeimnek ezt a finom apaélményt… De hát olyan ritkán rúgok be…

Olyan, ahogy így állok egy merő Móricz Zsigmondként az embertömegben a járdán és jegyzetelek, mintha magamban beszélnék. Álló futóbolond.

A Tünde presszó helyén: Senator Póker Center. Bemegyek mégis. Elnézést, nem tudja mi volt itt azelőtt? Nem. Ildi, te se tudod? Ő se tudja. Talán egy presszó vagy mi. De most már mindegy, nem? Semmi nem mindegy, mondom véletlen agresszivitással, mire egyszerűen hátat fordítanak.

Nem vagyok egy Egon Erwin Kisch, húsz perce kóválygok a Nyugati térnek nevezett Marx téren a Sabária étterem végett. Nagy valószínűséggel egy bank az. Most hirtelen emlékezni is vélek rá, valami ócskaságra, paprikás szaft egy zöldbabfőzelék tövében.

Az Alkotmány éttermet a Bajcsy-Zsilinszky úton nem találom, poros üvegek, átalakítás miatt zárva, New York Bagel; de ez is valami étterem lehetett, mert van egy matrica: „étkezési csekk” fölirattal. A Kis Dóm eszpresszót nem találom, mintha egy csemegebolt lenne a helyén, a Carmen cukrászdát sem találom, vagy a Seiko-szerviz, vagy a Fotex, vagy a Rétes-cukrászda. Bemegyek, hihetetlen illatok; hű ásványvizem. Lesz még valami? Már nem lesz semmi, mondom mélyértelműen, és lehuppanok egy Esterházy-torta mellé. De éhes vagyok! Ha egy Voltaire volnék, mindenütt föltűnően húst ennék, húst hússal, egyébként itt is van rántotthúsos szendvics. Minek, egy rétesboltban? Nehéz tésztameleg, nyirkos a hátam, és unom.

Unottan feszült vagyok.

Ha piáltam volna, akkor már eléggé be lennék állítva, pláne éhgyomorra. Nagyon sajnálnám magam. Tulajdonképp G. (nem Gitta) mondta, hogy ne igyak, inkább utána, otthon, de azonnal elfogadtam, stiláris okokból. Valaki hangosan mondja a nevemet (vagy az apámét), tortát vesz épp, olyan, mintha provokálna, felugrok, megyek kifelé, kezét csókolom, nem köszön senki vissza.

Szemben a Bazilika. Látott mindent mindig.

A Keringő helyére csak egy pillantást vetek, ez is bank lett.

Bejöttem a Belvárosba, a Dunakorzóból étterem lett. Van húzása a Nagypénteknek, de hátulütője is – most megpróbálkozhatnék egy borjúlábbal. Itt már ettem jó borjúlábat. (Rosszat is.)

Hozzámlépett egy taxis, én ülök, ő parkol, és jó munkát kívánt, és hogy már egyszer vitt haza, és akkor arra a kérdésemre, mi volna a különbség a nappali és az éjszakai taxizás közt, ő azt válaszolta, hogy nappal az A ponttól a B pontig jut el az ember, éjszaka meg az A pontból a G pontig, és hogy én erre azt mondtam volna, hogy ezt beírom a következő regényembe.

Hát akkor most majd pótlom, mondom joviálisan, és jegyzetelni kezdem – ezt.

A Váci utcában összefutottam T.-vel, a család gyerekkori barátja (lásd Termelési-regény). Utánam kiáltott, nem tudtam, honnan jön a hang, de azonnal fölismertem. Évek óta nem láttam. Karácsony óta a felesége agyrákjával küzdenek elszántan. Ezt meséli. Olyan, mint

egy „igazi férfi”, miközben mindig látom benne a hajdani gyereket. Közben valaki odalép hozzánk, gratulál neki az edzői, nekem az írói sikerekhez. Nevetünk, érdemes volt reggel hat óta itt állni, mi, öregem?! Közben K., a nagy költő sétál arra, megérinti a hátam. Később beülök vele az Annába, nekem munkaköri kötelességem. Sétálós napja van, mondja. Nekem is, ne mondja tovább, de apám kedves helyeit keresem föl. Kedves helyeit! – és még csak el se pirulok.

Ez is megint egy utolsó nap.

Ferenc körút, Híd presszó, végre valamit megtaláltam, se íze, se bűze, kellemetlen hely.

Mit ihatott itt? Talán rumot. Egy Lánchidat. Ha szabad ember volnék (nem pedig katolikus – tréfa!), most fagylaltoznék.

Háromnegyed három van. A Híd étteremből Western söröző lett. Hagymás rostélyost ennék. A szép L. ígér már mióta egy hagymás rostélyost. Le fogom enni rajta. Vagy róla. Vele.

Vonszolom magam apám lábanyomában a poros Budapesten. R.-né trafikját akarom megnézni az Üllői úton. Zarándokút. Egy antikvárium kirakatában: Az élet útmutatója (A Pesti Hírlap Könyvtár). El kéne olvasni. Optika-bolt vagy a mellette levő autókölcsönző van az általam ismert címen. Nem esik már ez jól, se külcsínileg, se belbecsileg. Megyek, mint a nyomtatós ló, körbe-körbe.

Az Imbisz sincs; építik át, már nem tudni miből, még nem mivé. A Caraván helyén Admirál Club.

Elvillamosoztam az Oktogonig. Egy berúgott pár hangoskodása. Undorító. (Ezt nem javítom ki viszolyogtatóra.) Elnéztem az Írók Boltja felé, de nem volt ott senki, be volt zárva, leltár miatt. Kukucskáltam, hátha, de hiába. Hiába. Most a Köröndön ülök, akár egy nyugdíjas, a padon. Zsibog a város, ég a talpam. Már rég nem járkáltam ennyit. Nincs benne jó. Bementem a Körönd étterembe pisilni, és kijöttem.

Az Üllői út–Ferenc körút saroknál, mondhatni szemben az Imbisszel, fiatal, ordenáré lányok álltak, cigiztek. Van egy ezresed, kérdi az egyik a másiktól, nincs, ugyanevvel az ütemmel a lány kifordul, van, nincs, fordul, lehet vagy tizenhat éves, és azt mondja

nekem, aki épp akkor érek oda, kisöreg, egy ezresért leszoplak. (Lássa, Gizellám, motívum lett!) Azon tűnődöm, hogy ez vajon lukratív ajánlat-e, de nincs viszonyítási alapom. Nyilván nemcsak az összegszerűség vizsgálandó. Mintha a Lenin-fiúk hívták volna így nagyapámat: kisöreg. (Megnéztem, nem: papa, 396.)

Már nincs sok hátra. Capri nincs, Garzon nincs, taxi! Vagy ahogy a mamácskám szokta volt mondani: Táxi! („Veszek egy táxit." – Vagy ez a Nádas nagynénje?)

Nagyszombat reggel. Legyenek Lázár Ervin mai írásának a címe az utolsó szavak: Apámról tükör által.>

Hát akkor rajta. G. bárónő az új áldozat, „a horthysta Vöröskereszt" volt vezetője. 83 éves, jó egészségben van. Nemrég több hónapos külföldi útról jött haza…

Ő nyitott ajtót, nem ismert rögtön meg, de mikor megneveztem magamat, nagyon megörült. Mit rákentek a századok, lemossuk a gyalázatot: esetünkben éppen fordítva történik. Századok erényét (a gyalázathányadot most hagyjuk) mossa le ügynök, s keni rá minden bemutatkozással a gyalázatot. Ez a jelentés önmagában is szemét. Ellenben kap néha csomagokat Albrecht bajor királyi hercegtől itteni rászorultak részére, akiket azután ő értesít; naponta du. 2 és 4 közt mindig otthon van s akkor jönnek a csomagokért. Elmondta, hogy A. I. is küldött rászorult személyt.

Jelentem, hogy 1968. IV. hóra tervezett osztrák-NSZK utat el kell halasztanom, mivel bécsi rokonom kb. ugyanekkorra tervezi ideutazását. De azért beadja a kérelmet, s jelzi, kiket keresne fel (ismerős nevek, vagy az eddigiekből, vagy/és a gyerekkoromból).

Jaj. Másolni, hallgatni. Jelentem, hogy Esterházy Péter (született Budapesten, 1950. április 14-én, lakik ilyen és ilyen címen) a Bp.-i Piarista Gimnáziumban érettségizik, eddig kitűnő rendű volt. Felvételre jelentkezik az ELTE TTK matematika szakára. Kérem a Belügyi szervet, hogy amennyiben a felvételi vizsgán a szükséges pontszámot eléri, felvételét támogassa. Csanádi.

Értékelés: (…) Kérésének támogatását javaslom jó munkája alapján. Ahogy a vörös csillag megy az égen: érdemes! Intézkedés: Javaslom szolgálati jegyen értesíteni a BM illetékes alosztályát a fölvétellel kapcsolatosan.

A gondos apa. Rendes pali ez a Csanádi. És tisztességes. Csakis akkor kéri a segítséget, *ha* a fia eléri a szükséges pontszámot. Persze, ha az a gyerek eléri a szükséges pontszámot (emlékei szerint húsz pontból tizenkilencet ért el), akkor mi a faszomnak kell még támogatni is? Hogy az esterházyságból meg a piarista gimnazistaságból adódó hátrányokat egyenlítené ki az ügynökösdi? Innét is láthatjuk, nem buli egy ilyen diktatúra.

Pollacsek is támogatja a kérést. Rendes pali ez a Pollacsek. Mindenki nagyon rendes. Egyébként nem mindig voltam kitűnő rendű, olykor csak jeles. Harmadik félévben, ha jól emlékszem, éppen matematikából kaptam négyest Pogány tanár úrtól. De szégyelltem!

A májusban esedékes külföldi út feladatait beszéli meg a két rendes pali. Az egyik, az ügynök, menjen el R. mamájához, üzenetet, levelet elfogadhat tőle.

R.-nének unokája született! Operatív szempontból fontos, hogy ügynökünkkel üzen fiának.

Az ügynök elutazott Ausztriába, én meg leérettségiztem a piaristáknál. Azt hiszem, apám jó benyomást tett tanáraimra. Örültem, ha ő ment szülői értekezletre. Hogy úgy mondjam, rajta keresztül tanáraim jobban ráláttak az én (relatív) kiválóságomra. Az apámra nézve látszott, még lehet belőlem valami. <Nem esik egyáltalán nehezemre a „régi hangon" írni róla: elég csak emlékeznem. Nem vesztettem el ezt a képességemet, pedig nagyon tartottam ettől.>

[Egy német HC-kritikából: „A végén nem szabadulunk a gyanútól, hogy ez a nagy egész egy emlékmű, E. P. saját, valóságos apjának emlékműve, Esterházy Mátyásé, ezé az akaraterős (!!!), plebejus intellektuellé, aki olyan életet élt, melyre Martin Walser igen-igen irigy volna." Szegény Walser. Ezt nevezem én – ezt az egészet – strukturális humornak. A világ vicces, nyögöm.]

<A magyarok Istenére esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk, Petőfi szól a rádióból, március 15-e van. Még birtokolom azt a kokárdát, amit a mamám varrt, már egészen kifakult. 15-én reggel ő tűzte föl mindig a kabátunkra. Apánk is odaállt, mintha ő volna az ötödik gyerek, a mami pedig egy

ziherhejctűvel a kabátja hajtókájára erősítette a kokárdát. Egészen kicsi kokárda volt. Néha szerettünk volna nagyobbat, de anyánk valami ízlésre hivatkozott. A családi hagyományokat illetően volt egy kis zavar az 1848-as forradalommal, de apánk személye ezt feloldani látszott. Jó magyar, a szegények védelmezője, maga is szegény, és titokban még gróf is. Éljen a szabadság! Éljen a haza!k>

Irgalmatlan hosszú (14 meg 11 oldal) jelentések a külföldi útról; intelligens, részletes összefoglalások. Aki írta, okos, jó memóriájú. Nem érdekes, csak mazsolázok belőlük. W. átölelt, örömmel üdvözölt. (…)Ismételten figyelmeztetett, hogy legyek óvatos, főleg a levélírásban. Megint: elárulni csak mindent lehet. (…) A jó dolgukban nem tudják, mit csináljanak, s példaként megemlítette Brand (?) NSZK külügyminiszter fiát, aki egy diákgyűlésen az akasztófára kívánt minden bonni minisztert, apját is beleértve, a gyűlésre azonban azzal a Mercedes kocsival ment, amit nemrég apjától kapott.

A kiegyensúlyozottságomat, az erőmet ugyan nem tőle kaptam, de általa teljesedett ki vagy kapott megerősítést. Apám szerepet játszott bennem. Edzett vagyok, szívós, azért is, mert láttam őt, az edzett, szívós férfit. <Akhatárán, de visszanyomom, már elég volt…!> Most jó hasznát veszem e tulajdonságaimnak. Igaz, én nem kívánom őt akasztófára, pellengérre sem állítom. Csak elmondom nektek a történetét. <És kérlek titeket, testvéreim, fratres –kk>

Meglátogatta R.-t, akit nem érdekel a politika (akkor minek ennyi energiát beleölni?!), hobbija a játékvasút-készítés, küldött ügynökkel levelet haza, gyerekkori fényképet kér és egy képet a szüleiről.Végül kér egy töpörtyűspogácsa-receptet.

Münchenben ügynök találkozott a Szabad Európás Gallicusszal, Mikes Imrével, akinek Wesselényi Miklóstól hozott üzenetet. A SZER-ről beszélgettek meg az emigráció jövőjéről; Mikes szerint a rádió tele van az ÁVÓ beépített embereivel.

[Tegnap társaságban arról, hogy Németországban milyen sok emberről derül ki, hogy együtt dolgozott a Stasival, de hogy ennek nincsen nagyon következménye, a nyugati társadalom belefáradt már ebbe. Ha a delikvens kitartó, és depressziós se lesz, akkor

megússza. Ez helytelen, mondtam szigorúan, mint egy preszióz morálbürokrata, és megtunkoltam a tintahalat a saját szaftjában.]

Ó, ó, ez érdekes. A. I.-vel kapcsolatban feltett kérdésekre válaszolva jelentem az alábbiakat. Nevezettel és ismeretségi körével (K. Gy.-ék, P., P. J.-ék stb.) kapcsolatban sem személyi, sem vagyoni vagy egyéb ellentétem nem volt. Semmilyen megbízást nem kaptam tőle, akár A.-vagyonnal, akár mással kapcsolatban, amit esetleg nem teljesítettem volna, így ellentét ebből nem származhatott.

Mindez azért, mert: K. ellenőrzés útján elfogott levelet az ügynökkel ellenőriztettük. A K. anyagban ügynökről van szó. A levelet NSZK-ból K. Gy.-ék küldték A. I.-nek, akit feldolgozás alatt tartunk. A levél alapján arra lehet következtetni, hogy ügynök a kérdéses személyekkel kapcsolatban esetleg nem helyesen járt el és neheztelnek rá. Mivel ügynök semmi ilyesmiről nem tud, ezért: Ezek után egyértelműen arra lehet következtetni, hogy ügynök célszemély előtt gyanús, bizalmát nem élvezi. Ezért a továbbiakban őt foglalkoztatni nem lehet.

Javaslom, hogy egy ideig a volt arisztokraták körében mozogjon az ügynök. [Vagy *ne* mozogjon? Lehet, hogy rosszul másoltam. Mindegy, tökmindegy.H. e. j., hogy a Javított kiadás miatt*megutálják* a Harmonia cælestist. Erre most ijedtebben gondolok, röhej, mint bármi másra. Hogy engem, a családomat, a testvéreimet, az összes Esterházyt – az nem számít, de hogy esetleg olvasót veszíthetek… Tökmindegy, akartam a szimmetria végett írni, de rögtön túlzásnak is találva („sok”-nak) ezt a lekerekítést. Alapkérdés: mi a nem-tökmindegy? Ha életben akarunk maradni, ragaszkodni kell a nem-tökmindegy dolgokhoz. Nem azt gondolom-e most apámról, hogy neki minden tökmindegy lett? Csoda, hogy életben maradt. Most még búslakodhatnánk egy kört, hogy micsoda élet is az, amelyben maradt – de hát közben mégiscsak dolgozott, eltartott minket, volt. Megint: ez a fegyelmezettség a totális nincsben, ürességben, elrohadottságban és nyilván szenvedésben – honnét?!]

Kis szociológiai panoráma, a teljesség igénye nélkül, a csehszlovákiai bevonulással kapcsolatosan: A szentendrei Hévben beszélgetés foszlányait hallottam, amely szerint még VIII. 20-án titkos találkozó volt Kádár és Dubcek között. A beszélgetőket nem

tudtam azonosítani. Nem tudjuk hová jóváírni. K. M.: a katonai beavatkozás logikus, de nem hitte volna.

<Fölfektettem egy listát, hogy kiknek kell szólnom a megjelenés előtt, Dóra, Marcell, Zsófi, Miklós, aztán „Pégyömima”, György, Mihály, Marci (amiképpen nem mondjuk, hogy Gyuri, csak György, azonképpen sose mondjuk, hogy Márton, csak Marci), aztán a messzibb családtagoknak, ne az újságból tudják meg, aztán pedig a barátaimnak. Egy nagy vacsorát adni? Vagy kiscsoportos foglalkozás? Most legelőször jó kiadómnak, G.-nek; neki is föl kell készülnie.>

Váratlan híradás szerző illékony ifjúságáról: Feladaton kívül jelentem. Tudomásomra jutott mert én elmondtam, hogy Siófokon f. hó 16-án este 11^{h} után fiatalokból álló 7-8 fő nyi csoport keresztül ment a vasúti átjárón, jóllehet a sorompó le volt eresztve. Jóllehet. Az épen arrajáró rendőrjárőr fejenként 20 Ftra bírságolta őket. Vagyis aránytalanul sokra. Mikor a fiatalok eltávoztak, az egyik rendőr utánuk szólt: „A kurva anyját a huligánjának!” Erre Esterházy Péter de szépen, lendületesen írja a nevemet!, 18 éves, ilyen és ilyen cím a. lakos visszaszólt: „Azt talán mégsem!” Erre visszahívták, ott helyben két pofont kapott kidöntöttem egy fakerítést, akár egy vicces rajzfilmben, majd belökték a gépkocsibaakkor nagyon megijedtem, az őrszobára vitték és ott továbbpofozták. Ha tagadta, hogy szemtelen volt azért, ha „beismerte”, akkor azért. Erre nem emlékszem, vagy apám konfabulál – eddigi jelentései ezt nem támasztják alá –, vagy én konfabuláltam volt neki, nem tarthatom kizártnak. [Ebből az élményből vagy „élményből” íródott a Spionnovellának ez a passzusa (a Főnök okítja az ifjú spiont): Na ezt az arckifejezésedet szeretem. Persze ne hülye légy, a butaságodra építhetsz, nem a bambaságodra. Időnként villámgyorsnak kell lenned. Ha észreveszed például, hogy egy bizonyos helyen és időben tévedésből kapott pofonok száma megegyezik az adatfelvételkor bediktált lakóhelyed számával, akkor a következő alkalommal azt kell mondanod, hogy a 128/B-ben laksz, és ugyan a pofonokat nem kerülheted el, de semmi esetre se kapsz 128-at, és ha mégis: a B-vel teljesen befürödnek. Ez példa.]Végül kérdezték, hová

megy, a kapott válaszokra egy-egy pofont kapott, míg végül a „megyek az anyám kurva p…-jába” válasz megfelelt, éjfél után elbocsátották. – A fiatalok nem fogyasztottak előzőleg szeszes italt. Csanádi

Vajon ezt mért jelentette? Láthatóan dühös volt… ahogy az ordenáréságokat szó szerint idézte, mintegy visszavágta a pofájukba… Azért dühödött be, merthogy a rendőrök nem tudták, hogy egy oldalon állunk? (Már a saját kommentárjaimra is igaz: nem kommentálni, másolni.) Mentségükre legyen mondva, hogy részemről nem forgott „ráutaló magatartás” esete fenn. – Leérettségiztem, fölvettek az egyetemre, azt hittem, enyém a világ, hülye bunkó zsernyákok, faszkalap komcsik, jöhettek púpnak a hátamra. Vagy gondos apaként ki akarta használni a kapcsolatait, mint a felvételimnél? Vagy attól tartott, hogy ezt esetleg jelentik, és akkor jobb a dolgok elé vágni?

Egyébként nem bocsátottak el, hanem álldogáltam az őrszoba előtt egy folyosón, nagyon hosszan, senki nem szólt hozzám, én meg aztán egyszerűen kisétáltam az ajtón. Az eset nagy erejű irodalmi feldolgozása a Függőben olvasható.

Szeptemberben bevonultam katonának, hogy megtanuljam, nem az enyém a világ. Meg is tanultam meg nem is.

Ez augusztusi jelentés. A következő: 1968. X. 10-ről egy „szolgálati jegy”, Csanádi beszámolt a Hungária Kávéházban tapasztaltakról. XII. 19.: Az ügynök jelentést nem adott. A találkozón kultúrális területen esedékes további munkáját beszéltük meg. Feladatul kapta, látogassa a Hungária kávéházat, az étterem végében lévő „írók” számára fenntartott helyet. De kínos. Kiket köphetett be? Tudtommal sok írót nem ismert. Régi barátja, Hubay Miklós (bácsi) révén Vas Istvánt, aztán Juhász Ferenccel is találkozott, Vészi Endrével, Karinthy Cinivel. – Ne sápítozz, másolj.

1969. III. 13. Három hónap kihagyás? A beszélgetés, amit ügynök Pető Tiborral kezdeményezett, Csanádi bevezetését célozza célszemély Sz. V. felé „Felvidéki” fn. ügyben.

1969. III. 25. Ügynök jelentést nem adott, mivel operatív szempontból lényegest jelenteni nem tudott.

1969. IV. 17. Ügynök jelentést nem adott, mivel operatív szempontból lényegest jelenteni nem tudott.

1969. IV. 22. Csanádi fn. ügynök jelentéseiből az 1968. XI. hó 1-én, 14-én és 69. III. 25-én íródott jelentéseket megsemmisítettem, mivel azok operatív értékkel nem bírtak. De mért kellett megsemmisíteni? Ez eddig még soha nem fordult elő. Valami kellemetlent írt? – Ekkoriban kellett kezdődnie a betegségének. 68 őszén még meglátogatott a laktanyában. Hozott rántott csirkét. Mami szépen becsomagolta egyenként őket. Csak kevés volt, nem számolt avval, hogy a pakkot meg kell osztani a többiekkel.

1969. V. 2. Nem hagyják békén. Rendkívüli találkozón feladatul kapta, hogy menjen az Újlaki étterembe, kísérje figyelemmel, hogy ott milyen találkozó jön létre, és hogy ott lesz-e az a személy, akit fényképen megmutattak. Izgi!!!

1969. V. 8. Most veszem észre, ügynök épp annyi idős, mint én. Sőt, ma, 2000. VI. 6-án én nyolc nappal vagyok öregebb, mint ő akkor. A megadott napon du. 6^{h}– kor családommal együtt ott voltam.Isten, haza, család mint álca, falazás és kamuflázs. A fényképes embert nem látta.

1969. V. 22. Most meg ő idősebb hat nappal. Nagyon más lett az életünk. Más mondatok vannak a szánkban. Ő ekkor, ötvenévesen volt élete mélypontján, „se előre nem bírt nézni, se hátra", idegileg kiborult, összetört, kórházba került. Én most egyszerre vagyok magasban és mélyben, nem személyes, hanem egy új, ismeretlen, általános csődben. A világ egyszer csak annyira ismeretlennek, újnak, valószerűtlennek tetszik – hogy mindezt csakis a legszemélyesebb módon lehet tudomásul venni. A tervezett találkozón ügynök nem jelent meg.

1969. VI. 16. Nagy Imre és Joyce. …nem jelent meg. Ellenőrzésem során megállapítottam, hogy Csanádi jelenleg kórházban van idegösszeroppanása miatt. Dögöljetek meg. (Kis szünet, ezer kartács.) [Nemrégiben egy német, egy észak-német interjúban azt kérdezték, mit veszek zokon a kommunistáktól. Hogy mi-hit?!, kiáltottam, hát mindent! Mindent! Furcsállva nézték ezt a kitörést, kis finom, tárgyszerű elemzést vártak a századeleji baloldali

mozgalmak reményteli voltáról. Másról beszéltünk, szokás szerint elmulasztottuk egyeztetni a használni kívánt fogalmainkat.] Állapota miatt a kórházban sem látogatható.

2000. június 8., csütörtök

A betegségről György tud többet, ő volt itthon, én a kaszárnyában. Mi úgy tudtuk, hogy a sok pia, delirium tremens. „Édesapátok fáradt." Állandóan aludni akart. És aztán amikor kijött a kórházból: a szentfazék-korszak.

[Levertem egy stósz könyvet, többek közt a Harmoniát is. A 348. oldalon nyílt ki: mintha nem volna semmihez se köze, se a gyerekkorához, se a háborúhoz, utána meg igazán semmihez, új, idegen ország; nincsen semmije, csupán mi: tényleg semmi. Ez most olyan, mintha megvolna a magyarázat. Ha tényleg semmi, semmihez semmi, akkor bármi. De nem túl patetikus ez? Nem túlságosan grófszempontú? Hogy tudniillik ki lett forgatva a világából, így aztán csak lebegett… De hát nem szinte mindenki így lebeg vagy lebeghet? (Ilyesmiről beszélt B. is.) Vagyis hogy ott volna még ő maga: mint nem-semmi. Ennél több nem *szokott* lenni. (A New York-i terrortámadás kapcsán írta Saramago szép, heves, hitetlen cikkében, hogy nem úgy van, amiként Nietzsche írja, hogy ha nincs Isten, akkor bármi lehetséges, ellenkezőleg, azért lehetséges bármi, mert van Isten, van, akire hivatkozni lehet.)

Fáj a derekam, ezért nem tudok rendesen lehajolni, nyöszörögve kuporgok a földön, a könyvem fölött silabizálom apám sorsát.ö]

<Nézem a tévében párhuzamosan az Excaliburral Az ember tragédiáját.E. j.: Apám, az ember tragédiája. Az egyik szünetben a rendező azt nyilatkozza, hogy az univerzumot a végtelen remény és nem a végtelen reménytelenség hatja át. Nem mondom, hogy kispolgári öncsalás ez, mindazonáltal se a darabból, se apánkból nem következik. Nem *látszik.*>

1969. VIII. 22. (Már leszereltem.) Szolgálati jegy: Ügynök huzamosabb ideje beteg, a találkozó az ő kérésére jött létre. Elmondta, hogy Mihály fia kint maradt Bécsben. Valóban. Az ügynök elmondása szerint ő ebbe nem egyezett bele, és kérte, hogy jöjjön haza, amit azonban a gyerek megtagadott.Ügynök leveleket fog írni rokonságának, hogy ne vállalják fia segítését és küldjék haza.

Ez nem történt meg. Az eredményről, amint a válaszlevél megjön, az ügynök értesít.

1969. IX. Szolgálati jegy. Most megint részvétet érzek iránta, milyen űzött és törékeny volt akkor, kiszolgáltatott lelkileg és fizikailag, mégis azonnal rámásznak, pedig látják, hogy nem bírja. – De bírja.A találkozón ügynök személyes problémáit beszéltük meg (fia disszidált). Az biza fontos, hogy legyen valaki, akivel beszélgetni lehet!

<Emlékszem, Sascha Andersonnak is milyen örömet okozott, amikor szülinapi ajándékot kapott a tartótiszttől. Mindenképp kialakul egy ún. emberi (!) kapcsolat, hisz összefonódott az életük. Több időt töltenek egymással talán, mint bárki mással.

Lapozgatom a Berlinben készített jegyzeteimet. Hány és hány könyvük van erről ott a kilencvenes évek tájáról! Tudományos fölmérések, tanulmányok, személyes beszámolók, interjúk spiclikkel, áldozatokkal, áldozatok beszélnek följelentőikkel – egy társadalom működése látszódik. Ott ez a túlélés feltétele, beszélni. Beszélni és hallgatni. A hallgatás egyedül, önmagában nem segít, az csak elhallgatás. Ez ellen is volna ez a könyv. A múlt, írja Peter Schneider, Németországban nagyobb árnyékot vet, mint másutt. Mintha Magyarországon nem is lenne árnyék. Vagy csakis árnyék, azaz sötétség. Az árnyékhoz (középiskolai tananyag) fény kell, a fényhez meg bátorság. Akarat.

Anderson vagy egy „Karin Lenz" jelentései sokkal komolyabbak, mint az apáméi, elemzések, tanácsok, innovációs ötletek (pl. hogy konkrét időszakra, ne örökre legyenek a spiclik beszervezve, mondjuk öt év, az lelkileg könnyebben elviselhető – épkézláb fölvetésnek tetszik, elég németes).

Ich hatte immer Angst (mindig féltem), mondja ez a „Karin Lenz" abban a megdöbbentő beszélgetésben, amelyet az általa beköpött két barátnőjével folytatott. A Wissenschaftskolleg könyvtárosnője, Frau Rein, ismerte személyesen, eine kaputte Persönlichkeit, mondta.

Minden léleknek megvannak a határai. És ha a lélek üres, akkor üres, mondja egy másik híres irodalmi tégla (talán a Böhme nevű). És amikor Andersontól azt kérdik, hogy rossz-e a lelkiismerete, azt

válaszolja a maga kellemetlen modorában, hogy nincs rossz lelkiismerete, egy nagyon-nagyon differenciált lelkiismeret van.

Az őszinteség használhatatlan kategória. (Ezt már Hrabal esetében is lehetett látni.) Már kibogozhatatlan a történet, és persze a túlélni-akarás újabb s újabb bogokat köt. Egy dolog válik világossá: az ember törékenysége. Azt hiszem, bárkiből lehet spicli. Azt látom, ezeknek a szerencsétlen embereknek a beszámolóit olvasva, hogy mindannyiunkban ott van ez a lehetőség, mert ott a törékenység és gyöngeség. Nem is kell sok hozzá, elég néhány dolog balszerencsés egybeesése; nyeglén blöffölve: egy kis magány, érzékenység, plusz mondjuk egy alkoholista anya, némi nagyravágyás és kamaszkori sikertelenség, melyet rosszul támogat a tehetség, mert mondjuk van, de nem olyan, nem akkora, plusz egy kurva nagy pofon – elég, nem egészen jól mondom, tulajdonképpen az emberi kiegyensúlyozatlanságot próbálom körülírni, azt, hogy ez olyan sokféleképpen megvalósulhat… Nem mentségekről beszélek, nem akarok semmit relativizálni.

Megnéztem még, mit mondtak a nácigyerekek az apjukról, hátha jutok valamire. Túlzás a köbön.

Mengele fia. Nyilvános bocsánatkérés, szégyen. Az apa elment, a fiú cipelheti az apa terhét. Az apám, akkor is az apám. – Itt sincs nagy játéktér.

Hans Frank, a lengyel Generalgouverneur. Egyik fia csöndesen emészti magát. Még ma is sokszor sír az apja miatt, mondja a felesége. És hogy az apja tönkretette a fia életét. Az enyémet nem tette tönkre. És hogy mindazok után, amit az apja tett, azt gondolja, nincs joga boldognak lenni. – Nem is jog, hanem esetleg a képesség. Hogy leránt valahová, le valamilyen mocsárba, hogy majd alig kapok levegőt. Ez eddig nem történt meg. Egy kicsit nehezebben lélegzek, ez igaz.

Naponta gondolok rá, mondja ez a fiú (nálam idősebb férfi).

A másik fia teljes erővel gyűlöli, írt is egy leszámolás-könyvet róla. Der Vater. Eine Abrechnung. „Gyilkos”, „gyönge, hiú, jellemtelen kreatúra”, „gyáva báb”, „kétszínű álszent trottli” stb., hörög.

Apjuk a Hosszú Kések éjszakáján, amikor a stadelheimi börtönben Hitler SS-ei leméázárolták az SA embereit, ellenkezett, mire Hitler durván letorkollta. „Ez volt az a pillanat, amikor apám eladta magát.” – Apám esetében hol volt ez a pillanat? Azért a Pollacsek nem egy Hitler. – Elég.

Arra a kérdésre, mért tette apjuk, amit tett, nem tudnak válaszolni. „Felfoghatatlan.” „Egyfelől van a kép, a jó apáról, másfelől a bíróság előtt álló vádlott képe.”

A csöndesebb fiú még azt mondja, nem is egy másik apát szeretett volna, hanem egy „erősebbet”. Én egyáltalán nem szeretnék egy másik apát, hanem egy erősebbet.

Új könyvében Harry Mulisch úgy írja le Hitlert, mint a semmit, nem ember, nem férfi, nem a tulajdonság nélküli ember (ebben szerintem téved), hanem a tulajdonságokkal bíró semmi, üresség. A lehetetlen, ami lett. A nincs, ami van. – Kézenfekvő párhuzamokat most nem rajzolunk föl. Szerintem Mulischnak ugyanaz a problémája, mint nekem: mi köze van regényünk főszereplőjének a valódi, létezett személyhez? Illetve ez Mulischnak nem problémája, csak a könyvének. Nálam éppen fordítva áll a helyzet.>

1969. X. 9. Szolgálati jegy. Már dolgoznak. Az ügynököt K. H. G. személyére eligazítottam az Útlevél Osztályon történő akcióval kapcsolatban.

1969. X. 16. Az első jelentés a betegség után. Nem változott meg az írása, tán a betűi kisebbek. K. H. G.-ről jelent (aki Figyelő-dossziés személy). Elmondta, hogy a festészet mellett rákkutatással is foglalkozik, írt egy 1300 oldalas értekezést a neutronokról, melyet a Párt KB-nek akar megküldeni a magyar atomreaktor számára. Közbevetésemre, hogy ezért külföldön is kapna pénzt, azt felelte, hogy van ő olyan jó hazafi, hogy találmányát Magyarország javára kamatoztassa. Ügynök balszerencséjére áldozatát a fia várta az Útlevél Osztály kapujában, ezért a megfigyelést be kellett fejezni. Új barátai meghívták Tihanyba (ahol ők laknak).

Valamint jelenti fia disszidálását, Bécsben élő nagynénje értesítette őket, előbb virágnyelven, majd félreérthetetlenül. Intézkedés: illetékes kapitányságon bejelenti fia disszidálását. Feladat: nincs.

Megnézem, mennyi másolnivalóm van még. Úgy hat munkaórányira saccolom. Mi lesz még. Mi lesz a vége, a végén. És utána.

Kb. 2 hete Esterházy Móriczné írta, hogy gyászjelentést kapott, miszerint K. Gy. Münchenben meghalt. Varródnak el a szálak, mint egy regényben.

De fölveszünk régi szálakat is, látogassa meg P. I.-t, mondja el önmagáról, hogy most jött ki a kórházból, most pedig fia disszidált. Politizáljon vele stb.

És múlik az idő is, már 1970-et írunk. Csak K.-né volt otthon, aki elmondta, hogy C. volt tábornok kifogásolta a festékanyagot valami textilfestéses bedolgozás egy szövetkezetnek, tiszta Amerika!, ezért P. már nem dolgozik ott. Újra kezdődik ez a ragacsos mászkálás, piti leselkedés.

A. I. kül– és belföldi kapcsolatait írja le, nevek, címek. A célszemély az itthon élő arisztokraták segélyezésével foglalkozik. Őt beköpni különösen empatikus jellemre vall és osztályával való nagyfokú szolidaritásra. A jelentés értékes, alkalmas arra, hogy belföldi kapcsolatait ellenőrizzük az OTP vonalánstb.

Három hónap szünet, vagy legalábbis itt nincs jelentés. Hi-hi, itt sincs: Az ügynök jelentést nem adott, mivel nyilvános helyen találkoztam vele, mert a „T” lakás festés alatt van. A mamám szerint tíz évenként kell festetni, mázoltatni. Aggályosan számolom az éveket, nehogy véletlenül előbb.

H. e. j.a csámcsogó bulvársajtó. Ma láttam az újságos standon: Egerszegi Kriszta fiút hord a szíve alatt!, mellette meg: Megnősül Orbán öccse. Ügynök volt mindenki édesapja! Újabb áruló Esterházy a Dreyfus-per után, ez nem jó, túl fifikás. Inkább: Nem minden gróf, ami fénylik. Ez jó, csak fordítva kell: Nem minden fénylik, ami gróf!

Persze majd ha lesz ilyen, nem lesz ekkora a pofám. Ezer kartács, most se nagy, csupán kapálózom, hogy ne süllyedjek el.

K. J.-vel kapcsolatban az alábbiakat jelentem: Nevezett K. I. (meghalt) leánya, kb. 48 éves, magas, barna, erős szemöldökű, csinos. Bizalmas viszonyban áll A. herceggel. – K. J. „K” ellenőrzés útján merült fel, „Kun Tamás” fn. ügynökünket bevezettük, illetve segélyezési kérelmet adott A. I.-nek. A fenti névre írt A. vagyis K. J.-

nek Németországba, melyben a kérdéses névre IKKA küldeményt kért.

Micsoda tetűk, ez a Csanádi meg Kun Tamás.

Feladat: Mi lett A. G. hagyatékával? (Mert közben ő is meghalt.)

1970. X. 1. Majdnem öt hónap pauza. Vagy másfelé is „dolgozott”? Nem fogom kideríteni. Új tartótiszt, Kállai Béla őrnagy, az új feladat T. L. fordító. Fölhívta tehát T.-t, hogy az OFFI-ból ismerjük egymást, nekem most olyan a munkahelyi elfoglaltságom, hogy más munkát nem tudnék elvállalni, másrészt vannak régi „ügyfeleim” nem tudok betelni evvel az elegáns, célirányos idézőjelhasználattal; talán csak – bocs – Krasznahorkai Laci tudja ezt ilyen pontosan, akiket nem szeretnék elejteni, felteszem tehát a kérdést, van-e ideje s kedve velem kooperálni. Válasza határozott igen volt.

Milyen gyerekjáték neki egy embert átverni. Semmi esély. Hallom a hangját, ezt a természetes, kedves, férfias, segítőkész áriát… Csak elhinni lehet. És akkor még be se mutatkozott. Az ügynök a természetes lehetőségét kihasználva eddig ügyesen oldotta meg a feladatát. (…) Első benyomásai olyanok legyenek T.-nek, hogy megnyerje tetszését. Olyanok lesznek, nyugi, ehhez értett.

Luxor presszó. A szakmai résszel hamar végeztem, majd beszélgettünk. Elmondta, hogy három fia s egy lánya van, én is elmondtam, hogy egy fiam „kint maradt”… T. még Csehszlovákiába se kap útlevelet, 56-tal kapcsolatban ült nyolc (!) évet. …cselekmény nélkül – képzeld, mit kaptam volna, ha tényleg csinálok is valamit…

Első benyomásom, hogy bennem bízik. Többször is megköszönte, hogy a munkát neki adtam – amiben az anyagiakon kívül talán egy kis sznobság is szerepet játszik. No comment, ahogy Gromiko szokta volt mondani, hányingerünket rutinosan leküzdjük, csak megállapítom: itt van tehát egy 56-os, börtönviselt, négy gyerekes, megvert, nehéz sorsú ember, akit ügynök éppen fölad, és akkor még van pofája fölülről, gőgösen fölényeskednie (a cinkoskodásról nem is beszélve)! Szar gróf!!! – Kis szünet. Mért, mért, mért. Az eddigi feladatát jól oldotta meg, dekonspiráció nem történt.

Most T. sietett, nem ültek be a Luxorba, a Marx tértől együtt villamosoztak az 52-esen. T. a börtönben utasításra fordítórészleget

vezetett, innét jött az ötlet, hogy ezen a pályán dolgozzék tovább. Köszöni ügynök bizalmát. A fordítás ügynök nevén fut, ha fölveszi a pénzt, újra találkozni fognak.Feladat: Gyűjtse össze a bélyegeket, mivel T. nagyban foglalkozik bélyegekkel. Rémlik, egy időben nem volt szabad kidobni semmilyen bélyeget, nehezen lehetett érteni, meg valahogy bélyegalbumok is „lettek”.

A bélyeggyűjtés folyamatban van, de még nincs annyi, hogy feltűnés nélkül átadhassam neki.Fordítást se tudott adni, mert T. csak magyarra fordít. Ügynök feladatát vontatottan oldja meg, ezért figyelmeztettem. Helyes… Kiegészítve korábbi feladatát azzal, hogy a kongresszus alatt sok azonnaloskicsit torpanjunk! ami szép, az szép, ha terror szülte is: azonnalos! fordítás volt, és ennek kapcsán ügynök sajnálkozzék, hogy T. nem fordít idegen nyelvre, biztos érdekelte volna stb. Ezzel az a célunk, hogy politikai tárgyú beszélgetés is meginduljon köztük, megismerjük T. jelenlegi politikai arculatát.

Az 1971-es év tiszteletére új bekezdés, Garzon presszó, váratlanul újra az elbeszélői trükközés: a beszélgetésen jelen volt Esterházy Mátyás is. T. a lengyel eseményekről kérdez. Esterházyt a kérdés váratlanul érte. Ahogy egyszer (épp tíz éve, Jochen Jung születésnapján) Kafkáról mondotta Gert Jonke, hogy „irrsinnig komisch”, ez is őrülten komikus, Esterházyt a kérdés váratlanul érte. Apám Flaubert-rel társalog, férfi a férfival, míg én mehettem volna Maupassant-nal csajozni. (Mennyire nem idevaló ez: vagyis én.) <Hirtelen világos, mért írja így! Mert többen voltak a társaságban, és akkor ő a jelentésben ne legyen kitüntetett személy, mert akkor azonnal lebukna. Szerintem erről van szó, a nyomok eltüntetése, az Ali baba-módszer, nem letörölni a jelet a kapuról, hanem minden kapufélfát megjelölni.>

Ügynök elmondja, hogy letartóztattak egy Turi nevű papot, aki Rómaifürdőn is szokott kisegíteni. (Akkor ministráltam is neki.) Átadta T.-nek a bélyegeket (NSZK, osztrák, ausztrál), aki ennek nagyon örül. T. invitálta, látogassa meg, Esterházy megígérte, annál is inkább, mivel nagynénjétől nemrég kapott egy VW-t. Az öcsémmel azonban hidegen kitervelt, aljas akciósorozattal, melyet itt nincs módomban részletezni, két héten belül leneveltük apánkat az

autóvezetésről (nem *mert* beülni) – ennek morális hasznával nem voltunk tisztában. T. sógora bizonyos B., Amerikában, nyilas párttag volt. Ügynök a négerkérdésről buzerálja áldozatát (a négerek lusták, és némely – főleg nemi – betegségre, ellentétben a fehérekkel, immunisak; kétségkívül van túlkapás, de sok szempontból érthető…). A jelentésből kitűnik, hogy T. felnéz rá, mint osztályidegenre és tiszteletben tartja.

T. két hétre elutazott Görömböly-Tapolcára. Kapott bélyeget. Örült. Rövid beszélgetés a lengyel–német tárgyalásokról, melyek meglepték T.-t, minek tárgyalnak, annyira különbözők. Feladat: T. megérkezése utánra lehetőleg szerezzen fordítást, ezzel legyen előzékeny, figyelmes vele szemben baráti jó viszonyukat tovább építve. Korábban meghatározott feladatának megfelelően bélyeggel kedveskedjen (!) neki. Politikai jellegű beszélgetést vallási vonalon igyekezzen stb.

Ügynök T. lakásán látogatóban, rendszeres fordítói munkát ajánl, az illető majd rá hivatkozva fog jelentkezni. Hiba volt informátor részéről, hogy amikor T. a választásokról beszélt, ebbe nem mélyedt bele. Érdekes viszont, hogy T. közömbösen állt a problémához, elütve azzal, hogy neki tíz éve nincs szavazati joga, egyébként sem lát a változásra lehetőséget. (…) Hiba volt az is, hogy mikor volt börtöntársával történt találkozásáról megemlékezett, erről a témáról sem beszélt, nem kezdeményezett.

T. kölcsönadta ügynöknek a Parkinson törvénye című könyvet.

Az informátor rendszeresen telefonon kapcsolatot tart Bécsben élő rokonságával, és csak rákérdezésre mondta el a fentieket, valamint azt, hogy Bécsből érkezik hozzá egy szociológus nő.Nocsak. Intézkedés: Prioráljuk a bécsi címet, valamint a szociológusnőt. Ez eddig nekem még nem adatott meg, szociológusnőt priorálni… Lehetséges, hogy én eddig még egyáltalán nem is priorláltam?!Javasoljuk az informátor lakásának telefonját ellenőrzés alá vonni. Nevetségesnek, fontoskodásnak, kelet-európai paranoiának gondoltam, ha mondták, hogy minket is biztosan lehallgatnak. Má’ mér’ hallgatnának le?!

Az informátor feladatát végrehajtotta. Rövid értékelést készített egy angol nyelven írt „filozófiai” könyvből, amit eredetiben

átadtunk Szebeni Sándor R. őrnagy elvtársnak további felhasználására. Mi ez? Lektori jelentéseket ír? Adja nekik az agyát.

Befejezésül T. remélte, hogy húsvétra sok üdvözlőlapot kapok külföldről s a bélyegeket illetően rágondolok. Meghívni lakásra, tisztázni, kik a hollandok.

Tartótiszt és ügynök telefonoztak egymással – s ha ekkor egy gyerek belépett a „fölnibe" (a felnőttszobába), mért érthette volna, hogy apja úgy ráüvölt! [Meginte. j., hogy milyen mázlista vagyok, hogy ezt mostanáig nem tudtam. Nem győzök hálálkodni, hogy annyi ereje mindig maradt, hogy szörnyű bűnét megtartotta magában.]

Kis malheur, hihi: célszemély annyira tiszteli ügynököt, hogy az hiába terelgeti politikai síkra a beszélgetést, nem beszél, napestig csak hallgatná ügynök tájékozott elemzéseit. Miután ismét találkozik T.-vel, előzőleg telefonon bejelentkezik. Közvetlenül a találkozó előtt igazítjuk el a további beszélgetésre és magatartásra. Ez is izgi.

1971. VII. 2-3. Vette Pollacsek! Ügynöknek kivonatosan ismertetnie kellett az Encontier (Találkozás) című újságból cikkeket. Intelligens összefoglalások. P. Bernard Lewis: Barátok és ellenségek (az 1967-es arab–izraeli háború okai) vagy: John Morgan [ha jól olvasom; látszik az íráson, hogy nagyon siettem vagy/és untam]: Három fiatal orosz (Moszkvai interjúk). A titkos kutatás során talált anyagok operatív szempontból értékesek. Valószínű T.-től szerezték (lopták) az újságot.

1971 július és 1972 március közt semmi.

1972. III. 2. Vette Balogh Péter rhdgy. Új ember. A jelentést május 8-án gépelték, nem siettek. Magyar párt– és kormánydelegáció Bukarestben. Közösen „aggódhatunk" azon, vajon az erdélyi magyar kisebbségen segített-e ez a látogatás. VIII. 2. Jelenti, hogy T. minden csütörtökön fél öt és fél hat között a Vörösmarty utcai bélyeggyűjtő székházban tartózkodik (MABEOSZ). Intézkedés: Mabeosznál az ellenőrzés megszervezését megvizsgálni. – Mindenhová elérnek.

A következő jelentésig szinte eltelik egy év. Mért ritkulnak? Említettük, a konszolidáció nem csökkenti az egy főre jutó besúgások számát. Talán elvesztek. Vagy máshová dolgozott ezalatt.

1973. V. 28. A BNV kőbányai kiállítóhelyén meg kellett ismerkednie Cs.-H.-val, a nyugatnémet Rhode és Schwarz cég budapesti vezetőjével. Hogy majd a Budapester Rundschauban ír róluk. A beszélgetés eleinte elég formális volt (önözés stb.), később bizalmasabbá vált (tegeződés, bíráló megjegyzés főnökéről); ajánlottam neki olvassa el Moldova Elbocsájtott légió c. könyvét, ő viszont nekem Szilvási Vízválasztóját. Na ja, ha két Gadameren edzett ízlés így összetalálkozik! Tréfából, penitenciaként el lehetne őket olvasni. Moldovát olvastam is, de már nagyon rég volt. Első benyomásra igen értelmes, gyors felfogású embernek ismertem meg. – Cs.-H. a Fekete fn. NSZK állampolgár legszorosabb, hírszerzőgyanús magyar kapcsolata. Cs.-H. jogosulatlan külkereskedelmi tevékenységét kéne (többek közt) földeríteni.

Megint majdnem egy év, 1974. III. 7., vette: Gaál Dezső r. alezredes, hely: „Óbuda" fn. lakás. Visszatértünk T.-hez, Garzon presszó, bélyegek, örülés; T. kérelmet nyújtott be a rehabilitációra, mert úgymond szeretne feleségével még egy kicsit utazni, mielőtt egészen megöregszik. – Az ellenőrzés adatai szerint dr. T. továbbra is passzív.

1974. IV. 11. Egy volt 56-osról jelent, V. 9., egy fordítóról, munkával kecsegteti. [Most láttam az újságban a nevét, számomra rokonszenves összefüggésben. Égni kezdett a fülem a szégyentől, és alig kaptam levegőt. Nem ismertem eddig a test effajta reakcióit.] <Dehogynem: elpirulás, görcs a gyomromban, leizzadás – csak izgulni kell meg szerelmesnek lenni… vagy: egy III/III-as apa, az is megteszi.>

1975. V. 21. Megint egy év. Adta: Csanádi fn. Tmb. Most először tmb, titkos megbízott. [Tmb. az az, aki elvi meggyőződésből teszi, az ügynököt azt vagy kényszerítik, vagy megfizetik. Szóval már nem kell kényszeríteni…] Tárgy: Hírszerző lehetőségeinek bővítéséről. Hírszerző, az jobban hangzik, mint spicli. Bár diktatúrában mindegy. De kár, hogy diktatúrában éltünk! (Ad notam: De kár, hogy hideg a garnírung. De kár, hogy épp ma este nőtt pattanás az orromon! De sok de kár van.)

Ha érdekel, jöjjek el, mentem. Ezt akár, stílusát nézve, én is írhattam volna. Megint tehát: tanultam én tőle sokat. Ekkor, 01975.

május 21-én már elvégeztem jó egy éve az egyetemet, kész voltam a Fancsikó és Pintával, melyből részletek jelentek meg elég nagy figyelmet keltve, és tizenegy napja apa is voltam Dóra által. Nagyon boldog voltam, boldog, mint egy pofás hasonlat, és sok jót gondoltam a teremtésről.

Titkos megbízott pedig megismerkedett többek közt a CA (Creditanstalt) pesti képviselőjével;operatív szempontból figyelmet érdemlő kapcsolatok.

Kis összevisszaság, ide van fűzve egy februári jelentés T.-ről. Látogatás, bélyeg, sok a munkája, de a nyugdíj miatt nem bánja. Általában kiegyensúlyozott, megelégedett ember benyomását keltette.Intézkedés nem szükséges.

Aztán hirtelen egy zárólap 1977. július 28-i dátummal. Ez két év luk.

2000. június 9., péntek

[Valahogy megakadtam, pedig ez csak másolás. Fél napja ülök a fenti sor előtt, és kéne folytatnom, ez jönne: Már nem rezzenek össze… És most se rezzenek össze, inkább azt mondanám, egy merő rezzenet vagyok, mozdulatlan rezzenet. Agyonnyom ez a szar. Nem, nem nyom agyon. Nem azért, mert erős volnék, hanem mert nem erőről van szó, nem kibírásról. Eleve úgy gondolom, hogy az ember mindent kibír, mert amit már nem bírna, azt nem veszi észre, nem látja. Én viszonylag sokat látok, de látom, hogy olykor vak vagyok.]

Már nem rezzenek össze mindenre, úgy járok ide, az intézetbe, mintha haza. Bár azt most már nem mondanám: apámhoz. Már látom, nincs titok, amit megfejthetnék. Mi mozgatta vajon? Nem az aljasság és nem is a meggyőződés. A tehetetlenség? A rezignáltság? A cinizmus? De hát az én időnkénti rezignáltságom, melyet ő olykor (helytelenül) cinizmusnak vett – az nagyon is irritálta őt.

Vagy: megzsarolták, megijesztették, megijedt, hibázott, és gyönge volt kikeveredni? És bonyolódott bele, egyre mélyebbre, és ebbe beletörődött, belefásult? De akkor mi az a, majdnem azt mondanám, emberfeletti erő, amellyel mégis megőrizte a látszatot? Hogy fölnevelt, sőt, sok mindenben példát adott. A tartás nélküli ember tartást.

Tegnap a Victor Hugo utcába kellett mennem, de a metróból rossz felé indultam, így a Csanády utcában találtam magam. Utcát neveztek el róla, helyes. Csanádi rostélyos. [Egy másik könyvben itt milyen jól el lehetne mesélni, hogy persze szép dolog akadémiák tagjának lenni, de én immár egy nagyon jó frankfurti étterem étlapjára kerültem föl, pályám csúcsára érve így, ennél magasabbra már… – de hát ez ez a könyv.]

Valószínűleg ma befejezem itt a munkát. Kis, nevetséges pátosz.

1977. VIII. Formailag más, mint eddig, nincs odaírva, hogy ki vette, és az áll ott: gépelés Ř, nincs is legépelve. Feladatom szerint felsorolok emlékezetből néhány személyt, akik közvetve vagy közvetlenül érdekes kapcsolatokhoz juttathatnak. Városok szerint halad, Budapest (főleg osztrák diplomaták), Bécs (beírja: fiam, nem szentségelünk, másolunk), München. Nem valami összeszedett munka.

1977. X. 6., hosszú, hatoldalas jelentés a Kieler Wochéról, amelyen mint a Budapester Rundschau munkatársa vett részt; ugyanúgy „lóg a levegőben”, mint a fenti. Velem utazott Bossányi Katalin a Magyar Hírlaptól és Hankóczy Sándor az Esti Hírlaptól. Tárgyszerű, unalmas, ilyen fogadás, olyan gyárlátogatás. Röviden még Stoltenberg schleswig-holsteini miniszterelnökkel is beszélt, megkérdezte, miben látja akadályát a KGST és a Közös Piac közti stb. Visszakérdezett: „Biztos ön abban, hogy a csehek, magyarok és románok ezt akarják?” Nyíltan célzott arra, hogy ez esetben az ilyen kapcsolatok főként a Szovjetúniónak használnának.

1977. XII. 12. Épphogy észreveszem, hogy ez a jelentés nem a III/III-nak készült, hanem (balra fent): Belügyminisztérium III/II-5/B alosztály [amely, ha jól desifrírozom, a kémelhárítás határon túli operatív osztálya; nem tudtunk semmit, azt se, hogy félrekúrt volna, de azt el lehetett gondolni, ám azt, hogy azért nem jött időben haza, mert kémeket hárított el, azt nem lehetett elgondolni; benyomott egy felest, azt tehát nem bírta elhárítani, viszont még ott ültében egy kémet elhárított – elég már!]

„Csanádit” részletesen elszámoltattam [Váratlanulk,k! Ez ma nem az én napom. Arra gondoltam, hogy majd a barátom megvéd. Ettől hatódtam meg. Akár a gyerek, hisz mit jelentene itt a megvédeni? A

csámcsogástól? Attól ő se tud.], mit tud a bécsi külföldi újságok szövetségéről, kit ismer a (…) hírszerző tevékenységgel gyanusítható külföldi újságírók közül. Az eredmény teljes mértékben negatív volt. Ennek alapvető oka, hogy a tmb. eddig fordítóként dolgozott, jelenlegi személyes (szakmai, külföldi) ismeretsége rendkívül korlátozott, mostantól kell kibontakoznia az új beosztásának (olvasószerkesztő) megfelelően. Hát kibontakozni nem bontakozott ki sose, „egy ideig az apám fia voltam, aztán a fiaim apja". [(490.)]

Értékelés: A „Parnasszus" fn. kombinációs terv kidolgozásának befejezésével vártunk a jelzett találkozóig (…). Az eredmény alapján tisztázódott, hogy „Csanádi"-nak vannak kibontakoztatható lehetőségei ezen irányokban, de az pillanatnyilag nem fogalmazható meg a foglalkoztatási és kombinációs tervben.

Parnasszus – akkor ez nyilván valami művészi tárgyú besúgás lehet. Milyen szerencse, hogy olyan nehézkesen tudtunk egymással beszélgetni, így aztán tőlem nem tudhatott meg semmit. Nem kérdezgetett. Ekkor volt még két hét hátra a Termelési-regény befejezéséig. Repülve dolgoztam. „Görcstelenül és derűsen szabad", írta a regényről (a kéziratról) fél évvel később Nádas. Amikor tehát én valóban görcstelenül és derűsen szabadon flangáltam, nem tudtam, hogy egy szál kötélen egyensúlyozom, hatalmas üresség fölött, melyben még vad krokodilok is tátognak milliméterekkel az arcom előtt. Vagy más képzavar.

Akkoriban egyszer találkám volt apámmal a Hungáriában, lent a „mélyvízben". Már nem emlékszem, kikkel ült. Csak ar ra, hogy belépvén a helyiségbe, befutotta a pára a szemüvegemet, levettem, törülgettem, maszatoltam, akkor még kezdő szemüveges voltam, azt hittem, akkor is látok, ha nincs rajtam, de nem láttam, hanem hunyorogva, kissé mindig túl közel menve az asztalokhoz próbáltam őt megtalálni (cherchez le Vater); érezve ennek a vaksi botorkálásnak a parodisztikusságát, végül is túlozva, szinte az arcába hajolva kiáltottam föl, mintha egy népszínműből: Édesapám! Elvileg ingerülten kellett hátrahajolnia.

Keresse a természetes lehetőségét volt barátjával és kollégájával a disszidens és hírszerzőgyanús P. Z.-vel való kapcsolatfelújításnak.

Mérje fel stb., hogy itthon kitől lehetne a címet megszerezni stb.Prókai Sándor r. szds.

1978. V. 25. Sajátos időkezelés, öt hónapot ugrunk. Tmb. özv. S. J.-nél tájékozódik P. Z. felől. S. J. tehát meghalt közben, fölöslegesen lett az antropozófia tanulva, illetve non S. J., sed vitae discimus. (Ismét felmerül a kérdés, hogy milyen az az élet, melynek így tanulunk.) Jövetelem céljaként egy bizonyos könyvet kerestem (ami nem volt meg), nagyon megörült nekem, és kérdés nélkül elmondta, hogy P.-vel levelező kapcsolatban van. Ennek én „örültem” meg… Valamint, hogy nyáron magánút keretében nem tud Nyugatra menni, mert felesége beteg (bizony, nagyon beteg), de ősszel hivatalosan igen, s akkor ez meg az, meg P.

1978. VIII. 14. Két év múlva, ezen a napon fog Mami meghalni. Jelentem, hogy f. hó 4-én „K” lakáson találkozót tartottam a jelzett tmb.-vel, melyet ellenőrzött dr. Dejcső Károly r. ezds alosztályvezető elvtárs. (…) Sz.-né rokon anyai ágról beutazásáról nem hallott, annak ellenére, hogy B.-ékkel igen jó viszonyban vannak, az asszony nagynéném mindennap náluk van, a tmb. beteg feleségének segít a háztartásban. Lehetséges, hogy még az idén néhány napra Bázelba és Rómába kiutazhasson. (…) Egyetlen komoly akadályozó tényező a tmb. feleségének súlyos és tartós betegsége (trombózis).

Értékelés: „Csanádi” felajánlását célzó konkrét célhelyekre történő utaztatásának előkészítése és megalapozása tervszerűen halad. Megkezdtük és megkíséreljük kimunkálni, hogy természetes alapokon ezt kiterjesszük Sz.-né irányába is, még mielőtt az NSZK-s célszemélyeket – meghatározott támadólagos magatartási vonallal – meglátogatja. Nevezett irányába is hasonló, félig nyíltan felajánlkozó, kezdeményező magatartási vonalat határoztunk meg számára.

Tiszta őrület, apám mint potenciális doppelagent! Támadólagos magatartási vonal, szép nyelv, a (hideg) háború nyelve… Ez már más szint, másik osztály…

A beszélgetés során a témát úgy vezettük be, hogy „Csanádival” <Most hirtelen még ez az idézőjel is zavar. Mintha még Csanádinak se volna igazi, hanem csak „Csanádi”, egy hamisított…> csupán azt tudatosítsuk, lehetségesnek tartjuk, hogy Sz.-né kinti ismeretségi

körein keresztül is – mint egyik csatornán – eljuthat a tmb. felhasználhatóságát mutató adat a központi adatfeldolgozóhoz. A kinek a micsodájának a kije a miért? Mivel e szempontból határok nincsenek, ezért terjesztjük ki a felajánlását célzó magatartási vonalát és tevékenységét ez irányba is. [Ezt csak most értettem meg (ha): hogy mintha maga Sz.-né kém volna, az Ica néni, a szemem nem rebben, de erről ne tudjon az apám.]

Törekedtünk rá – és megítélésünk szerint sikeresen –, hogy „Csanádi” ne gondolhasson arra, elsősorban Sz.-né és kinti kapcsolatai érdekelnek bennünket.

A tmb. kérdésünkre újólag hangsúlyozta, hogy ő Nyugaton eddig általában úgy viselkedett, olyan kijelentéseket tett és így is lett megfelelő körökben elkönyvelve, hogy itthon a kényszerítő hatásokra és elsősorban a család érdekében igyekezett asszimilálódni, ami azonban nem jelenti azt, hogy szeresse rendszerünket, és nem volna hajlandó tenni valamit annak érdekében, hogy a régi vagyonát és tekintélyét visszakaphassa. Szánalmas. Ha nem látom nem hiszem. Nagy összegű valutáris fogadásokat csak azért nem kötnék, mert úriember biztosra nem fogad.

Ezt [mit? mindegy!] majd részletesen kibontják, elsősorban azért, hogy tisztábban láthassuk, nem került-e ellentmondásos kép róla az ellenséges hírszerzéshez, illetőleg, hogy ezt megelőzően már nem utasította-e vissza „finoman” beszervezésre célzó ajánlatot. Mindezeket – a célszemélyekre bontott – magatartási vonalat további meghatározásakor számításba vesszük.

Egyszer csak van egy másik világ (az apám), egy nem látható, de ugyanolyan valóságos, mint ez. A világ mint valami ügynökfilm a hetvenes évekből. Le Carré mint Isten…

<Az előbb beszéltem az egyik barátommal. Ma fél kettőkor a kezelőorvosom tüdőrákot állapított meg nálam. Ilyen egyszerűen mondani „ezt” a mondatot még nem hallottam. Öregem, suttogtam, mintha azt hallottam volna, hogy ötöse lett a lottón. Röhej:h. e. j., hogy überelt. Jövő héten akarom neki ezt elmondani, most akkor kettőnk közül ő a jobb, ezj. e.Bocsánat. – Nem akarok állandóan sírbeszédeket tartani, jutott az eszembe, aztán az, hogy mit

nyafogok. Az ember halandó. Más is halt meg már ötvenöt éves korában. Most te halsz meg, aztán én. Hirtelen lett valami düh bennem iránta. Szeretem, ahogy olvassa a könyveimet. A marhája, elsőre múlt időben írtam a mondatot. A magyar múlt idő szegényes.>

[Megint rálapoztam egy mondatra, amelynek új értelme lett: Édesapám alapjában véve rossz ember volt, egy hitvány tetű, de ez lényegében sose derült ki, nem került rá sor. – De.]

<A tegnapelőtti nap. – Sok. Azt hittem, hogy csak a dolgaimat intézem. Először elvittem a harmadik füzetet Gizellának. Nehéz lendülettel írja a szöveget, alig bír elszakadni tőle. Végre megkérdeztem, amiről olyan sokat álmodoztam (illetve minduntalane. j.): Na, Gizellám, ugye hogy visszasírja az időket, amikor egy leszopás miatt nyafogott. Nevetve hallgat, azt mondja: Ezer kartács. Aztán kis szünet után: De lám, maga is fejlődött. Mondom, így könnyű. Kaptam kávét is.

Ezután elvillamosoztam T.-hez, aki betegségekor, annak idején kezelte apámat. Örültem, hogy ott voltam. Anyám nagyon bízott benne. Meg a feleségében is. Néztem, mert mindig nézem, a könyveit, sok ismerőst láttam. Lényegében egy alkoholista gyógyításának a történetét mesélte el. Antetilt (vagy antetyl?) kapott apám, amire nem szabad inni, mert rosszullétet okoz, „és azt apád be is tartotta, látszott, egy úriember, aki tartja a szavát”. De a gyors elvonástól rosszul lett. Anyád telefonált, hogy baj van. Azonnal taxiba vágtam magam… Mátyás dideregve takarókba bugyolálva feküdt az ágyán összegömbölyödve, térdét a mellkasához húzva, magzattartásban. Magzattartásban. Szegény, szegény Papikám.kkDe ez nem is k, mert nincs könny, csak ráz a száraz zokogás. Elegem van már ezekből a stilárisan és dramaturgiailag is tökéletesen fölösleges sírásaimból. Milyen sokat sírtam-ríttam az elmúlt két év alatt. Csak úgy jön a könny abból az érzékeny, mafla testemből.

Ekkora bazi nagy delirium tremenset még nem láttam. De apád hihetetlenül bírta. Vékony, szívós test! Paradox módon nagy lelki és testi ereje volt. És akkor elvileg a zártosztályra kellett volna küldeni, de ő ezt, a főnöki utasítás ellenére se tette meg, azonban be kellett tennem apádat egy hálós ágyba, hogy ne mászkáljon el. Többet

kellett volna vele foglalkozni, de így is volt két nagy beszélgetésük, mint a láva, ömlött belőle a szó. Apádnak nagyon nagy bűntudata volt. Rögtön azj. e., hogy ezt akkor az égben jóvá lehet neki írni. Ez a feldolgozatlan bűntudat nyomta az ital felé. Lenyűgözve hallgattam apádat. Úgy hallatszott minden, mint valami mese, igaz mese apámról, egy szegény, szerencsétlen, szenvedő emberről.

Szuszogva nagy levegőt vettem, a bűntudat okairól lehet-e valamit tudni. T. elsőre nem válaszolt, de rossz csönd, Istenem, az árnyék végigfutott a testemben, életem mázsás árnyéka, hogy költőien fejezzem ki magamat. Nyilván hogy a pia meg a család, hogy az, próbáltam segíteni. T. bólogatott, láttam, hogy másra figyel, igen, a család iránti felelősség, meg van még valami, amiről azonban az orvosi titoktartás miatt nem beszélhet. Értem, mondtam vörös arccal. Szívesen elfutottam volna, és szívesen kifaggattam volna. Minden családban van egy csontváz a szekrényben, mondta még. A cigaretta miatt kimentünk a loggiára, ott még tovább beszélgettünk. Hogy nehogy lehallgassanak, jutott az eszembe, ebbe az újba. (…)

Ezután a kiadóba mentem, hogy föllebbentsem a fátylat, mert lassan már konkrétan gondolkodni kell, hogy mi hogyan legyen. G.-nek még az őszön annyit mondtam, hogy az új könyv quasi krimiszerű és azért majd „férfias titoktartást” várok a megjelenésig a kiadótól. A következő lépcső az volt, hogy megtaláltam, megmutatták azt a dossziét, amit 1956-tól a családról összespicliskedtek. Én is ismertem a nőt (!), aki írta. (Ebből áll a ravaszságom, a nyomeltüntetés… Ne kommentáljuk, a félelem nagy úr.) És hogy „az anyag rémes”. De még sokkal rémesebb, mint ahogy így elképzelni lehet. Tudod, öregem, a konkrétság, az teszi mérhetetlenül ijesztővé.

Most nem felolvastam az előszót, hanem lényegében elmeséltem, pamparam-pampam, nincs mit húzni, pedig de szeretném, ezt a pillanatot, a dossziét kinyitván azonnal fölismertem édesapám kézírását.

Nézem merőn G. arcát. Szívesen mondanám őrá is, bután néz rám. Mándy azt írná, lesikált arc. Szegénykémnek három másodperc alatt kell megértenie azt, amire nekem két évem volt (van), és én is csak rázom a fejem, nem, nem, nem.

Nagy csöndek vannak köztünk. Jobban megvisel, mint gondoltam, ég az arcom, mintha izgulnék, és fáradt vagyok, mintha kubikoltam volna. Alea iacta est, kikerült a világba – s ez azóta is növekvő szorongással tölt el. Azt hiszem, én csak az íróasztalnál vagyok bátor (vagy csak következetes), igaz, szinte kizárólag ott vagyok. Nem jó ez most.

Otthagytam neki az első füzetet (mert azt már Gizellától visszakaptam). Este fölhívott, alig tudott beszélni. Ez rettenetes, mondta. Majdnem ingerülten kaffogtam volna vissza, hogy ezt én is tudom! És jó?, kérdeztem szemérmetlenül, mintha én egy író volnék, ő pedig egy kiadó, ez meg egy kézirat, vagyis a világ világ volna, az apám pedig az apám, konkrétan az én drága jó édesapám, és juszt se sírom el magam, hogy baszná szájba telibe a kurva élet, ahogy a jó katolikusok mondják. G. hosszan nem válaszolt, hallottam, ahogy veszi a levegőt. Nem volnék meglepődve, ha sírt volna. Jó, mondta végül, és most az ő hangjában hallottam ingerültséget. Vagy inkább elkeseredettséget.

Május közepi megjelenést tűztünk ki célul. Még két hónap se. Most kéne még… mit is? Mindazt, amit majd utána nem lehet. A.-t meglátogatni Horton, beszélgetni vele a régi szép időkről, találkozni apám öreg barátaival… Azt mondja G., hogy a politikai színezetű aljasságokat semmiképp nem fogom megúszni. Nem félek, mert a belső pozícióim tiszták, de szorongok. Az elején féltem nagyon, hogy csak az undor és megvetés marad apám iránt. Nem akartam elveszíteni. Most már látom, hogy megmaradt a szeretetem – és mondanám még röhögve-sírva: árnyalódott. De szorongok, hogy mi lesz. A mai magyar társadalomnak rossz a tűrőképessége. Ez az írás ezt nem veszi figyelembe, és ennek nyilván ára lesz. Amit készséggel megfizetek, csak tudom-e állni az egész cehhet? Mit csinálnak majd mások, a többiek a fájdalommal?Ö, de ezt igyekszem G. elől eltakarni.

Tegnap Lipcsében a könyvvásáron. Türelmetlen és figyelmetlen vagyok. Véletlenül összefutottam Sascha Anderson kiadójával (lektorával). Aránytalanul faggatom. Aztán Martin Lüdkének föleleveníttem az Anderson-tévéadást. Jó beszélgetés hármasban C.-vel. (A bolti lopás és az árulás közti fontos, de nehezen

argumentálható különbség, a morál mint magánügy. L. azonnal tud egy idevágó Habermas-szöveget, a késő kapitalizmus legitimációs problémájáról, az így előálló értékerózióról. – Milyen jól jön ilyenkor a német gondolkodás biztos hagyománya. Egyáltalán bármilyen hagyomány. Kultúra. Hogy van mire támaszkodni, hogy nem mindent egyedül kell újra kitalálni… Persze épp ez a hagyomány lett kétséges.) Izgatottságom, gondolom, nehezen érthető. – Még volt egy idetartozó beszélgetés, M.-nek szintén említettem a családi megfigyelés verziót; váratlanul azt mondja: Ach, apád milyen büszke lenne rád! Erre elkezdtem nevetni vagy hahotázni, ha regényben volnánk, homéri kacajnak mondanám. Látom, M. gyanakodva néz, mintha kitalálta volna. Azáltal, hogy két ember már tudja, szemérmetlenebb vagyok, ez hallatszódott a nevetésemen. Én is hallottam, hogy az benne van a nevetésemben, hogy beszédesebb a nevetésem, mint a beszédem. Ebben az új frivolitásomban még azt is mondom, hogy ez lesz a könyv legszebb mondata: Ach, apád milyen büszke lenne rád.

Gyorsan iszkoltam Lipcséből haza, ide, a füzethez.>

[Egy francia lift – utazgatok a Harmonia után –, minden oldala tükör, mindenhonnét én nézek vissza, nem is tudok ellenállni, közellépek, bámulok bele az arcomba, amikor hirtelen meglátom benne az apámét. Látom, ott az apám, megjelent, mintha föltámadt volna, nem is mozdulok, nehogy elhessentsem. Nézem a szememben a szemét, papikám, sóhajtok föl (valahonnét a gyerekkorból), látom azt a hunyorgó, vidám, kétkedős tekintetét, amikor még zeuszosan jókedvű, de ha majd még iszik rá, akkor már nem soká… Ezt a bizonytalanságot látom az arcomban, ezt a megbízhatatlanságot, melyet most olyan közel érzek magamhoz, mint őt, mindenestül, most, ebben az eléggé csillogó francia liftben. – Messzi vannak a dossziék, régen láttam már őket, ez meglátszik rajtam.]

1978. IX. 5. Tmb. feladatának megfelelően fölkereste a Budapesten tartózkodó Sz.-nét, hogy majd lakhatna-e nála; persze, édes Mátyásom.

Az NSZK követségi coctailján <h. e. j.: a Goethe Intézetben kéne a Harmonia cælestisből olvasnom, ezt is május közepéig!> tmb. megismerkedik egy bonni külügyminisztériumi emberrel, aki

szeretne magyar újságírókkal összejönni. Félig tréfásan ajánlottam neki Rényi Pétert, a Népszabadság helyettes főszerkesztőjét, aki kitűnően beszél németül és jól is van informálva. De ráismerek erre a fajta viccére! Régebben úgy mondtam volna: finom és bátor viccre. Ellenvetésére, miszerint R. információs készségét nyilván meghatározza párttagsága – megjegyeztem, hogy én éppenséggel párton kívüli vagyok. Sokan félnek, mondta a német, én erre azt mondtam, hogy az ilyen fajta „félelem"-ről én már leszoktam, pozícióféltés soha nem volt szokásom.

Jézusom. Tényleg majdnem intettem K.-nak, aki a sarokban dolgozik, hogy mutassam, milyen szellemes, pofátlan az öreg; K. ismerte. Ettől a „majdnem"-től úgy megijedtem, mint még sose. Lassacskán, mintha már csak magamtól meg K.-tól félnék a világon. Meg, mint mindig, a fülbemászótól. Beszélő név, véletlen…

A januári út terve jelenleg a Kultúrális Kapcsolatok Intézeténél tart, a kiküldetésre javasoltak közt szereplek. [Én valamikor 1979-ben jártam ott a DAAD ösztöndíj kapcsán. Olyan volt, mint egy film. Ávósok, sziszegtem magamban. A titkárnő, ahogy ráspolyozza a körmét, és nem néz föl, ahogy belépek. Oldalt két elvtárs. A nő később int, hogy menjek be, de akkor se szólt hozzám. Talán abban a szobában gyűlöltem a leghevesebben a rendszert. Mert ráláttam a kiszolgáltatottságomra, ami nem volt független attól, hogy – életemben először – akartam valamit az államtól, azt akartam, hogy legyenek kegyesek kiengedni Berlinbe. Csak egy kitöltött kérőlapot kellett ott leadnom.]

Folyamatos feladatomnak megfelelően törekszem kapcsolataimat mélyíteni, sajtókörökkel is, és a megbeszélt magatartási vonalat követni. – Értékelés: A tmb. iránt fokozódó érdeklődés észlelhető bizonyos körökből és céljainknak megfelelően.

[Egy német felolvasás után valaki (megint) gratulált, hogy ezeket a szörnyű dolgokat „a maga szegény apjával" olyan elegánsan adom elő, hogy szinte megkönnyebbülés olvasni. Hidegen sziszegtem valamit a katarzis természetéről, meg hogy a szörnyűség az szörnyűség – és magamban, mint valami bosszútervre, erre a könyvre gondoltam. Ezt olvasd, darling, és akkor könnyebbülj. – Még ebből is hasznom van.]

<Ezt ide illesztem, a haszonhoz. Már többször nekifutottam e lapokon ennek, vagyis arról beszélni, hogy mi annak a következménye, hogyha érintjük a történelmet. Apám szerencsétlensége és egy baráti beszélgetés volt az, ami erre rálátást adott. (Kinyitotta a szemem – ezt mondani sok volna.)

A Javított kiadásban elmondtam apám (új, javított, rontott, egy másik, a másik) történetét, amely, hogy úgy mondjam, nem jellemző az én édesapámra, nem jellemző a családomra sem, se erre a szűkre, se ama tágra, a történelmire, nem jellemző, vagyis nem reprezentál minket. Ám a történet igenis reprezentálja az 1956 utáni országhelyzetet vagy abból valamit. („56-ban az ország lerázta magáról a rendszert, mint kutya a vizet, később azonban nem lehetett tudni, meddig tart a kutya s hol kezdődik a víz.”)

A Harmonia cælestisben elmondott történet pontos, amennyiben nem szépít, nem stilizálja föl a családot, az apát áldozattá; a II. világháború körüli időkre nézve sem szépít, hisz a szereplők „jól viselkedtek” a vészes időkben, jó irányba animáltuk a nunciust, megmondtuk Horthynak a magunkét, a nagypapát azonnal börtönbe zárták a nácik, és okkal büszkélkedünk távoli nagybátyánkkal, Jánossal, aki egyetlenként szavazott a szlovák parlamentben a zsidótörvény ellen.

Igenám, de a könyv nemcsak a család történetét meséli, hanem az országét is. Ez érthető, hisz nem akármelyik családét meséli, hanem épp egy „reprezentatív családét”, egy ún. történelmi családét. Így gabalyodunk bele a történelembe. A család úgymond személyes története látszólag nem tartalmazza azt, ami a történelmi történetében benne van, és – természetesen – a könyvnek ezt a történetet kell elmondania. „A történelem nemcsak a te családod története, hanem az enyém is. Hol az én családom története?” Itt van tehát egy hiány, amit nem lehet egyszerűen úgy megválaszolni, hogy most ez a történet van elmondva, és nem egy másik. Mert egyrészt mért (hisz ez döntés kérdése), másrészt csak egy egész történetet lehet elmesélni, vagy ha nem, akkor erről is beszélni kell (vagy hallgatni, de jelezni az okot).

De nemcsak erről van szó, a történelem megjelenésének irodalmi mikéntjéről, hanem a történelemről magáról is, ama „reprezentatív

történetről”. Arról, hogy a történelmi felelősség nem elvont, hanem személyes. Tehát hogy derék dolog, ha annak idején derekasan viselkedtünk, de hatszázezer embert mégiscsak meggyilkoltak, és ezért viselni kell a felelősséget. Vagyis a nagyapám nemcsak gyönge volt, vagy szkeptikusan visszahúzódó, ahogy többé-kevésbé a Harmonia állítja, hanem ő volt az is, aki eltűrte a holokauszt gyilkosságait. Ez a mondat nem összeegyeztethető a családi emlékeimmel és érzéseimmel, hiánya viszont nem összeegyeztethető a történelemmel. És olyan vakságot, sőt közönyösséget jelent, ami nem összeegyeztethető az emberiességgel. Szóval lehet, hogy megtettünk *mindent,* amit lehetett, mentettük a zsidókat, és embereinknek jó grófja voltunk, de valahogy mégiscsak hiba csúszott a számításba, nem?! Hogy gyorsan vagy nyeglén mondjam: egy olyan 600 ezres hiba becsúszott.

Nem kéne ezt a leghatározottabban rögzítenünk, közösen, mint nemzet, miközben oly hevesen ápoljuk nemzeti önérzetünket? Pontosabban, hogy ez is hozzátartozik ehhez az ápoláshoz meg az önérzethez.

A könyv szempontjából nem volna olyan nagy hiba ez (könyvet vissza nem veszek!), ha az országom, pökhendin szólva, tudná, hogy most miről beszélek, vagyis elvégezte volna az elvégzendőket, de Magyarországot mindez nem érdekli, nem érdekli a holokauszt, azt gondolom, azt hiszi, hogy az a zsidók problémája. Ezt a magyar, történelmi érzéketlenséget a Harmonia cælestis sem törte meg, pedig módjában állt volna.

Családi történeteink szerint mindig mindenki mentette a zsidókat és emberségesen bánt a cigányokkal, és így tovább. De ebből nem jön ki az ország története. Ez, ha maradéktalanul igaz volna is, nem az, hazugságot eredményezne.

Mégegyszer: például az én nagyapám kifogástalanul tisztességes férfiú volt, egyértelműen németellenes, a haza sorsát a szívén viselte, és a konkrét lehetőségein belül vélhetően mindent megtett, amit tehetett. Lehet, hogy „csak” annyi történt, hogy nagyapám „nem hágta át osztálya korlátait”? Vajon elvárható-e, hogy valaki átugorja a saját árnyékát? Nem, nem várható el, szoktuk erre magabiztosan mondani. De nézzük fordítva. Mert evvel a nem-mel *egy időben* ott

van az a sok meggyilkolt, megalázott, megbecstelenített embertársam, mind Isten teremtménye, erről valamit mégiscsak kell gondolnom, mondanom. Emberként, keresztényként, magyarként.

És az országnak is kell valamit erről gondolnia. De nem gondol, igyekszik megúszni, részigazságokkal ácsol demagóg önalibit, igyekszik a saját valóságos szenvedésével mindezt eltakarni.

Ha mindent megtettünk, és történt, ami történt, akkor újra kell definiálni a mindent. Ha az ember nem ugorhatja át a saját árnyékát, és történt, ami történt, akkor újra kell definiálni a Napot. A „történt, ami történt" tudnillik azt jelenti, hogy míg az én családom „tette, mit lehetett", azt is tette(!), hogy más családok tagjai ne számítsanak embernek.

Vajon nem könnyebb erről a felelősségről gondolkodni éppen ún. jó emberek kapcsán? Mondjuk a szelíd, tiszta, mélyen vallásos, kivételesen bátor tettet végrehajtó és aztán mártírhalált halt János nagybátyám kapcsán? Ahogy apám nem személyes, hanem a Harmonia cælestisből megismert kiválósága és az új története együtt megtörhetné ezt az amnéziás történelemszemléletet.

Ebben a nemzeti önvizsgálatban játszhatna az, itt édesapám neve következik, család szerepet, nehéz szerepet.>

A müncheni út programja még nem konkretizálódott, a küldöttség tagja valószínűleg Rényi Péter, Hajdú János, Nemes János, H. T.-né lesznek. Javaslat: Javaslom dönteni arról, hogy a tmb.-vel együtt utazók között keressünk-e meglévő társadalmi kapcsolatot (esetleg hálózatot) acélból, hogy „Csanádi" kinti magatartását ellenőriztessük majd vele. Tollal még odaírva: Fel kell készíteni a római útra, amit ez alkalommal tud megvalósítani.

Mégse lettem ma kész, mert ez az új 007-őrültség több másolásra késztetett. Utána találkoztam F. R.-rel, huszonöt éves, tüneményes fiatal nő, jót beszélgettünk, szokása szerint rettentően hadart, egyszerre mindig legalább három dolgot akar mondani… Ekkor láttam utoljára. Nem vettem észre, hogy bajban van. Ellenkezőleg, láttam egy helyes fiatal embert, aki előtt ott az élet, sok mindent akar, és sok mindent el is fog érni. Kiugrott az ablakból.

<Halállal, szenvedéssel, egyáltalán a világ tökéletlenségével találkozva, mostanában néha hányavetin azt gondolom, hogy ez

milyen jól beleillik ebbe az új világba, melyet apám, az ügynök révén megismertem. De ez természetesen nem új világ. Amikor hőbörögnék az Istennel, érthetően fennhéjázva, hiszen úgy érezhetem, jók a lapjaim, apám fölöslegesnek és igazságtalannak tetsző szenvedése mint aduász, és egyáltalán örüljön, hogy nem vonom kétségbe a létét, igazán logikus volna – akkor tulajdonképpen valami kispolgári Istent kívánnék. Ahol a barátaim nem halnak meg, ha beütöm a térdem, azonnal beheged a seb, nem kátyúsak az utak és az apám se spicli. A kispolgári Isten varázsló. A szeretet himnusza helyett ezt a giccses sanzonocskát danászva (az angyalok hátát haverkodva veregetve): Szeressük egymást gyerekek, a szív a legszebb kincs, / Annál szebb szó, hogy szeretet, a nagy világon nincs / Az élet úgyis tovaszáll, a sír magába zár / Szeressük egymást gyerekek, mert minden percért kár. Proszit gyerekek. Isten, isten, így az angyalok kara.

Isten is szenved tőlünk, avval még nehezebb elszámol*nom,* mint az apáméval.>

2000. június 13. kedd

Gitta születésnapja, az utolsó napom itt. Ragadok az izzadságtól, olyan mélymeleg van. Nagyon-nagyon meg kéne ijedve lennem, de csak részlegesen, időről időre hasít ez belém, mintha sípcsonton rúgtak volna.

<Megint eszembe jut az egyik számozott mondat (a 107.): Az ember szenvedő lény. Minden szenvedő közveszélyes. Édesapám nem közveszélyes. Édesapám nem szenvedő. (!) Édesapám nem ember. Hogyan? Most láttuk, apám közveszélyes volt, így semmi nem állt útjában, hogy szenvedő legyen s ember. Mérhetetlen sokat szenvedett, amit nagy szeméremmel eltemetett magában.

Ugyanilyen szeméremmel volt boldog is. Élete utolsó két évtizede csöndes boldogságban telt. Jó barátnéja, E. jelentette ezt a boldogságot, amiért múlhatatlanul hálás vagyok neki. Ahogy öregedett apám, egyre több feszültség volt benne – lényegében a világ miatt, az ostobaságok és főleg az értelmetlenségek miatt. Valami türelmetlenséggel rokon ingerültséget lehetett érezni folyton. Emlékszem egy gyönyörű jelenetre, vittem autóval őt E. nyaralójába, nagy volt a forgalom, oldalról láttam, ahogy dobol a kezével, Papa,

hidd el, nem az én személyes mulasztásom és fölületességem miatt van itt ez a sok autó, de valamiért ettől se nyugodott meg. Hanem amikor beléptünk a kertbe! Az olyan volt, mintha a mennyországba léptünk volna be! Harmonia cælestis, szó szerint! (Pontosabban ő a mennyországba, én a kertbe.) Megváltozott az arca, testének egész tartása, a hangjának a színe, tényleg mintha varázsszóra. A kertkapu előtt élesre húzott szájszél, enyhe görnyedés („gebemadár”), és harminc centivel arrébb sudárság és az az elképesztően lehengerlő mosoly, sőt nevetés az egész arcán és főleg a szemeiben.kAbban a kertben, a kis házban, E. közelében mindig boldog volt apám, ragyogott, akár egy kamasz.

A halálában sem kínozta meg az Isten… újabb kori szokása szerint ledőlt egy kis délutáni szundira, és lényegében arra ébredt, hogy meghalt, ment volna le uzsonnázni, lépett egyet és összeesett. (…) A linóleumon látszik, ahogy kicsúszott a sarka. (313.) Így történt ténylegesen. Sütött a nap, csicseregtek a madarak. Akárki nem kap ilyen halált, mondja E. Még az megemlíthető, hogy az Úristen minden (áldott) nap, pontban, mert akkor történt, háromnegyed háromkor leküldi egy angyalát, aki vackol kicsit a nyomon, hogy az ne tűnjék el. Nem is tűnt el. Odailleszti a sarkát, ahol akkor az apámé volt, puff, és kicsúszik, mintegy leutánozza a halált. Mindig másik jön, mert baromira rühellik ezt a melót. Nagyokat dörgölnek (az angyalok). Van, amelyik sír is. Puff!, kicsúszik, sírva fakad. Most persze, amikor művészi okokból kéne, nincs k!>

Tmb. jelenti, hogy munkahelyi főnöke közölte vele, hogy ugyan a szolgálati út leteltével szabadsága terhére maradhat az NSZK-ban, ám Olaszországba ne menjen, mert az még csak magyarázható, hogy német nyelvterületen magánúton is szorgoskodom a lap érdekében, de olasz vonatkozásban ilyen indok nincs. (…) Fenti úttól független, későbbi magánutazás lehetősége legelsősorban feleségem egészségi állapotától függ; meghívás nem gond stb. Érdekes, hogy ennyi bajmolódás van a munkahellyel. Mintha léteznék egy a BM-től stb. független civiltársadalom, amelynek a „látszatára” ügyelni kell. Nem létezett, de a látszatára úgy tűnik kicsit ügyeltek.

Értékelés: Felmerült bennünk annak lehetősége, hogy a tmb. az olaszországi vízumot az NSZK-beli barátai segítségét igényelve és

egyben elkötelezve magát feléjük, különlaposként a vízumot nem az útlevélbe pecsételik, hanem egy külön lapra, így az útlevélben nincs nyom, ilyen volt az én berlini vízumom is, a nagy európai kompromisszum jegyében, a nyugatiak örültek, hogy valaki Berlinben, pardon, Nyugat-Berlinben volt egy nyugatnémet ösztöndíjjal, így jól megsértettük a négyhatalmi egyezményt, a keletiek meg elégedetten nyugtázták, hogy az egyre gyöngülő kapitalisták nem merik bepecsételni a vízumot az útlevélbe, kérje és titokban utazzon az egyik játszmás (?) ügyünkben fedőcímként szereplő kapcsolatához. „Csanádi" azonban ezt nem meri vállalni, mert meggyőződése, hogy a főnökei tudomást szereznek róla, és ez rendkívül hátrányos lenne számára. Így az olaszországi út csak a nyár folyamán, egy külön programként oldható meg. És hogy tmb. előkészítette találkozásait azoknál, akiknél a titkosszolgálati háttér ténynek vehető vagy erősen feltételezhető. (…) kidolgozzuk felajánlkozó magatartási vonalát.

Vagyis most még nem kettős ügynök, most fog felajánlkozni. Mi lesz? Ami a vant illeti, én ekkor már egy éve befejeztem a Termelési-regényt, most jöhetnek az első levonatok, ja és Marcell is mindjárt kétéves. A DAAD-ösztöndíj miatt mindenféle hivatalos helyen megfordulok, semmi „utalás"-ra nem emlékszem. Lehetséges, hogy az elhárítás már akkor profin működött, és a „többiek" nem tudtak semmit? Mami nagyon betegeskedett, ízléstelenül szólva már készült A szív segédigéi főszerepére.

1979. II. 5., hosszú jelentés az útról. Beszámol a rendezvényekről és hogy kikkel beszélt (az ARD munkatársával, egy stuttgarti főszerkesztővel stb.) … szemlátomást szimpatikusnak talált. Kérdéseket nem tett fel, közvetve sem. – Magyar kollégáim szó nélkül tudomásul vették, hogy még „néhány napig" kint maradok.

Meglátogatta S. K.-t (akkor nemrégiben disszidált, mai napig látom rajta, hogy szerette-tisztelte a mamámat, hogy *nagyra* tartotta – jó érzés) és D. B.-t (munkájáról vagy politikai kérdésekről nem beszélt).

Nocsak. A család barátjával, A. E.-vel elrepültek Berlinbe. Én is ismerem, ha jött látogatóba, mindig calvadost hozott apámnak, Pčre Magloire-t. [Az idő jó szerkesztő. Néhány napja kaptam A. E.-től egy

nagyon kedves levelet, hogy elolvasta a HC-t németül. És hogy apám („mein Vater”) olyan ember volt, akit tisztelt és csodált, és hogy a hetvenes évekbeli beszélgetések és anyám szívélyes vendégszeretete felejthetetlen számára, és hogy a könyv nyomán most megint újra meg újra gondol rájuk.] <Őt is föl kell hívnom.> Én a kezdeti aggályok után főként azért fogadtam el ezt a programot, mert berlini szállásadónk az ottani „political officer”, P. S. volt. Bécsben meglátogatta fiát. Hö-hö. A határ után a vámtisztviselő négy könyvet elvett azzal, hogy az Országos Parancsnoksághoz terjeszti fel. Ezt jelentettem munkahelyi főnökömnek is, aki megígérte, hogy szükség esetén igazolja, hogy a könyvekre munkámhoz szükségem van (ez egyébként igaz is). Nevek, adatok, precízen.

Egyes momentumok arra utalnak, hogy a tmb. személyiségét, esetleges felhasználhatóságát tanulmányozták és a folyamat folytatása várható.

Egy hét múlva ugyanerről, részletesebben. „Csanádi” szóban is hangsúlyozta, hogy partnerei a beszélgetések során általában kerülték a politikai témákat. (…) Egyiküknél sem észlelt olyan célzatos megnyilvánulást, megjegyzést, amely az ő megnyerhetőségének kérdésével kapcsolatba hozható volna. (…) G.-vel és M.-mel a kapcsolat részünkről kezdeményezhetőnek, ösztönözhetőnek látszik, S.-nél ez feltűnő lenne, a többieknél pedig indokolatlan.

Lapozok, ez az utolsó irat. Szertartásosan fogdosom. Ahogy egy krimihez illik, váratlan fordulat: A beszélgetés során „Csanádi” közölte elhatározását, hogy mielőbb nyugdíjba akar menni, döntően a felesége miatt, aki otthon egyedül fekvő, gyógyíthatatlan beteg. (Betegsége tartósnak látszik.) Utalt a tmb. arra is, hogy nyugdíjba vonulását szeretné a kapcsolatunkra is kiterjeszteni. Megint hallom a hangját, ebben az ironikus, mondanám angolos távolságtartásban. Egyelőre abban maradtunk, hogy a végleges döntés és munkahelyi rendezés után a dolgokat leírja és utána parancsnokaimmal és vele közösen döntünk a továbbiakról.

Intézkedés: R. M.-ről érdeklődünk az NDK állambiztonsági szervektől. A. E.-t részletesen jellemeztetjük „Csanádi”-val a

legközelebbi találkozón, elsősorban annak eldöntése céljából, érdemes és lehetséges-e tanulmányozás alá vonni. – Prókai Sándor r. szd.

Ez az utolsó jelentés a dossziéban, jószándékú KISZ-jellemzés. Feleségével együtt igen vallásos, a házasságát nagyon komolyan veszi, ugyanakkor igen aktív, bármihez kezd. Céltudatos, jó szervező. Úgy láttam, engem becsül, nagyon érdekelte, amit a háború előtti Magyarországról elbeszéltem nekiaz utolsó pillanatban mégegyszer elárul mindent <Gyönyörű vagy elképesztő vagy triviális: ebben a pillanatban csöngött a telefon. Ma március 24-e van, holnap van apám születésnapja. Ebből az alkalomból telefonált I., „a zseniális nagynéni”, szeretettől áthatott szavakkal dicsérte az ünnepelt emlékét. Picsába a részletekkel, ahogy a vicc mondja. Azt is kérdezte, min dolgozom. Maszatoltam. Őt is föl kell majd hívnom. Vagy el kell mennem hozzá. Erős asszony, erős és hívő, ki fogja bírni. Holnap még lesz egy Harmonia felolvasásom Tatabányán. Utoljára fogják az emberek úgy látni az apámat, ahogy mindig is szerettem volna. El fogom mondani a születésnapot. Ettől meg fognak hatódni, én is. – I. még azt mondta: Hogy milyen nagy volt atyád, azt tőled is tudom, kutyám. Hallgattam. Még azt kérdezte, hogy vagyunk, mondtam jól, csak kicsit fáj a csípőm.>, tíz évvel fiatalabb lévén, sok mindent azokból az időkből nem tudhatott.

Bp. 1979. III. 12.

Csanádi

Vége. Még van egy névjegyzék, és aztán 1980. III. 29-ről egy zárólap. Irattározásra lezártam. Prókai szds. BM III/II-5/B 2000. június 13-a van, tizenegy óra ötvenkilenc. Apám végére értem.

Nézem a négy dossziét, valahogy nem akaródzik még elmennem, pedig nincs itt már mit csinálnom. Hová menjek? <Ez a munka védett is. Most védtelen leszek, ahogy illik.> Kiírom még magamnak a neveket, hátha a szövegből kihúzom őket, legyenek meg.

Apámnak nem tudunk – mi, emberek: akiket elárult és akiket nem – megbocsátani, mert előttünk nem ismerte el tettét és nem bánta meg azt, nem bánta meg, hogy lelkének sötétebbik fele legyőzte őt. Így aztán lehet őt szánni, lehet gyűlölni és lehet rá se hederíteni. Köpni vagy fütyülni rá: ez az én apám sorsa.

A fentiekben felkínált (és általam is elfogadott) lehetőségeken túl, én még szeretem is őt, azt a férfit, akinek én elsőszülött fia vagyok.k[k] <k> <Most úgy, de úgy mentenék mindent, őt, hát mit akartok tőle, hagyjátok, hagyjátok, megbűnhődte már a múltat s jövendőt… Kis szünet, elázott arcok tisztogatása, arányérzék keresése, fegyelem.>

Édesapám: tényleg lefordíthatatlan szójáték. Hányszor leírtam ezt a szép szót a majdnem tíz év alatt! És minden egyes alkalommal, mint valami titkos fiúi vallomást. Ebben az összefüggésben, az én összefüggésemben most írtam le (valószínűleg) utoljára életemben. Megváltoznak a tíz éveim. Kinek. Hová. Miért.

Baromi a meleg. Becsukom, kinyitom a dossziékat, próbálom megjegyezni őket. Megfigyelni, megjegyezni. Az első rózsaszínes, erősebb papír, a második fényes barna, a harmadik világosabb, a negyedik matt. Fekete szalaggal lehet összekötni őket, illetve a harmadiké fehér. Látszik, hogy fogdosva vannak (voltak), fogdosott dossziék, vaskosak, különösen a második és a harmadik. Apám élete közvetlen (és viszolyogtató) bizonyítéka az ember szabad voltának.

Tartalom